

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

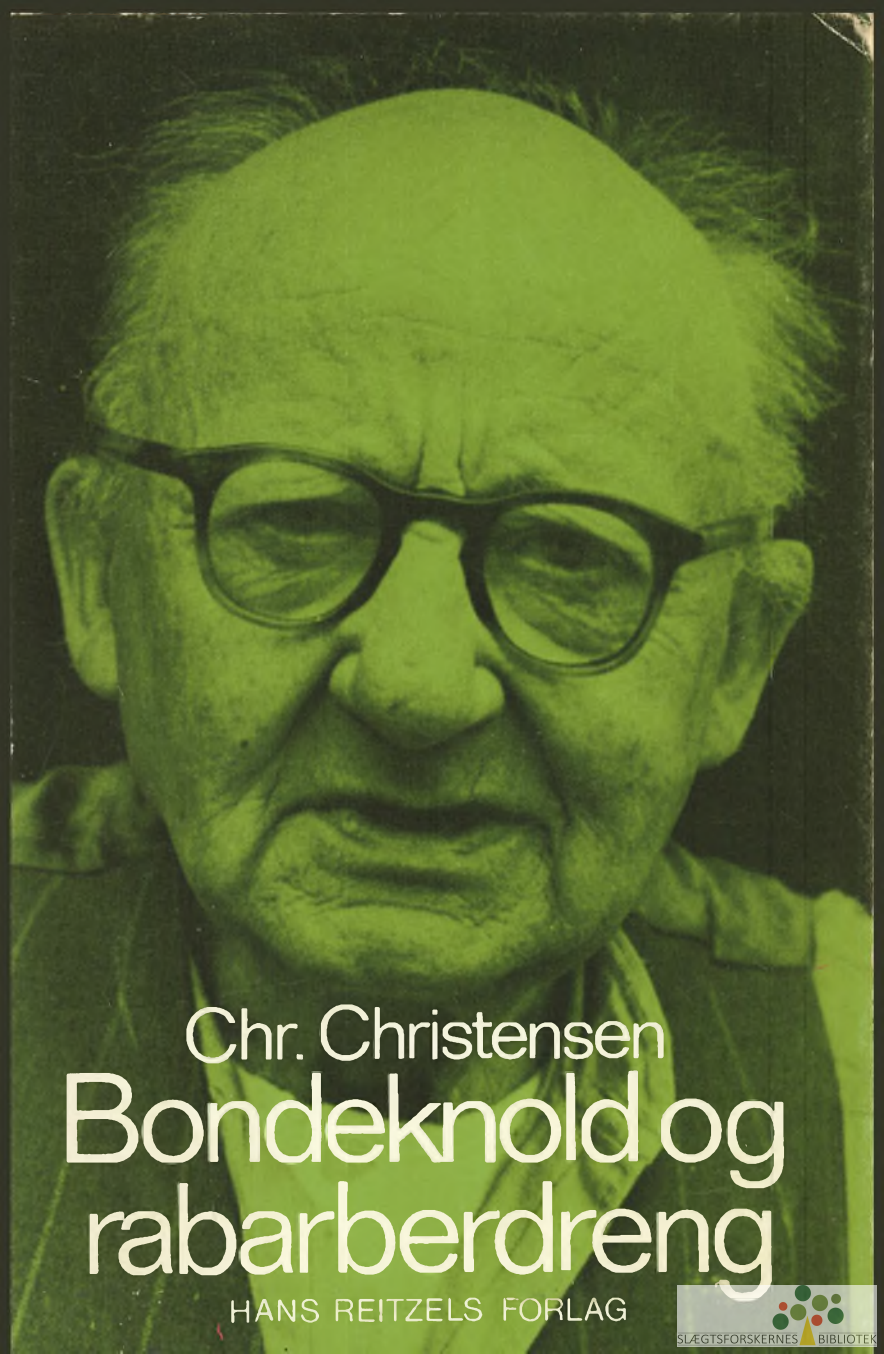
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Chr. Christensen
Bondeknold og
rabarberdreng

HANS REITZELS FORLAG

Bondeknold og rabarberdreng

Christian Christensen

Bondeknold
og rabarberdreng

*Udgivet
af
Halfdan Rasmussen*

HANS REITZEL
KØBENHAVN

1984

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele deraf er uden forlagets skriftlige samtykke forbudt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Undtaget herfra er korte uddrag til brug i anmeldelser.

© Hans Reitzels Forlag A/S, København 1962.
Omslag af Ib Jørgensen med foto af
Halfdan Rasmussen.
Printed in Denmark by Special-Trykkeriet Viborg a-s.

9. oplag 1984.

ISBN 87 412 3410 3

Indhold

Jeg kommer i lære	9
Forstår ikke et muk af det hele	10
Jeg anstifter oprør	11
Jeg flytter til en bedre drejbænk	12
Jeg vil forære min mor en julegave	13
Et menneske knuses	15
Mine bedste dage i læretiden	16
Et forbud og dets følger	17
Forhør og bortjagning	18
Far skifter sindelag	19
Jeg beskyldes for tyveri	20
Angiveren Bøtke måtte herud	21
Jeg bliver en flakke	22
Jeg søger plads på landet	23
Jeg fylder en dreng med lus	24
Jeg slår forkarlen i jorden	25
Syg seksualitet	27
Jeg længes efter kasernen	29
Rejsen går atter hjem	30
Jeg bliver træt	31
Jeg tager på landet igen	31
Jeg nægter at slagte	34
En hævn	34
Christiane holder forelæsning for mig	35
Højskolekarlene	36
Elendige livsvilkår	36
Jeg prædiker oprør	37
Jeg forsøger at hævde mig	38
Rotteakkorden	39
Et vældigt kup	40
Christiane var god nok	41
Hjemme boede elendigheden stadig	42
En kvie løber fra mig	42
Et sammenstød med Søren Peter	45
Det nærmer sig jul	47
Julen på »Lille Skovgaard«.	48

Juledag flygtede jeg	51
To timers lektion i egnens bønder	53
Christiane havde ledt efter mig	54
I forhør hos Christiane	55
Jeg stifter for første gang bekendtskab med Joh. Skjoldborg	57
Nogle triste måneder	58
En venlig afsked med Christiane	59
Et afskedsgilde	60
Jeg hører for første gang om »Tyende- og Landarbejderforeningen«	62
Majdagen i by og på land	62
Velkomst i hjemmet	63
Jeg søger forgæves arbejde	64
Jeg bliver agent	64
En samtale med mor	67
Et opgør med fotografen	68
Der kommer en frelsende engel	69
Jeg sætter en annonce i Herregaardens Adresseavis	70
Strengt arbejdsvilkår	70
Jeg pløjer	71
Et nyt sammenstød med storbonden	72
Et elendigt koststed	75
Risten på Vesterbro	75
Jeg sælger min 10 års fødselsdag	76
Jeg finder et par gode kammerater	77
Vi danner et treklover	78
Jeg lærer en missionsmand at bede korte bordbønner	79
Jeg driller storbonden og han mig	80
Jeg kører latrin	81
Bonden sender en million lopper imod mig	84
Et kønt kompagni	86
Kostalden renses og desinficeres grundigt	87
Høsten kommer og jeg får en god kammerat	88
Strengt arbejde	89
Jeg følger en pige hjem	89
Vi lægger klyn	91
En selvransagelse	92
Andre giver mig besked	92
Også karetmagerens kone giver mig besked	93
Kokkepigen laver skureviske af gødningshalm	94
Vi smovser den	97
Et brev retur	98
Vi tærsker og drilleriet fortsætter	98
Der køres møg ud	100

Så kom opgørets dag	101
Et sammenskuds- og afskedsgilde	102
Den unge kone følger mig til Eltang station og vil vide noget om min barndom	104
Jeg ranker mig og tager et par beslutninger	106
Den første aften går nogenlunde	107
En forgæves jagt efter Marie	107
Opgøret med min far	108
Harald Lytjohan vil tæve sin skikkelige mor	111
Vi sover på et lokum	111
Vi er vel nok heldige	112
Vi får eget logi	115
Det går rigtig godt for os	118
Vi får besøg af vore mødre	118
Far besøger os	121
Jeg får lønforhøjelse	124
Vi får en aften besøg af mor	125
Min hjemkomst og lidt forandring	128
Jeg besøger kammeraterne i kasernen på Nordvestvej	128
Selv en fordrunken mand kan ændre sig	131
Jeg er ved at blive slået ihjel	132
Anders Snaps holder foredrag for mig	134
Jeg bliver samarit	136
Min samaritvirksomhed på Carl Lunds fabrikker	138
Jeg skriver brev til direktøren og laver ballade	142
Jeg fortsætter som samarit	143
Erfaringer som samarit	145
To hårdføre mænd	147
Skipper får et plejehjem	150
Besøg hos Skipper	151
Et opgør med mester Nielsen	152
Hjemmefronten	158
Ændringer på pressesalen	164
Pigen, der gjorde mig bange	164
De gode koner	165
Solidaritetens problem	168
Fra arbejdsfronten	169
Den hemmelige eksport	169
En samtale med mor	171
Et komplot mod far	172
Et fallitbo	176
Et mægtigt kaffegilde	177
Søskende	178
I kasernen	179

Jeg kommer i lære

Træt af min fars evindelige mishandlinger ville jeg efter min konfirmation ud at sejle. Da mine forældre begge satte sig imod det, gik jeg i trods ned på en kælderbeværtning i Nyhavn, hvor en mand tatoverede C. E. C. på overfladen af min højre hånd.

Denne mand gjorde forresten et dygtigt stykke arbejde. Endnu 60 år efter står bogstaverne tydeligt og klart på hånden.

Min forventning om, at når jeg nu var mærket som en rigtig sømand, ville jeg nok få lov til at tage til søs, blev grundigt gjort til skamme. Mor var dybt rystet over, at jeg havde griset hånden til, og far gav mig i samme anledning et grundigt lag tærsk. Men da han den aften kun havde kludesutter på, blæste jeg på hans sparkeri.

Da jeg ikke måtte komme til søs besluttede jeg at blive officer. Jeg tænkte, at jeg som sådan kunne kommandere soldaterne til at tæve de politibetjente, der var brutale mod arbejderne. Jeg ville altså på officersskole, men ikke tale om. Det manglede bare, at en fyr som jeg skulle indtage en stilling langt over den mine forældre indtog. Efter fornyet skænderi besluttede min far, at jeg, når jeg ikke ville være almindelig fabriksdreng, skulle sættes i lære.

Jeg insisterede på, at skulle jeg i lære måtte det være et sted hvor jeg kunne uddannes til en dygtig maskinarbejder, da de allerede havde en god fagforening. Og formentlig gennem en af min fars værtshusforbindelser, blev jeg anbragt i lære med tre måneders prøvetid hos et firma Strømmand i Rådmandsgade.

Allerede den første morgen, jeg trådte ind i denne virksomhed, så jeg straks, at det slet ikke var en maskinfabrik men en almindelig kedel-smedje, hvor man nittede større og mindre kedler sammen til fabriksbrug.

Som yngste og mindste lærling blev jeg straks puttet ned gennem »mandehullet«, hvor jeg fik til opgave at modtage de glødende nagler med en tang og føre dem op i kedlens lokkede huller og sætte »forholdet« under naglen.

Forholdet bestod af et mægtigt hammerhoved på en lang stang, med hvilket to mand udenfor kedlen pressede naglen hårdt mod to

plader, hvorved disse blev presset på plads. Derefter bankede to nittere naglen flad, så den holdt pladerne presset mod hinanden.

Allerede den første dag var jeg helt ør i knolden af at ligge i kedlen og høre nitternes frygtelige slag, og det hjalp kun lidt at mor den næste dag, inden jeg gik på arbejde, pressede mine ører fulde af vat. Da der var gået fjorten dage var jeg led og ked af den »maskinfabrik« og meddelte den unge Strømman, at jeg ikke kom mere. Han belærte mig om, at jeg havde at blive til de tre måneders prøvetid var gået, og hvis jeg ikke mødte, ville han lade politiet hente mig. Jeg indrømmede, at jeg selvfølgelig ikke kunne hindre politiet i med vold at trække mig ud på værkstedet, men hverken politiet, han eller nogen anden, kunne tvinge mig til at røre en skagle.

Den unge Strømman grinede og svarede: »Det kan vel en røvfuld gøre.«

Han anede ikke at det var en rabarberdreng han stod overfor og fik til svar, at jeg ville gribe det første det bedste stykke værktøj og flække skallen på den der gjorde mine til at slå mig.

Efter den oplysning stod Strømman og gloede på mig og sagde så: »Skrup af med dig, lømmel!«

»Tak«, svarede jeg. »Så er det Dem der har jaget mig bort. Farvel.«

I raseri over, at jeg ikke ville være på den læreplads han havde skaffet mig, gav min far mig igen en ordentlig omgang spark. Men det hjalp ikke. Jeg ville ikke noget af den »læreplads«.

Gennem en fyrbøder Jepsen på skråfabriken, der før havde været ansat i firmaet »Eickhoff og Sønner« på Vesterbrogade, fik jeg her en ny læreplads, og det var et godt sted at lære noget. Firmaets specialitet var bogtrykmaskiner, særlig den såkaldte hurtigpresse.

Forstår ikke et muk af det hele

Om morgenen den første dag blev jeg anbragt i stueetagen ved en gammel drejbænk og fik udleveret nogle firkantede smedjærnsklodser sammen med den første arbejdstegning jeg nogensinde havde set. Men ikke eet forklarende ord. Jeg gloede på klodserne og tegningerne og forstod ikke et muk af det hele.

Da mine »studier« havde varet en timestid kom der heldigvis en ældre lærling, som før havde passet drejbænken, og han forklarede mig hvordan jeg skulle tyde tegningen. Jeg skulle dreje en tap på ca. 2

centimeters længde i hver ende af klodsen, og disse tappe skulle, som det fremgik af tegningen, være en halv centimeter tykke.

Efter at lærlingen havde forklaret mig hvilket drejestål jeg skulle forlange i værktøjsrummet, lovede han, at han nok senere skulle se ned til mig og høre hvordan det gik.

Da jeg oppe i værktøjsrummet havde fået det drejestål jeg forlangte, blev der spurgt om jeg ikke skulle bruge »det lille øjemål«. Jeg svarede nejtak, og gik.

Denne min beskedenhed var fornuftig nok. »Det lille øjemål« var nemlig en mægtig stor egeklods, som den arme nye lærling slæbte på til spot og grin for alle han passerede. Sådan var der flere fælder at hoppe i for de nye lærlinge, hvis de ikke tog sig i agt.

Efter at have slået et godt centrum i hver ende af klodserne begyndte jeg på drejeriet.

Da jeg havde hængt den første klods op mellem drejeskiven og pinolen, skulle det rigtig gå løs. Jeg satte en ordentlig spån for drejestålet med det resultat, at jernklodsen sprang ud af pinolen og ramte mig en ordentlig en i panden. Jeg følte mig til panden, men da der intet blod kom spændte jeg klodsen op til pinolen påny, men mere fast. En svend der stod ved den nærmeste drejebænk kom nu hen til mig og forklarede, at man altid skulle dreje med en ganske tynd spån ved disse klodser. Og med en bule i panden stod jeg de følgende dage og lærte snart at behandle klodserne. Men et andet problem meldte sig.

Jeg måtte have en tommestok hvor både centimeter og millimeter var aftegnet, så jeg kunne dreje tappene efter de på tegningen angivne mål. Som første års lærling fik jeg imidlertid kun halvanden krone om ugen, så der stod ikke tommestok på den ugeløn. Men fra min forgænger havde jeg arvet en lille forretning med skrå og røgtobak, og ved hjælp af de småører jeg tjente her og et lille lån fra mor, lykkedes det mig at skaffe den så nødvendige tommestok.

Og så gik det ellers godt med drejeriet. Foruden jernklodserne fik jeg nu små bolte og mindre aksler at dreje pæne og runde efter tegningerne. Og det gik udmærket.

Jeg anstifter oprør

På virksomheden var indført den ordning, at lærlingene hver lørdag aften efter at svendene var gået hjem, skulle rense og feje alle lokaler

for snavs og affald og køre det i brokkassen. Det foregik på den måde, at de store lærlinge intet bestilte men kommanderede de mindre til at udføre arbejdet. Det var endda ikke det værste, men allerede den første lørdag aften blev jeg, sammen med fem andre lærlinge, dypet i det store vasketrug med al tøjet på, og drivvåde til skindet måtte vi så gå hjem. Da det gentog sig nogle lørdage i træk, talte jeg med flere af de yngste lærlinge om, at vi ikke skulle finde os i denne mishandling.

Vi aftalte nu, at vi den kommende lørdag aften, så snart møget var kørt ud, skyndsomt skulle samles nede ved min plads.

I løbet af lørdagen havde jeg ved maskinerne samlet en hel kasse jernspåner godt blandet op med sand. Ved denne kasse anbragtes de to mindste lærlinge med den opgave, at smide sandet i øjnene på de store når de kom for at dyppe os. Ligeledes havde jeg samlet et helt arsenal af afdrejede akselstumper, som vi skulle smide i hovedet på de ældste lærlinge når de angreb os.

Vor aktion gik fint. De to små lærlinge smed sand i øjnene på de store, så de fik så travlt med at gnide øjnene, at de ikke kunne gå til modangreb. Og samtidig regnede det ned over dem med akselstumper. Dette bevirkede at flertallet af de store lærlinge flygtede, men en af de mest pågående måtte køres på hospitalet efter at have fået en akselstump i planeten.

For første gang kunne jeg og de andre små lærlinge gå hjem med tørt tøj, men i tiden derefter blev der gloet langt efter mig, når jeg passerede forbi arbejderne på vej til værktøjsrummet efter nyt stål. Selv værkfører Lundberg, en ondsksfuld rad, skulede ondt efter mig når jeg passerede ham.

Som rigtig rabarberdreng sked jeg dog på alle skumlerier. For mig var det afgørende dette, at vi små lærlinge ikke mere måtte gå gennemblødt hjem lørdag aften. Men også på anden måde skete der en forandring. Flere af de ældre lærlinge tog nu del i rengøringen, så vi fik tidligere fyraften end før, og helt sikker på, at denne min aktion ikke var medvirkende til det der senere hændte, er jeg ikke.

Jeg flytter til en bedre drejebænk

Der blev ansat en ny værkfører for drejerne, og nogle dage efter ansættelsen kom han hen til mig og erklærede, at jeg ikke kunne lære mere ved den gamle rok og at jeg næste dag skulle stille oppe på før-

ste sal ved en mere moderne bæk. Jeg var både glad og spændt over denne forandring.

Morgenen efter, da jeg stillede oppe ved den nye bæk, kom værkføreren og forklarede mig, at jeg skulle dreje fladgevind på nogle korte aksler, slå et godt centrum i hver akselende og med et stykke kridt kontrollere om akslerne var helt lige. Havde akslerne en skævhed, skulle jeg ved hjælp af en hammer og en hård bøgklods rette dem op. Værkføreren forklarede mig videre, at der skulle indstilles 23 tandhjul så slæden med stålet gik frem i den rytme fladgevindet krævede. Jeg forstod ikke et kuk af den forklaring, men lidt efter sendte værkføreren en større lærling, der før havde passet drejebænken, over til mig for at undervise mig i indstilling af kamhjulene.

For mig, der aldrig havde besøgt en teknisk skole og lært om udveksling og fart, var arbejdet i begyndelsen ret strengt, men snart gik det strygende. Jeg præsterede 2 aksler med fladgevind om dagen, og værkføreren roste mig for præcist arbejde.

Jeg vil forære min mor en julegave

Mor havde et meget gammelt strygejern der ikke duede mere, så jeg fik den storslåede idé, at jeg ville give hende to helt nye strygejern i julegave.

Af en drengovre hos »Rivel og Lindegaard« købte jeg for 50 øre to rå strygejern, som jeg fik en anden dreng på værkstedet til at slibe blanke i bunden. Det resterende arbejde ville jeg selv udføre.

En middagsstund, da jeg rigtig masede på med filen for at gøre jernene blanke over det hele, greb den nye værkfører mig midt i arbejdet. Han ville have at vide, hvor jeg havde fået strygejernene fra, og jeg fortalte ham det. »Nå, du har altså ikke fået dem her,« sagde han. »Nej,« svarede jeg. »Men hvad nu med de to fladjernsbøjler der skal bære håndtaget,« spurgte han. Jeg svarede, at dem ville jeg gerne købe på fabrikken. »Åh, de par ører spiller ingen rolle,« sagde han, og tilføjede: »Men la' vær' at lave for meget spektakel i middagsstunden, så kan jeg jo ikke undgå at høre hvad du laver.« Jeg forstod på ham, at jeg burde file i arbejdstiden i stedet for, og det gjorde jeg.

Det lykkedes mig at finde en stump fladjern til hankene, og hos en isenkræmmer købte jeg to træhåndtag, en stump rundjern og nogle skruer. Da jeg endelig var færdig med mit fuskarbejde, kom flere af svendene hen og beundrede det og roste mig for det fine resultat, og

det var vel nok en stolt fyr der juleaftens dag kom hjem og forærede mor den flotte gave.

Mor ville knapt tro sine egne øjne, og hendes første spørgsmål var, om jeg nu var kommet ærligt til strygejernene. Da jeg forsikrede hende, at jeg havde lavet hver en stump selv, blev hun så glad at hun omfavnede mig og kyssede mig på kinden.

Da far noget senere kom halvfuld hjem og så min julegave, erklærede han straks, at de jern havde slynglen stjålet et eller andet sted. Jeg var så vant til hans råhed, at jeg ikke blev særlig gal på ham over hans beskyldning. Min vrede kom først under måltidet, da min far, der ikke havde givet een øre til stegen vi spiste, brægende udtalte, at han ville ønske at alle fattige havde det lige så godt som os og havde råd til en god steg juleaften.

Jeg sad og blev ond. Ikke alene vidste jeg, at far havde drukket de penge op han skulle have købt steg for, men jeg vidste også at stegen kun stod på bordet fordi mor havde sat det bedste af vort tøj på lånekontoret.

Jeg bed dog raseriet i mig, og det kom først til udbrud da far opfordrede os til at danse om det lille juletræ og synges »Glade jul, dejlige jul.« Mine små søskende sprang glade og forventningsfulde til og med far og mor i hænderne dannede de ring om træet. Kun jeg blev siddende og ville ikke danse med.

Da far så dette brølede han: »Nu er slynglen blevet så fræk, at han ikke vil danse om juletræet!« Og direkte henvendt til mig, sagde han: »Du benytter dig af at det er juleaften, men vent blot et par dage så skal jeg gennemtæve dig, så du glemmer at være fræk!« Jeg blev dog uanfægtet siddende og nægtede at deltage i dansen.

Jeg så at mor var helt rørt, da de begyndte dansen omkring træet, og mine små søskendes øjne strålede i glansen fra de tændte lys. Det var som om min vrede smeltede lidt, men det fortog sig hurtigt, da far med sin grove brændevinsrøst tog fat på »Glade jul . . .« Det viste sig dog snart, at han ikke kunne teksten men bare gik og brummede med, og den eneste der kunne hele salmen var den dygtige Elna, som af hjertens lyst sang salmen til ende.

Da de var trætte af at trave rundt, blev godterne fra træet delt ud. Mor kom hen til mig med et sukkerlam med et dannebrogslag i ryggen.

»Nej tak,« sagde jeg vredt og bestemt.

»Åh, Christian, lad nu være med at gøre mig bedrøvet,« bad hun.

Det kunne jeg ikke stå for. Jeg tog mod sukkerlammet, rev danne-

brogslaget ud og åd det stakkels lam i een mundfuld. Siden vankede der chokolade — en julegave til mor fra urtekræmmeren som tak for årets handel.

Om aftenen anden juledag gennemsparkede far mig som straf for min opsætsighed juleaften. Og det kunne han roligt gøre, for i Vævergade 8 stod ingen knippelbevæbnede kvinder uden for døren parat til at tærse ham for hans mishandling af mig. Men da han den aften kun havde sutsko på, værgede jeg bare mit ansigt med arme og hænder og blæste på hans spark mod min krop. Mor bad for mig, men det nyttede intet. Han blev ved med at sparke så længe han havde kræfter og vejr til det.

Da far havde drukket den sidste slurk af sin julecognac gik han i seng, og da jeg hørte at han snorkede, gik jeg ind i min pjaltkasse og drømte om at tæve min far.

Således gik julen i slutningen af mit fjortende år.

Et menneske knuses

Det hændte mens jeg endnu passede den gamle »rok« på fabrikken. Pludselig lød faresignalet og hovedakserne begyndte at sagtne farten. Alle standsede deres maskiner.

Sammen med flere andre løb jeg gennem den lange værkstedsbygning for at se om der var hændt en ulykke. Det var der.

I den fjerneste ende af bygningen så jeg, at et menneskelegeme blev trukket ind mellem den store drivaksels remskive og remmen. Det var stordrejeren, den lille Sand, hvis krop gang på gang blev ført ind mellem rem og remskive.

Hans hænder og fødder var slået af mod jernbjælken i loftet.

En yngre lærling, der passede en maskine i nærheden, lå besvimet. Han havde fået en af Sands blodige fødder i hovedet.

Rundt om stod arbejderne og gloede som sindssyge, mens andre kastede op.

Selv har jeg altid haft det sådan, at jo alvorligere en situation var, jo roligere blev jeg. Således også i dette tilfælde.

Da den store drivaksel endelig standsede helt, lå Sands legeme på remmen der førte hen til hans egen drejebænk. Sammen med et par af svendene hjalp jeg til med at få Sand ned fra remmen, hvorefter vi lagde ham på en presenning.

Straks efter ulykken blev læge og politi tilkaldt. Lægen udstedte dødsattesten og politiassistenten fra Svendsgades politistation udtalte, at han havde synet alle dødssofrene fra Gentoftelykken, men aldrig før havde han set et så mishandlet legeme som Sands. Hvert ben i hans krop var knust.

»Her er mere kyd,« sagde en rå fyr idet han smed en af Sands blodige hænder på presenningen.

Den udtalelse kostede siden manden hans arbejde, idet ingen mere ville vide af ham på arbejdspladsen.

Jeg forsøgte forgæves at få liv i den besvimeede dreng, men lægen beordrede ham kørt til hospitalet.

Arbejderne stod i flokke og talte om årsagen til den frygtelige ulykke. Grunden var, som så ofte før den, at arbejderne ikke ville standse hovedakslen af hensyn til fabrikken. Sand var kravlet op på en høvlemaskine for at presse remmen til drejbænken ind på drivakslens remskive. Det lykkedes også for ham, men en remsamler greb fat i hans trøjeærme og løftede ham op til den frygtelige død. Ud fra dette kunne virksomheden fralægge sig alt ansvar. Der var handlet mod en ordre, en ordre virksomheden ellers ikke gerne så fulgt.

Da ligvogn og ambulance var kørt, blev de voksne arbejdere enige om at gå hjem. De kunne og ville ikke fortsætte arbejdet efter deres kammerats forfærdelige død. Men lærlingene fik ordre til at blive og bare fortsætte arbejdet.

Der blev dog ikke udrettet meget. Mange af lærlingene følte sig syge efter ulykken, og jeg selv brækkede mig voldsomt som reaktion ovenpå anspændelsen. Resultatet blev at hovedakslerne gik tomgang, og da det ikke betalte sig for virksomheden, blev lærlingene en timestid senere jaget hjem af værkfører Lundberg.

Men den rå opfattelse af en arbejders ulykke og død, som virksomhedens ledere havde, blev tydeligt markeret ved denne optræden.

Mine bedste dage i læretiden

Efter at jeg var flyttet til den moderne drejbænk kom min bedste tid under hele læreperioden. Her var det ikke blot hænderne der skulle udføre en mekanisk proces, men hjernens logiske tænkeevne måtte også sættes ind i arbejdsprocessen. For hvert nyt arbejde jeg fik tildelt, måtte jeg nøje studere arbejdstegningen for at undgå misforståelser, og jeg

måtte lære at indstille udvekslingshjulene så at slæden med drejestålet fik en passende hastighed.

Desuden havde jeg indtryk af, at svendene ved maskinerne i nærheden godt kunne lide mig, og de hjalp mig altid når der var noget jeg ikke rigtig forstod.

Den ny drejerværkfører var også flink. Han så ofte hen til mig for at rose eller retlede mig, og han viste mig hvordan jeg kunne udføre arbejdet lettere end jeg selv havde fundet ud af.

I det hele taget var jeg mere glad og lykkelig for mit nuværende arbejde end for alt andet arbejde jeg havde udført siden mit femte år. Formentlig fordi det krævede en større indsats af åndsevner end hidtil.

Et forbud og dets følger

Hver morgen, lidt før frokost, kom en spækhøker fra Vesterbrogade trækkende med en vogn fuld af madpakker til de svende der ikke havde egen husholdning.

Mens »Pladshunden Jeppe«, portneren, var optaget af at kontrollere, at der ikke mellem madpakkerne var snaps og øl, fik jeg af de nærmeste svende det job at hente de flydende varer hos en cigarhandler på Enghavevej. Udrustet med en pose til tomme flasker og en seddel på hvad hver svend skulle have, måtte jeg forcere et godt to meter højt plankeværk på hjørnet af Enghavevej og Matthæusgade. Det gik fint. Og var posen af og til for tung, hjalp cigarhandleren mig gerne med at få den over det høje plankeværk.

Nytårsaftensdag puttede cigarhandleren, som en lille opmærksomhed til mig, en såkaldt »skrubtudse« med ned i posen.

Denne skrubtudse blev min skæbne.

I tidligere tid havde svendene ikke taget det så nøje med arbejdet dagen til nytårsaften. Der blev drukket lidt solbærrum og skudt en del fyrværkeri af. Men netop det år havde værkfører Lundberg udstedt forbud mod dette med besked om, at enhver der ikke passede deres arbejde, eller skød fyrværkeri af, omgående ville få deres afsked.

Svendene drøftede forbudet og mente at det var en uforskammet frækhed af Lundberg.

Da svendene sad samlet om gasovnen ved frokosttid, og jeg tømte posen for snaps og øl, kunne det ikke undgås at de fik øje på skrubtudsen, og en af dem opfordrede mig til at fyre den af.

Jeg havde nu mit eget formål med den lille skrubtudse. Når jeg om

aftenen skulle være sammen med kammeraterne i kasernen, skulle skrubbudsens fyres af nede i gården. Jeg undskyldte mig derfor overfor svendene med, at Lundberg havde forbudt at knalde fyrværkeri af.

En af svendene svarede, at det manglede bare at det ondskabsfulde røvhul også skulle kommandere over os i vor fritid, når vi havde frokost.

Jeg modstod dog endnu fristelsen til at antænde skrubbudsens, indtil en bænkarbejder ved navn Bøtke, som jeg havde udført meget fusk for til en vævemaskine han var ved at fremstille, sagde til mig: »Lad os nu få knaldet den skrubbudse af. Bli'r der noget vrøvl siger du bare, at det var en af os svende der tændte den.«

Denne fristelse kunne jeg ikke stå for. Jeg satte skrubbudsens lunte til gasovnen og smed den henad gulvet hvor den begyndte at knalde. Desværre var frokosttiden ved at være forbi, og Lundberg, der som sædvanlig havde været hjemme til frokost, stak lige hovedet op over trappen og gloede ondskabsfuldt på os, mens tudsen afleverede sine sidste knald.

Svendene mente ikke at der blev mere ud af den historie. Men det blev der.

Forhør og bortjagning

Op ad formiddagen, da gamle Eickhoff var ankommet til sit kontor, blev der iværksat et større forhør angående skrubbudsens. Forhøret fandt sted på kontoret med Lundberg som forhørsleder.

Den første der blev hentet til forhør var stordrejeren Johansen. Noget senere blev hans tøj afhentet af en kontorist, og vi så ikke Johansen mere. Senere fik jeg at vide, at han under forhøret havde erklæret, at han godt vidste hvilken svend der havde affyret skrubbudsens, men at han hverken var angiver eller sladrehanke. Han betragtede i det hele taget sagen som en bagatel og forhøret som en uforkammet komedie. På det grundlag blev han jaget væk efter at have fået sit tøj og sit tilgodehavende.

Herefter blev »Lille-Karl«, der kom i lære samtidig med mig, forhørt. Han sagde, at han nok havde set og hørt skrubbudsens, men ikke anede hvem der havde antændt den. En kontorist bragte lidt efter »Lille-Karl« hans tøj, og så var han jaget væk.

Det samme skete med Aage, en anden lærekammerat. Han fik sit tøj udleveret, og så var han jaget af lære.

Næste mand til forhør var forømtalte Bøtker. Hans tøj blev ikke afhentet, og noget efter kom han selv tilbage og fortsatte arbejdet ved sin skruestik.

Så kom turen til mig. Lundberg oplyste mig om, at de lige havde fået at vide at det var mig, der trods forbudet havde antændt skrubb-tusden, og at jeg lige så godt kunne bekende.

Jeg svarede, at jeg ikke havde noget at bekende her.

Den gamle Eickhoff rettede så direkte det spørgsmål til mig, om jeg ville benægte, at det var mig der var den skyldige. Rabarberdrengen kom nu op i mig, og jeg svarede højt og tydeligt: »Ja, gu' vil jeg så!«

Ved disse ord for Lundberg op, og da jeg troede at der var øretæver i luften, greb jeg en lille metalambolt der blev brugt som brevpresser, og lovede mig selv at han skulle blive kradsat i ansigtet, hvis han vovede at slå. Men den gamle Eickhoff råbte: »Nej, nu ingen voldsomheder Lundberg! Den dreng er ikke mere i lære hos os!

Lundberg satte sig med ordene: »Nej, det manglede også bare, når sådan en lømmel lyver lige op i øjnene på sin gamle mester og velgører.« »Velgører« var formentlig Eickhoff, der bl. a. tjente tykt på lærlingenes arbejde.

Ude i forkontoret fik jeg derefter udleveret mit tøj og blev jaget bort.

I porten ved Vesterbrogade ventede Aage og »Lille-Karl« på mig og fortalte hvad de havde sagt under forhøret. De fortalte mig også, at Johansen var gået direkte ind på fagforeningen for at klage over virksomheden.

Ad den vej var der nu ikke meget håb. Under arbejdskampe i firserne, stod der til stadighed en samling gamle skruebrækkere parat, som svækkede arbejdernes sammenhold og fagforeningernes indflydelse overfor virksomhederne.

Far skifter sindelag

Jeg havde ventet en ordentlig omgang spark, når far kom hjem om aftenen og fik at vide hvad der var sket, men han blev i stedet vred på Eickhoff og erklærede, at han skulle lære dem, at man ikke kunne bryde en lærekontrakt blot fordi en dreng fyrer en skrubbtudse af.

Den anden januar da far igen begyndte på skræfabrikken, fortalte han mester hvorledes jeg var blevet behandlet. Mester, der godt kunne lide mig, holdt med far i, at han skulle gøre alt for at tvinge Eickhoff til at tage afskedigelsen tilbage og antage mig som lærling påny. Og

med undtagelse af de dage hvor far kogte sovs, fik han lov til at holde fri og gøre hvad han kunne for at skaffe mig min ret.

Den fjerde januar fulgtes jeg med far ud til fabrikken, hvor han og jeg efter mange ophævelser fik foretræde hos gamle Eickhoff. Far fremhævede overfor denne, at det var brud på lærekontrakten at jage mig af lære for den bagatel med skrubtudsen, men den gamle var ubøjelig. Når han een gang havde jaget en dreng bort, så blev det sådan.

Far svarede, at der vel endnu var lov og ret i Danmark, og at han ville gå til borgmesteren og klage over firmaets optræden.

»Ja, gør De det,« sagde den gamle smilende, »men tro bare ikke, at De får nogen ret der.«

To dage senere fulgtes jeg med far op til den borgmester, der havde med den slags sager at gøre. Far fremstillede sagen for ham og forlangte at firmaet påny skulle antage mig.

Til min forundring holdt borgmesteren med far og erklærede, at der ingen lovlig grund var til at jage en dreng af lære fordi han, endda i frokosttiden, havde fyret en smule skrubtudse af. Til en sekretær dikterede borgmesteren derefter et brev til firmaet, hvori han krævede at jeg skulle fortsætte min læretid, da der ikke var nogen lovlig grund til at jage mig bort, og myndighederne ikke kunne acceptere bortvisningen på det bagatelagtige grundlag.

Jeg beskyldes for tyveri

En ugestid efter fik far en meddelelse fra borgmesterkontoret hvori meddeltes, at jeg ikke blot var jaget af lære for affæren med skrubtudsen, men også fordi jeg havde gjort mig skyldig i tyveri, idet jeg havde stjålet to strygejern fra virksomheden.

Jeg havde forud fortalt far alt om strygejernene, og et par dage senere tog far igen fri fra arbejdet, og vi fulgtes ad til borgmesterkontoret bærende hver sit strygejern.

Da borgmesteren så strygejernene, roste han det pæne arbejde jeg havde udført, og spurgte om jeg virkelig selv havde lavet dem. Det svarede jeg bekræftende på og kom nu i et længere forhør om, hvor jeg havde skaffet materialerne fra. Jeg fortalte ham sandheden og forklarede, at det eneste jeg havde taget fra virksomheden var fladjernet til hankene, og det havde drejerværkføreren givet mig lov til. Efter den forklaring erklærede borgmesteren, at beskyldningen for tyveri var

helt hen i vejret, og i et brev til Eickhoff stemplede han beskyldningen som grundløs og krævede min genantagelse.

Men efter at brevet var færdigt, sagde borgmesteren noget til far, som jeg ikke syntes om. »Ser De, Christensen,« sagde han. »Selv om jeg nu tvinger firmaet til at genantage Deres søn, vil man snart finde en eller anden grund til påny at jage ham bort. Tror De ikke at det var langt mere fornuftigt, at jeg tvang firmaet til at skaffe Deres søn en anden læreplads?« Og borgmesteren tilføjede: »Deres søn er jo en flink og dygtig dreng, så det ville sikkert gå meget bedre.«

Far stod lidt og tænkte sig om. Så indrømmede han, at det måske nok var det mest fornuftige.

Hvilke forhandlinger der fandt sted mellem borgmesteren og firmaet, fik jeg aldrig at vide, men efter et par ugers forløb fik far meddelelse fra borgmesterkontoret om, at firmaet Eickhoff var blevet tvunget til at skaffe mig en ny læreplads med fradrag af den læretid jeg havde udstået.

Men den nye læreplads hos firmaet »Smith, Mygind og Hüttemeier«, var mig en dyb skuffelse. Fra lærlinge og arbejdere indenfor dette firma vidste jeg, at det var groft smedearbejde man der beskæftigede sig med, og det tålte slet ikke sammenligning med arbejdet ved den fine drejebænk jeg var jaget bort fra. Jeg nægtede derfor simpelthen at modtage pladsen.

Dette blev far meget fortørnet over, for efter hans opfattelse var den ene læreplads lige så god som den anden. Men jeg ville ikke i lære hos dette firma, og selv en omgang spark hjalp ikke. Jeg ville ikke ind i det møgfirma. Så ville jeg hellere være almindelig arbejdsdreng.

Og således blev det.

Angiveren Bøtke måtte herud

Mens stordrejeren Johansen ikke mere ville arbejde for firmaet, blev både Aage og »Lille-Karl« antaget som lærlinge påny. »Lille-Karl« talte jeg ofte med. Han var en rask dreng fra Vesterbros Rabarberland, og jeg kunne lide ham. Han fortalte mig bl. a. hvordan det var gået angiveren Bøtke.

Den første dag efter min bortvisning, kom Bøtke som sædvanlig og ville sidde sammen med svendene omkring gasovnen for at spise frokost. Men han måtte fortrække. Svendene skældte ham ud for en lus

og en angiver, for alle var enige om, at det var ham der havde angivet migovre på kontoret, til trods for at det var ham selv der havde opfordret mig til at tænde skrubbudsen og ovenikøbet sagt, at jeg blot skulle fortælle at det var en af svendene.

Svendene tålte ham ikke, men henviste ham til at spise sammen med de gamle skruebrækkere, hvor han hørte til. Resultatet blev, at Bøtker måtte sidde alene ved sin skruestik og spise frokost. Efter den første lønningsdag forsvandt han og viste sig ikke mere på virksomheden.

»Lille-Karl« fortalte mig, at svendene holdt meget af mig og var fortørnede over, at jeg blev jaget af lære. Han betroede mig endvidere, at han havde overtaget mit job med øl- og brændevinsposen. Han var en af mine, en rask dreng jeg godt kunne lide, og jeg besøgte ham ofte i årene efter.

Jeg bliver en flakke

Jeg skulle nu søge plads som rask dreng, hvor man havde brug for sådan en fyr.

Min første plads var hos en fornæret urtekræmmer på Vodroffsvej. Jeg skulle have 3 kroner om ugen foruden de drikkepenge kunderne gav mig. Det fattigfine rak på Vodroffsvej gav imidlertid aldrig drikkepenge, men gjorde en masse vrøvl når leveringen ikke passede dem. Til gengæld blev jeg et par gange bidt i benene af deres hunde.

Urtekræmmeren selv var et nærigt menneske. Han havde en stakkels ung fyr i lære som kommis, og jeg måtte ofte være med til at rydde op i butikken til langt ud på aftenen, og ligeledes gøre i orden på loftet til hen på søndag eftermiddag og få skældud i tilgift. Jeg blev hurtigt træt af dette slaveri, og efter en måned forlod jeg pladsen.

Så fik jeg et job som yngre bagerikarl. Her fik jeg ganske vist 4 kroner om ugen, men til gengæld måtte jeg slide langt over mine kræfter og fik for lidt søvn i et ussel tagkammer. Da der var gået 6 uger forlod jeg denne plads, og nu begyndte en omflakkende tilværelse fra plads til plads, hvor jeg ofte gik arbejdsløs nogle dage ind imellem og i et enkelt tilfælde hele 2 uger.

I min fritid hjalp jeg troligt mor med ildtænderne, men det formildede ikke min far.

Han, der selv i årevis havde prøvet arbejdsløsheden, havde glemt dette.

Hver aften, når jeg mellem pladserne var hjemme, skældte han mig

ud for en doven slyngel, og hans ondskab endte altid med, at han slog mig i gulvet og sparkede mig, så længe hans kræfter slog til.

En aften da mor ville gå imellem og standse ham, greb han hende så hårdt i armen at hun skreg, hvorefter han fortsatte med at sparke mig.

Jeg begyndte at blive træt af denne tilværelse. Først nu forstod jeg tilbunds hvad det betød, at jeg var jaget af lære. Min gode drejebænk havde forlangt, at jeg hele tiden var med i arbejdet, mens de pladser jeg nu fik kun krævede, at mine hænder og arme sled sig trætte på kommando.

Jeg erindrer endnu, hvordan jeg spekulerede på at flygte fra denne tilværelse. Og tilsidst fandt jeg på en udvej.

Jeg søger plads på landet

Jeg var godt klar over, at arbejdet på landet måske blev lige så kedeligt som i byen, men jeg undgik i hvert fald min fars mishandling, og det var da en fordel.

En dag, da jeg havde sparet et par kroner sammen, satte jeg en annonce i »Herregaardenes Adresseavis« med teksten: »En rask dreng søger arbejde på landet.« Jeg fik flere tilbud, men valgte en plads hos en proprietær Pynt i Alstrup ved Nørre Alslev. Tilbudet gik ud på god kost og behandling, og løn efter hvad jeg kunne præstere.

Men hvor det dog kneb med at skaffe de skaldede rejsepenge. Ved hjælp fra mor, der stampede mit konfirmationstøj, og ved at låne et par kroner af kammeraterne på Nordvestvej, fik jeg dem endelig skrabet sammen og kom afsted.

Ved Nørre Alslev station holdt et hestekøretøj for at transportere mig til proprietærgården. Kusken var en mut og hoven fyr med overskæg. Jeg troede det var proprietæren, men det viste sig at være forkarlen, en herregårdsbisse fra en af de store herregårde ved Nykøbing F.

Straks ved ankomsten til gården kom en stor og tyk kone ud og spurgte mig, om jeg havde fået noget at spise under rejsen. Da jeg benægtede det, bød hun mig ind og gav mig en mægtig portion midtagsmad som jeg dårligt kunne ordne.

Da jeg havde spist sagde hun, at jeg kunne gå ind og hilse på hendes mand, proprietær Pynt. Det viste sig at være en høj, kraftig mand, som tog meget venligt imod mig og spurgte mig ud om, hvad jeg kunne

bestille ved landbruget. Jeg måtte åbent erkende, at jeg intet kendte til landbrugsarbejde, men at jeg gerne ville lære det.

Han sad lidt og smilede til mig og sagde så, at jeg ikke kunne regne med ret stor løn, men at han ville give mig kost og logi og 15 kroner om måneden. Det synes jeg var rigtig godt, og efter at jeg havde kigget lidt på omgivelserne blev der kaldt ind til aftensmad.

Et stort spisebord stod dækket med de lækreste retter. Der var kogt skinke, et stort stykke saltkød, rullepølse, ost og masser af rugbrøds-skiver med rigtigt smør til. Og ovenpå var der the og rom.

Efter den store portion mad om eftermiddagen, kunne jeg dog ikke gøre ret meget ved aftensmaden.

Jeg fylder en dreng med lus

Da vi skulle i seng, fulgte en pige mig over til et kammer ved siden af hestestalden, hvor jeg sammen med en dreng, hvis forældre boede i nærheden, skulle ligge i en stor dobbeltseng under en mægtig og tung dyne.

Jeg sov godt i den gode seng, og klokken seks vækkede pigen os og førte os over i køkkenet hvor vi fik en stor kop kaffe at vågne op på.

Efter kaffen gik vi over i stalden, hvor andenkarlen viste mig hvordan jeg skulle muge under hestene og strigle dem inden brugen. Det gik rigtig godt. Jeg havde aldrig før rørt ved en hest, men det var skikkelige dyr, som roligt fandt sig i min kejtede behandling.

Da vi havde spist en god frokost sendte forkarlen mig ud for at harve en stor mark. Han forklarede mig ikke fremgangsmåden, men jeg fandt dog selv ud af at spænde hestene for harven og gik så i gang med at harve på langs af agrene.

Op ad formiddagen kom proprietæren selv ud og så på mit arbejde. Han forklarede mig, at jeg efter at have harvet på langs skulle harve på tværs af ageren så alt ukrudt blev harvet om.

Hen på eftermiddagen blev der stor ståhej. En pige hentede mig hjem fra marken og fortalte mig, at den anden dreng var løbet hjem til sine forældre og havde sladret om, at jeg havde fyldt ham med lus. Drengens far, der havde fulgt ham tilbage til gården, erklærede, at han ville tage drengen af pladsen såfremt sagen ikke straks blev ordnet.

Proprietærkonen tog tingene mere roligt. Hun sagde, at skylden var

fiendes, for det var jo klart, at en dreng fra et københavnsk fattigkvarter måtte have lus, men nu skulle hun nok ordne den sag.

Med den besked blev drengens far sendt hjem, og vi to drenge blev kommanderet over i kammeret, hvor vi måtte smide klunset. Der blev nu lagt rent lagen på sengen, og spliternøgne kravlede vi under dynen, mens konen og en pige meget nøje undersøgte vort ydertøj, dog uden at finde lus.

Resten af vort tøj blev derefter puttet i en sæk, og husmanden, hvis kone vaskede for karlene, fik besked om, at tøjet skulle spilkoges så lus og æg blev udryddet.

Vi to drenge tilbragte halvandet døgn i sengen, spliternøgne, men vi havde det meget gemytligt og fik masser af god mad bragt over. Pigen, en svensker der hed Jenny, morede sig med at kilde os to nøgne krabater, så vi var ved at flække af grin. Min sengekammerat var mægtig interesseret i historier fra København, så jeg fyldte ham med mange af mine gamle eventyr.

Endelig kom vort tøj tilbage med garanti for, at alle lus og æg var udryddet.

Og så gik dagene med at harve og tromle på de store marker.

Jeg slår forkarlen i jorden

En dag gav forkarlen mig ordre til, at jeg ikke alene skulle gøre mit eget spand heste i stand om morgenen, men også hans. Af den grund kom jeg for sent til at spise forkost sammen med de andre. Da det var hændt et par gange, ville proprietærkonen vide grunden. Jeg fortalte sandheden og blev lidt efter kaldt ind til proprietæren, der modtog mig med den besked, at jeg kun skulle passe mine egne heste, og at forkarlen selv skulle gøre sine dyr i stand.

Da forkarlen næste morgen så, at jeg ikke havde ordnet hans heste, stak han mig en kæmpeøretæve, så jeg var ved at falde omkuld.

Men han anede ikke at det var en rabarberdreng han havde at gøre med. Ikke så snart havde han vendt sig om, før jeg af al min kraft drev mæggebens flener i nakken på ham. Han styrtede om på stengulvet og sov. Da den tilkaldte læge ikke kunne få liv i ham, blev han kørt til sygehuset i Nykøbing.

En timestid efter blev jeg ført til politistationen i Nykøbing, hvor

en overbetjent tog mig i forhør. Jeg forklarede hvordan det hele var gået til, og betjenten spurgte om jeg ikke mente at have slået for hårdt, og om jeg altid slog igen, hvilket jeg ivrigt bekræftede.

»Også når politiet slår dig?« »Ja, selvfølgelig!« svarede jeg.

Overbetjenten smilede ad den lille fyr, der sad her og lovede politiet tæv, hvis de slog ham. Så blev han atter alvorlig og spurgte mig, hvor jeg dog havde lært altid at slå igen.

Jeg forklarede ham om kasernen hjemme i Rabarberlandet, om hvordan politibetjentene optrådte som bøller overfor arbejderne, som til gengæld gennemtævede betjentene med jernrør, så de holdt sig i skindet. Af dette havde jeg lært, at man altid skulle slå igen hvis nogen slog een, ellers blev man bare undertrykt.

Overbetjenten sad længe og grundede over min forklaring. Så sagde han til mig, at politiet i Nykøbing ikke optrådte som bøller og at de aldrig tævede arbejderne med knipler.

»Ja, så er det jo en anden sag,« erklærede jeg, »så slår jeg heller ikke.«

Da rapporten var færdig blev den læst op for de vagthavende betjente, som morede sig vældigt over, at jeg ikke ville tæve politiet i Nykøbing.

Lidt efter kom proprietær Pynt for at hente mig. Han sagde, at jeg var en flink og flittig dreng, mens forkarlen var en rå herregårdsbørste, der slog mig fordi jeg rettede mig efter Pynts ordrer.

Men overbetjenten ville ikke slippe mig endnu. Han forklarede, at jeg måtte holdes i forvaring til man fra sygehuset fik bekræftet, at slaget ikke var livsfarligt. Med den besked måtte Pynt lade sig nøje, og han tog i stedet for til sygehuset for at høre nyt om forkarlen.

Ved middagstid fik jeg en kop kaffe og et par wienerbrød, men det blev langt hen på eftermiddagen før der kom bud fra hospitalet om, at forkarlen omsider var vågnet, og at der ikke var tale om kraniebrud men højst om en mindre farlig hjernerystelse.

Kort efter kom proprietær Pynt med samme besked, og han fik nu lov til at tage mig med hjem. Overbetjenten sagde til mig, at der nok ikke blev tale om straf, men at jeg skulle huske ikke at slå slet så hårdt en anden gang. Og betjentene nikkede og smilede til mig da jeg gik.

På vejen hjem mælede Pynt ikke mange ord. Men han sagde dog til mig, at jeg ikke skulle tage mig nær, at politiet havde hentet mig. Forkarlen var et ondt menneske, der slog på mindreårige, men efter dette nærede han sig nok.

Da vi kom hjem var alle flinke imod mig, og den tykke proprietærkone gav mig et ordentligt knus. Kun den pige, der om natten ofte lå ovre hos forkarlen, skulede ondt til mig.

Efter to ugers forløb blev forkarlen udskrevet fra sygehuset med den besked, at han de første dage skulle ligge stille på ryggen i sin seng.

Det tog han dog ingen notits af, men overtog straks arbejdet fra andenkarlen, der havde udført hans job mens han lå på sygehuset.

Mig gloede han rasende ondt på, og en morgen lovede han mig, at han nok skulle knække ryggen på sådan en københavnerlus.

Jeg blev ham ikke svar skyldig, men lod ham forstå, at hvis han een gang til slog mig, skulle jeg smadre skallen på ham, så han aldrig vågnede mer! Om han tog sig af min trussel, ved jeg ikke, men han forsøgte ikke oftere at slå og undgik mig nærmest, talte kun til mig når et arbejde skulle udføres.

Hele hans hoved var viklet ind i gazebind, og da en sygeplejerske kom og tog forbindingen af, kom alle til at grine, så komisk så han ud. Hvor møggrebens tre flener havde ramt ham, var han pilskaldet, og på toppen af hovedet sad håret som en stor kalot. Han blev selv klar over hvor idiotisk han så ud, og en dag bad han sig fri og cyklede til barberen i Nørre Alslev, hvor han lod sig klippe skaldet over hele hovedet. Vi syntes dog alle at han så endnu mere komisk ud og grinede godt ad ham bag hans ryg.

Syg seksualitet

Der var noget ved den dreng jeg delte seng sammen med, som jeg ikke rigtigt kunne lide.

Han var en lidt ranglet knægt med et noget sygeligt udtryk, og han onanerede meget, næsten hver nat, og ofte så voldsomt at han vækkede mig ved det.

En nat prøvede han at bruge min bagdel som skive for sin lyst, men det fik jeg dog hurtigt vænnet ham af med.

Seksuallivet på gården gik ellers sin normale gang. Forkarlen havde ofte sin pige hos sig om natten. Jenny havde en kæreste som tit kom på visit hos hende, og andenkarlen var forlovet med en pige på en anden gård, som han ofte besøgte.

Alt dette foregik i stilhed og uden megen snak. Anderledes med min sengekammerat. Altid var han optaget af sin egen sygelige drift, og i

særlig grad af gårdens gamle røgter, der hver aften tog et bestemt får med ind på sit kammer.

Når han kunne se sit snit til det, stod drengen og lurede uden for røgterens vindue. En aften kom han farende og fortalte mig, at nu skulle jeg komme med og se hvad der foregik. Jeg gik med hen til røgterens vindue og så noget jeg aldrig havde tænkt mig.

Kammeret var oplyst af en søvrig flagermuslygte, men jeg så tydeligt, at røgteren havde puttet fårets bagben ned i hver sin træskostøvle, og at han brugte fåret i stedet for en kvinde. Jeg blev nærmest led ved det jeg så og gik tilbage til kammeret. Først en halv time efter kom drengen, og han fortalte mig, at det virkelig var lykkedes for røgteren. Jeg brød mig ikke om drengens snak og lagde mig til at sove. Lidt senere blev jeg vækket ved at drengen onanerede for fuld kraft.

Der var et dyr som mere og mere tiltrak sig drengens opmærksomhed. Det var en ung hoppe som var hingstegal. En aften spurgte drengen mig, om man ikke kunne bruge hoppen som røgteren brugte fåret, men jeg frarådede ham bestemt at prøve, da hoppen sikkert ville sparke ham.

Drengen havde alligevel ikke kunnet nær sig. En morgen da vi kom ud i stalden, fandt vi ham, sammen med en knust kasse, ovre ved væggen bag hoppen. Da lægen blev hentet beordrede han drengen i seng, så han kunne komme sig efter alle de knubs hoppen havde givet ham.

Selv må jeg have været lidt tilbage i seksuel udvikling. Jeg kunne ganske vist finde på at onanere, men der gik måneder imellem og bagefter skammede jeg mig og lovede mig selv, at det ikke skulle ske oftere.

Jeg var ked af at ligge sammen med den sygelige dreng og spurgte derfor madmor, om der ikke var et lille kammer hvor jeg kunne være mig selv. Det var der ikke, og madmor vidste ikke hvad onani var. Selv kendte jeg den gang ikke beretningen om Onan, der fordi han ikke ville overtage sin afdøde brors hustru, spildte sin sæd på jorden. Jeg måtte altså fortsat dele seng med den sygelige dreng.

Bortset fra dette havde jeg det rigtig godt. Forkarlen afholdt sig fra enhver ondskab imod mig, og en dag hørte jeg madmor sige til en fremmed bonde: »Når folkene skal arbejde, skal de også have godt og rigeligt at æde!« Og det fik vi.

Pynt selv talte altid venligt til mig når vi mødtes. En dag fik den anden dreng og jeg besked på, at vi ikke måtte stjæle æbler i haven. Til gengæld måtte vi spise alle gravenstenerne fra træet der stod

omme bag skuret. Den akkord var vi mægtig glade for, og vi smovsede rigtig i os indtil forkarlen en dag kom med en stige og plukkede alle æblerne i en stor kurv, som han sendte bort med mælkekusken.

Nu kom tiden hvor der skulle tages roer op. Det var kæmpestore runkelroer på en vældig mark. Den ældste datter blev sat til at hjælpe sin mor i køkkenet, mens de to piger, drengen og jeg tog os af roerne. Vi greb en roe i hver hånd, slog dem sammen for at banke jorden af dem, smed dem i en lang række og huggede derefter toppen af dem med en kniv. På den tid blev kørerne ikke fodret med roetoppe.

Pigerne, særlig Jenny, var skrappe til dette arbejde og jeg kunne i begyndelsen slet ikke følge med i tempoet. Men øvelsen kom hurtigt, og snart kunne pigerne ikke løbe fra mig, hvorimod den anden dreng snart blev træt og kom langt bag efter. Pigerne fjasede og lavede grin, og selv forkarlens forlovede kunne nu smile til mig. Det blev et morsomt arbejde.

Jeg længes efter kasernen

Jeg var kun fæstet til den første november, og jeg glædede mig meget til at gense kasernen og kammeraterne og til at hilse på min mor og mine søskende. Landet kunne være godt nok, men det var ikke min verden.

En ugestid før den første blev jeg kaldt ind til Pynt, der spurgte mig om jeg havde lyst til at blive vinteren over. Da jeg ikke straks svarede, spurgte han om der var noget jeg var utilfreds med. Jeg måtte indrømme, at jeg både var tilfreds med behandlingen og kosten, og at jeg intet havde at klage over.

»Så forstår jeg ikke hvorfor du ikke straks siger ja til at blive vinteren over,« sagde Pynt. »Jeg har ærlig talt ikke haft særlig nytte af dig i sommer, men til vinter bliver der jo en del arbejde, som du kan udføre lige så godt som en karl, og når du får sommerløn skulle der ikke være noget at betænke sig på.«

Jeg måtte så til at forklare ham, at jeg ikke troede at jeg egnede mig for landbrugsarbejde og at jeg længtes så stærkt efter den fattige verden derhjemme, at jeg absolut måtte rejse til den fastsatte tid.

Proprietær Pynt sad og kikkede lidt på mig og sagde så: »Jaja, min dreng, tvinge dig kan jeg jo ikke, men om jeg forstår at du foretrækker fattigkvarterets elendighed frem for fast arbejde og tryghed. Men så må du jo rejse,« sluttede han. Og audiensen var forbi.

Jeg måtte senere fortryde at jeg ikke var blevet hos Pynt.

Da madmor fik at vide at jeg alligevel skulle rejse, blev hun ked af det. Jeg var jo en rask og villig dreng, der nok skulle blive en dygtig karl med tiden, og hun tilføjede at hun holdt meget af mig. Selv hendes små døtre kom og sagde, at jeg bare havde at blive hos dem. Det sidste var nok fordi jeg om aftenen ofte deltog i deres spilopper og altid var parat til at hjælpe dem, når der var noget de ikke selv kunne klare.

Madmor var også af den helt rigtige slags. Hver aften fik daglejeren sin spand fyldt med dejlig sødmælk, og manglede de smør hjemme, kom der en ordentlig klump ned i mælken, og fra sulekarret fik han tit en mægtig luns med sig hjem.

I min naivitet troede jeg, at det var sådan overalt på landet. Men senere blev jeg klogere. Andelsbevægelsen var kommet sent til Alstrup-egnen og havde derfor endnu ikke præget bønderne med sin pengevurdering og medfølgende pengegriskhed.

Rejsen går atter hjem

Til trods for at madmor havde givet mig en forsvarlig pakke mad med til hjemturen, gav Pynt, som selv kørte mig til stationen, mig en tokrone til kaffe på færgen mellem Masnedø og Orehoved. Men han sagde ikke til mig, at jeg kunne komme tilbage, hvis jeg gerne ville. Havde han sagt det, ville jeg være blevet sparet for megen fortræd sidenhen.

Det blev aften inden jeg nåede hjem og ud i Vævergade. Mor tog kærligt imod mig og kyssede og omfavnede mig. Selv mine små søskende omringede mig og ville absolut vide hvordan der var ude på landet.

Og jeg fortalte nu løs om mine oplevelser, mens de interesseret hørte efter. Det der betog dem mest var beretningen om al den gode mad jeg havde fået.

En noget anden velkomst fik jeg af far, da han kom halvfuld hjem. Han gloede ondt på mig og råbte: »Nå, skal man nu igen føde på den slyngel. Jeg skal satan ta' mig ordne ham, hvis han igen begynder på sine slyngelstreger!«

Efter denne »velkomst« gik jeg mig en tur til jeg regnede med, at han var gået i seng. Så tog jeg igen min gamle pjaltekasse i besiddelse.

Tidligt næste morgen gik jeg ud for at søge arbejde i byen. Men alle vegne fik jeg at vide, at jeg både var for ung og for lille til at be-

stride arbejdet som fabriksdreng. Det eneste arbejde jeg kunne gøre mig håb om var arbejdet som bagerikarl eller bud, og det var så elendigt betalt at lønnen ikke kunne dække mit eget underhold.

Jeg var dybt skuffet da jeg hen på formiddagen vendte hjem, og den tanke, at jeg havde været godt dum da jeg forlod pladsen på Falster, begyndte at røre sig i mig. For ikke at bebyrde mor med kosten til mig, tog jeg straks fat på at binde ildtændere.

Jeg bliver træt

Efter min hjemkomst tilbragte jeg ofte tiden sammen med kammeraterne fra kasernen. De havde erobret et gammelt kælderrum, og her fra udførtes meget arbejde, såsom at tørre og pulverisere hestepærer, der pænt indpakket blev anbragt i konernes indkøbskurve, eller vi listede efter fine damer og hæftede tøjlasere og papirstumper i skørterne på dem.

Men det var som om drengenes lømmelstreger ikke interesserede mig mere. Det var til tider meget morsomt, men jeg brød mig efterhånden mindre og mindre om det. Jeg plagede drengene om at skaffe mig en plads med en løn så jeg kunne klare mig selv, men ingen evnede at hjælpe mig. De to største drenge var ganske vist ansat på en fabrik, men jeg var både for ung og for spinkel til det job, og hver formiddag vendte jeg skuffet hjem efter at have travet byen rundt efter pladser, der var averteret i bladene.

Heller ikke ved ildtænderne kunne jeg mere gøre mig gældende, for både Elna og Marius var langt hurtigere til arbejdet end jeg, så jeg begyndte efterhånden at blive rigtig godt træt af det hele. Det hjalp heller ikke på humøret, at min far flere gange overfaldt mig med slag og spærk, medens han højlydt forkyndte, at jeg var en doven slyngel der ikke ville bestille noget og som han ikke mere gad forsørge. Mor turde ikke mere komme mig til hjælp til trods for at hun vidste, at jeg i den tid jeg havde været hjemme ikke havde kostet familien noget, og at jeg havde givet hende det meste af min opsparrede sommerløn.

Jeg tager på landet igen

Da jeg blev klar over at der ikke var plads for mig hverken i mit hjem eller i København, besluttede jeg at tage på landet igen. Min

drengestolthed forbød mig at bede proprietær Pynt tage mig i sit brød, men jeg kom i tanker om min gamle ferieplads og skrev til Søren Peter og Christiane, om de ikke kunne bruge mig på gården i vintertiden.

Nogle dage efter fik jeg brev fra Christiane, der fortalte mig at Søren Peter ikke rigtig vidste hvad han kunne bruge mig til, men efter at hun havde snakket lidt med ham var de blevet enige om, at jeg godt kunne komme. Med resten af min sommerløn, der lige strakte til til billetten, drog jeg allerede næste dag afsted udrustet med et par fedteklemmer og to pakker elefant-cigaretter.

Ved stationen holdt en karl for at køre mig til »Lille Skovgaard«. Det eneste han sagde til mig var: »Du er en bette klejn fyr. Skal du arbejde på gården til vinter?« Da jeg bekræftede dette, satte han hestene i gang og mælede ikke et ord under hele turen.

Da vi kom ind på gårdspladsen stod Søren Peter og tog imod. Hans velkomst var ikke særlig overstrømmende: »Tror sådan en bette kivenhavner, at han kan gøre nytte på en gård om vinteren?« sagde han. Jeg gjorde ham opmærksom på, at jeg på en sommerplads havde lært at omgås heste, at muge under dem, strigle dem og lægge seletøj på dem, og at jeg desuden havde lært at harve og tromle og tage roer op. Men Søren Peter grinede bare ad mig og sagde, at den slags arbejde havde de ikke brug for om vinteren.

Nu kom Christiane ud og afbrød samtalen. Hun ønskede mig venligt velkommen og erklærede, at jeg rigtignok var vokset siden jeg var feriedreng hos dem, og at hun troede der var masser af arbejde jeg kunne udføre. Så bød hun mig ind på kaffe og mellemmad, og da jeg var skrupsulten huggede jeg godt i mig.

Christiane undersøgte mig ikke for lus, men for at jeg ikke skulle fylde de andre karle med utøj, blev jeg anbragt på et loftskammer under stuehusets tegltag.

Hvor jeg dog frøs gudsjammerligt på dette kammer i den strenge vinter. Her fik jeg den bronkitis-hoste som troligt har fulgt mig til i dag. Men endnu værre var det, at jeg pådrog mig en blæreforkølelse som bevirkede, at jeg ofte måtte lade vandet. Og da der ikke var noget natmøbel på værelset, måtte jeg tisse ud ad vinduet om natten.

Det gik meget godt indtil Søren Peter en dag opdagede de gule striber på gavlvæggen. Han blev meget vred, skældte mig ud for en gris og beordrede Christiane til at flytte mig et andet sted hen. Nu var der ingen vej udenom. Christiane måtte efterse mig grundigt for lus, men da hun ingen fandt, blev jeg anbragt ovre i karlekammeret sammen med en jævnaldrende dreng ved navn Jakob, som jeg delte dobbelt-

seng med. I samme rum, og ligeledes i en dobbeltseng, sov de to voksne karle. Det var to gårdmandssønner der havde været på højskole og var blevet proppet med grundtvigianisme og nationalisme. Med disse to fyre havde jeg meget hyr om aftenen. Men kammeret, der lå ved siden af hestestalden, var ellers lunt og godt, og jeg kom mig hurtigt for blæreforkølelsen.

Jakob, den anden dreng, var flink nok imod mig, men ved siden af ham var jeg i Søren Peters og karlenes øjne nul og nix. Jakob var nemlig også gårdmandssøn, og allerede som lille dreng havde han på et dyrskue fremført en kæmpehingst som fik førstepræmie. Alene dette forhold gav Jakob stor anseelse på gården, men iøvrigt kendte han alt til vinterarbejde og var både flittig og hurtig.

Jeg derimod var uden videre kendskab til vinterens daglige arbejde, og tilmed langsom. Derfor blev jeg sat til alt muligt kedeligt arbejde, rengøring af foderloft og renholdelse af porte og rum, og fik desuden den daglige opgave med at bære brænde ind til pigerne i køkkenet. Og jeg følte dybt pinagtigt, at jeg ikke var dygtig nok.

De hundrede malkekøer ovre i stalden gav hver fjerde eller femte dag en kalv. Den første mælk af disse kælvekøer kaldtes råmælk, og den kunne ikke leveres til mejeriet. Denne mælk, sammen med bygmel, blev derfor anvendt i husholdningen til bagning af kæmpestore pandekager.

Søren Peter fik altid stegt flæsk til sine pandekager, medens vi andre fik sirup til vore. Da jeg så at de andre hver nuppede en af disse pandekager over på tallerkenen, langede jeg også en over på min, og jeg syntes den smagte godt og proppede i mig. Men allerede da jeg havde spist den halve, orkede jeg ikke mere og standsede arbejdet.

Christiane, der altid holdt et lille øje med mig ved bordet, spurgte, om jeg ikke kunne mere. Jeg indrømmede, men tilbød at spise den anden halvdel i stedet for aftensmad. Hun bare rystede på hovedet og bad fodermesteren, der sad ved siden af mig, om at tage sig af pandekagen. Jeg havde godt lagt mærke til, at han allerede havde spist hele tre, men ikke desto mindre snuppede han min halve pandekage, som forsvandt i ham som ingenting.

Jeg slog fast for mig selv, at selv inde ved bordet kunne jeg ikke vinde med i arbejdet.

Jeg nægter at slagte

Alle de nyfødte tyrekalve fik i nogen tid sødmælk at drikke, og derefter skulle de slagtes.

En dag kaldte Søren Peter mig over i bryggerset. Der gik tre små kalve. Søren Peter gav mig en stor kniv, forklarede mig hvordan jeg skulle skræve over kalven, sætte dens hals i klemme mellem mine ben, bøje dens mule opad så halsen blev stram, og derefter skære halsen over på den.

Jeg var egentlig villig nok til at udføre hvad han forlangte, men da jeg bøjede kalvens hoved bagover, kom jeg til at se ind i dens store troskyldige øjne, hvorefter jeg lagde kniven fra mig på bryggersbordet og slap kalven.

Søren Peter gloede forundret på mig og spurgte, hvorfor jeg ikke skar halsen over på dyret.

Jeg forklarede at det uskyldige dyr ikke havde gjort mig noget, og så ville jeg ikke myrde det.

Søren Peter gloede igen undrende på mig og spurgte, om jeg var blevet tovlig.

»Nej,« svarede jeg, »det er jeg ikke. Havde det været et stort, ondt uhyre der havde gjort mig eller andre fortræd, skulle jeg gerne bore kniven i dets hjerte, men et lille uskyldigt dyr vil jeg ikke myrde.«

Søren Peter stod længe og grundede over den idiot til dreng, der ikke ville slagte kalve. Tilsidst sagde han: »Når du ikke vil slagte kalve, kan du ikke mere få kød til middag!«

»Hellere undvære kød end føle mig som morder,« replicerede rabarberdrengen omgående.

»Skrup af med dig og kald på Jakob, han er en fornuftig dreng,« svarede Søren Peter.

En halv time efter kom Jakob ud fra bryggerset. Da var halsen skåret over på de tre kalve, og de var hængt op ved bagbenene så blodet rigtigt kunne løbe af dem.

En hævn

En dag kom Søren Peter med en stump lænke og kaldte mig med over i stalden. Her anbragte han lænken om hornene på min gamle ko og erklærede, at nu var det slut med at fylde kraftfoder i den gamle skabilken, der ikke gav en dråbe mælk mere.

Han løste koen af bindslet og gav mig ordre til at trække hende om ved kreaturvægten. Jeg husker ikke mere hvad koen vejede, men jeg husker at Søren Peter løj overfor slagteren og påstod at koens vægt var ti kilo højere end kreaturvægten viste.

Men slagteren var heller ikke tabt bag en vogn. Han vurderede koens vægt tolv kilo mindre.

Så gik diskussionen frem og tilbage med håndklask, tilbud og afslag. Det endte dog med at Søren Peter fik penge for fem kilo mere end han skulle have. Det var han bagefter meget stolt over, skønt jeg mente at han var en løgner og kæltring.

Så blev det min gamle ko's tur.

Jeg havde trukket den hen i vognporten, hvor der førte en dør ind til huggehuset. Der blev jeg kommanderet ind og låse forsvarligt. Nederst i huggehusets dør var der et hul, hvor slagteren smed enden af lænken ind til mig med besked om, at jeg skulle stramme lænken så meget jeg kunne. Jeg kunne mærke på lænken, at koens hoved måtte være nede ved jorden.

»Hold nu godt fast!« råbte slagteren til mig, og lidt efter lød der et uhyggeligt klask, hvorefter jeg fik besked på at slække lænken. Da jeg endelig fik lov at slippe ud, hang den gamle ko med bagbenene surret fast i loftet. Hovedet lå i en stor blodpøl og blodet sivede stadig ud af hende. Den spidse bagside af slagterens økse var blodig, og jeg forstod at det var den han havde hugget ind i koens pande, da jeg hørte klasket.

Jeg følte mig nærmest syg og skyndte mig bort, da slagteren ikke mere havde brug for mig.

Christiane holder forelæsning for mig

Jeg forstod at Søren Peter havde sladret til Christiane, thi en dag hun fik fat på mig, holdt hun en hel lille forelæsning om humanisme, som hun mente var god nok i forhold mennesker imellem, men landbrugerne måtte dog slagte deres dyr hvis de ville have noget at spise. Da jeg ikke svarede hende forstod hun nok, at jeg ikke var enig med hende, så hun forklarede videre, at man også i byerne måtte spise kød af dyr som landboerne havde slagtet.

Jeg svarede, at i mit hjem og hos alle fattige i byerne, fik man kun sjældent kød, men måtte nøjes med rugbrød og fedt.

Christiane gav dog ikke op, men påpegede, at selv i denne elendige føde stammede fedtet fra slagtede dyr.

Jeg kunne ikke bortforklare den kendsgerning og vendte tilbage til humanismen menneskene imellem. Det havde intet med humanisme at bestille, at give de fattige en så ussel løn, at de ikke kunne eksistere af den. Og jeg anførte den armod gårdens røgterfamilie levede i.

Christiane svarede, at hun ikke kunne gøre noget ved den sag. Den løn røgteren fik, havde han selv skrevet kontrakt på, og alt hvad hun kunne gøre var, at hun af og til sendte en af pigerne over med en bid kød til familien.

Hun sluttede samtalen med at betro mig, at jeg var en rigtig flink dreng, som dog havde visse anskuelser jeg måtte se at få ændret.

Højskolekarlene

Da jeg flyttede til karlekammeret medbragte jeg min lille socialdemokratiske sangbog og en pjece om arbejderbevægelsen, og da der ikke var nogen særlig plads til »litteratur« lagde jeg bøgerne på bordet.

Her fandt de to højskolekarle dem snart og læste flittigt i dem. Da de havde læst dem, ville de absolut vide om jeg virkelig nærrede den opfattelse som bøgerne gav udtryk for. Selv om jeg som rabarberdreng ikke helt kunne acceptere skrifternes indhold, svarede jeg: »Ja, gu' gør jeg så.«

Nu skulle jeg omvendes. De plævrede hver aften op for mig om Grundtvigs hellige nationalisme og proppede mig med alle de fraser de var blevet fodret med på højskolen.

Da det efterhånden gik op for dem, at jeg foragtede deres nationalistiske vrøvl, blev de meget fortørnede, og ofte blev jeg lullet i søvn af deres fælleskor: »Spion! Forræder! Spion! Forræder!«

Min sengekammerat Jakob deltog aldrig i disse fjendtligheder. Han var i det hele taget en flink dreng, også mod mig.

For at blive fri for karlenes hellige vrøvl, søgte jeg tiere og tiere over til røgterfamilien om aftenen.

Elendige livsvilkår

Ved disse besøg hos røgterfamilien blev jeg klar over de fattiges løn- og levevilkår.

Når røgteren om morgenen havde muget under gårdens kreaturer, blev han sendt i skoven, hvor han fældede graner og plantede nye i stedet. For sådan en dags arbejde fik han halvtreds øre.

Hans kone malkede tre gange daglig tyve køer. Lønnen for dette arbejde var femogtyve øre. For disse femoghalvfjers øre daglig skulle familien leve. Der var foruden forældrene seks små børn, og selv med datidens priser på fornødenheder kunne familien ikke få blot nogenlunde ordentlig mad.

Formentlig i erkendelse af, at familien med den løn ikke havde råd til en liter mælk om dagen, havde Søren Peter forbudt fodermesteren at sælge røgterkønen så meget som en dråbe mælk. Den daglige kost i røgterhuset bestod derfor mest af tørt rugbrød og noget jævning som kønen rørte sammen af mel og vand. Da hun ikke havde mælk nok til den mindste, blev denne også fodret med dette klister.

Stående overfor denne elendighed begyndte jeg at opøve mig i tyveri, og det lykkedes mig af og til at stjæle en god portion af gårdens kartofler, som jeg så i mulm og mørke slæbte over til røgterens.

Med kød var det værre. Det kunne jeg ikke få fat på. Da jeg en aften tilbød røgterfamilien at stjæle en mindre gris til dem, blev de bange og erklærede at den ville de ikke tage imod. Jeg vidste godt at min egen mor ville have taget samme standpunkt, så jeg opgav tanken.

Jeg prædiker oprør

Jeg bearbejdede utrætteligt røgteren for at få ham til at gå til Søren Peter og forlange en løn, han kunne forsørge familien ordentligt for. Men han bare grinede og rystede på hovedet. Han hørte til de landarbejderdosmere, som tankeløst satte flere og flere børn i verden uden mod eller vilje til at skaffe sig en løn hvormed han kunne give dem anstændige kår.

Derimod fik jeg medhold af en gammel vejmand, der af og til besøgte familien og gerne bragte lidt bønner med til en kop kaffe. Han gav mig ret og sagde, at den halvhellige Søren Peter måtte skamme sig over den sulteløn han gav sin røgter.

»Og hvad med rottehullerne i gulvet?« sagde han. »Det vil jo ikke koste bonden noget at slå nogle brædestumper over hullerne, så I ikke risikerer at rotterne en nat bider børnene.«

Vejmanden skældte af og til røgteren ud for et skvat og en nathue,

men intet hjælp på denne sovende røgtersjæl, ja, han evnede end ikke at blive gal, når den gamle skældte ham ud.

Somme tider havde vejmanden en lille foxterrier med på besøg, og en aften fangede den i lejlighedens mørkeste krog en stor rotte, knækkede ryggraden på den, smed den fra sig og gik på jagt efter en ny. Vejmanden berømmede den lille hund som en ualmindelig fin rottehund, der altid holdt hans hjem fri for rotter, og denne hund kom til at spille en afgørende rolle i en aftale mellem Søren Peter, Jakob og mig.

Jeg forsøger at hævde mig

I nogen tid havde jeg ved kreaturvægten øvet mig i at tage et halvtredspundslod i hanken og holde det ud i stiv arm. Omsider lykkedes det om end kun et øjeblik.

En dag da de store karle overværede mine øvelser med loddet, ville de også prøve, men ingen af dem kunne gøre mig kunsten efter. Noget senere kom min vilje og mine kræfter dog på en hårdere prøve.

Der var kommet et helt læs foderkager hjem. De var pakket i fir-kantede baller med 250 pund i hver, og var meget ujævne og kantede. Karlene foreslog at man delte hver sæk i to, for at gøre det nemmere at bære dem op på foderloftet, men Søren Peter sagde at det manglede bare, at tre store karlfolk ikke skulle kunne bære en hel sæk. Da karlene stadig betænkte sig, tilføjede Søren Peter, at det kunne den bette kivenhavner da gøre. Denne påstand fremkaldte et brøl af grin fra karlene, og selv Søren Peter lo med.

Jeg forstod at udtalelsen faldt for at håne mig, men nu fløj fanden i rabarberdrengen og jeg svarede: »Selvfølgelig kan jeg det.«

Denne udtalelse forårsagede et nyt latterbrøl, men jeg sagde roligt: »Bare sæt en af sækkene op på kæpskinnen og lad mig om resten.«

Jeg fik nu sækken godt til rette på nakken og gik over gårdspladsen med den. Det værste var de to høje stentrin ved rummet til loftstrappen. Her måtte jeg slippe sækken med den ene hånd, for at hale benene op ad trinene.

Da jeg manglede fire trin af loftstrappen begyndte mine kræfter at svigte og benene rystede under mig. Men jeg vidste, at både Søren Peter og karlene stod nedenfor trappen, parat til at grine ad mig hvis jeg tabte sækken, så min vilje var ubøjelig. Jeg ville fuldføre mit forehavende!

Så snart jeg havde overvundet de sidste trin, løb jeg på vakkende

ben hen og smed sækken hvor den skulle være og kastede mig selv ovenpå. Min begyndende bronkitis bevirkede, at det gjorde smerteligt ondt i lungerne da jeg igen skulle trække vejret normalt, men det varede kun et øjeblik. Så gik jeg ned ad trappen og over gårdspladsen, hvor jeg ligegyldigt og uden at sige noget begyndte at spænde hestene fra vognen. Men Søren Peter standsede mit forehavende, og vognen blev nu kørt lige op til stentrappen, så karlene kunne stå på det nederste trin og få sækkene på nakken.

Lidt hoven spændte jeg hestene fra, førte dem til deres båse og tørrede dem af for sved med et gammelt stykke sæk. Så gav jeg dem deres mål havre og vandede dem.

Da jeg atter kom ud til vognen var halvdelen af sækkene båret op. Karlene pustede og svedte, men Søren Peter stod og så meget tilfreds ud. Jeg tilbød i overmod at hjælpe med, men det ville Søren Peter ikke have. »Det er ikke drengearbejde,« sagde han. »Gå du hen og tag fat på noget andet.«

Det var som om min kraftpræstation havde skabt lidt mere respekt om mig. Karlene undlod i fremtiden at lulle mig i søvn med »Spion, Forræder,« og Jakob sagde til mig, at det knageme var godt præsteret af mig at slæbe den tunge sæk op på loftet, og selv Søren Peter lærte sig at kalde mig Christian i stedet for »bette kivenhavner«.

Rotteakkorden

»Lille Skovgaard«s svinestald vrimlede af rotter, som Søren Peter gerne ville have udryddet. Han lavede derfor en akkord med Jakob og mig om, at vi skulle have ti øre for hver rotte vi fangede. Han krævede dog den garanti af os, at vi præsenterede ham for de afhuggede haler, så vi ikke snød ham og fik penge for samme rotte flere gange.

Akkorden trådte i kraft en lørdag, og jeg fandt en gammel rottesaks som jeg om aftenen stillede op i en tom svinebås. Næste morgen sad der et større dyr i saksen, et dyr jeg ikke kendte. Det sad i klemme med forbenene og spyttede og hvædede ad mig. Jeg fik fat i Jakob, der godt kendte dyret. Det var en ilder, forklarede han, og dens skind var penge værd. Han tog en rundstok og slog dyret i hovedet så det døde.

I løbet af formiddagen flåede han ilderen og spændte skindet ud på en stump brædt, og to dage senere sendte han det med mælkekusken til en bundtmager ved Vejen station.

Nogle dage efter kom mælkekusken med syv kroner for skindet, og

det var jo en mægtig sum for os. Vi gav mælkekusken halvtreds øre for ulejligheden og delte resten af pengene mellem os.

Da Søren Peter hørte om de mange penge, forlangte han i sin begærlighed, at vi skulle aflevere broderparten af pengene til ham. Ilderen var ingen rotte og vi havde ingen ret til pengene.

Jakob og jeg var dog lige så stædige og ville ikke aflevere fortjenesten. Vi erklærede, at ilderen var et endnu værre skadedyr end rotten, og at vi ikke havde fået penge for selve dyret men for det forarbejdede skind.

Søren Peter blev fortørnet over vor forklaring og pålagde os for fremtiden at holde os til rotterne og lade ilderne være i fred.

Et vældigt kup

Rotteakkorden gav ikke noget videre, fordi vi kun af og til klaskede en enkelt rotte. Der måtte mere system til, og jeg fortalte Jakob om den gamle vejmands dygtige rottehund. Det blev grundlaget for en storstilet plan om rotteudryddelse i svinehuset.

Jakob tog en aften ud til vejmanden og aftalte, at han skulle møde med hunden næste søndag formiddag, og i de følgende aftener fik Jakob og jeg travlt med at stoppe alle rottehuller, ikke blot i selve svinehuset men også i skrænten nedenfor. Kun et eneste hul i svinehuset lod vi være, og søndag morgen slæbte vi en junge vand ind ved hullet.

Da vejmanden kom, snusede hunden ivrigt til hullet, og den rystede ligefrem af ivrighed efter at tage fat.

Nu begyndte vi at fylde vand i rottehullet, og da vi havde tømt godt halvdelen af jungen dukkede den første drivvåde rotte op. »Knik!« sagde det, da hunden knækkede ryggen på den og smed den bagerover, parat til at nappe den næste når den viste sig i hullet.

Og det kan nok være at der nu kom fart i rottemyrderiet. Den ene rotte efter den anden kom drivvåd op af hullet, men hunden var hurtig i vendingen. Som et lyn var den over rotten, knækkede ryggen på den, smed den bagerover og vendte sig mod den næste.

Jeg havde aldrig overværet noget lignende og var næsten ved at få medlidenhed med de stakkels forsvarsløse dyr. Men hunden havde ikke slige anfægtelser. Den stirrede lige oplagt og spændt ned i hullet hver gang, knækkede ryggen og smed ligene i bunke bag sig.

Da der var gået en god timestid standsede strømmen af rotter. Den

sidste der kom sejlene, var en lille død rotteunge, men den interesse-rede ikke hunden, som blot skubbede den væk med et forben og vendte på en levende, der var den værdig. Men der kom ikke flere, og hunden sad og peb af ærgrelse over at forestillingen var forbi.

Vi talte dyngen af rotter bag hunden. Der var 52 rottelig.

Vi spurgte den gamle vejmand hvad han skulle have for hjælpen, men han ville ikke have noget. Både han og hunden havde haft en spændende formiddag. Han henstillede dog til os, at vi fyldte hullet godt til og bad os sige til fodermesteren, at han skulle jage hunden væk hvis den kom anstigende, for ellers ville den sidde vagt ved hullet både dag og nat i den kommende tid.

Da Søren Peter kom fra kirke henad middag, præsenterede vi ham for bunken af rottelig.

Han stirrede forbavset på den. Så vrissede han og nægtede at betale ti øre for stykket, når der var så mange.

Men Jakob holdt fast på, at vi skulle have pengene og forklarede Søren Peter, at de 52 rotter på mindre end en uge ville have ædt værdier for langt flere penge end han skulle af med til os.

Så gav Søren Peter sig og betalte.

Christiane var god nok

Karlene og Jacob måtte betale en krone for at få vasket deres tøj et sted nede ved landevejen.

Det var anderledes med mig. Christiane sagde, at med den lille løn jeg havde, skulle hun og pigerne nok vaske mit tøj. Men det var galt, at jeg kun havde to skjorter at skifte med, så skulle de jo vaske en gang om ugen, og de vaskede ellers kun en gang om måneden.

Jeg skrev om det til mor. Hun sendte mig to skjorter og et brev. Jeg forstod hende godt, da hun forklarede, at det havde kostet hende store anstrengelser at løse de to skjorter hjem fra lånekontoret.

Efter opholdet på det kolde loftsværelse var jeg altid forkølet og gik og hostede.

Christiane mente, at det var, fordi jeg i den kolde vinter ikke havde nogen uldtrøje. Og engang da hun var nede ved Vejen station, kom hun hjem med to uldtrøjer til mig.

Jeg takkede hende meget for gaven, men hun bare klappede mig på hovedet og sagde, at det betød ingenting.

Nu da jeg havde fire skjorter til månedsvasken, var det nemt for hende bare en gang om ugen at skylle en uldtrøje op til mig.

Sådan blev spørgsmålet om rent undertøj ordnet ved Christianes gode hjælp.

Hjemme boede elendigheden stadig

Jeg forstod af mors brev, at elendigheden stadig havde til huse derhjemme.

Far kom ofte halvfuld hjem og tit kom han sent om aftenen. Selv efter at han havde fået lønforhøjelse til 36 kr. om ugen, fik hun aldrig mere end 14 kr. til mad til ham og børnene og sig selv. Heller ikke den uge, hvor der skulle betales husleje, fik hun mere. Det knob med at skaffe pengene og værten var streng, fortalte hun, han tålte ingen udsættelse.

Mor og børnene, særlig Elna og Marius, måtte slide hårdt i det, bare for at holde sulten fra døren.

Far var tit vred på de mindste søskende, fordi de ikke kunne sidde stille, mens han læste sin avis. Men han slog dem da aldrig. Far læste nu »Social-Demokraten«, som mor også måtte betale af de 14 kr.

Mor sluttede brevet med en formaning om, at jeg skulle blive på landet, så længe jeg kunne holde det ud. Der sultede jeg da ikke og fik vel heller ikke klø. Mor sendte mig de kærligste hilsner også fra de små søskende.

Fyren her kom til at småtude over mors brev. Og hadet til min far voksede i mig. Hvor kunne vi have det godt hjemme, hvis han ville holde op med sit usalige drikkeri.

En kvie løber fra mig

Tyren på »Lille Skovgaard« var blevet for stor og klodset, når de unge kvier skulle bedækkes.

Nede i nærheden af Vejen station boede en gårdmand, som havde en ung tyr af god afstamning.

En dag sendte Søren Peter mig afsted med en ung kvie. Jeg fik forklaret, hvor gården lå, og så drog jeg afsted med kvien.

Det første kvarterstid fulgte kvien roligt med mig, men et sted gik

vejen langs med en stejl skrænt. Jeg var ikke forberedt på noget, og pludselig sprang kvien på hovedet ud over skrænten. Den flåede tøjret ud af hænderne på mig og stak i fuldt firspring ad »Lille Skovgaard« til.

Da jeg kom hjem igen, stod fodermesteren på gårdspladsen og holdt kvien. Søren Peter skældte mig ud: »Tænk, at en fyr, der kunne bære en sæk foderkager op på loftet, ikke engang kunne passe på en bette kvie!«

Jeg blev sendt afsted med kvien igen. Søren Peter forklarede, at jeg skulle holde den fast helt oppe ved mulen, så kunne den ikke løbe fra mig.

Ligesom første gang gik den pænt med det første stykke vej, men da vi nåede skrænten, blev den igen helt tummelumsk. Den dansede rundt med mig oppe på vejen og sprang pludselig ud over skrænten.

Jeg ville ikke trille ned og slå mig fordærvet, så jeg gav slip på tøjret. Kvien faldt omkuld og blev fuld af jord, men sprang hurtigt op og stak i fuld fart hjem mod gården.

Et stykke tid efter kom fyren her luskende ind i gården igen. Her var der en hel forsamling; ikke alene fodermesteren, som stod med et stykke sækkelærred og tørrede kvien ren for jord, men også Søren Peter og en af pigerne og de to karle, som grinede ad mig elendige fyr, der ikke kunne trække en kvie til tyrs.

Jeg sagde, at jeg ikke ville have mere med det tossede dyr at gøre. Søren Peter påstod, at det var en falliterklæring, og jeg svarede, at en sådan udstedte jeg gerne.

Resultatet blev, at den karl, som havde grint mest ad mig, trak af med kvien. Når vi så dem igen, sagde han, så var kvien bedækket.

Men et kvarterstid efter stod kvien igen hjemme på gårdspladsen. Karlen lod derimod vente på sig. Der gik over en halv time, før han kom. En landarbejder fra en af de andre gårde fulgte ham hjem og støttede ham. Karlen havde ikke alene slået sit ene ben alvorligt, men også brækket den ene arm i kampen mod kvien.

Jeg skal ikke nægte, at ondskabens djævel sad og grinede indeni mig, men udadtil måtte jeg selvfølgelig være medfølelse over en medtjeners ulykke.

Sådan lærer vi alle som unge tidligt at træne os i moralens løgnagtighed, at lade de indre følelser være et og den ydre forstilling noget andet.

Da lægen kom, blev karlen sendt på sygehuset, hvor benet blev taget under behandling og armen lagt i gips.

Det varede seks uger, inden karlen blev rask. Og Søren Peter, der

skulle betale læge og sygehusophold, syntes at det efterhånden blev ham en dyr kvie.

Men Christiane sørgede for, at enten hun selv eller en af pigerne hveranden dag besøgte karlen, og de havde altid lidt gode sager med til ham. Søren Peter var lidt gal over alt det renderi, men det blev ikke anderledes af den grund.

Fra den dag karlen kom til skade, blev jeg uden nogen højtidelighed ophøjet til karl på »Lille Skovgaard«.

Jeg gider ikke i dag referere alle de gange, hvor jeg blev sat til arbejde, der oversteg mine kræfter. Jeg vil kun fortælle om et enkelt forhold, fordi det gav mig anledning til at hjælpe røgterens en smule.

En morgenstund blev jeg udrustet med en spidshakke, en skovl og en roegreb. Jeg blev sendt ud til kårabikulen i marken, hvor jeg skulle rense et godt stykke af kulen for jord og være parat, når karlen kom med vognene for at læsse dem med roer.

Der blev ikke spurgt, om den umulige »bette kivenhavner« kunne — jeg skulle.

Den vinter havde jeg hænderne fulde af frostsår. Det gjorde smertelig ondt, straks jeg tog om skaftet på spidshakken, men da jeg havde hugget nogle slag i den frosne jord på kulen, begyndte blodet at dryppe ned på skaftet, og så lindede det og jeg tog rigtig fat på arbejdet.

Da karlen kom, havde jeg ryddet et godt stykke jord af kulen og var klar til at læsse roer.

Karlen havde to tomme vogne med. Mens han kørte hjem med det første læs, skulle jeg læsse den anden vogn, så den stod parat, når han kom tilbage. Han kunne så lige spænde hestene for den fulde vogn og køre igen, mens jeg læssede den tomme.

Det var en streng dag for mine forholdsvis små kræfter og det hændte af og til, at jeg ikke var færdig med at læsse vognen, når karlen kom igen. Men han tilbød ikke at hjælpe mig. Han stod bare og gloede på mig, til jeg var færdig.

Da jeg skulle gå hjem til middag, vaklede benene under mig, og jeg havde mere lyst til at smide mig ned end til at gå ind og spise.

Henad aften foreslog jeg karlen, at han skulle tage et ekstra spand heste bag vognen, så kunne jeg spare ham for en tur og selv køre det sidste læs hjem. Det havde han ikke noget imod, for så kunne han i rette tid give hestene deres aftenfoder.

Jeg havde jo mit eget formål med forslaget. Da jeg havde læsset den sidste vogn og dækket kulen godt til med halm og jord, kørte jeg læs-

set hjem. Men udenfor røgterens dør blev der gjort holdt og jeg smed to—tre skæpper af de pæneste roer ned mod døren.

Da roerne dunkede mod døren, kom røgterkonen ud og spurgte forbausset, om jeg havde fået lov til det? »Ja, selvfølgelig,« svarede jeg.

Min samvittighed havde ikke bare givet mig lov til det, den havde bestemt opfordret mig til det.

Da jeg kørte vognen hen til roehuset, så jeg, at røgterkonen og et par af de større børn havde travlt med at slæbe roerne ind i huset.

Jeg læssede roerne ind i roehuset, lukkede lemmen til og trak hestene om til stalddøren, hvor karlen tog imod dem.

Et sammenstød med Søren Peter

Hvordan Søren Peter blev klar over, at jeg havde givet røgteren nogle kålrabi, fik jeg aldrig at vide.

Men en dag tog han fat i mig ude på gårdspladsen og spurgte, hvad det skulle betyde, at jeg stjal hans roer og forærede røgteren dem.

Jeg ved ikke, hvad der stak mig, men jeg blev tindrende gal på bonden. Jeg svarede: »Det skal betyde, at når du sulteføder familien med en ussel løn, så må retfærdige mennesker bøde på din forsyndelse på den måde de kan overkomme!«

Søren Peter gloede ondt på mig og spurgte, om jeg ikke ville bede ham om forladelse for det tyveri, jeg havde begået overfor ham?

Jeg svarede rapt, at her var der ikke tale om tyveri, men kun om en lille godtgørelse for den løn, han hver dag stjal fra den stakkels familie. Konen måtte tre gange om dagen malke 20 køer, men kunne ikke engang imellem få en liter mælk, selv om hun var så udtæret, at hun ikke kunne give sit lille spædbarn bryst, men måtte fodre det med en tynd meljævning.

Efter denne svada blev Søren Peter helt tosset. Han løb rundt om mig flere gange og råbte tilsidst: »Jeg er ligeglad, hvad du kalder det, men det er tyveri, og den medtjener, der stjæler fra sin husbond, må han jage bort med det samme.«

Nu råbte jeg også højt: »Ja, værsgo, jag du mig bare væk. Jeg kan snart få en plads, der er bedre end denne her, hvor jeg får en ussel drengeløn og må udføre en voksen karls arbejde!

Jeg så det fiffige træk i Søren Peters ansigt, da han sagde: »Så skal du måske også have højere løn?«

»Det er der ikke tale om,« svarede jeg. »Jeg får min gode kost inde

hos Christiane og lider ikke under den usle løn, du giver mig, men det gør røgterfamilien og deres store børneflokk.«

Det var ligesom Søren Peter blev mere rolig og han sagde: »Nu skal jeg sige dig noget, bette kivenhavner, jeg giver røgteren, hvad han har skrevet under på, han skal have, og så synes jeg ikke, du skal blande dig i det.«

Men ophidset som jeg var, blev jeg ham ikke svar skyldig: »Jeg ved godt, at røgteren er et rigtigt dos, der er bange for dig og ikke engang tør klage over de rottehuller, der er i gulvet, så rotterne måske en nat bider et af børnene. Røgteren, det dos, er jeg ligeglad med, men hans kone og seks små børn er uskyldige ofre for den elendige overenskomst, han har indgået med dig, og det har alle retfærdige mennesker ret til at blande sig i. Og du, Søren Peter, som ellers er så bibelstærk, har du endnu ikke opdaget, at Jesus siger »Lader de små børn komme til mig!«.«

Det var som om dette bibelcitater gjorde indtryk på ham. Han stod en tid og stirrede på mig, men så tog han fat igen: »Jeg havde ikke anelse om, at der var rotter ovre i røgterhuset og det kan rettes, men jeg vil ikke finde mig i, at en dreng som du blander dig i forholdet og overenskomsten mellem røgteren og mig!«

Jeg var blevet rigtig godt gal og sagde ligeud til ham, at så længe jeg var på gården, måtte han finde sig i, at jeg forsvarede røgterens kone og børn overfor de umenneskelige forhold, der blev budt dem.

»Nu er du fræk, dreng,« råbte Søren Peter og gloede ondt på mig. Men jeg var ligeglad, om han jog mig bort med det samme.

»Jeg er ikke mere fræk end aviserne, der for over to måneder siden oplyste, at arbejderne her i skoven nu skal have to kroner om dagen. Folk nede ved landevejen ved, at du kun giver din røgter 50 øre om dagen for det arbejde, og de fordømmer dig for det.«

»Jeg bryder mig ikke om sladder, og hvis det ikke var fordi, jeg ikke vil have vrøvl med Christiane, som altid holder hånden over dig, så blev du jaget væk med det samme.«

»Bryd dig ikke om det«, svarede jeg frækt, »for så fik jeg vel den løn, jeg har tilgode, og så kunne jeg købe en luns kød henne hos slagteren og forære røgterfamilien, så børnene kunne få at vide, at der findes anden mad end tørt brød.«

»Du er en lømmel, som man ikke skulle snakke med,« råbte Søren Peter. »Skrub hen og pas dit arbejde!«

Han gik over i stuehuset og jeg til mit arbejde.

Jeg var vistnok helt stolt af mit skænderi med Søren Peter, men fra

den dag sagde han ikke mange ord til mig, mens han talte venligt til Jakob.

Efter at karlen med den brækkede arm var kommet hjem fra sygehuset, blev jeg ikke sat til særlig strengt arbejde mere. Det var jeg ikke utilfreds med. Men jeg kunne mærke på Christiane, at Søren Peter havde beklaget sig over mig. Hun sagde aldrig et særlig venligt ord til mig, så længe han var i nærheden, men når han ikke var der, strøg hun mig ofte over hårtoppen og var som sædvanlig. En dag sagde hun til mig: »Du har det nok svært, Christian, du tilhører en anden verden og bliver aldrig fortrolig med den verden, vi tilhører.«

Jeg syntes, det var rigtig nok, så jeg nikkede bare til svar.

Hun strøg mig igen over håret og sagde: »Men jeg holder nu af dig alligevel.«

Men bagefter gjorde jeg op med mig selv, at Christiane med al sin godhed og retfærdighedssans stod min verden nærmere end den, hun var bundet til.

Det nærmer sig jul

Et par uger inde i december måned bad jeg Søren Peter om at få 10 kr. af den løn, jeg havde tilgode.

»Hvad skal du bruge dem til?« spurgte han gnavent.

»Dem skal jeg sende min fattige mor,« løj jeg frimodigt.

Jeg fik de 10 kr., men jeg kunne tydelig se, at det ikke passede ham rigtig. Jeg tolkede hans surhed derhen, at han syntes, det var forkert, at min løn ikke fortsat kunne trække renter til ham henne i sparekassen.

Havde han anet, at de 10 kr. skulle bruges til julemad ovre i røgterhuset, havde jeg sikkert ikke fået dem.

To dage før juleaften gik jeg ned til Vejen station og købte et stykke grisesul til 8 kr. hos slagteren. Det var nok ikke det bedste, for jeg havde ikke forstand på at købe steg, men det var en ordentlig luns.

Det kan nok være, at røgterkonen blev glad, da jeg gav hende flæskestegen, men hun skulle da have at vide, om jeg havde stjålet den? For hvor havde Søren Peter skabt sig over de kålrabi, jeg havde stjålet til dem!

Hun blev dog beroliget og glad, da jeg forklarede hende, at Søren Peters sul var saltet, men at flæskestegen her var fersk og at jeg havde købt den for mine egne penge.

Konen betroede mig i al hemmelighed, at Christiane aftenen før havde givet hende et godt stykke saltet kalvekød, som hun havde lagt i vand, men hun måtte ikke fortælle det til Søren Peter. Hun viste mig også, at en karl havde været ovre og sømme brædestumper over alle rottehullerne. Ganske vist gik de små børn og faldt over brædestumperne, men det var dog ikke så galt, som hvis rotterne kom frem om natten og bed dem.

Jeg var nysgerrig og ville have at vide, om Søren Peter havde snakket med dem om lidt højere løn, men det havde han ikke.

Lillejuleaften gik jeg fra røgterhuset med den overbevisning, at Søren Peter var et ondt menneske, en hensynsløs egoist overfor de medmennesker, han havde ansvaret for.

Det ulmede i min drengesjæl.

Julen på „Lille Skovgaard“

Før måltidet juleaften blev folkene kaldt ind i stuen. Vi skulle hver trække et nummer og fik så lov til at vælge en bog, som Søren Peter efter god højskoleskik havde anskaffet.

Jeg var heldig og trak nr. 1. Jeg betænkte mig ikke længe. Jeg havde læst i avisen om en forfatter, der hed *Joh. Skjoldborg*. Han talte de fattige husmænds sag, og jeg valgte en bog af ham, der hed »Allerup Bakker«.

Så snart jeg havde valgt bogen, slog Søren Peter en ironisk latter op og brølede: »Ja, tænkte jeg det ikke nok!«

Han syntes, jeg havde en dårlig smag. Men jeg forstod ikke hans ironi, når bogen nu fandtes blandt dem, han uddelte. Forklaringen var nok den, at han ikke selv havde købt bøgerne, men at han havde fået dem gratis oppe fra Askov Højskole.

Jeg var ikke voksen nok til at foragte denne mand. Jeg hadede ham.

Men jeg holdt min harme i skindet, selv da han midt i sit smaskeri under julemåltidet råbte ned til mig: »Æd nu væk, kivenhavner, så du kan få lidt flere kræfter.«

Skønt der pligtskyldigst blev grinet rundt om bordet over husbonds vittighed, blev jeg roligt ved med at spise.

Da måltidet var forbi, sagde Søren Peter: »Ka' du så gi' mig Bivelen, Christiane.«

Men så kunne jeg ikke mere. Jeg rejste mig op og råbte lige imod ham: »Føj for satan!«

Jeg gik ud af stuen og over i karlekammeret. På vejen gennemgik jeg hans generalieblad.

Sådan et usselt menneske, der snyder alle, hvor han kan komme til det. En usling, der lyver i handel bare for at tilrane sig nogle kroner, og som holder sine folk nede på den laveste løn og sultelønner den stakkels røgterfamilie, og nu skal den kæltring til at spille hellig og læse op af Bibelen. — »Føj for satan!« gentog jeg.

Ovre i staldkammeret tog jeg min lille socialdemokratiske sangbog frem og sang så højt jeg kunne med skinger, falsk drengestemme: »*Snart dages det brødre, det lysner i øst*«.

Da jeg var færdig med sangen, var det som om det oprørske sind lagde sig lidt, og jeg sang nu Overbys skønne sang: »*I flugt går tiden over livets bølge*«.

Midt under sangen hørte jeg pludselig, at klinken ud til gården blev løftet og slået ned igen. Jeg tænkte straks, at det var Søren Peter, der kom for at tæve mig, men i aften ville jeg slå igen. Jeg rejste mig.

Det var ikke Søren Peter. Det var Christiane.

Hun nikkede alvorligt til mig og sagde: »Hvor er du dog en hæftig dreng, Christian, hvor kunne du dog sige de forfærdelige ord til Søren Peter. Han er meget vred på dig.«

»Det passer meget godt,« svarede jeg trodsigt, »jeg er også vred på ham. Det har jeg været længe og jeg hader hykleri.«

Christiane så alvorligt på mig, så svarede hun: »Du må ikke sige noget slemt om Søren Peter til mig. Du må huske på, at han er min mand og at jeg holder af ham.«

»Så forstår jeg ikke, hvorfor du kommer her over i stedet for at lade mig i fred med mine egne tanker,« sagde jeg. »Jeg har min sangbog og dens ord er nok for mig.«

»Herregud,« svarede hun, »jeg kommer jo kun, fordi jeg kan lide dig. Jeg har holdt af dig lige fra den første dag, du kom hos os i ferien. Men nu må jeg vel ikke engang klappe dig?«

Hendes ord dæmpede vreden i mig. Jeg var lige ved at tude, da jeg svarede: »Jo, Christiane, jeg er altid glad, når du klapper mig. Jeg holder af dig, som var du min egen mor. Men lad os så ikke tale om Søren Peter.«

»Nej, lad os ikke det,« sagde hun og klappede mig varsomt over håret. »Men se nu her, Christian, jeg kunne ikke holde ud, at du sad her ovre i kammeret og ikke fik en smule juleknas, så jeg tog dette her med.«

Og nu øste hun fra forklædet et helt lille bjerg op på bordet foran mig, små røde æbler, hjemmebagte kager og en masse sukkergodt.

»Spis det nu, min dreng, og bliv i bedre humør,« sagde hun og klappede mig igen og gik ud af kammeret.

Jeg sad lidt og gloede på det lille bjerg. Jeg gad ikke spise en bid af det, men pludselig slog en tanke ned i mig.

Ovre i røgterhuset havde de nok fået steg i aften, men børnene havde sikkert ikke fået noget juleknas. Jeg pakkede det lille bjerg ind i en gammel avis og gik over til røgterens.

Da jeg kom, blev jeg modtaget på en mærkelig måde. Både børnene og forældrene stirrede måbende på mig, indtil konen spurgte: »Er du ikke til juletræ?«

»Nej,« svarede jeg, »jeg har aldrig brudt mig om at rende rundt om sådan et træ.«

Min forklaring bevirkede kun, at de stirrede endnu mere forundret på mig. Men nu pakkede jeg avisen op og lagde julegodterne på bordet foran børnene. Og det lettede.

Børnene kastede sig hungrigt over juleknaaset og glemte fyren, der ikke ville danse om juletræet.

Selv røgteren ville da gerne smage en lille hjemmebagt kage og konen tog en lille sukkergris og suttede på den. Hun kyssede det søde sukkerspyt ind i munden på sit spæde barn. Den lille smagte på den uvante mad og ville have mere. Tilsidst havde barnet på den måde spist hele sukkergrisen.

Forældrene sagde ikke meget til mig. Det var som om jeg ikke var rigtig velkommen i aften. Pludselig råbte børnene: »Nu synger de, skal vi så gå!«

Forældrene lurede lidt på mig, så fortalte de, at de havde lovet børnene, at de måtte komme over i gården og se, at der blev danset om juletræet.

Jeg forstod i et nu, hvorfor jeg ikke havde været særlig velkommen i aften, og jeg skyndte mig at sige: »Jamen så går vi da allesammen.«

Forældrene tog de to mindste på armen, mens de fire børn og jeg gik i gåsegang langs møddinghusets mørke væg.

Det frøs godt og stjernerne skælvede i den klare, stille aften.

Da vi nåede over i gården, stillede vi os i række og stirrede ind gennem de oplyste vinduer. Vi så det pyntede juletræ og gårdens folk, som gik i ring om det og sang en julesalme.

Da salmen var sluttet, så jeg på børnene. De stod med åbne munde og klare øjne og stirrede ind i herligheden. Jeg hørte Søren Peter sige

noget og lidt efter sang den grove røst: »Her kommer Jesus dine små —«.

Her var djævelen ved at rende af med mig igen. Jeg fik den største lyst til at rive døren op og råbe: »De små børn står her udenfor!«

Jeg tog mig i det. Forældrene ville sikkert flygte og det var tvivlsomt, om børnene ville få nogen glæde af det, hvis de blev lukket ind.

De sang og travede rundt om juletræet derinde. Jeg kom til at se på de to forældre. Konen stod alvorlig og så ind i lysskæret, men manden, det dos, om ikke han stod og tudede af rørelse. Tårerne løb i en stille strøm ned over de magre, furede kinder.

Det syn var ved at få mig til at eksplodere. Jeg måtte bort.

Stille løsnede jeg mine hænder fra de to små børns hænder og forsvandt i skyggen af møddinghuset. Og så gik det i rasende galop ud ad markvejen helt op til jernbaneleddet ved skoven. Der satte jeg mig.

I den stille, stjerneklare julenat sad en fyr og brølede i rasende oprør mod menneskenes elendighed, deres hovmod og deres dybe underdanighed overfor udbyterne.

Hvor længe dette rasende tuderer varede, husker jeg ikke, men jeg husker, at jeg tilsidst kom til at fryse så gudsjammerligt, at tænderne klaprede i munden på mig. Men jeg blev stædigt siddende. Jeg ville ikke ned i karlekammeret, før disse juletræskarle var i seng og sov. Jeg ville ikke høre deres skvadder om den dejlige juleaften.

Det blev over midnat, før jeg stille luskede ind i karlekammeret og krøb i seng og stjal lidt varme fra den sovende Jakob.

Juledag flygtede jeg

Jeg havde ingen pligt til at passe dyrene, derfor gik jeg juledag en lang morgentur. Jeg gad ikke se Søren Peters ondskabsfulde ansigt eller Christianes bedrøvelighed. Jeg havde mest lyst til at rejse fra »Lille Skovgaard«, men tanken om mit eget hjems elendighed og mors bekymringer lagde bånd på mig. Dertil kom, at jeg havde købt kød for det meste af den løn, jeg havde tilgode, så der var ikke engang penge til billetten hjem.

Efter et par timers traven rundt endte jeg nede hos den gamle vejmand. Både han selv og konen tog godt imod mig. De sad ved morgenkaffen og jeg blev stoppet med kaffe og alt det brød og alle de kager jeg kunne spise.

Den gamle vejmand var god nok. Han fortalte, at Søren Peter engang havde bedt ham om at hjælpe til med høsten, men han sagde:

»Nej tak, jeg vil ikke arbejde for sådan en hallunk, der underbyder fattigfolk, så han selv kan skovle penge hjem.« Min lille pension er karrig nok og engang imellem må jeg tage et par dages arbejde for at klare den, men arbejde for den slags fyre som Søren Peter, det har jeg endnu ikke indladt mig på.

Vejmandens kone afbrød ham og sagde, at konen på »Lille Skovgaard« da ellers var flink nok, og der holdt jeg med hende.

Den gamle vejmand kaldte røgteren for en visnen skid, og var det ikke for konens og børnenes skyld, så ville han ikke bære så meget som en kaffebønne op til dem. Den elendige røgter skulle have været kastreret som ung. Tænke sig, at lave en redefuld unger uden at forlange en løn, så han kan give dem noget ordentlig mad. Og hvorfor søger den skidderik sig ikke en anden plads, hvor han kan få en anstændig løn.

Den gamle vejmand sad lidt og tænkte sig om, så udbød han: »Hvad skal det blive til med arbejderne, hvis der er mange af samme slags som røgteren? Se nu naboen her, han arbejder i Gammel Estrups skove og han har to kroner om dagen nu, mens den elendige røgter også går og slider i skoven for usle 50 øre om dagen. Jeg ved ikke rigtig, hvorfor arbejderne i København kalder en mand for en skruebrækker, men hvis det er en mand, der arbejder for en ussel løn og på den måde skader de andre arbejdere, så burde den elendige røgter aldrig hedde andet end *skruibrækkeren*.«

»Så far, hids dig nu ikke op,« sagde hans kone. »Vi er jo ikke ens allesammen, og den røgter er måske et frygtsomt fjols, der ikke vover at bede om højere løn.«

Men vejmanden var nu hidset op og tilsidst erklærede han, at røgteren skulle have nogle klask i sin bare røv, til han lærte at blive et mandfolk med ansvarsfølelse overfor kone og børn.

Hvor vejmandens snak dog gjorde mig godt. Jeg sidestillede ham i mine tanker med de bedste mænd hjemme i kasernen i Rabarberlandet.

Da jeg endelig ville gå og sagde farvel og tak for mad og kaffe, sagde konen til mig: »Hvis du er ked af at se på Søren Peters sure ansigt, så kom ned til os kl. 6. Vi har en god stump flæskesteg fra i aftes og så spiser vi sammen alle tre.«

Det ville jeg hellere end gerne og takkede for indbydelsen.

Efter at have gået en lang tur, helt ud til Gammel Estrup, besøgte jeg om eftermiddagen et par andre familier nede ved landevejen, som jeg havde lært at kende. Også her blev jeg overvældet med kaffe og kager og venlige ord. Jeg forstod af deres snak, at de kunne lide den lille københavner og det var jeg meget glad for.

Det var arbejderfamilier, og det sidste sted jeg besøgte, ville de endelig have mig til at blive til aftensmad. Jeg undskyldte mig med, at jeg havde lovet at komme hen hos vejmanden og spise. Manden sagde, at vejmanden var god nok. Havde vi bare flere af hans slags, så ville det gå bedre for arbejderne her på egnen. Også vejmandens kone var god nok. Hun gav med rund hånd af det, hun kunne undvære.

Jeg blev meget, meget glad ved at høre det omdømme den gamle vejmand og hans kone havde hos andre.

Først ved 5-tiden slap jeg fra den sidste familie. Jeg gik mig en lang tur, helt ned til Vejen station, hvor jeg på stationens ur så, at klokken var halv seks. Jeg måtte strække godt ud for at være hos vejmanden klokken seks.

Da jeg kom til deres hus, blev jeg modtaget med varme håndtryk og venlige ord. Og vi fik en dejlig flæskesteg med kartofler og sovs og rødbeder. Jeg måtte tilsidst værne min tallerken, for konen ville blive ved med at øse op til mig, skønt jeg ikke orkede mere. Efter Maden fik vi stærk kaffe med sukkerknald til. Det var vel nok et herligt måltid.

To timers lektion i egnens bønder

Efter kaffen begyndte vejmanden at fortælle mig om egnens bønder. De værste af dem var »de hellige«, ligemeget om de var grundtvigianere eller tilhørte »Indre Mission«.

De fleste af dem var nogle fornærede kanaljer, der i stedet for at give folkene en ordentlig løn, tvang dem til at høre på deres bønner og oplæsning af Bibelen. Ja, mange gange tvang de folkene til at deltage i deres møder, hvor en eller anden pave prædikede om nøjsomhed og underdanighed overfor husbonden. Husbond var jo så god og sørgede for, at de unge fik mad og løn, så de ikke sultede og blev hjemløse.

Vejmanden forklarede mig, hvor disse hellige »mikler« boede og at de helst hentede deres tjenestefolk enten fra de grundtvigske højskoler eller fra missionsreder, hvor de på forhånd var blevet fodret med Vorherres krav om underdanighed og nøjsomhed. Det var en del af de samlede bestræbelser for at holde folkelønningerne nede.

Der var også enkelte frisindede bønder på egnen. De gav deres folk en lidt bedre løn og bedre arbejdsvilkår, men de var kun så få og de var dårlig lidt af »de hellige«. Resultatet var, at den bedste del af egnens landarbejderungdom søgte andre steder hen, hvor vilkårene var

bedre. Og det var netop fra ungdommen kravet om bedre vilkår på egnen skulle komme.

Vejmanden betroede mig også, at han havde deltaget i to mislykkede forsøg på at organisere de voksne arbejdere. At det mislykkedes skyldtes i stor udstrækning konernes modstand. De var bange for, at mændene skulle blive arbejdsløse, så det kom til at gå ud over børn og familie. Og når skovarbejderne på egnen nu fik to kroner om dagen, så skyldtes det ikke deres egen indsats. Det var udelukkende, fordi det andre steder var lykkedes at organisere skovarbejderne og få lønnen sat op til to kroner om dagen. Når skovarbejderne her på egnen nu fik det samme, så skyldtes det kun, at skovejerne var bange for, at deres arbejdere ellers ville søge andre steder hen, hvor de fik en bedre løn. Man måtte endelig ikke tro, at det var af humane grunde, de forbedrede skovarbejdernes løn. Det var af rent egoistiske grunde, for at holde på arbejdskraften. Men den slags kunne de stedlige skovarbejdere desværre endnu ikke forstå.

Da jeg den aften gik hjem til »Lille Skovgaard« dæmrede det for mig, hvor vanskeligt det ville være at samle landbrugets arbejdere i fagforeninger til kamp for bedre livsvilkår.

Christiane havde ledt efter mig

Da jeg nåede hjem til karlekammeret, var karlene endnu ikke gået i seng, og deres første spørgsmål til mig var: »Hvor har du været hele dagen?«

Mit svar var afvisende: »Jeg kan ikke indse, at det vedkommer jer, men jeg har været sammen med folk, der forstår mig bedre end I gør og som kan lide mig!«

»Du skulle skamme dig,« sagde den ene karl. »Søren Peter sagde, at han hellere end gerne så, at du var rendt væk, men Christiane var helt ulykkelig og var flere gange ude at lede efter dig.«

Den anden karl tilføjede, at Christiane havde sendt ham helt op i skoven for at se, om jeg lå syg oppe i sneen.

Jeg svarede, at når jeg havde fri fra arbejdet, så skulle jeg ikke spørge nogen om, hvor jeg måtte have lov at gå hen.

»Du kunne i det mindste have sagt det til Christiane, så hun ikke var blevet urolig for dig,« sagde de.

Jeg gad ikke snakke mere med dem. Jeg klædte mig af og gik i seng hos Jakob, der allerede var krøbet under dynen.

Da vi havde ligget lidt, hviskede Jakob til mig: »Efter det du sagde til Søren Peter i aftes, så har jeg også været urolig hele dagen og jeg har hjulpet Christiane med at lede.«

Jeg hviskede, at jeg ville blæse på den skinhellige Søren Peter.

Nu gik karlene også i seng, men de havde helt glemt deres talekor: »Spion. Forræder. Spion. Forræder.«

Snart snorkede hele karlekammeret.

I forhør hos Christiane

Anden juledag skulle jeg heller ikke arbejde, men jeg gik med de andre ind til morgenkaffen.

Søren Peter gloede ondt og Christiane så sørgmodigt på mig. Jeg gloede ondt igen og lod mig ikke gå på. Jeg havde taget min julegave, »Allerup Bakker« af Joh. Skjoldborg, med mig.

Da Søren Peter og de andre gik, begyndte jeg at læse i bogen. Lidt efter kom Christiane hen og klappede mig på hovedet.

»Hvor har du dog været henne i går? Jeg har været så urolig for dig,« sagde hun.

Jeg fortalte hende, at jeg havde været hos nogle fattige familier nede ved landevejen. De kunne lide mig og jeg dem.

»Men hvor fik du så noget at spise, når de familier var så fattige?« spurgte hun.

»Deres fattigdom er ikke så fortærende ond som den, der herskerovre i røgterhuset,« svarede jeg. »Jeg blev stoppet med hjemmebagte kager og kaffe og om aftenen fik jeg herlig flæskesteg. De nødte mig til at spise sammen med sig. Jeg forstod, at hvor hjerttet taler, der tier forstanden, om der er råd til det.«

Christiane så underligt på mig. Jeg fik det indtryk, at hun mente, jeg løj.

Jeg fortsatte: »Men langt bedre end maden og kaffen var de time-lange samtaler med mændene. Jeg blev grundigt oplyst om bønderne og om arbejdernes lønvilkår her på egnen.«

»Var de da utilfredse med dem?« spurgte hun nysgerrigt.

»Ja, det var de,« svarede jeg. »Det var især de bønder, der tilhørte Indre Mission eller var grundtvigianere, de var mest utilfredse med.«

Hun så forundret på mig og sagde: »Det er da umuligt, at de der tror på Gud og følger hans bud, skulle opføre sig dårligt overfor deres tyende.«

»Ja, det er netop, hvad arbejderne mener,« svarede jeg. »Bønderne fodrer ofte deres folk med bønner og skriftsteder, men glemmer Guds bud om næstekærlighed. De giver dem en løn, som de dårligt kan leve af, mens bønder, der ikke er særlig hellige, godt kan give deres folk en meget bedre behandling.«

Christiane stod længe og så ud i luften, så sagde hun: »Det er rigtignok noget nyt, jeg må høre i dag. Men så fik »Lille Skovgaard« vel en ordentlig omgang?«

»Både ja og nej,« svarede jeg. »Mændene var langt mere fortørnede på røgteren, som de sagde var et usselt menneske, der manglede ansvarsfølelse overfor kone og børn.«

Christiane så mig lige i øjnene og sagde: »Lad være at skjule noget for mig, Christian. Når røgteren fik sådan en omgang, så blev der også sagt noget om Søren Peter og mig, der betaler røgteren så lille en løn.«

»Jeg skal svare dig ganske ærligt,« sagde jeg, »Søren Peter kunne de ikke lide, men en af konerne sagde noget, som jeg blev meget glad for at høre. Hun sagde, at ingen skulle sige noget ondt om Christiane. Hun var god nok. Det indrømmede manden også. Han sagde, at det var sgu ikke værd at arbejde på »Lille Skovgaard«, hvis man ikke fik Christianes gode kost.«

Christiane smilede og sagde: »Du er en god referent, men lov mig, at du ikke smider det referat i hovedet på Søren Peter, når I om et par dage støder sammen igen. For det gør I vel efter det, som skete juleaften.«

»Det lover jeg, men i øvrigt,« sagde jeg, »ville jeg ikke have fortalt noget om alt dette her, hvis du ikke havde udfrittet mig.«

Christiane stod lidt og så på mig, så klappede hun mig igen på hovedet og sagde: »Du er en sær dreng, Christian. Jeg holder meget af dig, men sommetider bliver jeg bange for dig, ikke fordi du så trofast holder med de fattige, men fordi du altid i alle forhold vil se tingene bagfra, før du vurderer dem. Det kan blive farligt for dine omgivelser, men sandelig også for dig selv.«

Hun hentede sit strikketøj og satte sig til at arbejde. Hun havde jo to små piger, som hun selv strikkede og syede tøj til.

Jeg stifter for første gang bekendtskab med Joh. Skjoldborg

Jeg begyndte at læse den bog, jeg havde fået i julegave. Den fortalte om nogle fattige halvhusmænd og arbejdere på en mager, fattig jord. Der var mange gode skildringer af deres fattige samliv og deres fællesskab, men jeg syntes alligevel ikke rigtig om de fyre. De tog vel nok deres forarmede fattigtilværelse med saftigt humør, men nogen fælles kamp for at komme ud af elendigheden førte de ikke, og det var efter min opfattelse meget forkert. Alle fattige mennesker burde i fællesskab kæmpe for en bedre tilværelse.

Men bogen sprudlede af indre liv og ofte, når de fik fat i brændevinen, gik det hårdt til med mageløst vid. Det var ved sådan et sted, jeg kom til at le højt. Christiane standsede strikkepindene og skulle have at vide, hvad det var, jeg morede mig over. Hun troede ikke, der var noget morsomt i den bog.

Jeg måtte forklare hende, at det fyren i bogen gjorde, slet ikke var så morsomt. Han spyttede nemlig en gris i ansigtet. Men det var den jyske dialekt, der morede mig.

Christiane spurgte, om jeg syntes, den jyske dialekt var særlig morsom?

Jeg indrømmede straks, at den var ikke særlig morsom, især ikke, når der blev handlet og den blev brugt til kun at sige den halve sandhed.

Længere kom diskussionen ikke, for Søren Peter kom ind og gloede ondt på mig. Han sagde lavmælt noget til Christiane og de gik ind i den anden stue. Jeg kunne tydelig høre, at samtalen drejede sig om mig. Det ville jeg ikke høre på. Jeg smækkede bogen i og gik over på karlekammeret, hvor jeg nåede at læse bogen ud inden middag.

Jeg husker endnu, hvor inderligt jeg ønskede, at jeg kunne skrive sådan nogle bøger som Skjoldborg, men i mine bøger skulle alle fattige mennesker i et stort fællesskab tage kampen op og sejre over de rige og mægtige.

Da det ringede ind til middag, var jeg i tvivl om, hvorvidt jeg skulle gå ind eller i stedet for gå en lang tur, så jeg kunne blive fri for Søren Peters ondskabsfulde øjne. Jeg kom til det resultat, at så længe han ikke havde jaget mig væk, havde jeg ret til maden, og så gik jeg sammen med de andre ind til middagsbordet.

Her blev der ikke vekslet mange ord. Det var som om Søren Peter

havde mistet lysten til sine smådrillerier mod folkene, og folkene var tavse.

Efter at vi havde spist bebrejdede de to karle mig, at det var min skyld, at Søren Peter var i dårligt humør.

»Hvis han er ked af mig,« sagde jeg, »så kan han jo bare jage mig væk. Jeg kan sgu få en bedre løn andre steder end her.«

Senere forklarede Jakob mig, at jeg ikke selv skulle forlade pladsen: »Hvis han jager dig væk, så skal han betale lønnen for det halvår, du er fæstet, og han skulle jo egentlig også betale for kost og logi for resten af halvåret.«

Jeg kunne lide Jakob. Han var en god kammerat. Jeg var overbevist om, at når han engang arvede sin fars gård, ville han være flink mod sine folk. Men engang imellem havde jeg mine tvivl. Jakob havde endnu ikke været på højskole og fået banket det hellige lurendrejeri ind i knolden. Men som han var nu, var han god nok.

Nogle triste måneder

Der var længe til 1. maj. Søren Peter jog mig ikke væk, men han sagde heller aldrig et ord til mig. Hver dag gav han fodermesteren eller karlene besked om, hvad jeg skulle lave.

Det var altid elendigt skrubarbejde. Jeg skulle holde rent på lofterne og i de mange forskellige rum. Det var arbejde, som ikke krævede virkelig omtanke, og det kedede mig usigeligt.

Det bedste var, når fodermesteren engang imellem satte mig til at hjælpe ham med at strigle køerne. Det var interessant at have med levende dyr at gøre og køerne kunne lide at blive striglet.

Både fodermesteren og karlene var mutte overfor mig. De eneste jeg talte lidt med var Jakob og Christiane. De var begge to flinke og forstående.

Jeg blev i disse måneder lidt flinkere til at veksle breve med mor, men hjemme var der bestandig den samme elendighed.

Jeg blev efterhånden træt af røgterhuset. Det elendige skvat til en mand var ikke til at formå til at forlange noget mere i løn for skovarbejdet, ligeså lidt som han ville søge en anden plads.

Til sidst holdt jeg helt op med at komme der. Til gengæld besøgte jeg den gamle vejmand og de to arbejderfamilier ved siden af, men jeg passede på ikke at overhænge dem og komme der for ofte.

Jeg gik lange ture om aftenen for at blive fri for selskabet i karle-

kammeret. De to højskolekarle var stærblinde for livets realiteter. De kunne kun deres højskolefraser, og jeg gad ikke diskutere med dem.

Da vi kom hen i marts måned og sneen begyndte at smelte oppe i skoven, tilbragte jeg mange timer med at sidde og betragte dyrenes og fuglenes adfærd. Særlig fuglenes elskovsleg og redebyggeri betog mig meget. Her stod jeg overfor en verden, der var langt mere venlig end menneskenes. Dyrene kæmpede vel, men de var aldrig ondskabsfulde eller løgnagtige som menneskene. Og kamp er ikke ondt, men stålsætter og ranker viljen. Jeg levede med i denne verden og forstod, at stærk og redelig kamp må der til, hvis livet ikke skal forsumpe.

En dag midt i april rendte jeg på Søren Peter ude på gårdspladsen. Jeg gik lige hen til ham og sagde: »Jeg forstår, at du er glad for at blive af med mig 1. maj, og jeg er mindst ligeså glad for at komme herfra, derfor har jeg fæstet mig et andet sted, hvor jeg får en bedre løn.«

»Nå, det har du,« svarede han, »og jeg har fæstet en dreng, der er større og kender lidt mere til landbrug end du gør for den samme løn, som du får.«

»Det er jo mægtigt,« sagde jeg, »begge parter er tilfredse, hvad kan man ønske sig mere. Og ser jeg dig ikke mere, så farvel, Søren Peter.«

Jeg gik over til mit arbejde. Søren Peter så efter mig og snerrede: »Du er en fræk dreng, lømmel!«

Jeg svarede ikke igen. Jeg syntes, det var meget rigtigt. Jeg var jo i lømmelalderen og fræk lige til grænsen af det utilladelige. Jeg tog fat på arbejdet.

Det var de sidste ord Søren Peter sagde til mig.

En venlig afsked med Christiane

Den 1. maj var jeg inde at drikke morgenkaffe sammen med de andre. Jeg forstod ikke, at Søren Peter gik ud med karlene uden at give mig min løn. Men Christiane blev siddende, og da de andre var gået, gav hun mig de penge, jeg havde tilgode. Jeg syntes bestemt, der var 10 kr. for meget, og sagde det til Christiane.

»Det taler vi ikke om,« svarede hun, »jeg har jo også lidt penge mellem hænder. Det er ikke noget.«

Hun gav mig en pæn pakke med mit nyvaskede undertøj og en god pakke mellemmadder, så jeg ikke skulle sulte på vejen. Jeg takkede

hende for den, men det svarede hun ikke på. I stedet for kom hun hen til mig og klappede mig på hårtoppen.

»Det er mærkeligt mellem os to,« sagde hun, »du tilhører slet ikke min verden og alligevel holder jeg så meget af dig, sære dreng. Jeg kan ikke rigtig lide, at du rejser, men giv mig nu det løfte, at hvis du engang kommer virkelig slemt i knibe så skriv til mig — ikke til Søren Peter — og kan jeg på nogen måde hjælpe dig så gør jeg det gerne.«

Det lovede jeg, men jeg var samtidig lige ved at tude. For at skjule det, blev min afsked nærmest en flugt. Da jeg kom ned ad trappen, stod Christiane inde bag vinduet og vinkede smilende farvel til mig. Jeg smilede og vinkede igen. Hun var nok grundtvigianer, men samtidig et rigtigt menneske. Hun havde i denne vinter været som en mor for mig. Det forstod den lille lømmel helt.

Den tanke, at jeg også gerne ville sige farvel til Jakob, havde strejft mig, men jeg havde opgivet den igen, fordi jeg ikke ville træffe Søren Peter eller nogle af de andre.

Det var derfor en overraskelse, da Jakob stod ude ved indkørslen til gården og rakte mig hånden.

»Jeg vil nu alligevel sige farvel til dig,« sagde han, »og takke dig for vort gode kammeratskab i vinter.«

Jeg blev meget glad og rystede hans hånd og sagde: »Tak i lige måde.«

»Det er ikke værd, at Søren Peter ser os,« sagde Jakob, »men jeg ønsker dig held og lykke.«

Han forsvandt ind over gårdspladsen og jeg gik glad ned ad vejen bort fra denne vinterplads.

Et afskedsgilde

Men der var andre end de to mennesker oppe på gården, som holdt af mig.

For nogle dage siden havde jeg lovet den gamle vejmand at komme ned og sige farvel, inden jeg rejste.

Når en karl forlod sin plads, var det sædvane, at man tilbød at køre ham til stationen, men ingen havde tilbudt at køre mig. Jeg var derfor fri og frank, og da jeg nåede landevejen, gik jeg i lige den modsatte retning af stationen, hen imod vejmandens hus.

Jeg vendte mig om for at se »Lille Skovgaard« endnu engang; men der så jeg noget som forbavtede mig. Midt på vejen op til gården

stod den lille tykke Søren Peter og gloede efter mig. Jeg tænkte straks, om han måske alligevel ville sige farvel til mig, men jeg blev hurtigt enig med mig selv om, at jeg ville blæse på den skinhellige, nærige fyr, og fortsatte til vejmandens hus.

Jeg vidste ikke, hvornår mit tog til København gik, så jeg ville hurtigt sige farvel og gå til stationen. Men ikke tale om. De havde forhørt sig på stationen og mit tog gik først nogen tid over middag. Nu skulle vi have en god frokost, inden jeg rejste.

En af nabomændene var desværre på arbejde i dag, men hans kone skulle da hilse mig så mange gange fra ham og ønske mig lykke på rejsen.

Hvordan disse fattige mennesker kunne stable et så flot frokostbord på benene, forstod jeg ikke rigtigt. Det var et sammenskudsgilde, og hvad den ene kone ikke havde, det kom den anden med. Det kan nok være, at bordet var fuldt af lækre sager. Og kronen på værket kom, da vejmanden satte en klukflaske fuld af snaps på bordet. Men her protesterede konerne. Jeg skulle ikke drikke snaps. I stedet for blev der sat et glas og en rigtig købe-øl fra købmanden foran mig. Det passede mig rigtigt. Min fars eksempel havde givet mig afsky for snaps.

Men hvor vi dog guffede i os af alle de lækre sager. Selv naboernes børn var med, og sikken en appetit.

Da vi endelig var stoppede og mætte, var der også ryddet godt op på bordet. Så snakkede vi igen om forholdene på egnen og om de fornærede bønder, som ikke undte arbejdsfolk en rimelig dagløn for deres slid.

Under alt dette fik vejmandens kone fat i mine arbejdsbukser og trøjen, som jeg bare havde rullet sammen i et bundt. Hun kom med et stort gråt papir og forvandlede mit bundt til en pæn pakke snøret med sejlgarn, som jeg kunne bære pakken i. Den gamle kone sagde: »Det manglede bare, Christian, at du ikke skulle rejse herfra som et pænt karlfolk.«

Tiden kom, da jeg måtte afsted, og de to mænd ville følge mig på vej. Jeg sagde farvel til konerne og børnene. Konerne klappede mig over hårtoppen, ligesom Christiane plejede at gøre. Den ene nabokone tog mig uden videre om halsen og kyssede mig på kinden.

Jeg blev lidt flov, men hun sagde frejdigt: »Havde vi bare flere af dit slav her på egnen, så skulle vi og børnene snart få det bedre.«

Jeg nikkede rørt og tog afsked med en følelse af, at disse fremmede mennesker holdt af mig.

Jeg hører for første gang om »Tyende- og Landarbejderforeningen«

De to mænd, som fulgte mig på vej, tog mine pakker og sagde, at dem ville de bære for mig den første kilometer. På vejen drøftede vi igen fagforeninger på landet. Vejmandens nabo sagde: »Ja, vi skulle bare komme så vidt, at vi fik stiftet en »Tyende- og Landarbejderforening«, så skulle vi nok ordne de skinhellige og fornærede bønder.«

Mange år senere, da jeg hjalp Carl Westergaard med at danne sådanne foreninger, mindedes jeg ofte, hvor den logiske tanke slog mig på vejen til stationen, at karle og piger på gårdene skulle slutte sig sammen med egnens landarbejdere for i fællesskab at tage kampen op mod de hovmodige bønder, som helt havde glemt, at deres egen slægt før i tiden havde siddet på herremændenes træheste.

Vi nåede slet ikke at få talt ud om de sociale forhold på landet. Den gamle vejmand begyndte at blive træt, da vi havde gået en kilometer. Jeg fik så mine pakker og mange djærve håndtryk.

Vejmandens nabo sagde tilsidst: »Det har undret og glædet os, at en lille københavner som du, har mødt os med forståelse af vores kamp her ude på landet.«

Til slut måtte jeg love at besøge dem, hvis jeg igen tog på landet her i nærheden.

Majdagen i by og på land

Allerede som dreng var jeg med ved 1. maj-møderne ude på Fælleden i København. Her var hundreder af arbejdere samlet under røde faner, og fra talerstolen blev der talt stærke ord om arbejdernes Internationale, om maj-dagens krav, om otte timers arbejdsdag og om frihed, lighed og broderskab mellem alle mennesker.

Men her hvor jeg gik, på vej til stationen, var 1. maj ingen fridag. Overalt på gårdene gik arbejdet sin vante gang. Her talte ingen om kortere arbejdsdag.

Det var koldt, men solen skinnede fra en blå himmel og lunede de spirende rugmarker og de mørke jordfelter, hvor vårsæden og roerne snart skulle stå.

Jeg var grundig træt af landet, og mit inderlige håb var, at jeg i København kunne få en plads med så stor en løn, at der ikke skulle lægges flere bekymringer på mor, end hun havde i forvejen.

Jeg spekulerede på, om jeg ikke kunne få en plads på et værksted eller en fabrik, hvor lønnen var så stor, at jeg kunne leve af den. Der måtte kunne findes sådan en plads.

Velkomst i hjemmet

Mor blev som altid glad for at se mig og kyssede mig. Og som sædvanlig flokkedes de mindre søskende om mig og skulle absolut have at vide, hvordan der var ude på landet, om de også bandt ildtændere der og hvordan maden var?

Jeg måtte jo fortælle dem en hel del historier om livet på landet, om de gode mennesker jeg havde truffet, og frem for alt, at de ikke bandt ildtændere, men måtte slide i det på anden måde.

Hen på aftenen kom far halvfuld hjem og sagde til velkomst: »Nå, er den lømmel nu kommet hjem igen og skal leve på nas hos os andre!«

Mor rystede på hovedet og sendte mig et bønligt blik. Jeg forstod, at jeg ikke skulle svare igen. Jeg gjorde det heller ikke, selv om jeg havde stor lyst til det.

Mens far spiste, delte jeg Christianes madpakke mellem de små søskende. Jeg foretrak selv at gå sulten i seng.

Da far skulle læse avisen, kom ondska-ben op i ham igen. De små ville jo gerne tale om den gode mad, jeg havde givet dem, og nu brølede han, at han nok kunne mærke, at den slyngel igen var kommet hjem, så han ikke engang kunne læse sin avis i fred. Men han skulle satan æde mig nok ordne mig!

Jeg havde den største lyst til at gå hen og stikke ham en ordentlig een på »nyseren«, men af hensyn til mor sad jeg ganske tavs og lod ham fremture i sin drukne ondska-b.

Det blev ikke til tærsk eller spark den aften.

Lidt efter at far var gået i seng, listede jeg ind i min pjalte-kasse. Og jeg indrømmede for mig selv, at så dårligt havde jeg ikke ligget på »Lille Skovgaard«.

Jeg lå og kunne ikke rigtig falde i søvn. Jeg havde håbet, at fars ondska-b imod mig var taget af i det halve år, jeg havde været borte, men jeg måtte bittert indrømme, at det var den ikke. På en eller anden måde måtte jeg bort fra hjemmet. Der var ingen plads til mig her.

Jeg søger forgæves arbejde

I hele to dage gik jeg forgæves fra den ene fabrik til den anden og fra det ene værksted til det andet og søgte arbejde. Enten var jeg for ung eller for lille eller også havde de ingen brug for drenge.

Den første aften var jeg henne i kasernen og hilste på kammeraterne. Jeg spurgte ivrigt, om de ikke vidste et sted, hvor man kunne få noget arbejde til en ordentlig betaling. Nej, det vidste de ikke. En del af dem havde plads som bude i større forretninger i byen, men selv den store Harald Lytjohan gik arbejdsløs. Drengene i kasernen var vældig flinke og tog glade imod mig, men jeg gik fra dem uden håb.

I min fortvivelse tog jeg tredje dag plads som bud i en større urtekramforretning på Nørrebrogade. Jeg fik den usle løn af fem kroner om ugen på egen kost og logi.

Nu kunne der ikke være tale om at komme bort fra hjemmet. Selv om jeg kunne få et logi for to kroner om ugen, så kunne jeg ikke leve af de tre kroner. Det gik ikke.

Jeg måtte fortsætte med at bo i min pjaltkasse og leve sammen med min fars ondskab og tæv og spark.

Jeg bliver agent

Førstekommis'en i urtekramforretningen var en ondskabsfuld rad. Det var ham, jeg havde mest med at gøre, og han vidste ikke alt det vrøvl, han skulle gøre over mig. Jeg var derfor opsat på hurtigst muligt at komme bort fra pladsen igen. Jeg fulgte nøje med i bladenes annoncer om plads for unge mennesker.

En dag så jeg, at en fotograf i Frederiksborggade søgte agenter til at rejse på landet for at afsætte forstørrelser af fotografier.

Jeg besluttede at gå op til den fotograf og søge pladsen. Jeg var overbevist om, at det var da et arbejde, jeg kunne udføre.

Fotografen tog ikke særlig venligt imod mig. Han syntes, jeg var for ung til det arbejde.

Men jeg lod mig ikke gå på. Jeg forklarede, at jeg havde indgående kendskab til forholdene på landet og at jeg nok skulle tale godt for hans forstørrelser.

Det endte med, at jeg blev antaget som agent. Jeg fik udleveret en elendig prøvemappe af shirting, på den ene side var der et lille billede

af en ung mand og på den anden side et stort billede af den samme unge mand.

Fotografen fortalte mig en rørende løgnehistorie om, at denne unge mand var blevet dræbt ved et ulykkestilfælde, og at familien havde været fotografen meget taknemmelig for, at han havde skaffet dem et stort billede af afdøde.

Denne opdigtede historie måtte jeg genfortælle for fotografen. Med min evne til at fortælle historier, blev beretningen endnu mere tårepersende og sentimental end fotografen havde fortalt den. Han blev helt overbevist om, at jeg egnede mig udmærket som agent for hans foretagende.

Inden jeg gik, fik jeg udleveret et mindre bundt blanketter, som ejerne af de små billeder skulle skrive under på. Foruden det lille billede skulle de give repræsentanten (altså mig) 165 øre, og når de senere modtog det store billede, skulle de pr. postopkrævning betale 635 øre.

Jeg syntes, det var gode betingelser — også for mig. Jeg skulle nok tjene 165 øre flere gange om dagen.

Næste formiddag drog jeg ud til min nye virksomhed. Jeg kiggede i min pengepung og regnede ud, at jeg kunne køre til en mindre stationsby, der hed Lillerød. Lige ved stationen så jeg fra kupévinduet, at derovre på den anden side af landevejen lå en rigtig bondeby, og jeg tænkte: »Der tager du over først.«

Det første sted jeg kom ind var en lille gård, hvor manden sad i køkkenet. Han hørte temmelig ligegyldigt på min sentimentale historie om den unge mand i min mappe.

»Du vil altså have et lille billede af os?« spurgte han.

»Ja, det er jo nødvendigt,« svarede jeg og viste ham en blanket, hvoraf det fremgik, at jeg foruden det lille billede skulle have 165 øre.

»Ja, det er meget godt,« sagde manden, »men hvor meget betaler du så os i pant, som garanti for, at vi får vores lille billede tilbage?«

Jeg mente jo ikke, at en sådan garanti var nødvendig, når de fik fotografens navn og adresse.

»Ja, den er go',« grinede manden, »men de fotografer, jeg og naboerne hidtil har skrevet til, har hverken modtaget vores billeder eller vores penge.«

»Mutter, mutter,« råbte han, og en yngre kone kom ind.

»Her skal du se, mutter,« sagde han, »en helt ny udgave af de kæltringer, der går rundt og stjæler vores små fotografier og penge fra os.«

Konen så undersøgende på mig og sagde så: »Ja, du er ellers noget ung til at være bedrager og snyde folk for billeder og penge.«

Det nyttede ikke, at jeg protesterede. Jeg var en ung laban, der bare var ude på at snyde folk.

Jeg smækkede min mappe i og tog min blanket og gik.

Jeg prøvede det næste sted, men resultatet var det samme. Jeg var en kæltring, der bare ville snyde folk.

For at gøre en lang og trist historie kort, så gik hele formiddagen på den måde.

Kun et sted var jeg lige ved at have heldet med mig. Det var hos en gammel kone, der lige havde mistet sin mand. Hun havde udleveret et lille billede af ham og stod og rodede i sin pung efter de 165 øre, jeg skulle have, men så kom en nabokone styrrende ind og frarådede på det mest bestemte enken at udlevere noget som helst til sådan en fyr som mig. Hun ville aldrig se sit billede eller sine penge igen.

Jeg gav den gamle kone hendes billede tilbage og gik min vej.

Da det blev middag, var jeg inderlig træt af alle de forfærdelige beskyldninger, der blev rettet imod mig, og jeg var meget sulten. Ved at rådspørge min slunkne pung, blev jeg enig med mig selv om, at jeg ovre i slyngelstuen på Blovstrød Kro kunne købe en kop kaffe uden brød.

Her gav jeg mig i snak med tjeneren. Hvorfor skælder alle folk mig ud for en kæltring og en tyv?

Tjeneren grinede og sagde, at det var ikke så mærkeligt. Der var sikkert ikke en familie i miles omkreds, som ikke var blevet bedraget af disse agenter. Han selv var i sin tid blevet taget for hele otte kroner af sådan en fyr. Fyren tog alle de penge, fotografen skulle have, og fotografen så derfor aldrig hverken agenten eller de små fotografier, som folk havde givet ham.

Tjeneren tilføjede, at hvis jeg ville gøre mig håb om at lave nogen forretning, så skulle jeg bort fra jernbanen og de store veje, ud til de afsidesliggende sogne, hvor der ikke før havde været agenter.

Da jeg havde betalt kaffen og givet 5 øre i drikkepenge, havde jeg kun 11 øre tilbage i pungen. Hvor håbløst det hele end så ud, så måtte jeg gøre bare en eneste forretning for at få rejsepenge hjem.

Jeg fulgte tjenerens råd og gik lige igennem Lillerød stationsby og gennem en anden lille by, der hed Allerød, helt ud til en skov, hvor der lå et ensomt gartneri. Her måtte jeg forsøge.

Men det var en værre gartner. Han lovede mig øretæver, hvis jeg ikke hurtigst forsvandt fra hans ejendom.

Nu begyndte det at regne. Et stykke tid søgte jeg ly ved et teglværk i nærheden, men der var ingen nåde. Jeg måtte tjene til rejsen hjem.

Jeg forsøgte i nogle arbejderboliger i nærheden af teglværket, men resultatet var negativt. De havde ikke flere små fotografier eller penge at forære væk.

Det blev ved med at regne, men jeg fortsatte energisk mit agentur. Jeg måtte tjene til hjemrejsen. Men overalt: Nej!

Min fiasko som agent i forstørrelser af fotografier var uafvendelig.

Det endte med, at jeg henad aften stod ved Lillerød station, gennemblødt til skindet, skrupsulten og uden penge til billetten hjem. Jeg stod ved en rund stensætning og søgte ly for den værste regn. Da jeg kørte herud, havde jeg lagt mærke til, at vi kom gennem Lyngby. Bare det dog ville holde op med at regne, så kunne jeg spørge om vej til Lyngby, og derfra skulle jeg nok finde vej til Nørrebro.

Men det blev ved med at regne, og min fiasko og tankerne om, hvad det nu skulle blive til med mig, overvældede mig, så jeg kom til at tude over min skæbne.

Jeg må have tudet temmelig højt, for da en mand med en paraply kom forbi, vendte han sig pludselig om og spurgte: »Hvad står du og græder for, min dreng?«

Jeg forklarede ham i korte sætninger min situation.

»Den med at forstørre fotografier må du længere ud på landet med,« sagde han. »Vi, der bor langs banerne, er forlængst udplyndret for vore små billeder og penge, men den med billetten til København må vi se at få klaret. Kom med her.«

Jeg fulgte med ham ind på stationsforstanderens kontor. Han talte lidt med forstanderen og underskrev en seddel, hvorpå forstanderen gav mig en billet til København.

Mens jeg stod og ventede, var en pøl vand fra mit tøj rendt ned på gulvet, og stationsforstanderen jog mig ud i ventesalen med en bemærkning om, at han ikke havde i sinde at drukne på kontoret.

En samtale med mor

Jeg nåede hjem sent om aftenen. Far var gået i seng og kun mor sad oppe og ventede på mig.

Da hun hørte, hvor galt det var gået mig, vidste hun ikke andet råd, end at jeg måtte hjælpe hende og de små søskende med ildtænderne, til der blev mulighed for at få en plads, hvor jeg kunne tjene til føden og lidt tøj.

Mor tilføjede, at jeg kunne spise om aftenen, før far kom hjem, og

så søge hen hos kammeraterne i kasernen, til far var kommet i seng, så han ikke overfaldt mig.

Mor lagde en ekstra stor skuffe kul i kakkelovnen og hængte mit tøj til tørre. Hun fandt en af Christianes undertrøjer frem, som endnu ikke var havnet på lånekontoret, og nogle tørre laser, så jeg ikke behøvede at tørre mit våde undertøj henne i pjalttekassen.

Næste morgen fortalte mor min far, hvor slemt det var gået mig, men far påstod, at det var løgn altsammen og at den dovne lømmel havde pjækket den hele dagen i stedet for at bestille noget og at kun nogle gode tærsk kunne få den slyngel til at bestille noget.

Jeg lå vågen inde i pjalttekassen og hørte det pæne omdømme, jeg havde. Mor sagde ingenting og så samlede mit faderlige ophav sig sammen til at tage af sted på arbejde. Jeg lovede i mit stille sind, at den dag jeg var stærk nok, skulle det blive ham, der fik tæv.

Et opgør med fotografen

Op ad formiddagen havde mor ved hjælp af strygejernet og gassen fået mit tøj glattet så meget ud, at jeg så nogenlunde anstændig ud, da jeg gik over til fotografen og afleverede hans mappe.

Han ville straks vide, hvor mange bestillinger, jeg havde fået.

»Ikke en,« svarede jeg, »både i Lillerød, Allerød og Blovstrød har Deres tidligere agenter stjålet både folks billeder og deres forskud, så jeg blev jaget bort og skældt ud, hvor jeg kom ind.«

»Det er løgn, frække knægt, mine tidligere agenter var alle hæderlige mennesker,« råbte fotografen.

Nu blev jeg også gal og råbte: »Så må det jo være Dem selv, der har glemt at sende de forstørrede billeder. Jeg har besøgt over hundrede familier, der alle var blevet bedraget.«

»Nej, det er dog for frækt!« råbte fotografen. »Og hvad er dette her?« Han pegede på prøvebillederne i mappen, de var plettet af regnen. »Det skal jeg have erstatning for!«

»Var jeg stor nok, så skulle du i erstatning få nogle øretæver, din kæltring!« råbte jeg.

Fotografen sprang hen imod mig, men jeg var parat og sprang ud ad døren og slog den i med et mægtigt brag og for ned ad trapperne i store spring. Fotografen kom bagefter, men jeg var for hurtig i vendingen. Inden han nåede gadedøren, var jeg et stykke nede ad gaden.

Men nære mig kunne jeg ikke, jeg råbte så højt jeg kunne: »Jeg skal melde dig til politiet, din kæltrung!«

Fotografen luskede ind ad gadedøren. Han ville ikke have gadeopløb.

Sådan endte mit agentur i forstørrelser af fotografier.

Der kommer en frelsende engel

Engang imellem kom der en ældre kusine i vort elendige hjem. Mor fortalte mig, at hun havde haft en stor skuffelse i et kærlighedsforhold og at hun i sin fortvivelse var rejst fra Lolland og havde taget plads som tjenestepige i København, Marie kendte sikkert ikke mange mennesker i København, siden hun ofte besøgte vort hjem. Hun var god og betænksom, havde altid kaffe og brød med, og engang imellem stak hun også mor et par kroner, uden at far så det.

En aften havde mor ude i køkkenet fortalt Marie, hvor galt det var fat med mig. Da hun gik, sagde hun: »Du kommer til at følge mig hjem i aften, Christian, jeg kan ikke lide at gå alene hjem så sent.«

Vi kom ned på gaden og Marie sagde til mig: »Hvad vil du rende her i København efter de elendige pladser for? Du kan ikke engang tjene til kost og logi. Nu om sommeren har bønderne brug for mange folk, og der kan du ikke alene få kost og logi, men også en mindre løn.«

Jeg svarede, at selv om jeg ville foretrække landet frem for København, så var jeg så udkørt, at jeg ikke havde penge til en annonce og endnu mindre til rejsepenge.

»Ja, men det er jo netop derfor, du skal følge mig hjem i aften,« sagde Marie. »Ser du, fætter, jeg har netop 50 kroner, som jeg ingen brug har for. Dem kan du låne på den betingelse, at jeg først får dem tilbage, når du engang er blevet en rig mand.«

Tilbudet overrumpede mig, så jeg ikke kunne svare, og Marie fortsatte: »Der er en betingelse til og det er, at du ikke tager den første den bedste plads, men kun en, hvor du får den højeste løn.«

Jeg var nu kommet mig så meget af overraskelsen over det store tilbud at jeg nok skulle opfylde den sidste betingelse.

Marie tjente den gang hos førstebejzen på Charlottenlund Travbane. De boede i den fine ende af Rømersgade ud mod Grønttorvet.

Vi gik op ad køkkentrappen og ind i køkkenet. Marie havde indprentet mig, at vi skulle gå stille for ikke at vække herskabet. Vi gik

også meget stille, men ikke desto mindre lød pludselig en kvindestemme oppe fra ægtesengen: »Jeg synes De har fremmede med Dem hjem, Marie?«

Marie blev ærgerlig og råbte meget højt: »Ja, det er rigtig nok, det er en lille fætter, som skal have nogle penge af mig.«

Dette svar må have beroliget dydens vogter oppe i den ægteskabelige horekasse, for hun sagde ikke mere.

Marie hentede de 50 kroner inde i pigekammeret og formanede mig til at bruge dem fornuftigt.

Jeg takkede hende rørt for de mange penge og lovede, at jeg nok skulle fortælle hende, hvordan det gik mig. Hun smilede til mig og førte mig ud på køkkentrappen og viste mig vej ud på gaden.

Jeg anede ikke, at det skulle blive sidste gang jeg så den kære Marie.

Jeg sætter en annonce i Herregaardenes Adresseavis

Næste formiddag gav jeg mor 10 kroner. Hun var helt overvældet af Maries store lån. Samtidig satte jeg følgende annonce sammen:

En ung rask karl, kendt med alt landbrugsarbejde, søger plads for sommeren. Billet mrk. . . . med opgivelse af løn og arbejdsvilkår indsendes til nærværende blads kontor.

Jeg beundrede mit mesterværk og grinede især ad sætningen »kendt med alt landbrugsarbejde«.

Jeg fik flere svar på min annonce, men det var små lønninger, der blev budt, fra 50 til 75 kr. for resten af sommeren til 1. november.

Det bedste løntilbud fik jeg fra en storbonde i Nørre Bjert ved Kolding. Han bød mig 1 kr. om dagen. Men han ville kun binde sig for juli, august og september. Kunne vi så sammen, kunne jeg jo fortsætte på samme lønvilkår til 1. november.

Da hans løntilbud var det bedste, skrev jeg under på en slags kontrakt, han havde sendt mig, og led og ked af København med de elendige pladser og af ildtænderne rejste jeg den 29. juni på landet igen.

Strengt arbejdsvilkår

Jeg ankom til gården om eftermiddagen den 30. juni. Bonden tog imod mig ude på gårdspladsen.

»Er du den nye karl?« spurgte han.

»Ja, det er jeg,« svarede jeg.

»Du er mig en bette karl,« var hans velkomst.

»Ja, en lille og vågen er bedre end en stor og doven,« svarede jeg. Han gryntede bare som svar og viste mig, hvor karlekammeret var.

»Det er dog fanden til ammoniakstank fra hestestalden,« sagde jeg.

»Er der ingen dør ind til stalden?«

»Det bruger vi ikke her,« svarede han muggent.

»Hvor er skabene til tøjet?« spurgte jeg, idet jeg så mig om i kammeret.

»Var der måske skabe, hvor du har været på landet?«

»Ja, selvfølgelig.«

»Det slav bruger vi ikke her, når karlene ikke selv bringer dem med. Men for resten er de søm der vel også gode nok til dig,« gryntede han og så forsvandt han.

Jeg forstod, at det var en fyr, som jeg ikke nemt blev gode venner med.

Det meste af kammeret var fyldt af en mægtig lang og bred kasse. På opredningen forstod jeg, at det var en fire-dobbelt seng, beregnet til to karle i hver ende med fødderne mod hinanden. Jeg kiggede lidt ned i sengen. Det var en halmkasse med et dækken over som underdyne, derpå et lagen over, og så et par dækner som overdyne.

Det var nok ikke et særlig godt sted, jeg var kommet hen.

Jeg trak i arbejdsklunset og gik ud og så lidt på gården. Ved kostalden hilste jeg på fodermesteren. Han var meget flink, men mente ikke, jeg ville blive tilfreds med forholdene her på gården. Han rejste selv til 1. august.

Da arbejdet sluttede ved syv-tiden, kom karlene over i kammeret og hilste på mig og bød velkommen. De skiftedes til at vaske sig i en beskidt gulvspand. Jeg ville vide, om der ikke fandtes en bedre spand at vaske sig i, men det gjorde der ikke. Da karlene gik ind for at spise til aften, var der ingen, som bød mig ind, så jeg gik mig en tur.

Jeg var jo en kry karl med penge på lommen, så nede ved stationen fik jeg mig en ordentlig kop kaffe og to store hvedebasser.

Jeg pløjer

Forkarlen, en landarbejdersøn, sagde næste morgen, at bonden havde givet ham besked på, at jeg skulle pløje et større stykke jord.

Jeg betroede forkarlen, at jeg ikke havde pløjet før.

»Det er der ingen ben i,« sagde han.

Han hjalp mig med de to heste, jeg skulle bruge. Det var et par gamle heste. Forkarlen viste mig, hvordan jeg skulle begynde. Han fulgte mig et stykke og erklærede, at det gik jo rigtig godt, så den skulle jeg nok klare.

Jeg måtte jo indrømme for mig selv, at hestene vidste meget bedre end jeg, hvordan der skulle pløjes, men det gik rigtig godt.

Om morgenen vankede der ingen kaffe. Hver karl fik en halv skive rugbrød af de hjemmebagte ovale til noget slatten bygvælling. Og for ikke at spilde tiden med at gå ind til frokost, fik vi to halve ovale skiver rugbrød med margarine og en ganske lille skive pølse, som lå midt inde på brødet.

Kort efter at jeg havde spist min »luksus-frokost« ude i marken, kom bonden og stod og gloede på mig.

»Kan det ikke gå lidt hurtigere?« spurgte han.

Jeg var allerede gal på den storbonde, så jeg standsede hestene og svarede storsnudet: »Nej, det kan ikke!«

Bonden blev tindrende gal og rød i kalotten. Han råbte: »Når jeg vil have det, så skal det gå hurtigere!«

Jeg svarede igen: »Ikke med de to gamle krikker, du har givet ordre til at pløje med. Driver man for hårdt på med sådan et par gamle heste, bliver de trætte og stædige, og så bliver det slet ikke til noget.«

Bonden mumlede: »Det er dog en fræk fyr, jeg der har fæstet.«

Jeg lod, som om jeg ikke hørte det, og satte hestene i gang igen i deres eget tempo.

Bonden stod og så efter os, men så opgav han det og forsvandt.

I løbet af tre dage havde jeg pløjet det store areal færdigt. Forkarlen roste mig for mit fine plovarbejde, som ingen gammel plovkarl kunne have gjort bedre.

Jeg syntes godt om mine tjenestekammerater. Der var ingen hellige hængerøve imellem dem, men jeg opdagede snart, at de var bange for storbonden og aldrig svarede igen, når han skældte dem ud.

Et nyt sammenstød med storbonden

Den tredje nat, da jeg lå i halmkassen, blev jeg vækket ved, at kammeraten ved siden af pludselig gav et vræl fra sig. Han stak det ene ben lige op i luften og i hans ene tå havde en stor fed rotte bidt sig fast.

Jeg sprang ud på gulvet, nappede rotten i nakken og klaskede den ned i stengulvet. Den fik endnu et par gode klask og så var den død.

Om morgenen blev vi fire karle enige om, at det første arbejde, der skulle udføres efter morgenmaden, var at få rensset sengekassen for det gamle halm og det utøj, som var i den.

Men vi var dårlig nok begyndt, før bonden halvt påklædt kom brølende og forlangte, at vi gik ud og passede vores arbejde. De tre karle forsvandt, kun jeg fortsatte med at rydde kassen for halm.

»Kan du ikke høre, hvad jeg siger?« brølede bonden til mig.

»Det kan man jo ikke undgå, når du står og brøler som et galt menneske,« svarede jeg.

»Kan du så gå ud og passe dit arbejde!« råbte han.

Jeg svarede igen: »For det første har du ikke sat mig til noget arbejde endnu og for det andet burde du være glad til, at jeg godvilligt påtager mig det beskidte arbejde her og rydder din uhumske seng for rotter og det andet skab, som bor i den.«

»Vil din frække fyr bilde mig ind, at der bor rotter i sengen!« råbte han.

»Ja, hvad mener du om denne her!« råbte jeg og slyngede den døde rotte lige i maven på ham. »Den fyr bed sig fast i Olufs fod i nat.«

Da den døde rotte slaskede ind i maven på ham, rykkede han et par skridt ud ad døren og råbte: »Det er løgn, hvad du siger. Den har du fanget et andet sted.«

Men jeg var heldig. Jeg så en rotte nede i halmen og spiddede den på forken og slyngede den hen imod ham og råbte: »Den har jeg måske også fanget et andet sted?«

Den skrigende rotte var ved at ramme ham i hovedet, men faldt så ned og lå og sprællede på jorden. Jeg tog en skovl og klaskede den ihjel. Men da bonden igen hummede sig nogle skridt, sagde jeg: »Nej, bliv bare, der kommer snart flere af den slags!«

Men bonden ville ikke vente. Han luskede over til hovedtrappen og gik ind.

Jeg fortsatte ufortrødent mit arbejde. Jeg spiddede to voksne rotter til og fandt en rotterede med fire halv voksne unger. I det ene hjørne fangede jeg fem mus og fandt en rede med fem lyserøde unger. Desuden var der to ægstrimler fra snoge, som ungerne havde forladt, og helt nede i bunden af kassen fangede jeg en snog på godt en alens længde. Den fik også af skovlen, til den døde.

Da jeg havde tømt kassen for gammelt halm, lagde jeg det i en bunke ude på gårdspladsen og lidt derfra lagde jeg bunken af døde dyr, som

jeg havde fanget i kassen. Kassen fejede jeg grundigt ren med kosten og så skovlede jeg det sidste møg ud i halmdyngen.

Jeg stod og spekulerede på, hvordan jeg skulle få fat på noget godt halm til at fylde i kassen, da bonden kom over til mig igen.

Han var blevet mere rolig og da han så bunken med de døde dyr, spurgte han, om det skab virkelig havde boet nede i sengen? Det svarede jeg ja til og spurgte så, hvor jeg kunne få noget rent, frisk halm til at fylde i kassen.

Bonden stod og lurede lidt, men sagde så, at det med halmen var ligemeget for mit vedkommende. Han var blevet klar over, at vi to ikke kunne sammen og at jeg med det samme kunne komme ind og få min løn for de tre dage og så rejse.

Hvor jeg fik den løgnehistorie fra, som jeg nu fyldte ham med, det forstår jeg ikke den dag i dag, men den må have lydt troværdig. Jeg sagde, at de par kroner, han tilbød i løn, var det ganske ligemeget med. Derimod måtte han give mig en skriftlig erklæring om, at det var ham, der havde jaget mig bort.

»Hvorfor det?« spurgte han.

Og så kom løgnehistorien.

»Jo,« forklarede jeg, »lige efter at jeg havde underskrevet vores overenskomst, fik jeg brev fra en bekendt her på egnen, som advarede mig meget mod at tage plads hos dig. Din brutalitet mod folkene og den elendige kost var kendt over hele egnen.«

»Så—e?« sagde bonden og gloede mistænksomt på mig.

»Jeg var bange for, hvad der ventede mig her på gården, så på vejen gik jeg ind hos en sagfører i Kolding og viste ham vores overenskomst og brevet fra min bekendt. Sagføreren sagde, at han ikke kendte dig personligt, men kun af omtale, men det passede godt med, hvad der stod i brevet. Derfor rådede sagføreren mig til, at jeg skulle deponere overenskomsten hos ham, og hvis du jog mig bort, måtte jeg ikke forlade pladsen, før du havde givet mig en skriftlig erklæring om, at det var dig, der havde jaget mig fra pladsen.«

»Hvad skulle den erklæring så bruges til?« spurgte bonden nysgerrigt.

»Jeg ved jo kun, hvad sagføreren sagde,« svarede jeg, »men havde han først den attest, så skulle han sørge for, at du ikke alene kom til at betale mig fuld løn for de tre måneder, men også penge til kost og logi for resten af tiden samt retsomkostningerne og hans honorar.«

Bonden rystede på hovedet og sagde, at nu havde han aldrig hørt mage!

Jeg indrømmede for mig selv, at det havde jeg heller ikke. Men det

må have været en mægtig sagfører, jeg havde lavet, for bonden rændte flere gange frem og tilbage over gårdspladsen, før han forsvandt ind ad hoveddøren.

Jeg tror, der blev afholdt familieråd. Hans familie bestod af en gammel far og en søster. Lidt efter kom bonden ud på trappen og råbte til mig, at fodermesteren kunne vise mig, hvor jeg kunne få frisk halm til sengen. »Og se så at få kørt rotterne og den gamle halm om på møddingen,« tilføjede han.

Et elendigt koststed

Morgenmaden og frokosten på gården har jeg allerede beskrevet. Og middagsmaden var også af den tarveligste art. De fleste dage fik vi grød og ikke andet. Der blev sat et mægtigt fad grød ind på bordet og det kunne vi så i fællesskab slubre i os, mens vi drak en kop futmælk hver.

De få dage, hvor vi fik kød til middag, var kødet altid af den tarveligste slags. Enten var det sopatteflæsk eller spædkalvekød — en slags »fostersul« — og vi fik kun et ganske lille stykke hver. Som supplement hertil var der et stort fad kartofler og diverse tørre rugbrødsskiver.

Aftensmåltidet var ikke bedre. Det bestod som regel af resterne af byggrøden overhældt med varm futmælk og hertil fik vi to halve skiver rugbrød med små skiver spegepølse midt inde på brødet.

Bondens søster var et magert gespenst. Hun stod for husholdningen og var overfor folkene den onde begærlighed i egen person.

Risten på Vesterbro

Mange år efter, da visen om »Risten på Vesterbro« var fremme, kom jeg i tanker om, hvor mætte vi burde være blevet på dette elendige koststed.

Døren til bondens spisestue var lige ved siden af vores spisebord, og hver dag blev der lige for næsen af os båret dejligt duftende flæske- og kalvesteg, ænder og høns ind til bondens spisebord.

Hvis vi ligesom manden på risten havde kunnet leve af maddunsten fra de riges bord, havde vi ingen nød lidt.

Men vores altid halvsvulne maver forstod ikke den kunst, og vi blev

gode kunder hos »Bassekisten«, en kone, der gik rundt og solgte hvedebrod til karlene på gården og andre liebhavere. I de tre måneder jeg var på dette elendige koststed, købte jeg for 23 kroner hos »Bassekisten«.

Jeg sælger min 10 års fødselsdag

På karlekammeret opbevarede vi vores tøj på sømmene i væggen, og det var ikke ret mange intimiteter, vi kunne skjule for hinanden.

En dag var et gammelt kollegiehæfte, som jeg gemte i min jakkelomme, faldet på gulvet. En af mine medtjenere fandt det og sad og læste i det, da jeg kom ind.

Karlen syntes, det var vældig interessant, hvad jeg havde skrevet i hæftet, og det endte med, at jeg en aften skulle læse historien op for karleneovre i borgestuen. Da fodermesteren hørte om den forestående oplæsning, ville han også være med til at høre på.

Fodermesteren var nok grundtvigianer, men han var et af disse lydhøre og åbne mennesker, der fri for enhver fanatisme gerne vil høre andre menneskers meninger om tid og forhold.

Som indledning forklarede jeg, at det jeg havde skrevet ikke var nogen historie, men en sandfærdig fortælling om mine oplevelser på min 10 års fødselsdag i København.

Min oplæsning blev fulgt i tavshed. Da jeg var færdig, var forkarlen den første, der sagde noget. Han indrømmede, at han altid havde troet, at børnene i København havde det langt bedre end arbejderens børn på landet.

Så tog fodermesteren ordet. Denne skildring af en arbejderdrengs oplevelser i København var den største overraskelse, han længe havde fået. »Hvad synes du?« spurgte han sin forlovede.

Hun svarede, at hun syntes, det var ondt.

Jeg kunne selvfølgelig ikke lade være at hugge kniven i og forklarede, at jeg godt forstod, at det ofte var en ond skæbne at være et fattigt barn på landet, særlig når de blev hundset og behandlet dårligt af voksne, men jeg syntes, at hjordrengens liv på landet trods alt var mere sundt end fabriksbørnens i København.

Karlene ville vide, hvor længe jeg gik på den skråfabrik. Jeg fortalte dem, at der gik jeg, til jeg var godt 14 år.

Pludselig stillede fodermesteren det overraskende spørgsmål: »Hvor meget skal du have for den bog?«

Jeg skyndte mig at sige, at skildringen af min 10 års fødselsdag kun

var skrevet for mig selv, hvis jeg engang ville skrive om min egen skæbne.

Men fodermesteren blev ved sit: »Dine oplevelser på 10 årsdagen glemmer du ikke sådan, og der er mange her ude på landet, som kan have godt af at få at vide, hvordan fattige børn i København har det, og det vil jeg gøre mit til at flere får at vide. Altså hvor meget skal du have for din skildring?«

»Når det er sådan, at du vil gøre noget godt med det, så er hæftet dit,« svarede jeg og skubbede det hen til ham.

»Ikke tale om,« sagde han og smed en femkroneseddel over til mig.

»Behold du den selv,« sagde jeg og skubbede sedlen hen til ham.

»Hvad mener du?« spurgte fodermesteren sin forlovede.

Hun svarede: »Christian har fortjent meget mere end fem kroner for den gode skildring.«

Sedlen kom igen hen til mig og så tog jeg den og sagde til fodermesteren: »Når det skal være sådan, må du finde dig i, at vi ovre i karlekammeret solder den op, næste gang »Bassekisten« besøger os.«

»Ja, velbekomme!« grinede fodermesteren og gik sammen med sin forlovede.

Sådan gik det til, at jeg soldede mit første honorar for »litterær« virksomhed op i hvedebasser.

Jeg finder et par gode kammerater

Engang imellem havde bonden en ekstra mand til hjælp på gården. Det var en yngre mand og de kaldte ham karetmageren. Jeg faldt i snak med ham et par gange og jeg forstod snart, at denne karetmager stod mig nærmere i anskuelser end mine to flinke, men frygtsomme med-tjenere.

En aften bød karetmageren mig med hjem til kaffe. Hans unge hustru var flink imod mig og erklærede, at sådan en brutal fyr, som den bonde, jeg tjente hos, ikke burde have folk. Hun fortalte mig, at hun ofte skændtes med sin mand, fordi han ville arbejde for den bondetamp, men hun forstod nok, at byen var temmelig lille til, at man kunne leve af karetmagerarbejdet, og at manden engang imellem måtte tjene en dagløn.

Mens konen var ved at servere kaffen, kom der en ny gæst, det var byens unge smedsvend. Han opførte sig, som om han hørte med til familien. Under kaffen kom vi ordentlig i snak. Og magen til enstemmig

nedrakning af hellige og brutale bønder har jeg hverken før eller siden oplevet.

Det ligefrem rankede een, at man her fandt mennesker, som delte ens anskuelser.

Landet var altså ikke en fuldstændig ørken af skinhellig brutalitet, begærlighed og frygt. Selskabet hos karetmageren glædede og opmuntrede mig.

Jeg må gøre en tilståelse. Når selskabet hos karetmageren tiltrak mig, var der også et materielt motiv.

På gården fik vi kun kaffe en gang om ugen, om søndagen.

Storbonden, hans far og søster måtte være meget hellige mennesker. De gik til gudstjeneste hver søndag.

Var gudstjenesten om eftermiddagen, fik vi søndag formiddag en kop tynd kaffe hver. Og omvendt, var gudstjenesten om formiddagen, fik vi først kaffepjasket om eftermiddagen.

Jeg skal ikke nægte, at det under disse forhold virkelig var dejligt at komme hjem hos karetmageren og få et par kopper god kaffe.

Vi danner et trekløver

Mine medtjenere hos storbonden var langt bedre end de to hellige karle på »Lille Skovgaard«. De tre tjenere her var hverken hellige eller skinhellige.

Ovre i karlekammeret holdt de helt med mig i min kritik af storbondens opførsel og kunne selv kritisere den elendige kost og de strenge arbejdsvilkår. Men når de stod overfor storbonden, var de frygtsomme og sagde ham ikke imod, ligemeget hvor brutalt han tiltalte dem.

Den eneste, som sagde bonden imod, var karetmageren, når han syntes, det var urimeligt, hvad bonden forlangte af ham.

Det var derfor ganske naturligt, at jeg efter at have lært den unge smed og karetmageren at kende mere og mere sluttede mig til dem.

Vi dannede til sidst et trekløver, som næsten hver aften kom sammen og snakkede. Det var en virkelig opmuntring for mig under de elendige forhold på gården og mellem de frygtsomme medtjenere.

Engang imellem fulgtes trekløveren ned til Eltang station, hvor vi vidste, at natportøren altid havde nogle pilsnere stående, dels for at imødegå sin egen slemme tørst og dels for at hjælpe andre tørstige sjæle, der kom for at få husværelse for den samme plage.

Her drak vi gerne et par pilsnere og det hændte, at vi også gav portø-

ren en med. Vi splejsede i al fordragelighed til de små udgifter, og den triste omverden fik en ordentlig omgang højroset kritik på vejen hjem.

Jeg tog den faste beslutning, at jeg ville blive på »møggården« til den sidste time overenskomsten krævede og at jeg til gengæld ville drille den brutale bonde, så langt som min ret svage stilling og mit humør tillod.

Jeg lærer en missionsmand at bede korte bordbønner

En lille »missionsjeppe«, der bl. a. havde den ophøjede opgave at rede vores halmseng, betroede mig dagen før den gamle fodermester rejste, at den nye fodermester var formand for egnens »Indre Mission«, og at han nok skulle ordne sådan et ugudeligt menneske som mig. Jeg forklarede den lille »jeppe«, at det skulle være mig en mægtig fornøjelse at blive et helligt »hængeøre«.

Om aftenen, da den gamle fodermester skulle rejse, kom han over i karlekammeret og sagde farvel til os. Jeg spurgte, hvad hans efterfølger var for en mand, og han svarede, at det var en fanatisk indremissionsmand, som vi sikkert ville få megen fornøjelse af. Vi grinede ved tanken om den fornøjelse.

Den næste dag til middag kom den nye fodermester, en lille lavbenet, mørk mand. Uden at hilse på os, smag han rumpen i bænken, foldede hænderne og puttede hovedet ned i dem.

I denne stilling snakkede han længe, meget længe, formentlig med Vorherre.

En af kammeraterne blev så højtidelig over denne komedie, at han foldede hænderne. Forkarlen og den anden kammerat sad og gloede ligegyldigt ud i luften, mens karetmageren og jeg grinede smørret til hinanden.

Endelig langt om længe rejste den nye fodermester hovedet op fra hænderne og langede til skeen ligesom vi andre og øste grød i sig.

Efter middagen spurgte jeg karetmageren, om han ville gøre det samme, som jeg gjorde i morgen middag?

Karetmageren svarede, at hvis jeg ikke begyndte at slå kraftspring, så ville han følge mig i tykt og tyndt.

Næste dag var det køddag, og så snart den nye fodermester havde begravet ansigtet i de foldede hænder, tog jeg min gaffel og fangede et stykke sul i fadet. Karetmageren gjorde det samme, og så kom gaslerne i

gang, til der kun var en lille luns tilbage i fadet. Og da jeg syntes, at den første bid jeg tog var så usselig lille, tog jeg også den sidste luns.

Vi var omtrent færdige med at spise, da Vorherres mand standsede sit mumleri og gloede på det tomme fad. Jeg trøstede ham med, at han ikke behøvede at gå helt tomhændet fra bordet, og pegede på et par levnede rugbrødshumpler og et par kartofler.

Men den hellige mand ville ikke i nøjsomhed tage til takke med resterne. Han kaldte på kokkepigen — »den frække skruppe!« — og forklarede, at han ingen kød havde fået. Men her fik han ingen trøst. Hun havde skåret et stykke kød af til hver mand og så måtte enhver selv sørge for, at han fik sin part.

Efter lang parlamentaren fik han i stedet to halve humpler rugbrød »belagt« med små skiver spegepølse.

Dagen efter blev snakken med Vorherre betydelig afkortet. Fodermesteren havde dårlig fået begravet ansigtet i de foldede hænder og mumlet et par ord, før han for op og huggede sit værktøj for at få sin part af middagsmaden.

Da karetmageren og jeg om aftenen mødte smeden, grinede han som en flækket træsko og ønskede mig til lykke, fordi jeg havde lært formanden for Indre Mission at holde korte bordbønner.

Jeg indrømmer gerne, at jeg aldrig siden har haft mulighed for at få indflydelse på missionen og dens intolerante tilhængere.

Jeg driller storbonden og han mig

Selskabet med karetmageren og smeden og mit held med formanden for Indre Mission havde stivet mig lidt af, og jeg spekulerede stadig på numre, som jeg kunne drille storbonden med.

Men bonden var ikke mindre udspekuleret med at drille mig.

Denne krig fortsatte ufortrødent til den 1. oktober, hvor jeg forlod gården. Her er nogle eksempler.

Sammen med de andre karle var jeg blevet sendt ud i roemarkerne for at give roerne den sidste omgang rensning. Arbejdet kedede mig. Der var ikke en smule akkord til opmuntring. Det var bare række op og ned i det uendelige.

Solen bage på vore bøjede rygge og jeg spekulerede på, hvordan jeg kunne komme ud af denne kedsomhed og samtidig drille bonden.

En lille sky kom mig til undsætning. Den trak op for solen og mørkede himlen.

Jeg greb straks muligheden og råbte til de andre karle, at vi risikerede at blive gennemblødte og burde gå hjem med det samme. Karlene grinede ad mit lystige påfund og fortsatte arbejdet, mens jeg tog mit hakejern og gik hjem.

Der var ca. en kilometer hjem til gården og inden jeg nåede hjem, skinnede solen igen gemytligt over landskabet.

I porten ind til gården modtog bonden mig med spørgsmålet: »Va' kommer du nu etter?«

Jeg svarede så uskyldigt som en rævepels formår, at det så ud til regn og at mit helbred ikke tålte, at jeg blev gennemvåd.

Bonden snurrede et par omgange rundt og forsøgte at snigløbe mig med spørgsmålet: »Du vil altså ikke arbejde?«

Jeg lod mig ikke bondefange, men svarede, at der var ikke noget jeg hellere ville end at arbejde, ja, at jeg ligefrem elskede at arbejde, og at jeg nu, da solen igen skinnede, ville gå tilbage til roerne.

Dette mit »troskyldige« tilbud besvarede bonden med et brøl. Da han havde sundet sig lidt, sagde han, at han ikke ville have mig rendende mellem roerne og gården, hver gang der kom en lille regnbyge, men at han havde et mere passende arbejde for en fyr som mig. Jeg kunne rense latrinkassen, som længe havde trængt til det.

Hvordan jeg skulle udføre dette utiltalende arbejde, snakkede han ikke om. Han gik sin vej.

Jeg kører latrin

Selv om bonden ikke havde givet mig besked om, hvordan arbejdet skulle gøres, vidste jeg selv hvad det drejede sig om.

Inde på folkelokummet var der hele tre huller i sædet, så tre mand ad gangen kunne sidde og besøge.

Her inde stod en tyk kæp, som jeg selv havde brugt, når dyngen nede i kassen var så høj, at den ville snavse enden til, når man satte sig. På den måde blev rummet, hvor kassen stod, også fyldt med latrin.

Kassen under sæderne var en lang, svær kasse i hele lokummets længde. Da jeg lukkede låget op, så jeg, at der sad en svær jernring, som man skulle trække kassen ud ved.

Med en halmtot om hænderne forsøgte jeg at lirke kassen ud, men ikke tale om, at jeg formåede at rokke den.

Men en frisk fyr er aldrig rådvild.

Jeg gik over i hestestalden og gav en af de gamle plovheste selen på. Da jeg kom ud i gården med hesten, kom bonden ud og spurgte, hvad jeg skulle med den hest?

»Den skal jeg bruge til at trække din forbandede møgkasse ud med. Den er ikke alene fyldt med lort, men er begravet i latrin og pis, fordi den ikke er rensset i ordentlig tid.«

Bonden blev gal og råbte, at enhver karl, der var sin løn værd, kunne trække den kasse ud.

Jeg blev ham ikke svar skyldig, men råbte til ham: »Med den elendige kost du byder dine folk, er der ingen karl her på gården, der kan trække den kasse ud, men du, som selv lever fedt og godt, kan jo komme med og vise, hvad du kan.«

Bonden blev højrød i hovedet og råbte: »Du er dog den frækkeste lømmel, jeg har været ude for.«

»Tak i lige måde,« råbte jeg efter bonden, der var på flugt over mod stuehuset.

Jeg grinede indvendig over, at jeg igen havde fået gjort bonden gal. Den gamle hest og jeg fulgtes roligt sammen over til møgkassen. Ved hjælp af en jernlænke spændte jeg hesten for møgkassen og lod den roligt forsøge at trække den ud. Men forgæves. Hesten lagde sig roligt frem i selen og trak, men formåede ikke at rokke kassen.

Jeg greb til en anden udvej. Ved hjælp af en sten og et koben løftede jeg kassen fri på et langt stykke, og nu gik det bedre. Hesten trak langsomt kassen ud af rummet.

Hesten og jeg tog et lille pusterum, og så kom drilleriet igen op i mig. Jeg vidste jo nok, at kassens indhold skulle ud på møddingen, men det havde bonden jo ikke givet besked om, så det var nok mere morsomt at spørge ham.

Den gamle hest deltog villigt i drilleriet. Den slæbte den fyldte kasse forbi kostalden, ud på vejen og ind ad hovedindgangen.

Indholdet af latrin og urin var nu rystet godt sammen, så det skvulpede ud over gårdens toppede brøsten. I et mægtig fint sving drejede vi op foran hovedtrappen, hvor køretøjet afleverede nogle ordentlige klatter.

Bonden kom farende ud og brølede: »Hvad skal det betyde?«

»Det skal betyde,« svarede jeg troskyldigt, »at du ikke har sagt, hvor al det lort skal hen, ud i haven under frugttræerne eller på møddingen?«

»På møddingen, på møddingen selvfølgelig!« råbte bonden. »Men hvorfor i alverden skulle hesten og kassen herind i gården og svine til for at få det at vide?«

»Tak,« svarede jeg, »det var en rar redelighed at lade hesten stå alene med det latrinkøretøj. Sæt den havde splittet sig selv og møgkassen ad. Nej, det er bedre, at jeg har en lille hånd i hanke med denne møghistorie.«

»Vel,« råbte bonden, »men så må du bagefter rense gården og vaske trappen her.«

»Det er ikke nødvendigt. Med en kost skal jeg nok smøre det værste skidt ud.«

»Jeg siger, du skal vaske trappen,« råbte bonden.

Jeg svarede: »Jeg er ikke ansat her som vaskekone. Skal der vaskes, må du selv sørge for det.«

»Du er dog den frækkeste karl, jeg nogensinde har haft,« skreg bonden.

»Det går lige op,« grinede jeg, »for du er den frækkeste og mest hovne bonde, jeg har kendt.«

Efter denne salut kørte den gamle hest og jeg med stor værdighed vores latrinkaret ud af gården og om til møddingen.

Ved hjælp af kobenet fik jeg væltet kassen om ned for møddingen, så der her blev en stor, duftende sø. Jeg lod den gamle hest trække kassen lidt bort fra søen, så jeg med en skovl og kost kunne rense kassen for resterne af det sidste indhold. Derefter lod jeg hesten trække kassen hen hvor den skulle anbringes.

Hesten kunne ikke hjælpe til med dette arbejde, og jeg spændte den fra, satte den over i stalden og gav den et ekstra mål havre for vel udført arbejde.

Da jeg kom tilbage og kiggede ind i hullet, hvor kassen skulle skubbes ind, så jeg, at der lå en dyngelatrinerende.

Jeg kunne ikke presse kassen ind gennem denne dyngelatrinerende. Jeg gik derfor ind på lokummet med kobenet og brækkede resolut hele sædet med de tre huller op og lod det glide ned på gulvet.

Nu blev der plads, og med skovlen øste jeg bunkerne så langt hen, at jeg udefra kunne øse dem bort. Men sikken et renderi. Mere end 20 skovlfulde måtte jeg rende med og smide op på møddingen.

Bagefter var det forholdsvis let at lirke kassen på plads med kobenet. Jeg hentede hammer og søm ovre i værktøjsrummet og tævede sædet med de tre huller fast med nogle ordentlige spir.

Tilfreds med vel udført latrinarbejde tog jeg en kost og gned de værste klatter på gårdspladsen ud mellem brostenene. Hovedtrappen fik en endnu mere energisk omgang. Det lykkedes mig virkelig at tvære klatterne ud, så det blev til et pænt lag latrin over hele trappen.

Bonden kom ud oppe på det øverste trin og skreg, at jeg skulle vaske trappen.

Som selve frejdigheden i egen person og med det ærligste ansigt jeg kunne præstere, stak jeg ham en ny plade. Jeg sagde: »Du tager fejl. For en sikkerheds skyld ringede jeg ind til min sagfører i aftes. Han læste vores overenskomst igennem og gjorde mig opmærksom på, at jeg ifølge den kun skal udføre almindeligt karlearbejde og at jeg ikke er fæstet som vaskekone.«

Bonden smækkede døren i med et brag. Han var rasende, og min fattige, ungdommelige sjæl godtede sig.

Da trekløveret mødtes om aftenen og jeg fortalte min latrinhistorie, blev vi enige om, at den historie burde skylles ned med et par pilsnere på Eltang station.

Bonden sender en million lopper imod mig

Straks efter morgenmaden den næste dag kom bonden ud og sagde, at jeg ikke kunne luge roer. Det protesterede jeg imod.

»Jeg er langt dygtigere end du, bare det ikke regner,« svarede jeg.

Bonden spurgte forkarlen, hvor langt der var igen nede i roerne. Forkarlen svarede, at der kun var et mindre stykke tilbage.

»Så kan du komme med her,« sagde bonden.

Vi gik over i kostalden, hvor han satte mig til at muge køernes vinterstrøelse ud.

I gårdens kostald drev man den trafik hver morgen kun at skrabe den værste del af nattens gødning bort, mens strøelsen under køerne blev liggende. Efterhånden som denne strøelse blev for beskidt, blev der lagt et nyt lag over den gamle. På den måde voksede laget af strøelse under køerne i løbet af vinteren flere tommer.

Det var dette bjerg af gammel strøelse fra et halvt hundrede køer, bonden satte mig til at rydde og køre ud på møddingen. Og, tilføjede han, strøelsen måtte ikke kastes op på møddingen, men lægges ved siden, så jeg samtidig dækkede den svinepøl af latrin, jeg havde lavet.

Jeg anede ikke, hvad der forestod mig, og sagde til bonden, at den sag skulle jeg nok klare.

Men bevar mig vel, jeg var først ved at køre den anden børfuld ud, da det kriblede og krablede nede i strømperne og bed mig med prik og stik i benene.

Jeg fik hurtigt revet strømperne af, og hvilket loppecirkus! De små

sorte blodsugere sprang til alle sider, da jeg bankede strømperne rene ude på portstolpen.

Mine benklæder måtte jeg krænge op, så jeg kunne børste de fyre af, der allerede sad og sugede blod af benene.

Da jeg mente, jeg havde rensset mig for de små uhyrer, gik jeg over i karlekammeret og smed vest, strømper og skjorte. Jeg spekulerede også på at frigøre mig for bukserne, men da jeg ikke ejede en las, hvormed jeg kunne skjule mine intime yndigheder, nøjedes jeg med at smøge benklæderne så højt op på lårene, som jeg kunne.

Da jeg igen gik over gårdspladsen til kostalden, lagde jeg mærke til, at den lille missionspige rejste sig op fra hovedtrappen og gloede på mig, hvorpå hun for ind ad hoveddøren, ind til »herskabet«.

Jeg tænkte flygtigt, at min mangelfulde påklædning nok havde krænket hendes missionske blufærdighed.

Og meget rigtigt. Jeg var netop i lag med at børste den første snes lopper af benene, da bonden kom farende hen til indgangen af kostalden og brølede: »Hvad skal det betyde, at du render nøgen om og generer gårdens kvinder?«

»Kom indenfor,« svarede jeg, »så er ingen forklaring nødvendig.«

Men den pokkers bonde havde nok erfaringer fra tidligere år. Jeg formåede ikke at lokke ham indenfor. Så forsøgte jeg at overbevise ham ved at smide et par skovlfulde strøelse hen om benene på ham, men han sprang afsted som en forstyrret kakerlak.

»Du skulle hellere give en forklaring end svine mig til,« råbte han.

»Det skal du få,« råbte jeg. »Her er tale om dobbelt dyremishandling. Efter antallet af lopper her i den første bås, er der mindst en million i hele kostalden. Alle disse stakkels dyr har du sultet lige siden kørerne kom på græs, så de nu er som glubende rovdyr, der farer over en, så snart man rører ved strøelsen.«

»Se her,« sagde jeg og viste mine ben frem. »Helt sortprikkede af dine blodsugende rovdyr, jeg må rense mine ben for dem hvert øjeblik. Selv mine arme og min overkrop bliver overfaldet. Det havde været rart, hvis jeg havde beholdt tøjet på og fyldt karlekammeret og vores elendige seng med dine lopper.«

»Har du så mere at gøre vrøvl over?« skreg bonden.

»Ja, det kan du tro,« svarede jeg. »Der er den anden dyremishandling. Dine stakkels køer er hele efteråret og vinteren, dag og nat, blevet blodtappet af disse sugende lopper.«

»Hvad kommer det dig ved?« var bondens svar.

»Hov, hov,« sagde jeg. »Det kommer selvfølgelig ikke mig ved, at du

hver dag mister flere liter mælk, fordi dine køer blodsuges, men det kommer mig ved, at alle ordentlige mennesker har pligt til at gøre politiet opmærksom på, hvor der foregår dyrplagerier. I dit tilfælde lader du dine køer lide under disse blodsugeres evindelige stik og bid, bare for at spare lidt strøelse.«

»Vil det sige, at du vil melde mig til politiet?« spurgte bonden.

»Ja,« svarede jeg omgående. »Hvis du ikke holder op med din ondskab imod mig og ændrer behandlingen af dine køer, så skriver jeg til politiet i Kolding. Det kan du godt regne med.«

Bonden stirrede forbavset på mig. Derpå gik han uden et ord over til stuehuset.

Jeg fortsatte uanfægtet mit arbejde, som dog mest bestod i at stryge lopper af mine bare ben.

Jeg smilede indvendig over den mesterlige plade om, at vores overenskomst lå hos en sagfører inde i Kolding. Havde jeg ikke fabrikeret den løgnehistorie, var jeg blevet jaget væk for længe siden.

Da de andre karle kom hjem, morede de sig kosteligt over mit nye sommerkostume. Men da de hørte grunden, blev de alvorlige og holdt med mig i, at vi ikke ville have fyldt sengen med lopper.

Jeg husker endnu den lune sommeraften, hvor jeg stod splitternøgen ude på gårdspladsen og krængede mine bukser og bankede og børstede dem for at være sikker på, at ikke en loppe kom ind i karlekammeret.

Et kønt kompagni

Tidlig næste formiddag, da karlene var færdige med roerne og kom hjem til gården, fik de omgående ordre til at tage fat på at rydde kostalden – med den elskelige motivering, at det ikke blev til noget med det københavnerskvat.

Alle tre karle var enige med mig i, at vi ikke ville have kammeret og sengen fyldt med lopper. Derfor mødte de op i samme sommerkostume som jeg, og de så virkelig morsomme ud, særlig den lange, tynde forkarl så komisk ud.

Alle gårdens trillebøre og grebe blev stillet til vores disposition men bonden selv passede på ikke at komme i nærheden af os.

Da det blev middag, blev vi enige om, at vi ville gå ind til bordet som vi gik og stod. Da den frække kokkepige så os i vor ungdommelige, nøgne mandighed, havde hun nær tabt grødfadet. Hun smækkede det i bordet og røg ind og kaldte på bonden.

Han kom farende og råbte, om det var nødvendigt, at vi oprådte nøgne ved bordet.

Forkarlen svarede roligt, at det var for ikke at spille tid med først at klæde os på og bagefter klæde os af, at vi gik til bords som vi arbejdede.

Den forklaring lod til at tilfredsstille bonden. Men selvfølgelig kunne jeg ikke nære mig og sagde, at den møgso til kokkepige ikke skulle spille forarget, for hun havde både set og rørt ved nøgne mandfolk før i dag.

Den frit opfundne påstand fik et øjeblik bonden til at måbe, så gik han ud i køkkenet og talte lidt med kokkepigen, hvorefter han uden et ord til os gik ind til sin flæskesteg.

Efter vores elendige middagsmad gik vi igen over i kostalden og fortsatte den store loppejagt.

Jeg blev grebet af en dyb retfærdighedsfølelse overfor formanden for Indre Mission. Hans kammerdør vendte ud mod kostalden, jeg lukkede den op og rystede fire grebfulde strøelse ind i kammeret. Da jeg igen rensede strøelsen ud, var det i den sikre overbevisning, at jeg havde foræret missionsmanden mindst ethundrede af Vorherres små sorte skabninger, som han nu kunne snakke med Vorherre om.

De andre karle var bange for, at min ædle handling skulle medføre, at fodermesteren fyldte os andre med lopper, men den frygt aflivede jeg ved at henvise til, at missionsmanden foreløbig spillede hjorddreng på engene ved Strandhuse, hvor han passede på kørne, så han kom ikke sammen med os i den nærmeste fremtid.

Kostalden renses og desinficeres grundigt

Efter at vi havde rensset kostalden for gammel strøelse, fik vi ordre til at stalden skulle fejes grundigt ren for jord og småsnavs.

Da det var besørget, fik vi ordre til at hælde tynd, læsket kalk over hele gulvet i kostalden.

I min ungdommelige tankeverden var jeg enig med mig selv om at det var min trussel om anmeldelse til politiet af dyremishandling, der havde bevirket denne grundige rengøring.

Senere da kørne blev sat på stald, blev jeg yderligere overbevist om min trussels gode virkning. Nu skulle der hver dag renses ud under kørne og lægges ny strøelse.

Smeden og karetmageren fik mig dog fra min ophøjede indbildskhed

trukket lidt ned på jorden igen. De mente, at bondens motiv til den nye ordning mere var, at han måske på den måde kunne få tappet nogle flere liter mælk af køerne.

Høsten kommer og jeg får en god kammerat

Under anførsel af en arbejdsmand Ravn nede fra Strandhuse blev alle tre karle udrustede med letøj og begyndte høsten.

Jeg blev heldigvis ikke betroet noget letøj. Jeg havde aldrig brugt den slags værktøj.

I stedet for gav bonden mig en såkaldt »krat« og jeg fik besked om at binde op efter høstkarlene.

»Kratte«, en kort rive med fire lange trætrænder blev jeg hurtig færdig med. Den sinkede mig bare i opbindingen, så jeg kylede den tilside og brugte i stedet hænderne til at skrabe kornet sammen til neg — sådan som jeg havde lært det nede på Falster.

Men selvfølgelig kunne jeg ikke følge med de fire høstkarle og kom langt bagefter med at binde neg. Bonden gik i lang tid bagefter mig og brokkede sig over, at jeg havde kasseret »kratten«. Men det brød jeg mig pokker om, jeg masede på det bedste jeg kunne.

Næste dag gik det bedre. Om morgenen kom karetmageren og hans unge kone og hjalp til. Karetmageren skulle stille negene op i hove og hans kone skulle binde neg op ligesom jeg. Da bonden rakte hende en »krat«, kylede hun den langt bort og erklærede, at sådan et apparat brugte man ikke i moderne landbrug. Hænderne var meget bedre til at samle stråene.

Bonden gloede lidt på hende, men så gik han over til karetmageren og snakkede med ham, og lidt efter forsvandt han.

Og nu skal jeg love for, at der kom fart i binderiet. Konen var meget skrappere end jeg til at binde neg, og karetmageren var endnu hurtigere til at stille negene i hove. Så snart han havde indhentet os, hjalp han os med at binde.

Hans kone og jeg førte en mægtig gemytlig snak sammen, og hen på eftermiddagen, da den unge kone begyndte at blive træt, klarede jeg mig fint med at binde op.

Så snart rugmarken var ordnet, blev der taget fat på havre- og bygmarkerne. Her var det en stor fordel for mig, at jeg allerede på Falster havde lært, at en håndfuld aks kunne deles i to og snøres sammen i toppen så det samlede bånd kunne nå rundt om et ordentlig neg.

Det var et herligt høstvejr det år, og sammen med den unge, raske kone gik dagene med lystig skæmt, mens vi rubbede fingrene.

Et par gange bød hun og manden mig hjem til kaffe, og sådanne aften glemte jeg den hovne bonde, hvis ondskab lå som et åg på mig, og alt blev til lys og fest for mig unge »klør«. Jeg sugede næring af dette forstående venskab.

Strengt arbejde

Den sidste mark var afhøstet og kornet stillet i hove, og da det stadig var tørt vejr, besluttede bonden, at kornet skulle køres i lade.

De tre andre karle blev sat til at køre ind, mens jeg, der var den yngste og mindste, fik ordre til at stikke negene op ude i marken.

Bonden var ude på dril igen. Det arbejde han satte mig til, var ellers en voksen mands arbejde.

De andre karle var flinke nok til at forke neg med op i vognen, men da de skulle op på læsset og stable, var de tunge rugneg ved at tage »vrælet« fra mig. Da det endelig blev fyraften, vaklede benene under mig. Jeg var dødtræt. Flere gange var jeg ved at give op, men min ungdommelige stolthed forbød mig det.

Da rugen endelig var kørt ind, blev det lettere for mig. Jeg vidste af mine erfaringer fra Falster, at det gjaldt om at finde den korteste fork på gården. Og nu blev de lette byg- og havreneg ikke lagt op i vognen, men slynget op, så karlene havde ondt ved at følge med, når de stablede negene.

Også et andet forhold kom mig tilgode. Bondens lade var så fjøllet indrettet, at kun et læs kunne læsses ad gangen. Det skaffede mig mange hvilepauser ude i marken.

Jeg følger en pige hjem

Da de fleste bønder havde indhøstet, skulle der være høstfest i forsamlingshuset.

Karetmageren var vært. Festen var mest et kaffeslabberas og karetmageren spurgte, om jeg ikke kunne hjælpe ham med at bære kaffen rundt. Han sagde, at hans og konens fortjeneste var så lille, at han ikke havde råd til at betale tjenerløn, men han havde et andet forslag. Hvis

jeg ville hjælpe ham til klokken 12, skulle han sørge for, at der kom en pige, som jeg kunne gå hjem med resten af natten.

I min ungdommelige trang til eventyr sagde jeg ja til forslaget. Hvorfor? I hele min første ungdom havde jeg ingen erotisk drift mod kvinden. I den periode delte jeg kvinderne i to slags, de der var gode imod mig som mor, Christiane på »Lille Skovgaard«, konerne nede ved landevejen og nu karetmagerens kone, resten var nogle dumme »jepper«, der ikke var noget ved.

Men dette, at jeg for første gang skulle med en pige hjem og i seng var vel nok spændende. Men mon ikke karetmageren snød mig? Det var jo så sødt, at det næsten ikke kunne være rigtigt.

Men da klokken var 12, anviste karetmageren mig en plads ved et lille bord. Lidt efter kom en pige og satte sig hos mig og hilste.

Jeg syntes, hun var rigtig sød, men hvad fanden skulle jeg sige til hende? Min ellers rapkæftede kaje truede med at gå helt i stå.

Det hjalp en del, da karetmageren kom og serverede kaffe og kager for os. Karetmageren var du's med pigen og sagde til hende: »Nu må du ikke være for slem imod vores lille københavner.«

»Det kan du lade os to om,« svarede hun.

Pigen og jeg kom i snak om de fornærede bønder — et emne vi kunne snakke sammen om.

Så snart vi havde drukket kaffen, rejste pigen sig og sagde: »Hvis vi to skal have lidt ud af natten, er det på tide, vi lister hjem!«

På vejen lagde jeg meget nøje mærke til, hvor vi gik, så jeg ikke kom til at løbe vild, når jeg skulle hjem igen.

Fra forsamlingshuset fulgte vi vejen forbi gården og gik over broen til banelinjen, så drejede pigen ned ad en sti, og her skete det første overfald. Pludselig standsede hun og spurgte: »Hvorfor kysser du mig ikke?«

Jeg, der i min ungdommelige uskyld endnu ikke kendte lidenskabens hede kys, gav hende hensynsfuldt et rigtig, køligt »tantekys« på kinden.

Men nu gik pigen til angreb. Hun lagde armene om min hals og kysede mig heftigt så længe, at jeg var ved at tabe vejret og halvvejs blev bange for hende.

Da hun endelig slap mig, sagde hun beroligende: »Har man først lært at kysse rigtigt, kommer »det andet« af sig selv.«

Det dæmrede for mig, hvad »det andet« var, og vi fulgtes ad henad stien, svingede så til venstre og så til højre og endte i en mindre gård, hvor pigen førte mig ind i et kammer.

Der stod en seng og et par stole. Pigen pegede på den ene stol og sagde, at der kunne jeg lægge mit tøj. På et øjeblik havde hun klædt sig

helt nøgen, og da jeg ikke kunne følge det tempo, trak hun uden videre bukser og skjorte af mig og trak mig hen til sengen.

»Det andet« begyndte og sengen gav sig til at knage. Pludselig hørte jeg en gammel, rusten stemme på den anden side af bræddevæggen råbe: »Kan I ikke snart holde op med det svineri!«

Jeg blev helt uhyggelig tilmode, men det rørte ikke pigen. Hun svarede: »Hold kæft, din gamle skrubbudse, du skal ikke være misundelig, fordi du ikke selv kan mere!«

Jeg blev nærmest led ved det hele, men pigen var meget energisk og da der ikke blev svaret igen bag bræddevæggen, begyndte »det andet« snart igen.

Sådan gik resten af natten. Der blev ikke et hvil eller lidt søvn. Ved femtiden om morgenen forlod jeg pigen, træet og sløv.

I den tætte tåge kunne jeg ikke rigtig finde vejen hjem til gården. Først da jeg endelig rendte på jernbanelinjen, vidste jeg, hvor jeg var, og kom hjem. Da jeg nåede gårdspladsen, var de andre karle ved at gå ind til morgenmaden.

Jeg følte ingen fryd over nattens hændelse. Jeg var bare dødtræt og skyndte mig at klæde mig om og hvile mig lidt, inden karlene kom tilbage.

Vi lægger klyn

Uheldet var vel nok ude efter mig den morgen. I et par dage havde to læs store, firkantede græstørv — de såkaldte »klyn« — stået inde i gården. Nu skulle de bæres op ad den mægtige stige til rygningen af taget.

Den første, der besteg stigen, var arbejdsmand Ravn nede fra Strandhuse. Han blev anset for specialist til at lægge klyn på tagrygge.

Den næste var forkarlen med fire store klyn på nakken. Med de lange ben kostede det ham ikke større anstrengelse at løfte benet op over det nederste syge trin på stigen.

Så blev det min tur. Jeg fik fire store klyn på nakken, men det var ikke muligt for mine korte ben at komme op på stigens andet trin. Jeg gjorde flere energiske forsøg, men uden held. Bag mig rendte bonden rundt og rystede på sit store flæskehoved i håan over min umulighed.

Og nu blev jeg rasende. Med klynene på nakken vendte jeg mig om mod ham og sagde: »Det ville være mere nyttigt, hvis du hentede hammer og søm og reparerede din elendige stige i stedet for at stå og ryste dine fedtdeller!«

Bonden svarede ikke, men rendte et stykke ned over gårdspladsen og tilbage igen.

Med rasende energi løftede jeg med højre hånd det ene ben op på trin nummer to og så gik det opad mod rygningen, hvor Ravn læssede klynene af nakken på mig.

Oppefra så jeg, at det også kneb for den næste karl at løfte benet over det syge trin. Og inden jeg kom ned, var arbejdet standset.

Lidt efter kom forkarlen med en stump lægte og hammer og søm, og så blev stigen »standet«, som det hedder på jysk.

Nu gik arbejdet sin rolige gang. Vi tre karle vandrede ustandselig op ad stigen belæsset med klyn, som den fjerde læssede på nakken af os. Og bonden slap for at ryste sine fedtdeller løse på det brutale ansigt.

En selvransagelse

Til fyraften var rygningen færdig, men hvor var jeg træt og søvnig. Jeg havde mere lyst til at gå i seng end til at gå ind til den elendige aftensmad.

Jeg holdt et lille opgør med mig selv. Det skulle vel ikke genere en ung fyr som mig at undvære en nats søvn, fordi jeg havde været med en pige hjem.

Det sidste følte jeg alligevel som en lille skuffelse. Jeg kendte jo ikke noget til denne pige og hendes aggression overfor mig var jo slet ikke det, som jeg så ofte havde drømt om. I drømmen var det altid en pige, jeg kendte og hold meget af. Og hun holdt også meget af mig. Vi var sådan lidt forlovede og kyssede hinanden.

Det havde været helt anderledes med pigen i nat. Og nu bagefter var det ingen fryd at tænke på. Men skide være med det. Det var alligevel et lille eventyr midt i hverdagens kedsommelighed.

Min træthed den dag skyldtes ikke pigen, men den elendige kost, der gjorde, at man altid gik og var halvsulten. Jeg gik ind og spiste til aften med de andre.

Andre giver mig besked

Der var noget som trykkede mig. Det var som om karlene i dagene efter ikke brød sig om at tale med mig. Straks mente jeg, det var misundelse, fordi de ingen pige havde haft at følge hjem efter høstgildet. Men

hvad kom det dem ved, at jeg gik med en pige hjem. Jeg forstod ikke deres opførsel imod mig, og en aften, da jeg var alene med forkarlen, spurgte jeg ham direkte, om jeg havde fornærmet dem.

Det havde jeg ikke. Tværtimod kunne de godt lide mig som kammerat, især fordi jeg ikke var bange for at drille den fornærede bonde. Men det, der havde stødt dem var, at jeg som var en ung, pæn karl ville ligge og høre med sognets værste allemandspige. Det synes vi ikke om, forklarede han.

Jeg mente, at det kunne da ikke skade vort gode kammeratskab. Det var særlige forhold, som havde bevirket, at jeg var gået med den pige hjem, og jeg kendte ikke hendes omdømme.

Forkarlen svarede, at karlene først i går var blevet klar over, at det var den »slo« til karetmager, der havde lokket mig ud i den affære, og at vi nu skulle være gode kammerater igen.

Også karetmagerens kone giver mig besked

Da jeg første gang efter høstgildet sammen med smeden besøgte karetmagerens hjem, for den unge kone straks i knolden på mig.

»Du må undskylde, Christian,« begyndte hun, »at jeg ikke fik forhindret Carls rævestreg med at lokke dig sammen med sognets mest berygtede luder. Jeg vidste ikke noget om den rævestreg, ellers skulle jeg nok have advaret dig og forhindret den historie.«

»Ja, men er den historie da så slem?« spurgte jeg.

»Ja, den er sandelig slem!« sagde den unge kone. »Tænk, at min mand får dig til at hjælpe sig med kaffeombæringen den halve nat og så lokker dig i armene på det afskyelige kvindemenneske. Det er en slem historie. Du er en meget ung og flink mand, og jeg ville ikke have sagt et ondt ord, hvis du var gået med en pæn, ung pige hjem. Men at lokke dig til at følge sognets mest berygtede luder, der ikke undser sig for at tage betaling af de skinhellige bønder, når de kommer i mørkningsstunder og vil i seng hos hende, det er en skandale, som Carl ikke kan være bekendt.«

»Ja, men hun forlangte da ingen penge af mig,« indskød jeg. »Tværtimod var hun rigtig flink imod mig og lærte mig at kysse, som en elsker skal.«

Det sidste skulle jeg nok ikke have sagt. For både karetmageren og

smeden brast i en brølende latter, og smeden erklærede, at han ville i kysse hos den pige. Nu var han klar over, at pigerne ikke ville have ham, fordi han havde glemt at kysse dem.

Selv den unge kone smilede og sagde, at så havde jeg altså lært noget godt hos den pige. »Men,« tilføjede hun, »så må du, Carl, have ordnet betalingen.«

»Gu' har jeg ej!« råbte karetmageren. »Så kunne jeg jo lettere have betalt Christian for hjælpen.«

»Ja, bare du havde,« sagde hans kone.

Men nu blev smeden nysgerrig og ville absolut vide, hvordan karetmageren havde bragt den sag i orden.

»Det var sgu' ligetil,« svarede karetmageren. »Jeg vidste, at Christian gerne ville med en pige hjem, men de sure agurker på gården er ikke til at snakke med. Så en dag rendte jeg tilfældigt på pigen og sagde til hende, at jeg kendte en ung, rask københavnergut, der gerne ville med hende hjem efter høstfesten, men der var ikke noget med at betale.

Pigen sagde, at hun aldrig tog betaling af de unge, men kun af de skinhellige bønder, der rakkede hende ned. Men hun ville se min københavner først.

Jeg forklarede hende, at ham kunne hun se på hele aftenen, for han gik og serverede kaffe.

Da jeg skænkede kaffe for pigen og hendes affældige husbond, sagde hun til mig, at hun syntes godt om Christian, og så aftalte jeg med hende, at hun klokken 12 skulle sætte sig hen ved det bord, hvor han sad.«

»Det er såmænd hele forhistorien,« sagde karetmageren, »og skal vi så ikke lade den historie ligge. Hvis Christian er tilfreds, så rager det jo ikke os andre.«

Kokkepigen laver skureviske af gødningshalm

En dag i september kom jeg forbi møddingen og så, at kokkepigen stod og trak halmstrå ud af møddingen og samlede dem i stort bundt.

»Hvad skal du bruge dem til?« spurgte jeg nysgerrigt.

»Til skureviske, dit fjols,« svarede pigen. »Disse her er meget bedre til at skure gryder med end det nye stive halm.«

»Tak for oplysningen,« sagde jeg ironisk.

Om aftenen fortalte jeg de andre karle, hvad jeg havde set og hørt

omme ved møddingen. Vi blev klar over, at de små stumper halm, der altid fandtes i grøden, var møddinghalm og at den so til kokkepige ikke engang skyllede grødgryden ordentlig af, før hun kogte grød i den.

Vi blev enige om, at vi ikke mere ville spise det svineri og at forkarlen skulle påtale hele forholdet overfor bonden og kræve, at vores grødgryde ikke mere måtte skures med møddinghalm og at den skulle skylles ordentlig ren, inden der blev kogt grød i den.

Efter nogen betænkelighed gik den forsigtige forkarl med til det.

Næste middag, da kokkepigen smækkede grødfadet ind på bordet foran os, stak der igen små gule halmstumper op af grøden.

Da forkarlen ikke sagde noget, råbte jeg til soen: »Du serverer altså stadig kogt møddinghalm for os!«

Kokkepigen vendte sig om imod mig og råbte: »Hold din kæft, frække lømmel, og bare æd maden!«

Ingen af os fire karle rørte vore skeer. Forkarlen gjorde ikke mine til at sige noget og da missionsmanden ved siden af mig, efter en kort samtale med Vorherre, tog skeen for at spise af grøden, blev jeg rasende.

Kokkepigen havde vendt sig om, og jeg nappede grødfadet og slyngede det lige i bagen på hende.

Men sikken ravage!

Det gav et rabalder, da fadet slog mod gulvet og gik i stykker.

Døren ind til herskabsstuen blev revet op og bonden og søsteren kom farende ind.

»Hvad foregår her?« råbte bonden og gloede på det søndrede fad. »Hvem har lavet det?«

»Det har jeg,« råbte jeg.

»Ja, jeg tænkte det nok,« svarede bonden. »Du skal komme til at erstatte både fad og grød!«

»Det passer mig! Væk med dig,« råbte jeg til den hellige mand ved siden af mig, og da det ikke gik hurtig nok, fik han et skub, så han nær var faldet ned fra bænkeenden. Jeg røg ud på gulvet og gentog: »Ja, det passer mig! Godtgørelsen kan du få kontant og så er fad og grød min ejendom.«

Jeg lagde mig ned på gulvet og begyndte at øse grød op på det største af skårene. Bonden gloede på mig og spurgte, hvad det skulle betyde?

»Det skal betyde,« svarede jeg, »at jeg tager fri i eftermiddag og deler prøver ud på den grød, vi bliver budt; en del til politimesteren og en del til overlægen på sygehuset, så skal min sagfører nok få undersøgt, om der virkelig findes gødningshalm i den grød, vi får her på gården.«

Bondens vrede forsvandt fra det tykke flæskeansigt. Han spurgte for-

undret om det kunne have sin rigtighed med denne gødningshalm i grøden.

Jeg svarede ikke bonden, men vendte mig mod forkarlen og råbte: »For resten er du en rigtig lort, August. Alle vi fire karle var i aftes enige om, at vi ikke mere ville spise den svinegrød og at du skulle tale med husbond om, at det svineri holdt op.«

»Er det rigtigt?« spurgte bonden forkarlen.

I sin forfjamskelse rejste forkarlen sig op og sagde, at det virkelig var rigtig nok, men at han mente, det skulle ske under rolige forhold og ikke som nu, hvor kokkepigenes frække svar til Christian havde gjort ham ophidset.

Bonden tvivlede lidt endnu og spurgte forkarlen, hvorfra vi vidste, at det var halm fra møddingen, der blev brugt som skureviske?

»Det ved vi fra kokkepigen selv,« svarede forkarlen. »Hun stod ude ved møddingen og trak halmen ud og erklærede, at det bløde gødningshalm var langt bedre til skureviske end det rene stive halm.«

»Ja,« sagde bonden, »men er det da rigtigt, at I får stumper af denne møghalm i jeres grød?«

Nu blev forkarlen helt »gelassen«. Han sprang ud fra sin plads og bøjede sig over grødklatten på gulvet og trak den ene lille stump gul halm efter den anden frem og rakte dem til bonden.

»Du kan se,« sagde forkarlen, »at kokkepigen ikke engang skylder grødgryden af, efter at hun har smurt den ind i mæg fra møddingen.«

Bonden stod lidt og gloede, så råbte han: »Nej, dette her er dog for galt!«

Så fløj han ud i køkkenet, hvor søsteren var ved at rense kokkepigenes bagdel for grødklatter.

»Hold bare op med det der,« råbte bonden. »Den so der skulle smøres ind over hele kroppen med det svinefoder, hun byder folkene.«

Og til kokkepigen råbte han: »Nu kan din forbandede møgmær prøve en gang til at skure folkenes gryder med halm fra møddingen og koge det med i grøden, så bliver du jaget bort med det samme.«

»Men er det da så forfærdeligt?« indvendte søsteren spagfærdigt.

»Forfærdeligt?« gentog bonden og åbnede hånden og viste søsteren de gule halmstumper. »De er fisket op af grøden, som folkene fik til middag.«

Vi hørte kokkepigen sige noget, men bonden brølede ophidset: »Hold kæft, tror du, jeg vil have politivrvøl, fordi du ikke gider udføre dit arbejde ordentlig!«

Og til søsteren sagde han: »Du må have mere opsigt med hende, når

hun laver folkemaden; men sørg nu for, at hun tager en helt ren gryde og koger en ny portion grød til folkene.«

Da bonden igen kom ind til os, var han mere rolig. Han så over på mig og sagde: »Du skal selvfølgelig ikke betale fadet, det bliver afskrevet på kokkepigenes løn. Og når I nu får ordentlig ren og pæn mad, så kan du vel spare turen til Kolding nu i eftermiddag?«

»Ja, selvfølgelig,« svarede jeg, »når vi får ren og pæn mad, er der jo ikke noget at klage over.«

Tilfreds med dette svar vendte bonden sig til forkarlen og sagde, at hvis vi var kede af at sidde herinde og vente, kunne vi gå udenfor, så skulle han sørge for, at vi blev kaldt ind, når maden var færdig.

Vi rejste os og gik over i karlekammeret, hvor vi morede os over vores heldige aktion. De andre tre karle var enige om, at det var min trussel om at bringe maden ind til politimesteren, der havde gjort bonden betænkelig, men de »bæster« ville forbandet gerne vide, hvordan det egentlig stod til med min sagfører?

Jeg grinede og bad dem om ikke at spørge om noget, jeg ikke selv vidste.

De andre grinede med og erklærede, at det var en mægtig god løgnehistorie.

Jeg sagde til forkarlen, at ganske vist havde jeg kaldt ham for en lort, men da han endelig tog fat, var han god nok. Denne anerkendelse fik mine skældsord til at blegne. Vi var stadig gode kammerater alle fire.

Vi smovser den

Da vi igen blev kaldt ind og anbragte os på vore pladser, var det ikke en fræk, storsnudet, men en sørgmodig kokkepige, der kom ind og satte et mægtigt fad grød foran os.

Der var ikke et halmstrå at se, men derimod noget som vakte vor forbavelse: inde midt i grøden var der anbragt et stort smørhul.

Vi grinede til hinanden over denne nyerobring, men da vi stak skeerne i grøden, mødte vi en ny overraskelse: der var strøet et godt lag melis over grøden.

Hvor vi dog øste i os. Og da vi endelig nåede bunden af det store fad, kunne vi for første gang i lange tider med sandhed sige, at vi virkelig var mætte.

Men om ikke den sørgmodige kokkepige kom ind og høfligt spurgte, om vi ønskede mere.

Da vi ikke gjorde det, forsvandt hun igen med det tomme fad.

Vi fejrede dagens sejr med megen snak ovre i karlekammeret den aften.

Et brev retur

Som jeg havde aftalt med kusine Marie skrev jeg i slutningen af august et brev til hende. Jeg skildrede den elendige plads, jeg havde fået, og fortalte, at jeg nok kom tilbage til København til oktober, hvor jeg så ville forsøge at komme ind på en fabrik. Jeg takkede hende for hendes store hjælp. Jeg havde endnu en del af pengene tilbage og til 1. oktober havde jeg yderligere 90 kr. tilgode i løn. Mange kærlige hilsner o. s. v.

Dette brev fik jeg i begyndelsen af september retur.

Jeg kunne af de forskellige stempler se, at det havde været vidt omkring, men tværs over brevet var der tilsidst stemplet: *Adressaten ubekendt*.

Jeg kunne ikke forstå det og skrev straks til mor og spurgte, hvor Marie var. Først i slutningen af måneden fik jeg svar fra mor. Hun fortalte, at far en aften havde vist Marie bort, fordi hun bebrejdede ham, at han drak lønnen op i stedet for at sørge ordentlig for kone og børn. Mor kunne ikke give nogen oplysning om, hvor Marie var nu.

Denne meddelelse bedrøvede mig dybt, og jeg svor på, at selv om jeg skulle søge i mange dage, skulle jeg nok finde Marie, som havde hjulpet mig, da alt så trøstesløst ud for mig.

Vi tærsker og drilleriet fortsætter

Bonden havde kun et gammelt tærskværk. Rugen skulle plejltærskes til vinter, så stråene kunne bruges til at reparere stråtagene med.

Nu var det byggen, der skulle tærskes. Forkarlen skulle lægge i maskinen. Den ene karl skulle smide negene ned i nærheden af maskinen, hvor den anden karl skulle løse båndene og lægge negene frem til forkarlen.

Jeg selv blev af bonden sat til en dobbelt opgave. Den ene del bestod i at transportere avnerne hen i en bunke langt borte fra maskinen og den anden i at forke halm flere meter hen i et tomt rum i laden.

Den lille missionspige blev ansat som kusk og kørte hestene rundt i hestegangen.

I begyndelsen gik det rigtig godt for mig. Jeg havde meget travlt med at ordne både avner og halm. Først da halmbunken voksede så højt op i rummet, at jeg ikke kunne nå derop med forken, blev det galt.

Bonden, som i nogen tid havde stået og gloet ondt på mig, forsvandt et øjeblik og kom så tilbage med gårdens længste fork. Han gav mig den og gryntede: »Så ka' do vel nå.«

Det kunne jeg, men både avner og halm var bunket op, så det kneb for mig at få ryddet op.

Til alt held for mig, kom der noget i vejen med maskinen og den standsede.

Jeg fik ryddet ordentligt op og var med igen, da maskinen blev sat i gang.

Men hen under fyraften var det galt igen. Selv den lange fork kunne ikke nå op til toppen af halmbunken mere.

Jeg råbte til bonden, som stod i nærheden: »Det ville gå meget bedre, hvis du tog en fork og gik op og tog imod halmen!«

»Do ska'tte sætte mig i arbejde,« brølede han tilbage.

»Men du skal heller ikke sætte mig til umuligt arbejde,« brølede jeg tilbage.

Bunkerne voksede, men endelig blev det fyraften og jeg lod dem ligge.

Da vi sad inde ved aftensmåltiden, kom bonden ind og sagde: »Du kommer jo så meget sammen med karetmageren, så bed ham om at komme over i morgen og hjælpe dig.«

Jeg følte godt brodden i hans udtalelse og svarede rapt: »Der er ingen, som skal hjælpe mig. Jeg udfører fuldt ud en mands arbejde. Men mangler du en mand til at tage imod halmen oppe i toppen af bunknen, så skal jeg gerne bede karetmageren om at komme i morgen tidlig og hjælpe dig!«

»Altid fræk,« mumlede bonden og lidt efter tilføjede han: »Ja, så sig til ham om at komme i morgen tidlig.«

Og da først karetmageren kom, gik det meget lettere.

Der køres møg ud

I slutningen af september var det stadig fint vejr og bonden mente, at kålrabiene godt kunne gro et stykke tid endnu. Han gav derfor ordre til, at der skulle køres gødning ud.

Som sædvanlig blev jeg sat til det sværeste arbejde. Jeg skulle læsse vognene med gødning og holde tre spand vedlige.

Det var som om forkarlen var blevet mere modig overfor bonden. Han sagde, at ingen mand kunne læsse så hurtigt, at han kunne klare tre spand, når der ikke var længere ud til marken, og at hvert læs burde deles i fire bunker for ikke at tørre.

Men det ville bonden ikke høre tale om. Den dovne klør (det var mig) skulle bare rubbe sig, så kunne det godt gå.

Det kunne det ikke. Jeg drillede og satte tempoet ned, så hver karl mindst måtte læsse det halve læs, hvis det hele ikke skulle gå i stå.

Som sædvanlig stolprede bonden rundt og gloede på mig samtidig med, at han rystede på hovedet.

Jeg forklarede temmelig højt hver karl, at det ville gå meget bedre, hvis man ikke skulle stå og passe på, at fedtdellerne ikke faldt af det rystende hoved. Det forstyrrede mig i læsningen.

Til sidst kunne bonden ikke holde sig i skindet længere. Han sprang lige ind i møddingen til mig og brølede: »Er det mig, du sigter til?«

Jeg var forberedt på komedien og så ganske forbavset på ham og sagde: »Hvad satan, er du her også? Så se at få fat i en greb. Kan du overhovedet arbejde, så behøver karlene ikke mere at vente.«

Det frække dril havde nær taget pippet fra ham. Han flygtede over mod stuehuset.

Ja, tænk hvilken frækhed, at jeg opfordrede en storbonde til at arbejde i sin egen gård.

Jeg så ikke mere til ham den dag.

Møddingen var ikke bygget systematisk op og det gjorde arbejdet dobbelt strengt. Snart var der et lag halm og snart et lag forrådnede gødning. Greben kunne næsten ikke slæbe gødningen fra hinanden. Op på formiddagen kom forkarlen med en lang, knækket skovsav. Det lettede arbejdet meget. Jeg savede møddingen af i bænke, som let fulgte med greben over i vognen. Men til trods for denne lettelse og til trods for, at jeg arbejdede af alle mine kræfter, kunne jeg ikke holde trit med de tre spand.

Karlene sagde, det var umuligt selv for en stor stærk mand at klare

det arbejde. De satte derfor tempoet ned og lod hestene gå i skridtgang, selv når vognene var tomme.

Bonden måtte have indset, at hans drilleri mod mig kun skadede ham selv.

Den tredje dag mødte karetmageren op tidlig om morgenen for at hjælpe til. Han var en dygtig arbejder og nu kom der fart i mægekøret.

Når en karl kom hjem med en tom vogn, stod der allerede en fuldt lastet kare, som han lige kunne spænde hestene for.

Arbejdet gik med liv og humør. Selv når bonden kom og gloede, blev der sagt vittigheder og grint højt.

Sådan gik de sidste dage af min tjenestetid på denne møggård i al gemytlighed.

Så kom opgørets dag

Den 1. oktober blev jeg om morgenen kaldt ind til bonden.

Hans første hilsen til mig lød: »Ja, du ønsker jo ikke at fortsætte tjenesten her mere.«

»Ih jo,« svarede jeg, »hvis bare jeg kan komme til at drille dig noget mere, så vil jeg gerne blive i pladsen.«

»Ja,« sagde han, »men jeg ønsker ikke at have dig her på gården en dag mere.«

»Det er jeg virkelig ked af,« sagde jeg.

Bonden talte ni tikronesedler op til mig. Værsgod, her er din løn, sagde han.

Jeg talte sedlerne efter og beholdt dem i hånden og lod ham vide, at der var to kroner for lidt.

»To kroner for lidt?« sagde han og gloede måbende på mig.

»Der er 31 dage både i juli og august,« svarede jeg, »altså mangler der en krone for hver af disse to dage.«

Han virrede med hovedet og snærrede: »Når det skal gå så nøje til, hvad så med alle søndagene?«

»Om søndagen har jeg gjort staldtjeneste og udført meget andet arbejde, når de andre karle havde fri. Og iøvrigt står der i overenskomsten, at jeg skal have en krone om dagen — altså to kroner til.«

Hans hånd ligefrem dirrede, da den gravede ned i pungen. Han smed hånligt de to kroner hen ad bordet til mig og råbte: »Og kan du så se at skrubbe ud af gården med det samme!«

Min drilledjævel kunne ikke nære sig og jeg sagde: »Hov, hov, nu

ingen grovheder. Jeg tænkte, at du ville byde på en god kop kaffe til afsked. Og iøvrigt skal jeg da ud og sige farvel til mine flinke med-tjenere.«

Bonden svarede ikke et ord. Han sad med foldede hænder og stirrede ned i bordet.

Jeg sagde heller ikke mere, ikke engang farvel. Jeg gik ud af stuen med mine 92 kroner.

Sådan var min afsked med min sidste arbejdskøber på landet.

Hans begærlighed, hans ondskab og hensynsløse behandling af folkene var nok ikke så enestående, som jeg troede dengang.

Da jeg flere år senere rejste rundt og hjalp Carl Westergaard med at danne tyendeforeninger på landet, traf jeg ofte på den type. Og jeg er endnu i dag overbevist om, at den stadig lever i bedste velgående blandt danske bønder.

Uden hensyn til bondens anmodning om hurtigst at forlade gården gav jeg mig god tid til at sige de tre karle farvel.

De sagde, at de var kede af, at jeg skulle rejse og forkarlen fik min adresse i København. Jeg blev snakkesalig og det lykkedes mig virkelig at sinke møgkørslen en timestid.

Da jeg gik, så jeg, at bonden stod og lurede bag en ladeport. Det glædede min unge, fordærvede sjæl, at jeg endnu engang havde drillet ham — for sidste gang.

Som jeg havde aftalt med karetmageren, gik jeg hjem til hans kone og fik mig et par kopper god morgenkaffe.

Den unge kone skaffede mig et stort stykke stærkt papir, som jeg pakkede mit arbejdstøj ind i. Jeg bar pakken ned til Eltang station og sendte den til København.

Bagefter gik jeg mig en rigtig lang tur, helt ud til Strandhuse ved Kolding fjord. Det var en livsalig nydelse at kunne gå og nyde al naturens skønhed i stedet for at slide for den mugne bonde.

Hvor var landet dog smukt, når man havde sin frihed.

Et sammenskuds- og afskedsgilde

Smeden og jeg havde hver givet karetmagerens kone 10 kroner til lidt smørrebrød og en pilsner til denne aften. Og karetmageren havde fået besked på ikke at æde bondens elendige aftensmad, men komme tidligt hjem.

Og hvilken fryd, da den unge kone satte to store fade med den dejligste pålægsmad ind på bordet. Så dejlig mad havde jeg ikke set før, og efter tre måneders halvsult på elendig kost, var det en himlens fryd at gaffe lækkerierne i sig og drikke rigtig pilsner til.

Den unge kone blev helt moderlig og opfordrede os tre mandfolk til at spise væk. De 20 kroner var alt for mange penge, og der var stadig masser af mad ude i køkkenet.

Da vi endelig sagtnede farten, kom der ind på bordet fire tallerkener med en skive stegt rugbrød og to spejlæg til hver.

Og hvor den unge kone morede sig, da vi tre overfyldte mandfolk nærmest forfærdede stirrede på den nye anretning. Men der var ingen nåde. Ned måtte både rugbrød og spejlæg.

»Nu er jeg færdig,« erklærede jeg. »Jeg kan ikke presse en bid mere ned.«

»Det er godt, Christian,« sagde den unge kone, »så kan du da ikke rejse til København og fortælle, at der ikke var én dag i de tre måneder, du var herovre hos os, hvor du ikke var mæt.«

Jeg lovede, at jeg nok skulle undtage denne ene aften. Hun smilede og sagde, at karetmageren ikke skulle være så sikker på sig selv, for hvis jeg ikke havde været så ung, ville det såmænd være endt med, at hun havde forelsket sig i mig.

Hvor karetmageren og smeden dog morede sig over denne »kærlighedserklæring«.

Kaffen blev serveret, og om ikke den rævepels af en smed trak en lille flaske likør op af lommen og sagde, at vi blev nødt til at have lidt blødt brød til kaffen, for vi orkede ikke at spise kager.

Det store fad pæne kager, der var sat ind på bordet, fik lov til at stå, mens likørflasken efterhånden blev tømt.

Nu kom der rigtig gang i snakken. Først fik den ondsksfulde storbonde sig en ordentlig omgang. Mine venner morede sig over mine storartede løgnehistorier om sagføreren i Kolding og truslerne om politimesteren og overlægen, der skulle undersøge grøden med møddinghalmen.

Både karetmageren og smeden lovede, at de ville fortælle alle, der gad høre på det, mine historier.

Jeg fik den aften at vide, at bonden var så bange for sagførere og politi, fordi han for et par år siden havde fået en bøde for at have mishandlet en af sine karle. Så forstod jeg bedre, hvorfor han ikke havde tævet mig og jaget mig bort.

Snakken gled snart fra storbonden over til bønderne i almindelig-

hed. De blev både sæbet ind og barberet for deres forhold til tyende og arbejdsfolk.

Den unge kone fortalte om et par slemme pladser, hun havde haft som barn, og hvor hun i den ene var blevet slået og mishandlet.

Klokken blev mange, inden vores lille afskedsfest sluttede. Da smeden sagde farvel, trykkede han mig hårdt i hånden og lovede, at så snart han var udlært, ville han komme til København og blive et rigtigt mandfolk.

Jeg takkede ham for det gode venskab i de tre måneder, og så forsvandt han ud i natten. Jeg så ham aldrig siden.

Der var redt pænt op til mig på en divan hos karetmageren. Jeg gik i seng og vågnede først, da karetmageren tidlig den næste morgen sagde farvel og tak for de tre måneder, vi havde kendt hinanden. Jeg fik sagt tak i lige måde og vi rystede hinandens hænder.

Lidt efter råbte konen ind til mig, at jeg ikke måtte stå op. I dag, hvor jeg var hos dem for sidste gang, skulle jeg have kaffe på sengen.

Den unge kone sad og snakkede med mig, mens jeg drak kaffen og spiste basser til. Da jeg ikke kunne mere og sagde tak for kaffe, smilede hun til mig og klappede mig moderligt på kinden.

Den unge kone følger mig til Eltang station og vil vide noget om min barndom

Jeg skulle med toget fra Eltang station kl. 10.

Da jeg så, at den unge kone pyntede sig, sagde jeg, at jeg godt kendte vejen til stationen, men hun svarede, at hun ville være sammen med mig til det sidste minut inden afrejsen.

Jeg forstod, at hun godt kunne lide mig, og blev så underlig glad. Måske er man i den første lømmelalder altid sulten efter godhed, fordi den erotiske kærlighed endnu ligger i svøb.

På vejen plagede hun mig for at fortælle noget om min barndom.

Jeg fortalte hende om min gode og kærlige mor, der var så svag overfor en fortrukken og ondskabsfuld far, som altid mishandlede mig. Jeg fortalte om de sidste to skoleår, hvor jeg omtrent daglig fik prygl, så min krop altid var fuld af røde og blå pletter efter slag og spark.

Pludselig standsede hun og så på mig og spurgte: »Sig mig, Christian, hvordan kan du være så frejdig og stærk efter den forfærdelige barndom?«

Det kunne jeg ikke rigtig forklare, men jeg prøvede på det. Nogle

drengene kunne ikke tåle den behandling, de fik. De blev frygtsomme og løb fra hjem og skole og endte på forbryderbanen eller de blev vagabonder og endte i Lersøen som Ferdinand og Skæve-Martin.

Med andre drenge gik det lige modsat. Deres bødler ville banke dem møre, men de blev i stedet hårdføre, stejle og trodsige.

Når jeg ikke var blevet forbryder, skyldtes det sikkert min ejegode og retfærdigt følende mor. Aldrig opgav hun at tale mig tilrette, når jeg i raseri over den uretfærdige behandling ville skeje ud og flygte hjemmefra.

Her afbrød den unge kone mig ved at sige: »Hvor ville jeg dog gerne hilse på din mor, Christian!«

Resten af vejen fortalte jeg hende om kasernens stærke mænd, der tvang politiet til at holde op med at slå folk helt eller halvt ihjel.

Jeg fortalte om kasernens gode koner, der med knipler tvang de uslinge til mænd, der slog deres koner, til at lade være med det.

Jeg glemte heller ikke at fortælle om drengenes sammenhold mod den onde verden uden om dem.

Da vi nærmede os stationen sagde den unge kone, at hun aldrig før havde hørt om den verden, jeg fortalte hende om.

Vi ankom til stationen, men der var endnu fem minutter til toget kom. Det var som om den nære afsked lammede vore tunger. Hun stod bare og holdt fast i mig.

Da toget brusede ind på stationen, knugede hun mig ind til sig og kysede mig på kinden.

Jeg sprang ind i en kupé og slog vinduet ned og råbte til hende: »Hils nu din mand og smeden og sig dem tak for de tre måneder, vi har kendt hinanden. Og du selv skal have tusind tak for din godhed imod mig.«

Toget satte sig i bevægelse og så længe vi kunne se hinanden, vinkede og smilede vi.

Jeg trak vinduet op og sad alene. Jeg tumlede med et problem, et problem jeg senere skulle møde gang på gang.

Nu disse tre gode mennesker, som havde hjulpet mig med at bære de byrder, en begærlig og onskabsfuld storbonde lagde på mig, ville jeg se dem mere? Sikkert ikke! Ind i lyskresen i tre måneder og så ud i mørket.

Jeg blev bedrøvet ved tanken.

Senere i tilværelsen har jeg mødt det samme problem. I måneder, i år har man kunnet arbejde sammen med gode venner og kammerater, og så en dag forsvinder de igen, bort, ud i mørket. Hvorfor?

Er det skæbnens blinde spil eller er det en selv, der er noget i vejen med?

Jeg ranker mig og tager et par beslutninger

På rejsen over øerne havde jeg rigelig tid til at tænke over mine forhold. Jeg var 16³/₄ år og med min sommerløn og resterne af Maries penge havde jeg 100 kroner i lommen. Jeg blev enig med mig selv om, at på landet hos de forbandede bønder ville jeg ikke mere. Og tage mod spark og slag af min far ville jeg heller ikke. Så hellere gå hjemmefra.

Og så var der Marie, hende måtte jeg finde, så jeg kunne betale hende nogle af de 50 kroner tilbage.

Det blev sen aften, inden jeg nåede Vævergade. Den eneste, der var oppe, var mor, som sad og ventede på mig.

Hun spurgte, om jeg var sulten?

Nej, det var jeg ikke.

»Du har nok ikke haft det så godt hos den storbonde,« sagde mor.

Jeg svarede, at det kunne vi tale om i morgen. Jeg var bare træt.

Jeg krøb i min gamle pjaltekasse, og den kunne snart være ligeså god som den halmkasse, jeg havde delt med de tre kammerater i sommer.

Jeg faldt hurtigt i søvn og sov til klokken ni den næste formiddag.

Mor vartede op med rigtig kaffe og et par margarineklodser. De små søskende, som ikke var i skole, flokkedes om mig og ville vide, om jeg havde set nogle køer og heste, nogle grise og høns?

Da de små blev trætte af at spørge, talte jeg alvorligt med mor. Jeg gav hende 10 kroner for kost og logi, for hun kunne ikke regne med, at jeg ville være med ved ildtænderne foreløbig.

Jeg spurgte hende, om der stod mere af mit tøj på lånekontoret, for så kunne hun få penge til at løse det hjem.

Mor kunne kun huske, at der stod en enkelt af mine skjorter. »Men haster det da så forfærdeligt?« spurgte hun.

»Jeg ved det ikke, mor,« svarede jeg. »Men første gang den fordrukne sut til far jeg har, begynder at overfalde mig, så bliver det ham, der får tærsk, og så kan jeg ikke bo her mere.«

»Men Christian,« sagde mor grædende. »Du vil da ikke lade det komme dertil!«

»Hør nu her, mor,« sagde jeg. »I årevis har han mishandlet mig, men nu er jeg blevet for stor til det.«

Mor var dybt rystet over min beslutning, men gik alligevel hen i Griffenfeldtsgade om eftermiddagen og løste skjorten hjem.

Marie havde mor ikke set noget til, siden far havde vist hende bort efter skænderiet.

Den første aften går nogenlunde

Mor havde givet de små søskende mange formaninger, så de sad musestille, for at jeg ikke skulle få klø.

Så snart far kom hjem og fik øje på mig, sagde han: »Nå, er slynglen kommet hjem igen.«

Jeg var opsat på at få et opgør og forklarede indgående Elna og Marius, at slynglen, det var ham, der lige var kommet hjem og sad og drak brændevin til den gode mad, de havde skaffet ham ved at binde ildtændere.

De to søskende forstod udmærket, hvad jeg mente. De gloede forfærdet på mig, men far lod ikke til at forstå min fortolkning af ordet slyngel. Han bare åd og drak.

Mor serverede kaffe og cognac for ham. Han lavede en »sort« til og drak den. Mor lagde avisen hen til ham, men han erklærede, at han var for træt til at læse i aften. Sagen var nok den, at han var for fuld til at skelne typerne.

Lidt efter listede han ind i seng og kort efter hørte vi ham snorke.

Det lettede. De små søskende begyndte at snakke sammen og mor og jeg fik en lille sludder om min sidste plads og om Marie.

Og en time efter sov vi allesammen.

En forgæves jagt efter Marie

Jeg søgte først efter Marie på hendes gamle plads i Rømersgade. Det kunne jo være, at fru vidste, hvor Marie var. Men det vidste hun ikke. Marie havde pludselig sagt sin plads op til 1. september og siden havde de ikke set hende.

Det næste sted jeg søgte var hos tante Karen, der nu boede i Studiestræde, men hun havde ikke set Marie i år og dag. Maries livlige søster, Laura var blevet forlovet med en islænding og var taget med ham til Island, og måske var Marie rejst med dem.

Det blev jeg ikke klogere af. Og så gik turen fra fæstekontor til fæstekontor. Jeg opgav hendes fulde navn, Marie Anna Gregersen, men over-

alt var de meget trevne til at se efter i deres bøger. Det hjalp først, da jeg oplyste, at jeg skyldte hende nogle penge og ville betale dem tilbage.

Men overalt var det forgæves. Hun var ikke fæstet bort gennem fæstekontorerne.

Hver aften gik jeg skuffet hjem og fortalte mor om det negative resultat.

Opgøret med min far

Før far kom hjem, spiste vi andre noget tør mad, nogle stykker margarinebrød med sukker på og et enkelt stykke med lidt pølse.

Far sagde ikke et ord til mig, da han kom hjem. Han bare gloede ondskabsfuldt på mig.

Jeg husker endnu tydeligt, at mor den aften serverede først en tallerken sødsvelling for ham og bagefter et par skiver stegt rugbrød med to spejlæg.

Rundt om bordet fulgte barneøjne hver mundfuld af den lækre mad, han puttede i munden.

Jeg blev oprørt over det, men mor havde forklaret mig, at sådan ville far have det. Børnene skulle sidde ved bordet. Slap de først ud på gulvet, ville de lege og glemme, at han skulle have fred til at læse sin avis. Det var ikke altid denne kontrol hjalp. Af og til glemte et par af dem, at de skulle tie stille. Men far havde aldrig slået dem, han skældte dem kun ud.

Men i aften blev det anderledes. De to mindste kom op at toppes, lige da far var begyndt at læse sin avis.

Jeg var jo uden skyld, men alligevel sprang far op og løb hen imod mig og råbte: »Nu er slynglen hjemme igen, men jeg skal sa . . .«

Mere fik han ikke sagt. Jeg greb den lille bordlampe og råbte: »Kommer du mig et skridt nærmere, får du denne her i skallen!«

Han gloede forfærdet på mig og spurgte, om jeg var blevet vanvittig.

Jeg gik et skridt hen imod ham og råbte: »Jeg er ikke vanvittig, men går du ikke hen på din plads og sætter dig, så slår jeg lampen her lige ned i skallen på dig, forstår du!«

Jo, han forstod. Han rystede på hovedet og listede stille hen og satte sig på sin plads.

Det slap jeg jo nemt over, tænkte jeg, så får man vel fred for hans overfald.

Men jeg tog grundigt fejl.

Da far havde siddet lidt og læst i sin avis, rejste han sig og sagde stille: »Ja, man må vel få lov til at gå ind i sin seng.«

Og jeg ungdommelige fjols gik på den.

For at komme ind i soveværelset skulle han tæt forbi de små søskende og mig.

Idet han var lige ud for mig, sprang han ind på mig og greb med begge hænder om min hals.

Men jeg var ung og hurtig. Jeg sprang op og greb med begge mine hænder om halsen på ham. Jeg klemte så hårdt, at han rallede. Grebet om min hals slappedes og jeg drev ham baglæns hen over gulvet og slyngede ham bagover ned på en gammel divan.

Jeg slap taget om hans hals, men nappede til gengæld begge hans håndled og holdt ham nede.

Så snart han fik vejret igen, råbte han: »Du skal komme i tugthuset, din slyngel, der overfalder og slår din far!«

Ikke mindre ophidset råbte jeg: »Det er jo løgn, hvad du siger. Det er dig, der overfalder mig, og jeg har ikke slået dig endnu. Men hvis du ikke nærer dig, så skal jeg gennemtæve dig, så du de første dage ikke kan krybe til dit arbejde. Det kan være tak for de hundrede gange du har overfaldet og mishandlet mig, lige fra jeg var en lille svag dreng og til nu i aften, hvor du har gjort dit sidste forsøg, din drukne bandit!«

Jeg ruskede ham ordentlig op og ned, så den gamle divan knirkede. Tilsidst lukkede han øjnene, og jeg tænkte, at nu nærede han sig nok, og slap ham.

Han lå et øjeblik stille, så væltede han sig ned på gulvet og fik rejst sig op. Men han kunne nok ikke rigtig blive fortrolig med, at den fyr, han havde tævet, nu gjorde modstand. For ikke så snart var han kommet på benene, før han påny sprang på mig.

Det var tydelig nok, at jeg skulle kværkes igen. Men den gik ikke. Han fik sådan et slag af min knyttede højre hånd på siden af hovedet, at hans hænder fløj famlende ud i luften.

Nu blev jeg hidsig og råbte: »Du vil altså have tærsk og du skal få dem!«

Jeg greb ham i tøjet og tvang ham baglæns ud i køkkenet og bøjede hans ryg ind over vasken. Det eneste han opnåede under alt dette var, at han rev mig i øjet, så det var fuldt af blod de følgende dage.

Men nu var det min tur. Jeg lagde ikke fingrene imellem. Jeg klemte med venstre hånd om hans hals og slog med den højre hånd ned i hans fordrukne fjæs, det ene slag efter det andet.

Det eneste resultat jeg så var, at hans næse blødte, men jeg tvivlede ikke om, at han var godt marmoreret i fjæset.

Men hvilken koncert! For hvert slag gav han et vræl fra sig. De små, søskende græd i angst over, hvad de så og hørte. Og ude i køkkenet stod mor og trippede og stortudede og bad mig holde op.

Jeg blev et øjeblik vred på mor, og mens jeg holdt drukkendidrikken fast nede i vasken, vendte jeg mig halvt om mod hende og råbte: »I årevis har du set på, at denne bølle har sparket og mishandlet mig. Du selv og dine børn har måttet slide for føden, mens han selv åd og drak de kroner op, han havde med hjem. Og størstedelen af ugelønnen drak han op på arbejdspladsen og på beværtninger. Og nu beder du om nåde for den samvittighedsløse drukkenbolt. Skammer du dig ikke!«

Men mor fortsatte bare med at hulke og trippe.

»Vel,« råbte jeg, »så skal han slippe, men prøver han en gang til at overfalde mig, slår jeg ham ihjel. Han er værdiløs både som far og menneske!«

Jeg trak ham op af vasken, og mens benene slæbte efter ham, hev jeg ham ind i stuen og satte ham i stolen.

Hans krop var fuldstændig slatten og han gjorde ikke noget nyt forsøg på at rejse sig, mens jeg så på det.

Mor kom ind i stuen og han sagde til hende: »Du kommer til at gøre mig en tjeneste i morgen. Jeg kan jo ikke vise mig nogen steder med det ansigt, slynglen har givet mig, så du kommer til at gå over på politistationen og anmelde ham for, at han har overfaldet sin far.«

»Det kan jeg ikke,« svarede mor.

»Holder du måske med slynglen?« spurgte far.

Her blandede jeg mig i samtalen. Jeg opfordrede mor til at gå på politistationen.

»Jeg skal nok gå med og hjælpe dig,« sagde jeg. »Jeg skal bare over hos læge Bondsen først og hente en attest på, at den jeg har overfaldet er et fordrunken svin, der ikke sørger for sin familie, men drikker hele ugelønnen op. Og når vi så har været på politistationen, skal jeg lige ud hos mester Hansen på skråfabrikken og meddele ham, at han må oplære en anden sovsekoger, for ham han har, forsømmer sin familie og skal over i kostegården på Ladegården.«

Far forsøgte at rette sig op i stolen, men sank sammen igen. Han kunne dog råbe: »Nu vil slynglen ikke alene slå mig fordærvet, men ødelægge livet for mig. Hvad mener du, mor, holder du med ham?«

»Jeg holder ikke med nogen af jer,« svarede mor. »Der skal ikke blandes politi i vores ulykkelige familieforhold.«

Så brast det for mig. Jeg sagde til mor: »Når du absolut vil holde hånden over den drukkenbolt, der æder og drikker hele sin ugeløn op og lader dig og børnene slide med ildtænderne for at skaffe jer en tarvelig kost, så er mit hjem ikke her, giv mig mit tøj!«

Mor græd, da hun rakte mig mit tøj. Jeg gav de små søskende hånden og sagde farvel. Jeg sagde også farvel til mor og tilføjede: »Jeg har altid holdt så meget af dig, men du vil altså fortsætte den elendige tilværelse med det drukkendyr, men det må du jo selv om. Jeg forstår dig ikke! Farvel!«

Jeg vandrede over til kasernen på Nordvestvej.

Harald Lytjohan vil tæve sin skikkelige mor

Drengene stod samlet i porten og spyttede langspyt, når de sagde noget, der var godt, ligesom mændene der brugte skrå.

Jeg fortalte dem, at jeg havde tævet min gamle og var gået hjemmefra. De blev meget begejstrede og var enige om, at deres fædre fortjente en lignende omgang og skulle få den, når de blev store nok.

Pludselig blev jeg forskrækket. Det var den ellers fåmælte Harald Lytjohan, der erklærede, at han ville gå op og tæve sin mor og gå hjemmefra sammen med mig.

Jeg sagde, at jeg var vældig glad for, at han ville flytte hjemmefra, men at han frem for alt ikke måtte tæve sin mor, der siden faderen var faldet ned fra Rådhusårnet, havde været god mod Harald og altid sørget godt for ham.

Harald ville ikke rigtig give afkald på den fornøjelse at tæve sin gamle, men jeg erklærede, at jeg ville ikke have noget at gøre med ham, hvis han slog en god, værgeløs kvinde.

Det hjalp. Han lovede, at han kun ville hente sit tøj, og bad mig om at vente, til han kom med det.

Vi sover på et lokum

Både Harald og jeg havde penge, men vi ville ikke give dem ud til et hotelværelse. Hvis vi ikke hurtigt fik arbejde, kunne pengene snart slippe op.

Vi blev enige om, at det billigste sted at sove var et af lokummerne. Vi

valgte det sidste ved plankeværket i nr. 30. Her var lortedunsten ikke så kraftig.

Jeg anbragte min store pakke med arbejdstøjet over hullet i sædet, og så satte vi os tilrette på nattelejet.

Megen søvn blev det ikke til. Hvor var det ubehageligt at skulle sove i den halvt oprejste stilling. Og hvor var det koldt. Vi frøs og vågnede op hvert øjeblik.

I en pause, hvor vi var vågne, blev vi enige om, at vi den næste dag ville skaffe os et billigt logi, hvor vi kunne ligge i en rigtig seng.

Allerede klokken fire om morgenen var vi trætte af det billige logi og drog afsted med vores pakker.

I en kælder ved siden af et bageriudsalg var der lys og et par svende var ved at lave wienerbrød og boller. Vi bankede på ruden og fik en handel i stand. For 50 øre fik vi en pose brød stukket ud gennem trækruden.

De dejlige varme basser røg i os uden kaffe eller anden lækende drik, som om vi var et par elefanter i Zoologisk Have.

Men nu kom det store, afgørende spørgsmål: Hvor skulle vi søge arbejde?

Vi er vel nok heldige

Harald havde en ældre søster, som arbejdede på Carl Lunds fabrikker. Hun havde fortalt ham, at det var en mand, de kaldte mester Nielsen, som antog de unge mennesker, og at mester Nielsen hver morgen ved halv-sekstiden kom ud fra en villa og gik tværs over vejen til fabrikken.

Vi blev hurtigt enige om, at ham ville vi antaste.

Vi kom i god tid og stillede os op ved fabriksporten. Og meget rigtigt, godt halv-seks kom en ældre, høj, alvorlig mand ud fra en af villaerne og gik lige over mod fabrikken.

»Godmorgen, mester Nielsen, har De brug for et par raske gutter i dag?«

»Er det jer, der er et par raske gutter?« spurgte mester Nielsen.

»Ja, det er det,« svarede vi.

Han så undersøgende på os og sagde: »Der er så mange raske gutter, der nok vil have arbejde, men ikke bestille noget.«

»Bare antag os,« svarede jeg, »så skal vi snart vise, at vi både kan og vil bestille noget.«

»Ja, svar mangler I nok ikke,« sagde mester Nielsen.

Han så igen vurderende på os og pludselig spurgte han: »Hvad er det for nogle pakker, I står med under armen?«

»Det er vores arbejdstøj, så vi straks kan begynde at arbejde,« svarede jeg rapt.

»Det lyder ikke så galt,« sagde mester Nielsen. »Vi prøver.«

Vi var altså antaget og fulgte bagefter ham over fabriksgården hen til et mindre skur.

»Derinde kan I skifte tøj, men lad det gå lidt rapt, klokken er snart seks,« sagde mester.

Der stod et par andre arbejdere og klædte sig om inde i skuret. De viste os et par knager, hvor vi kunne hænge tøjet.

Så snart vi kom udenfor, gav fabriksfløjten sig til at hyle klagende for at fortælle, at nu skulle arbejdet begynde.

Mester Nielsen stod og talte med en arbejder. Vi var klar over, at det var os, de talte om, og pludselig sagde arbejderen: »Jeg tror, jeg tager den store. Han har mere magt over spande og baljer, når de skal flyttes i bassinet.«

Mester kom hen til os og sagde til Harald, at han skulle følge med arbejderen til »galvaniseringen«.

Til mig sagde han: »Du kan følge med her.«

Vi kom over i et mægtigt træskur, hvor han gav værkførereren besked om at sætte mig i arbejde.

Jeg tænkte på, om denne værkfører var ligesom de lurvede fyre hos Eickhoff. Men det var han ikke. Han var en mild og venlig mand. Da han fik at vide, hvad jeg hed, sagde han, at Christian var et knagende godt navn, og at vi nok skulle arbejde godt sammen. Han forklarede mig om de tre store maskiner, der stod i skuret.

Den lange, der lå ned, var en gasmotor, der trak en oliepumpe midt i lokalet.

Oliepumpen drev stemplerne på en stålpresse, der var endnu større. Den nåede nede fra kælderen helt op under loftet.

Grunden til at Carl Lunds fabrikker havde anskaffet disse store maskiner var, at Københavns kommune havde besluttet at gå fra de elendige trætønder til høje latrintønder af stål.

Efter denne lektion fik jeg forklaret, hvad mit arbejde bestod i. På den anden side af pressen, stod den arbejdsmand, som dirigerede den. Jeg skulle dreje de store stålskiver rundt i et kar med olie og sæbevand, og når arbejdsmanden havde fjernet den pressede plade, skulle jeg straks skyde en ny plade ind i pressen.

Det arbejde var jeg godt tilfreds med. For selv om stålpladerne var tunge, fik jeg rigelig tid til at hvile mig mellem hver presning.

I frokostpausen blev Harald og jeg vist hen til et lille skur, hvor

pladsarbejderne og andre unge mennesker spiste frokost sammen. Harald og jeg havde af gode grunde ikke nogen madpakke med, så vi sad lidt og gloede på de andre.

En af arbejderne spurgte os, om vi ikke skulle spise. Jeg forklarede, at vi jo ikke vidste, om vi blev antaget, så derfor havde vi ingen mad med.

Arbejderen langede straks et halvt stykke ud til os hver, og de andre fulgte efter, så vi fik seks halve stykker hver til frokost.

»Så har I vel heller ingen brændevin med?« spurgte en gemytlig pladsarbejder.

Nej, det havde vi ikke.

»Nå,« sagde han, »det haster heller ikke, men når I får jeres første ugeløn, så skal indskuddet også falde, og det er en flaske brændevin fra hver.«

»Du er lidt begærlig,« sagde en anden arbejder. »De unge mennesker har ikke så stor løn.«

»Vel,« sagde den første og grinede, »så slår vi det ned til en halv flaske pr. ansigt.«

Da fabriksfløjten igen lød og fortalte, at frokosten nu var forbi, gik hver til sit arbejde.

Mit arbejde gik faktisk som en leg. Både værkføreren og arbejdsmanden, der dirigerede den store presse, var flinke og venlige imod mig. Mester Nielsen kom ind et øjeblik og så på mig og sagde: »Det går jo godt!«

Værkføreren sagde: »Jeg tror, det er den rigtige gut, vi har fået ind i stedet for det skvadderhoved, der løb sin vej.«

Senere fortalte arbejdsmanden mig, at han, der var løbet sin vej, var helt umulig.

Han forstod ikke at lægge de store plader nøjagtigt, så arbejdsmanden måtte hele tiden stå og rette dem, før pressen kunne komme i gang.

Jeg syntes, at det netop var godt, at der skulle lidt pære til det stykke arbejde, det var kun et plus.

Middagspausen varede fra klokken tolv til eet. Og nu skulle vi ud og skaffe os noget at spise.

På hjørnet af Herluf Trollesgade lå der et værtshus, som reklamerede med middagsretter. Vi så, at flere af fabrikkens arbejdere gik ind der. Men vi tænkte, at derinde skulle vi vel drikke snaps og øl til maden og det blev for dyrt.

I stedet for købte vi hos en bager i Herluf Trollesgade for 70 øre

2-øres wienerbrød og kager samt to halve flasker mælk. Vi måtte betale 30 øre i pant for hver flaske, fordi bageren ikke kendte os.

Vi satte os på en stentrappe i nærheden og spiste vores luksurmiddag. Og da vi havde tømt flaskerne, gik jeg ind med dem og fik de 60 øre tilbage.

Der var god tid til klokken var eet, og vi gik over i spiseskuret og satte os. Her fortalte en af arbejderne os, at der i naboejendommen i Kronborggade, hvor han boede, var en enke, der ville leje en stor stue ud. Han vidste ikke, hvad hun forlangte i leje, men vi kunne da altid spørge ad.

Så hylede fabriksfløjten igen og vi gik tilbage til arbejdet.

Vi får eget logi

Da det blev fyraften, annekterede Harald og jeg to spande til at vaske os i og gemte dem på hver sit sted.

Vi trak i vort bedste tøj og gik så den lange vej ud til Kronborggade for at søge logi.

Det var rigtigt nok, hvad arbejderen havde fortalt os. Vi lejede et stort, lyst værelse med dobbeltseng for 2¹/₂ krone om ugen, og det var vi udmærket tilfreds med.

Vi spurgte konen, om vi ikke også kunne få kosten hos hende, men det ville hun ikke indlade sig på. Hun forklarede os, at der omme i Jægersborggade boede en spækhøker, som solgte madpakker til ugifte for en rimelig pris.

Så var der det med at komme op om morgenen. Om konen ville vække os kl. fem hver morgen?

Hun blev helt forskrækket ved tanken om at stå så tidligt op. Det kunne hun ikke. Om nogle dage skulle hun til at vaske op på en restauration, og det trak ofte ud til over midnat, så hun måtte sove om morgenen.

Nå, vi var godt tilfredse med at have fået logi og betalte hende to uger forud. Vi var vel nok et par fyre, der havde råd til at være flotte.

Da vi nåede om i Jægersborggade, havde spækhøkeren endnu ikke lukket. Vi spurgte om prisen på belagt smørrebrød.

»Ja, hvor meget skal I have, og drejer det sig om daglig levering?«

»Jo, vi skal hver aften have to pakker med fem rundtenommer i hver.«

»Ja, så bliver det billigt,« sagde spækhøkeren, »skal vi sige 60 øre pr. pakke. Skal I have en pakke hver aften?«

»Ja, det skal vi.«

I forretningen hang et skilt, der fortalte kunderne: *Kredit gives ikke.*

Vi skyndte os begge to at lægge 60 øre på disken og spækhøkerens fede hånd ragede dem ned i pengeskuffen.

Harald kom i tanker om indskuddet og spurgte, om høkeren også solgte brændevin? Så skulle vi have to halve flasker.

»Skal I også have sådan to »lærker« hver aften?« spurgte høkeren.

Nu syntes jeg, det var min tur til at snakke med. »Nej,« sagde jeg, »det er bare indskud på vores nye arbejdsplads, selv drikker vi ikke.«

»Det er sgu fornuftigt,« erklærede høkeren. »Der er mange, som ikke tåler det bras i længden.«

»Ja, det er rigtigt, far,« afbrød konen. »Det er forfærdeligt at se gifte mænd komme dinglende hjem gennem gaden, så fulde, at de ikke kan styre deres egne ben.«

Da de to flasker var tappet og proppet til, spurgte jeg, om vi ikke kunne få lidt papir om dem. Det kunne vi, og flaskerne blev rullet ind i hver sit »Aftenblad«. Vi satte fem øre i pant for hver flaske, betalte i det hele 46 øre og forsvandt.

På vejen hjem til Kronborggade opdagede vi, at vi var skrupsultne. Vi havde jo ingen aftensmad fået. Det var særlig slemt for Harald, der var vant til altid at få sin gode aftensmad. Jeg var mere vant til at gå sulten eller halvsulten i seng. Vi ville ikke fortære vores madpakker til den næste dag, men tog den lange tur ind til det billige spiseshus i Slots-gade. Her kostede to retter mad 65 øre plus fem øre i drikkepenge.

Da vi nåede hjem til logiet i Kronborggade, blev vi siddende lidt oppe. Vi spekulerede over, hvad kost og logi ville koste os hver, hvis vi hver dag skulle have et måltid varm mad. Det blev mindst 9 kroner og 65 øre. Af en ugeløn på 11 kroner, var der så 1 krone og 35 øre tilbage. Og så var der endda ikke til morgenkaffen.

Vi regnede ud, at vi tilsammen havde en kapital på ca. 70 kroner. Så længe vi havde dem at tage af, gik det sagtens, men når de var brugt op, så det ikke så gunstigt ud. Vi måtte altså spare på skillingerne.

Da vi var kommet i seng, kunne vi ikke sove. Og nu begyndte en gensidig forklaring om vort nye arbejde.

Harald fortalte, at han arbejdede i et mægtigt rum, hvor der i midten stod et stort bassin med hvidt, smeltet metal.

Nogle unge mennesker bragte på en trækvogn spande og baljer fra presseriet. De blev skrubbet rene for smuds og møg, dyppet ned i det

hvide metal og bagefter hængt til afdrypning på jernstænger over metalbeholderen.

Når de var færdige med det, var de ligeså fine som dem, man så hos isenkræmmeren. Til sidst blev de sendt over i »ekspeditionen« til forsendelse.

Harald forklarede mig, at han stod ved den ene ende af bassinet og en arbejdsmand ved den anden ende. Harald var lang nok til med en jernkrog at nå ind over midten af bassinet og føre spande og baljer rundt i det hvide metal. De folk han arbejdede sammen med var meget flinke.

Og så blev det min tur.

En stålplade skulle syv gange gennem den store presse, og mellem hver gang blev den glødet op ovre i gløderiet for at blive blød nok til det næste pres. De store, runde plader af stål endte som lokumstønder.

Midt i denne min »videnskabelige« udredning af en lokumstøndes tilblivelse, sprang Harald op og råbte: »Hvad fanden med vækkeuret? Vi kommer sikkert til at sove over os.«

»Ja,« svarede jeg filosofisk, »vi to skulle faktisk bo på et lokum, så sov vi ikke over os.«

Oppe på væggen hang et stort regulatorur, så vi kunne altid se, hvad klokken var. Men hvordan i alverden skulle vi vågne klokken fem?

I et par fine senge sad to raske rabarberdrengene klokken 11 om aftenen og spekulerede på det infame vækkeur.

Endelig løste vi problemet ved hjælp af det lange stykke sejl garn fra min pakke med arbejdstøj.

Jeg vedtog enstemmigt, at jeg var den, som sov mest uroligt. Derfor var det mig, der skulle have bundet sejlgarnet om håndledet. Den anden ende af sejlgarnet bandt vi fast i benenden af sengen.

Det gik godt. Hver gang jeg rørte på mig i søvne, vækkede det pokkers sejl garn mig, og så kiggede jeg op på uret.

Sidste gang jeg vågnede, var klokken halv-fem, og jeg turde ikke lægge mig til at sove igen. Harald det »murmeldyr« havde snorket hele natten. Jeg fik medlidenhed med mig selv og vækkede ham og sagde, at det var på tide at stå op.

Det varede lidt, inden han blev klar over, hvor han var og hvem jeg var. Og så måtte jeg aflægge rapport om sejlgarnets evne som vækkeur.

For at vores værtinde ikke i almindelig kvindelig rengøringsvanvid skulle negle vores vækkeur, løste jeg det og puttede det i lommen.

Denne geniale opfindelse virkede udmærket i tre nætter.

Da vi den tredie aften gik hjem fra arbejde, opdagede vi en isen-

kræmmer, som endnu ikke havde lukket. Hos ham købte vi en af disse blikdåser, der kaldes vækkeure. Det var også godt nok. Det lavede et farligt spektakel, da vi stillede det til at vække. Hvad der ikke var så godt var, at denne røver bag disken lirkede fire kroner ud af lommen på os.

I overvældende godgørenhed besluttede vi at skænke alle, der manglede et vækkeur, vore opfindelse af sejlgarns-vækkeuret til fri afbenyttelse og uden licens.

Det går rigtig godt for os

Vort indskud på to halve krukker brændevin blev vel modtaget på arbejdspladsen og gjorde os til duskammerater med hele sjakket i spiseskuret.

Vi havde indtryk af at være godt lidt på vores to arbejdssteder og vi mødte kun venlighed.

Det var værst for Harald at undvære morgenkaffen. Jeg var jo hos storbonden vænnet af med den luksus. Vi løste problemet ved hver at købe en halv hvidtøl til fire øre og drikke den som morgenkaffe i spiseskuret. Det var både billigere og mere tidsbesparende, end hvis vi skulle købe kaffe i en eller anden »morgensnask«.

I det hele taget var vi to rabarberdrengene godt på vej til at udvikle os til et par pæne, småborgerlige arbejdere. Vi havde fast arbejde og fast bopæl og sørgede pænt for vort eget underhold. Vi kom ikke for sent på arbejde og vi drak ikke. Vi gled ganske stille automatisk ind i lønarbejderens tilværelse.

Vi får besøg af vore mødre

Haralds ældste søster, der arbejdede hos Carl Lund, forsøgte ofte at komme i snak med Harald, dels i middagsstunden og dels efter fyraften. Tilsidst lykkedes det hende at lirke ud af Harald, hvor vi boede.

Dette lumskeri bevirkede, at vi en aften fik besøg af Haralds og min mor.

Vi anede straks, hvorfor de kom. Vi sagde hverken goddag eller velkommen.

Endelig fik madam Lytjohan mælet og spurgte tvivlende: »Er det store værelse jeres?«

»Ja, hvis ellers?« spurgte Harald drøvende. »Vi har da lejet det.«

»Det må være dyrt,« sagde hans mor ud i luften.

»Dyrt?« gentog Harald. »Vi vil bo godt og det koster os kun 1 krone og 25 øre hver om ugen. Det synes vi er rimeligt.«

Mor stod og virrede med hovedet, som altid når noget bevægede hende dybt.

Haralds mor tog mod til sig og gik hen til sengene. »Nej, sikke pæne senge,« sagde hun.

Mor fulgte efter hende og følte på dynerne. »Ja, de er pæne,« sagde hun.

Så var det min tur. Koldt og hårdt sagde jeg: »Ja, det er ikke så lidt bedre end den elendige pjaltkasse, jeg måtte nøjes med hjemme.«

Det var måske hårdt sagt, selv om det var sandt. Jeg så, at mor var lige ved at græde.

Men så tog Haralds mor ordet og sagde, at vi med de stakkels 11 kroner om ugen umuligt kunne få noget ordentlig mad at spise.

»Vi?« råbte Harald op. »Vi får to retter varm mad hver dag!«

Selv om denne påstand var lidt overdreven, blev jeg glad for den.

Madam Lytjohan så forbavset på Harald, og efter en lille pause sagde hun: »Så må jeres tørre mad da være elendig. Laver I den selv?«

»Vi køber den,« brumlede Harald. »Og hvad angår elendigheden, så se her!«

Harald rev papiret af sin madpakke til næste dag og bredte maden ud på det lille bord.

Op nu begyndte en fremvisning, jeg ikke kan glemme. Den ellers så mutte Harald blev helt gelassen, da han fremviste stykke efter stykke af det lækre smørrebrød.

»Se her,« brumlede han. »To stykker med steg og rødbede, to stykker med æg og kryddersild, et stykke med salt kød, to stykker med kødpølse, to med salat, et stykke med rullepølse og to hele skiver franskbrød med tyk ost på.«

»Hvad med elendigheden?« spurgte han og gloede på sin mor. »Her vælter pålægget ud over alle kanter af brødet.«

Både Haralds og min mor stod overvældede ved synet af denne opmarch af lækkert smørrebrød.

Den første, der fik mælet tilbage, var Haralds mor: »Ja, madam Christensen, vi har nok taget fejl. Vi kom herud for at frelse vore to drenge fra elendighed og fortræd, og nu viser det sig, at de klarer sig godt uden vores hjælp.«

Der blev en pause. Mor forstod nok, at jeg nu fik smørrebrød, som

hun aldrig, så længe jeg kunne huske tilbage, havde evnet at servere i vores elendige hjem. Hun dirrede over hele kroppen. Af frygt for at hun skulle falde sammen, førte jeg hende hen til en stol og satte mig selv på sengen.

Nu begyndte Haralds mor igen: »Jeg forstår endnu ikke, Harald, hvorfor du forlod mig. Har jeg da ikke været god nok imod dig eller hvad er grunden?«

»Du har altid været god nok, mor,« svarede Harald, »men det har altid været sådan, at du forsørgede mig og jeg skulle være taknemmelig for det. Nu klarer jeg mig selv og har det godt og så skylder jeg ikke nogen anden tak.«

»Du skal ikke være taknemmelig overfor mig,« svarede Haralds mor. »Det har jeg heller aldrig forlangt. Jeg har været meget bedrøvet over, at du tog fra mig. Vær nu flink og flyt hjem hos mig igen, Harald.«

»Jeg er ingen dreng mere og jeg lader ikke Christian i stikken. Han er en god kammerat, og før han flytter hjem, kommer jeg heller ikke hjem. Nu ved du det.«

Så forstod jeg, at det var min tur. Mor havde rykket stolen betænkeligt nær og lagde sin arm om halsen på mig og bad mig om at flytte hjem igen.

»Jeg har et løfte fra far,« tilføjede hun, »han vil ikke mere slå dig.«

Det var for groft og jeg gjorde mig fri af mors arm og udbød: »Nej, ved du nu hvad, mor, nu lover denne drukkenbolt ikke at slå mig, efter at han er blevet klar over, at jeg er den stærkeste, og at det bliver ham, der får tærskene.«

Mor sad og virrede med hovedet. Der gik en tid, så fortsatte jeg: »For resten, mor, så er det din egen skyld, at jeg tog hjemmefra. Du valgte selv mellem far og mig. Og nu har du set, hvor pænt Harald og jeg bor og hvor god mad vi spiser, og så kommer du med et intetsigende løfte om, at jeg ikke skal få prygl og indbyder mig til at vende tilbage til elendigheden hjemme. Du må dog kunne forstå, at den indbydelse er håbløs. Enten må far lægge sin livsførelse helt om eller anbringes på Ladegården, før jeg vender hjem.«

Mor græd og fremstammede: »Det tør jeg ikke sige til far.«

Jeg sad lidt og tænkte over problemet, så sagde jeg: »Jeg ved godt, at det ikke er ham, men dig, der vil have mig hjem igen, men du kan jo sige til ham, at jeg vil tale med ham, inden jeg flytter hjem.«

Samtalen var slut. Mor tog sig sammen, tørrede tårerne af kinden og sagde farvel.

Inden vi gik i seng, drøftede Harald og jeg besøget. Vi var enige om, at vi ikke ville se far her hos os.

Men der tog vi fejl.

Far besøger os

I dagene efter mors besøg blev jeg mere og mere besluttet på, at hvad enten jeg kom hjem eller ej, så ville jeg frelse mor og de mange søskende fra den elendighed, som fars drikkeri førte med sig.

Jeg mente ikke, at far godvilligt ville holde op med sit drikkeri, og jeg var lidt i vildrede med, hvordan jeg skulle gribe sagen an, for at få ham fjernet fra hjemmet.

Jeg kom til det resultat, at jeg først burde henvende mig til læge Bondesen, der før ville have anbragt far på Ladegården, og bede ham om at oplyse mig om, hvordan jeg skulle forholde mig, hvor jeg skulle henvende mig o. s. v.

Så langt var jeg kommet i mine refleksioner, da far en aften trådte ind i vores værelse. Han kom tidligt, og på hele hans entre forstod jeg, at han ikke var særlig fuld.

»Du vil tale med mig?« indledte han samtalen.

»Ja,« sagde jeg og skubbede en stol hen til ham.

»Og hvad vil du så tale med mig om?« spurgte han.

»Jeg vil tale med dig om, at der skal ske en grundig forandring i hjemmet, før jeg efter mors ønske tager hjem igen. Jeg ved meget godt, at du er ligeglad med, om jeg kommer hjem eller ikke, men det hele beror alligevel på dig.«

»Såh, hvordan det?« spurgte han.

»Jo, det beror på, om du vil holde op med at æde og drikke hele din ugeløn op og lade mor og mine små søskende leve i halvsult.«

»Nu har jeg kraft stejle mig aldrig hørt mage,« brølede far. »Du ved ligeså godt som jeg, at jeg giver din mor 14 kroner om ugen til at holde hus for.«

»Det ved jeg,« svarede jeg højt, »men jeg ved også, at du forlanger, at mor skal give dig pæn mad med på arbejde hver dag og at hun skal give dig ordentlig middagsmad og snaps til maden og kaffe og cognac.«

»Det var satans, så du ved besked,« afbrød far. »Og hvad så mere?«

»Jeg ved endnu bedre besked,« svarede jeg. »Hvor meget mor end spinker og sparer, så koster din mad 12 kroner om ugen. Det betyder, at du af en ugeløn på 36 kroner giver din kone og dine børn to kroner

om ugen at leve af. Derfor sidder børneflokken hver aften med sultne øjne og følger dig, når du øser den gode mad i dig.«

Far rejste sig i ophidselse og brølede: »Hvad kommer det dig ved, knægt! Lad du mor og mig om det.«

Også jeg rejste mig og sagde: »Spar din ophidselse, den hjælper dig ikke mere. Knægten her er ikke mere bange for dig. Mor tør ikke gøre oprør, men det tør jeg. Sæt dig roligt ned og hør, hvad jeg har at sige.«

Far ville ikke sidde ned, endnu mere ophidset end før brølede han imod mig: »Jeg har ikke for vane at lade mig sige noget på og mindst af sådan en snotnæse som dig. Jeg kom herud i den tro, at du ville bede mig omforladelse for at få lov til at komme hjem igen. Her har jeg ikke mere at gøre.«

Jeg havde ikke lagt mærke til, at Harald havde anbragt sig henne foran døren, men da far ville gå, rendte han lige på ham.

»Flyt dig,« sagde far.

Men Harald rørte sig ikke ud af stedet. Han sagde: »Jeg ved godt, din gamle drukkenbolt, at du flygtede fra nr. 32, for at kasernens koner ikke skulle give dig de tærsk, du hundrede gange har fortjent, men her er ingen flugt mulig. Går du ikke hen og sætter dig og hører på, hvad Christian har at sige, så bliver det værst for dig selv.«

»Truer du?« spurgte far og gloede på den store Harald.

»Ja, og det er ingen tom trussel. Går du ikke hen og sætter dig, så gennemtæver vi dig, så du hverken ved, hvem du selv er eller hvor du er, og bagefter bliver du smidt ned på gaden, så politiet lettere kan finde dig og bringe dig hen i »kasjotten« sammen med de andre fyldebøtter.«

»Det er dog det værste, der endnu er budt mig,« sagde far og rystede på hovedet, han vendte sig om mod mig og spurgte: »Er du også med til det?«

»Ja, det kan du roligt stole på,« svarede jeg. »Hvis du ikke godviligt vil høre mine forslag til at forbedre fremtiden, så er der kun prygl tilbage, for at lære dig at nu er det alvor.«

»Ja, men så er det under tvang, at jeg hører på dig,« sagde far halvt sagtmodigt.

»Tvang eller ikke tvang,« sagde jeg. »Det her er dyb alvor om vort hjemms fremtid.«

Jeg havde aldrig set min far sætte sig ned i en stol så ydmygt som nu.

Harald tog sin stol og satte sig som vagtpost henne ved døren.

Så tog jeg fat.

»Se,« sagde jeg, »før blev resultatet, at du af en løn på 36 kroner gav kone og børn to kroner om ugen at leve af. Men det regnskab er ikke helt korrekt. For mor må også betale huslejen og da den er på ni kroner om måneden, bliver der ikke en eneste øre tilbage til mad til mor og børnene.«

»Det har mor aldrig snakket om til mig,« sagde far.

»Nej, for hun er bange for dig,« svarede jeg, »men nu er det mig, den ældste søn, der har taget sagen i sin hånd.«

»Det var satans,« sagde far ironisk, »og hvad behager det så den ældste søn at bestemme?«

Jeg overhørte ironien og svarede: »Jeg foreslår ikke nogen ting i blinde eller af hævnlyst. Jeg er ganske klar over, at min far er dranker og at det kan blive hårdt for ham helt at vænne sig af med drikkeriet. Jeg foreslår derfor, at du selv beholder de 14 kroner, som du plejer at give mor, og at du i stedet for giver hende de 22 kroner, som du plejer at drikke op.«

»En knægt som dig vil altså diktere mig, hvordan jeg skal fordele de penge, jeg selv tjener ved at arbejde dag efter dag!« Far var rasende og rejste sig op. »Jeg har ikke mere at tale med dig om, og måske De, unge herre, tillader at jeg går.«

»Nej, stop,« sagde jeg, »vi er sandelig ikke færdige endnu. Sæt dig bare ned, så skal jeg skynde mig med resten.«

»Nå, er der mere endnu?« spurgte far og satte sig igen.

»Ja,« svarede jeg, »jeg glemte før at tilføje, at af de 14 kroner må du selvfølgelig selv betale den snaps og cognac, du bruger hjemme. Iøvrigt er det en misforståelse, at jeg vil diktere dig noget. Det er kun en henstilling til dig. Du får nemlig frit valg, om du vil gå med til mit forslag eller om du vil sendes til tvangsarbejde på en offentlig anstalt.«

Far slog en hysterisk latter op og brølede: »Vil sådan en skiderik som dig sende nogen på tvangsarbejde?«

»Også det er en misforståelse,« svarede jeg. »I min fortvivelse over forholdene hjemme gik jeg en dag op til læge Bondsen og fortalte ham det hele. Han ringede straks over til den øverste på Fælledvejens politistation. Jeg fik besked om at komme op på forsørgelsesafdelingen på Rådhuset, så jeg kunne blive afhørt.«

På Rådhuset blev jeg vist hen til en eller anden overordnet, som forhørte mig om din optræden og dit drikkeri. Der var også en sekretær tilstede, som skrev alt det ned, jeg forklarede. De foreholdt mig, at jeg risikerede at blive straffet, hvis jeg ikke sagde sandheden. Og

hvis de tog sig af sagen, ville mor blive indkaldt som vidne med pligt til at sige sandheden.

Jeg spurgte dem, om det ikke var en formildende omstændighed, at du i flere år havde haft fast arbejde og altid passet det.

De lo ad mig og erklærede, at det netop var en skærpende omstændighed, at du godt kunne forsørge hustru og børn, men i stedet for spiste og drak ugelønnen op selv.

De lo også ad mig, da jeg sagde, at min henvendelse ikke var en anmeldelse. Jeg ville først prøve, om min far ikke godvilligt ville gå med til at opføre sig ordentligt mod mor og børnene.

Den overordnede syntes, det var pænt af mig at gøre forsøget, men mente, det var håbløst med sådan en drukkenbolt. Og ville du ikke gå med til en rimelig ordning, så skulle jeg bare meddele dem det og så ville du straks af politiet blive indsat på kommunens tvangsarbejdsanstalt. Her var der ingen anledning til drikkeri og hele overskuddet af dit arbejde ville hver måned blive sendt til mor.

Til sidst måtte jeg opgive mit fulde navn, min adresse og hvor jeg arbejdede.

Jeg har forstået, at de må have ringet til min arbejdsplads. For en dag kom mester Nielsen hen til mig og spurgte, hvad jeg havde med kommunens forsørgelsesanstalt at gøre. Jeg måtte jo så kort forklare ham, hvad sagen drejede sig om. Han svarede: »Nå en af disse drikkeriets tragedier.«

Jeg så på far. Han sad ganske stille, gråbleg i ansigtet og stirrede frem for sig.

Jeg fortsatte: »Det jeg har foreslået, er altså ikke noget diktat. Du kan frit vælge mellem det ene og det andet. Hvis jeg ikke i løbet af 14 dage hører fra jer derhjemme, må jeg meddele Rådhuset, at hvad jeg har sagt deroppe, må betragtes som en anmeldelse.«

Far svarede stadig ikke, han sad og så ud i luften. Jeg sagde til Harald, at han godt kunne lade far slippe ud.

»Han skal altså ikke have tærsk?« spurgte Harald og rykkede bort fra døren.

Lidt efter rejste far sig og gik uden at sige farvel ud af stuen.

Jeg får lønforhøjelse

På min arbejdsplads gik det godt. Jeg kunne lide arbejdet. Det var ikke nok bare at smide stålpladerne eller de halvt pressede tønder ind

i pressen, arbejdet krævede forstand og omtanke. Det var ikke bare fysik og vaneøvelse, der blev krævet. Det gjorde arbejdet interessant for mig.

At man også var tilfreds med mig på arbejdspladsen, viste sig en lønningsdag, da min lønningspose indeholdt 13 kroner i stedet for som før 11 kroner.

Jeg havde altså fået to kroner i lønforhøjelse, uden at jeg selv havde bedt om det.

Det blev jeg glad for. De to kroner mere om ugen betød også, at der blev lidt at købe for, når kost og logi var betalt.

Med sin høje krop og sine lange arme kunne Harald udføre en voksen mands arbejde ved galvaniseringsbeholderen.

Det var man godt tilfreds med, og en dag blev hans løn forhøjet til 14 kroner om ugen. Han fik altså en krone mere end jeg.

Det var vi begge to meget tilfredse med og vi besluttede, at vi en lørdag eftermiddag ville gå på »Alleenberg« og more os lidt. Da ingen af os brød os om piger, skulle solderiet bestå i en enkelt øl eller en kop kaffe, og måske ville vi bruge 10 øre til at se en eller anden forestilling i et telt.

Men der var et problem med Harald. Det store »skrummel« havde overfor mester Nielsen læjet sig et helt år ældre end han var. Det betød, at han om nogle måneder enten skulle fyres eller i fagforening og have en voksen mands løn.

Det grinede Harald af og slog det hen med: »Den tid den sorg!«

Vi får en aften besøg af mor

Otte dage efter fars besøg, kom mor glædesstrålende ud til os.

»Du kan tro, jeg har gode nyheder,« sagde hun til mig.

»Nå, hvad er så det for nyheder?« spurgte jeg nysgerrigt.

»Ja, tænk dig, Christian, far har ganske godvilligt forhøjet mine husholdningspenge fra 14 til 22 kroner om ugen,« sagde mor og så glædesstrålende på mig.

Jeg sad lidt og grundede, men besluttede så at sige hende sandheden.

Mor så spørgende på mig og spurgte: »Bliver du da ikke glad over, at far har ændret sin optræden?«

»Jo,« svarede jeg, »men jeg var blevet mere glad, hvis det var godvilligt far havde givet dig de 22 kroner om ugen, men det er ikke sandt.«

»Er det ikke sandt?« spurgte mor forundret.

»Nej,« svarede jeg, »jeg gav far valget mellem at give dig 22 kroner om ugen eller at blive hentet af politiet og sat til tvangsarbejde på Ladegården.«

»Det kan da ikke være rigtigt,« sagde mor.

»Du kan jo spørge Harald, han hørte på det,« sagde jeg.

»Det er helt rigtigt,« brumlede Harald.

Mor sad fortabt og stirrede frem for sig, endelig sagde hun: »Men Christian, du kunne da ikke nænne, at far blev anbragt på Ladegården?«

»Det var ikke det, jeg helst ville,« svarede jeg, »men en mand som min far kan jeg ikke bære over med.«

»Men det ville jeg aldrig gå med til!« udbrød mor og nikkede ivrigt.

»Nej, det sagde jeg også oppe på Rådhuset,« svarede jeg. »Men hvis du blev ført som vidne, ville du under strafansvar blive nødt til at sige sandheden.«

»Jeg har altså heller ikke noget at skulle have sagt mere. Jeg skal også umyndiggøres?« spurgte mor.

»Nej, det skal du ikke, mor, tværtimod, du må prøve at blive lidt mere myndig overfor far end du hidtil har været. Jeg vil gerne flytte hjem hos jer igen, og jeg vil betale dig 10 kroner hver uge, så du får 32 kroner at holde hus for.«

Mor sad stille og hørte på mig, så sagde hun sagte: »Jeg forstår dig ikke mere, Christian.«

»Jeg kender din angst og svaghed overfor far,« sagde jeg, »men jeg vil indtrængende advare dig: Opdager jeg, at du bare i et eneste tilfælde har givet efter for ham og ladet ham beholde nogle af de 22 kroner til at drikke op, så forlader jeg hjemmet for bestandig samtidig med, at jeg anmelder ham til myndighederne. Det er min faste, urokkelige beslutning.«

Mor så helt forskrækket ud og sagde: »Jeg er bange for dig!«

Jeg tog mors hånd og sagde: »Det behøver du ikke at være, bare du er modig og ikke støtter fars drukkenskab. Mor, vi har haft fortrolighed til hinanden i al elendigheden, hvorfor skulle vi så ikke kunne have det igen i kampen for at bygge hjemmet op? Jeg kan se, at du skal have et barn igen. Kan du ikke forstå, at det bærer mod elendighed og fattigvæsen, hvis vi to ikke holder sammen i kampen for at frelse hjemmet fra fornedrelse?«

Mor var blevet tavs. Hun sad i dybe tanker og virrede med hovedet.

Jeg måtte overbevise hende og tog fat igen: »Mor, du må da forstå, at det slet ikke er ondt at tvinge far til at holde måde med drikkeriet. Bare er par år til med drikkeri som i de senere år, så vil det gå ham, som det gik onkel Jens. Han vil få anfald af delirium, miste sit arbejde og tilsidst dø på Kommunehospitalets sjette afdeling. Du må være med, mor, for at forhindre dette. Det vi begge to vil er dog, at far ikke skal komme halvfuld og ondsksfuld hjem hver aften, men at han skal tale venligt til de små søskende og igen vise omsorg for hjemmet.«

»Jo, jo,« sagde mor ivrigt, »det er jo det, jeg så gerne ville. Kommer du så med hjem, Christian?«

Jeg tænkte mig lidt om og svarede: »Der er et par småting, du må være klar over, mor. Du har set, hvor godt Harald og jeg bor her og hvor god kost vi får. Du må forstå, at jeg ikke kommer hjem for at få det bedre. Tværtimod ved jeg, at min gode seng her skal byttes med pjalt-kassen derhjemme, ligeså sikkert som jeg ved, at du ikke kan skaffe mig den samme gode kost. Men det ville jeg nu heller slet ikke have, fordi jeg vidste, at det så ville gå ud over de små søskendes ernæring. Jeg går med til, at du stadig giver far den samme mad som hidtil, men at jeg får samme kost, som du og børnene får.

Og så er der et andet forhold. Harald og jeg har holdt sammen som gode kammerater, og hvad siger du, Harald, til at jeg flytter hjem?«

»Den er helt i orden,« svarede Harald. »Når du flytter hjem, flytter jeg også hjem.«

»Og så er der spækhøkeren omme i Jægersborggade og vores værtinde her, de har altid behandlet os godt, og jeg synes ikke, at vi sådan pludselig kan rende vores vej,« sagde jeg. »Jeg foreslår, at vi i hvert fald giver værtinden 14 dages varsel, så hun ikke får noget tab, men i rette tid kan nå at få lejet værelset ud.«

»Ja, det kan vi godt sige,« svarede Harald.

Jeg vendte mig derefter til mor og sagde, at hun nok ville have, at hendes dreng skulle opføre sig ordentligt overfor andre mennesker, og at jeg derfor ikke kunne flytte hjem før om 14 dage.

Jeg kunne godt se på mor, at denne udsættelse ikke rigtig passede hende, men hun nikkede alligevel.

Mor rejste sig og sagde: »Så kan jeg jo godt gå hjem igen og tænke over, hvad du har fortalt mig i dag, men så kommer du om to uger?«

»Ja, det kan du trygt stole på, mor,« sagde jeg og rakte hende hånden. Jeg så, at hun var ved at græde, og sagde: »Lad nu være med at tage det så tungt, du skal se, at nu går vi lysere tider imøde.«

Hun stod et øjeblik, så nikkede hun farvel og gik.

Oppe fra vinduet så jeg, hvordan hun med sin svære mave ligesom rokkede, når hun gik.

Min hjemkomst og lidt forandring

Da jeg kom hjem den første aften, var mor helt rørt og bød mig velkommen, og jeg sagde tak.

De mindre søskende flokkedes om mig og nu ville de ikke mere vide, hvordan en ko så ud, men hvad jeg lavede på den jernfabrik, som mor havde fortalt dem om.

Det morede dem meget, at jeg havde fundet på, at de gamle træ-tønder nede i retiraderne ikke duede mere, og at jeg derfor var ved at lave nogle fine tønder af jern i stedet for de gamle. De kunne ikke forstå, hvorfor de gamle træ-tønder ikke mere var gode nok og hvorfor jeg ville have al den ulejlighed med at lave disse her jerntønder, og hvordan jeg bar mig ad med det?

Længere kom forhøret ikke, for nu kom min far ind ad døren og hilste: »Goddav, Christian.«

Jeg hilste igen, og så var den ceremoni tilende.

Klokken var syv og mor fik travlt med at servere varm mad for de to »forsørgere«. Det var en lidt pinefuld historie at se på de mange blanke barneøjne, som fulgte hver bid far og jeg puttede i munden. Jeg stangede Marius et stykke flæsk ud og han slugte det med begærighed.

Mor så det og sagde til Marius: »Du har jo ellers fået mad for lidt siden.«

»Ja, men ikke så god,« svarede Marius og smaskede.

Jeg besøger kammeraterne i kasernen på Nordvestvej

Da vi havde spist og far skulle til at læse avisen, ville jeg ikke irritere. Jeg sagde til mor, at jeg gik over og hilste på kammeraterne i kasernen.

Mor var jo mor og kunne ikke lade være med at formane: »Ja, men kom nu ikke for sent hjem, husk at du skal tidlig op i morgen.«

Jeg nikkede som svar og gik.

Jeg havde ikke besøgt kasernen i al den tid, Harald og jeg havde boet ude, men da jeg kom, kan det nok være, at der blev stukket på næven og snakket. To af gutterne havde hver en hel pakke Elefantciga-

retter og nu blev der »pulset« og fortalt om arbejdspladser og om de sidste streger, de havde lavet med den gamle, gnavne gårdmand.

Hvor kunne jeg lide disse gutter. De bandede og spyttede langspyt, men de kendte ikke til svig. De gik lige på og hårdt og de gik ikke af vejen for en dragt prygl, når den fulgte med.

Jeg holdt af dem. De var nok mig selv i flere udgaver. De berettede om, at de for tre dage siden sammen med andre rabarberdrengene havde gennemtævet de fine villadrenge ovre på den anden side af Ladegårdsåen, og jeg ærgrede mig over, at jeg ikke havde været med. Der var bare det bedrøvelige ved det, at det var mislykkedes for dem at drukne en gassen frederiksbergbetjente i Ladegårdsåen, fordi nogle mænd og et par betjente var kommet ham til hjælp.

Men gutterne trøstede sig med, at de nok en dag skulle få ham ud at svømme. De morede sig på forhånd over hans basketag ude i åen, mens de bombarderede ham med græstørv.

Drengesolidaritet i kamp mod myndighederne.

Harald kom ned og blev også stukket på næven og budt velkommen med Elefantcigaretter.

Harald og jeg blev enige om, at vi skulle være blevet i Kronborggade. Der havde vi det frit og godt og var os selv.

Harald sagde, at han nok snart ville søge sig et logi igen. »Jeg kan ikke holde ud at høre på deres evindelige kvindepladder og formaninger. Nu lige inden jeg gik ned, sagde jeg til Concordia og mor: »Hold da kæft med jeres vrøvl ellers flytter jeg igen.««

Jeg forstod, at Harald havde det rigtig skidt i sit hjem, og jeg havde det egentlig ikke bedre i mit. Jeg undskyldte mig, fordi det var min skyld, at vi flyttede hjem igen.

»Ja, dig forstår jeg,« sagde Harald, »du måtte hjem og holde den drukkensut af en far nede, men hvad fanden har jeg for en opgave? Ingen. Jeg sidder bare og hører på deres formaninger og plevler, som om jeg stadig var en drengerøv, der ikke kunne forsørge mig selv.«

Men før vi skiltes, blev vi enige om, at vi foreløbig måtte holde ud hjemme og tale sammen, før vi igen flyttede.

Jeg kom hjem ved halv-titiden. Jeg hørte far snorke i sovekammeret, de små var også i seng, men mor sad endnu oppe og vi fik en fortrolig samtale.

Mor fortalte mig, at far i de sidste dage var blevet en helt anden mand. Han kom altid hjem ved syv-tiden nu og gjorde ikke vrøvl, hvis de små fniste eller toppedes lidt, når han læste avis.

Far sendte heller ikke mere et af børnene om i Baggensgade efter

snaps eller cognac. Han tog sin egen pung op og sagde til Elna eller Marius, at de skulle løbe ned og købe ham et par øller.

Mor var helt rørt over forandringen og mente bestemt, at far var ved at holde op med brændevinen og gå over til bajere i stedet for.

Det var jeg nu ikke så sikker på, men jeg indrømmede, at det var et virkeligt fremskridt, at far var ophørt med sine værtshusbesøg efter fyraften.

Men så kom jeg frem med et forslag, som gjorde mor helt betænkelig. Jeg foreslog, at hun og børnene spiste varm mad sammen med far og mig.

Mor svarede: »Hvad tror du far vil sige til, at alle de små sidder og smasker og snasker, mens han spiser?«

»Jeg vil ikke sidde og spise lækker mad, mens børnene følger hver bid jeg putter i munden. Må de ikke sidde med ved bordet, må du give mig et par ekstra stykker mad med på arbejde, så kan jeg spise dem før jeg kommer hjem. Jeg vil dele lige vilkår med dig og børnene. Min pålægsmad skal heller ikke være bedre end jeres. Du må halvere pålægget, så der også bliver lidt til jer andre.«

Mor rystede på hovedet og sagde: »Hvad vil dine arbejdskammerater sige, når de ser, at du får dårlig mad med på arbejde?«

»De vil ikke sige noget. Mange af dem, især dem med en stor børneflokk, har noget elendig mad med, som de skyller ned med en snaps, men snaps behøver jeg ikke.«

Det blev nok ikke så lykkelig en snak, mor fik med mig, som hun havde ventet. Det sidste, der var galt var, da jeg gik ind til pjalttekassen. Her lå en pæn overdyne i stedet for den gamle frakke, som jeg ellers brugte til overdyne.

»Hvad har du givet for den?« spurgte jeg og pegede på dynen.

Mors svar var undvigende: »Herregud, Christian, må jeg da slet ikke have lov at være god imod dig?«

Det kostede mig ikke så lidt hårdhed at få lirket ud af mor, at hun havde løst den hjem fra lånekontoret for fem kroner.

Jeg var vist ved at blive en hård dreng. Mine sidste ord til mor den aften var, at jeg havde 13 kroner om ugen og at jeg i løbet af to eller tre uger skulle betale de fem kroner. For mine små søskende skulle hverken have dårligere kost eller bindes stærkere til de forbandede ildtændere for min behageligheds skyld.

Mor svarede ikke. Hun var sikkert dybt bedrøvet og skuffet over min hårdhed.

Selv en fortrukken mand kan ændre sig

Det kom som en overraskelse både for mor og mig, at far den næste aften under måltidet sagde: »Hør, mutter, nu da både Christian og jeg kommer tidlig hjem fra arbejde, så er det ikke nødvendigt, at du og de små spiser, før vi kommer. Nu skal vi allesammen spise varm mad sammen hver aften.«

Jeg kunne ikke nære mig, men udbrød: »Det er rigtigt, far!«

For første gang, siden jeg var kommet hjem, smilede far til mig og jeg nikkede.

Den der ikke fandt det helt rigtigt, var mor, men når både far og drengen ville det, så blev det sådan.

Der kom også en anden overraskelse.

Flere store fabrikker, bl. a. Kryger og Carl Lund, havde indført en reform. Lønnen blev ikke mere udbetalt om lørdagen, men om fredagen, så konerne kunne købe ind om lørdagen.

Det var med en vis spænding, jeg sad og ventede fredag aften, om far nu kunne gå udenom værtshusene.

Det kunne han. Et par minutter over syv kom han hjem og — du store verden! — han havde en buket blomster med, som han gav mor, og samtidig fik hun et smækkys lige på munden.

Min lille mor blev så rørt over dette nye, at hun fik tårer i øjnene. De tårer kunne jeg ikke lide, selv om jeg var glad over, at far kom med blomster.

Da han lidt efter rodede 22 kroner frem af pungen og lagde dem på bordet, nikkede han over mod mig og spurgte, om »kløren« der havde betalt.

»Ja, det har han,« svarede mor og viste min tikroneseddel frem.

Med rystende hænder puttede hun de 22 kroner ned i sin lille, slidte pung ved siden af min tikroneseddel. Det var første gang i mange år, at mor havde 32 kroner til at købe mad for.

Der skete også en anden ændring. Før i tiden var far altid gået til barberen lørdag formiddag og denne barbering varede altid til middag, hvor han kom halvfuld hjem. Men efter at han havde fået plads om søndagen som »ekstra kontrolbetjent« ved stationen i Gyldenløvesgade, foregik barberingen lørdag aften, hvor han kom ravende fuld hjem efter midnat.

Jeg sad lørdag aften og var spændt på, hvordan barberingen ville forløbe i aften.

Så snart far havde spist, gik han til barberen, men allerede en time efter kom han tilbage, nybarberet.

Han gik lige hen til mor og viste, hvor glat han var i ansigtet, og forlangte et barberkys og fik det.

Hvor så mor dog lykkelig ud. Jeg glædede mig over hendes lykke, men så kom den tanke op i mig, om mor dog ikke snart kunne indse, at det var rigtigt, når jeg satte hårdt mod hårdt overfor far.

Nu kom en tid, hvor hele familien blev samlet om middagsbordet om aftenen. Før havde børneflokkene kun sjældent fået varm mad, det havde gerne været lidt vandgrød eller vælling. Men nu var det kødsuppe, sultvælling, gule ærter eller en kødret med stuede kartofler. Og hvor de små dog åd.

Jeg må alligevel have været et naivt fjols, en fyr der havde arvet for meget af mors følsomme sind, for under måltiderne blev jeg ofte betaget ved at se, hvordan de små søskende øste i sig, så deres blege kinder fik rødme.

Jeg er ved at blive slået ihjel

Det gik glimrende på min arbejdsplads. Der var kun en mindre ting, jeg var lidt utilfreds med. Når jeg stod og drejede de halvfærdige stål-tønder i olie og sæbevand, blev blommerne på mine fingre slidt hudløse. Det gav stor ømhed og smerte.

Et par gange havde jeg bedt værkføreren og mester Nielsen om at få et par gummihandsker, men havde fået afslag. Direktionen ville ikke gå med til sådan en udgift.

Mor smurte hver aften fingrene ind med vaseline og bandt klude om, men det hjalp kun lidt.

Ellers gik arbejdet godt. Pressen arbejdede støt. Men en lørdag eftermiddag hen imod fyraften strejkede den. Både den underste cylinder, stemplet og tøndene blev hængende oppe i den øverste del af pressen, der nægtede at arbejde.

Værkføreren satte ekstra pres på olietrykket, men det hjalp ikke. Der blev sendt bud efter mester Nielsen, men heller ikke han kunne formå den stædige presse til at virke.

Arbejdsmanden og jeg blev derfor tilsagt til at møde søndag morgen på arbejde. Samtidig blev fabrikkens »altmuligmand«, en arbejdsmand der blev kaldt Anders Snaps, tilsagt til at møde den næste dag.

Anders Snaps var en mand i sin bedste alder, han var meget dyg-

tig til snart sagt alt, hvad han blev sat til. Han var så fordrukken, at han mere levede af snaps end af almindelig mad. Han gik derfor med fuld berettigelse under navnet Anders Snaps, som han lød, som om det var hans rigtige navn.

Søndag morgen begyndte vi igen at herse med den stædige presse, men alt var forgæves.

Værkføreren og mester Nielsen blev enige om, at nu hvor der var en anledning til det, skulle rummet under pressen tømmes for den beskidte spildolie. Det blev mig, der som den yngste fik den opgave.

Jeg fik en stor sæk snoet om mig, så mit tøj ikke skulle blive alt for olieplettet, og udrustet med en spand og en øse steg jeg ned i hullet under pressen.

Der var så meget olie, at jeg måtte stå på tæer for ikke at få træskoene fulde. På et øjeblik havde jeg fyldt den første spand og langet den op.

Den næste spand var kun halvfuld, da der lød en tordnende brag og der blev bælgmørkt nede hos mig. Jeg bandede og spurgte mig selv: »Hvad fa'en er der nu sket?«

Der blev råbt ned til mig, at jeg bare skulle være rolig, og jeg svarede: »Ja, men så må I give mig en lygte herved, jeg kan ikke se et hak.«

Der blev bare svaret, at jeg skulle forholde mig rolig.

Jeg syntes, jeg ventede en evighed. Tilsidst blev jeg træt af at stå på tæer, jeg fik fat i spanden, vendte bunden i vejret på den og satte mig. Nu behøvede jeg ikke at få strømperne fulde af olie.

Jeg ved ikke, hvor længe jeg var nede i mørket, men pludselig hørte jeg en stemme, jeg kendte, det var den altid gnavne direktør. Han brølede og skabede sig, men hvad han sagde og hvem han skældte ud, forstod jeg ikke.

Da jeg havde siddet endnu et stykke tid i mørket, blev der en lille lysprække i den ene side af cylinderen. Sprækken blev langsomt længere og strakte sig tilsidst i en kres om mig. Jeg kunne høre, at de arbejdede med nogle stænger. Lysåbningen blev langsomt større og større. Nu kunne jeg se, at de pressede brædder og planker ind under cylinderen deroppe.

Jeg blev klar over, hvad de lavede. Med store stænger af stål løftede de tomme for tomme den underste cylinder op, så de kunne komme til at lægge planker ind under den. Plankerne hvilede på pressens fundament og på bunden nedenunder sad jeg.

Da de havde løftet cylinderen en lille halv alen i vejret, råbte Anders Snaps: »Kom så, Christian, bare giv mig en grabbe, så skal jeg løfte dig op.«

»Du kan få en spand olie i stedet for,« råbte jeg og fortsatte mit

arbejde, »jeg har siddet hernede så længe og det manglede bare, at jeg ikke skulle have den olie op.«

»Nej, nu har jeg aldrig hørt mage!« lød mester Niensens stemme.

»Værsgod,« sagde jeg og rakte en spand olie op, men åbningen var for lav, så Anders Snaps måtte slippe hanken og tage fat om spandens kant for at få den ud.

Jeg langede to spande til op til Anders Snaps, men så var der så lidt olie, at jeg ikke kunne øse mere op. Og ved hjælp af Anders Snaps' stærke grabber blev jeg halet op af mit fængsel.

Værkføeren, direktøren og mester Nielsen kom straks hen til mig og spurgte, hvordan jeg havde det?

»Jeg har det meget godt,« svarede jeg, »men jeg er skrupsulten. Klokkeren må jo snart være 12.«

Mester tog sit ur op og svarede, at klokken kun var godt ni.

Den tykke direktør blev ved med at stå og glo på mig, så tog han tegnebogen op og stak mig en tikroneseddel. Jeg sagde tak, men tænkte samtidig: »Så trækker det begærlige svin den vel fra lønnen på fredag.«

Mester Nielsen hviskede noget til direktøren, som også stak en tier til Anders Snaps.

Da de andre var gået lidt bort, hjalp Anders Snaps mig af med den store sæk.

»Den er helt rigtig,« sagde han, »sikken en mængde flasker mad, man kan få for den tier.«

Han hjalp mig med at tørre de værste oliepletter af hænder og tøj. Jeg hørte, at de tre overordnede snakkede om en rolig fyr, der var langt bedre egnet til et eller andet end det blødsødne fjols, som nu havde den bestilling. Hvad det var for en bestilling og hvem den rolige fyr var, blev jeg ikke klar over før et par dage senere.

Anders Snaps holder foredrag for mig

Så snart Anders Snaps og jeg havde fået det værste oliemøg af os, gik vi over i spiseskuret. Jeg havde seks halve stykker mad med og Anders Snaps havde en halv krukke brændevin, så vi var begge velforsynede til frokost.

Da vi havde siddet lidt og gnasket i os, sagde Anders Snaps: »Jeg forstår sgu ikke, Christian, at du kan være så rolig. Ved du, at du var lige ved at blive slået ihjel?«

Jeg svarede, at straks da det blev mørkt, havde jeg ikke forstået det, men da jeg havde siddet lidt, blev jeg klar over, at hvis der ikke var kommet noget i klemme et sted, så var jeg blevet maset flad som en pandekage.«

»Helt rigtigt,« svarede »Snapsen«, »men jeg var sgu også et fjols. Om jeg spildte det en tanke, at jeg skulle lægge planker over fundamentet for at beskytte dig, hvis hele lortet styrtede ned. Jeg var bare optaget af min egen opdagelse.

Ser du, straks om morgenen opdagede jeg, at grunden til at pressen ikke ville virke var, at en mindre kant af en tønde sad klemt fast mellem stemplet og cylinderen.

Og mens de andre gik rundt og gloede, gik jeg over og hentede en af de store stålstænger, som er smeltet lidt flade i den ene ende.

Med den lykkedes det mig at få bukket kanten om på den satans tønde. Og så skete det.

Hele mægbutikken med begge cylindre og stemplet indeni brasede ned med et brag. Forstår du, det drejer sig om flere hundrede kilo, som kom farende ned.

Men der var held med i spillet. Jeg fik ikke min stålstang trukket ud. Den kom i klemme med sådan et ryk, at jeg troede, begge mine arme brækkede. Men armene holdt og det var stålstangen, som frelste dit liv.«

»Ja, det var da et held,« bekræftede jeg mellem to mundfulde.

»Og så skulle du have set gamle mester Nielsen,« ivrede Anders Snaps, »da du sad indespærret nede under pressen. Han sprang rundt som en skør gris og råbte, at dette kunne han ikke tage hele ansvaret for. Han ringede efter direktøren. Direktøren må have været ovre på kontoret, for lidt efter kom han farende.

Og så skulle du have set en komedie. Det tykke madposedyr brølede op og skældte os allesammen ud for idioter og vi havde bare at skaffe drengen levende op!

Men til trods for at han æder alt for meget god mad, tænke det kan han. For det var ham, der kommanderede os til at hente brædder og planker og lange stænger.

Han overtog hele kommandoen. Værkføreren skulle presse sin stang ind ved siden af min og få cylinderen lidt op.

Jeg mærkede, at min stang blev løs og ville tage den og være med i vupperiet.

»Kan De lade den stang være!« råbte han til mig og så pegede han på værkførerens stang: »Den stang kan jo smutte!«

Og det var sgu rigtig nok, for værkførerens stang havde kun fat med knap en tomme af næbbet.

Nu kom arbejdsmanden og mester Nielsen til med hver sin vupstang og løftede cylinderen et par tommer.

»Vi må ikke løfte skævt,« råbte den tykke, »en mand her over!«

Men der var jo ikke flere mænd, og om ikke den tykke selv greb den sidste vupstang, og med sine hundrede kilo kød og flæsk pressede han cylinderen to tommer op, så den stod lige hele vejen rundt.

Så kommanderede han mig til at presse en lægtestump ind i hver side under cylinderen, men de skulle så langt ind, at de også holdt på stemplet, hvis det skulle glide ned.

Og så vuppede vi, så vi svedte. Tilsidst måtte vi have klodser på underlaget for at få den løftet så højt, at du kunne komme ud gennem revnen.

Men du havde nær taget »vrælet« fra den tykke, da du ville have spildolien op først. Han troede, du lå besvimet af skræk nede i hullet.

Du må forstå, at du har duperet ham, for der skal sgu noget til, før der ryster »tika'le« ud af tegnebogen på ham.

»Og for resten,« tilføjede Anders Snaps, »så mener jeg, at du er unormal, når du ikke er rystet efter den oplevelse.«

Jeg forklarede, at lige fra jeg var lille dreng havde jeg haft det sådan, at jo mere alvorlig en situation var, jo mere rolig blev jeg.

»Så er du fanden ta' mig også unormal!« erklærede Anders Snaps med eftertryk.

For at forhindre den gode arbejdsmand i at betragte mig som helt idiot erklærede jeg, at jeg selvfølgelig godt kunne trænge til en opstrammer efter oplevelsen nede i hullet.

Det forstod den kære Anders Snaps, og jeg fik en ordentlig »hivert« til mit sidste stykke smørrebrød. Og som et forholdsvis normalt menneske fulgte jeg med ham over til pressen.

Her gav mester Nielsen os besked om, at vi godt kunne holde fyraften og at direktøren havde sagt, at vi skulle have løn for hele dagen.

Jeg bliver samarit

Mandag morgen udleverede værkføreren mig en portion tvist og gav mig besked om, at jeg skulle pudse gasmotoren og olietrykmaskinen pænt af.

»Men du har ikke akkord,« tilføjede han, »du skal bare være lidt i virksomhed, hvis direktøren skulle komme.«

»Men skal pressen ikke igang igen?« spurgte jeg.

Han svarede, at der i dagens løb kom et par maskinarbejdere fra den virksomhed, der havde fremstillet pressen, og at de skulle se den grundigt efter, før den kom igang.

Det blev en kedelig dag. Intet at bestille, som krævede omtanke og påpasselighed.

Den næste dag kom de to maskinarbejdere, der skulle efterse pressen, og det var straks mere interessant at følge med i deres arbejde.

Mester Nielsen kom med en overraskelse. Han gav mig et par pæne gummihandsker, som en gave fra direktøren, så jeg ikke fik fingrene slidt i stykker. Jeg sagde tak og prøvede handskerne, de passede mig godt.

Lidt efter kom der en ny overraskelse, men den blev jeg mere betænkelig ved.

Mester kom sammen med en mand, der bar et mindre skab, som han slog op på væggen i nærheden af min plads. Han kom også med en slags stol med tilbagelænet rygstød, så man nærmest lå ned, når man satte sig i den.

Mester Nielsen meddelte mig, at direktøren havde besluttet, at jeg i fremtiden skulle være fabriks-samarit.

»Hvad er en samarit for en fyr?« spurgte jeg.

Jeg kunne godt huske historien om den barmhjertige samaritan, der hjalp et såret medmenneske, som andre var gået forbi. Og jeg kendte også »Samaritanen« på Vesterbro, hvor vi rabarberdrengene løb ud og fik mælkegrød og margarinehumpler, når vi var sultne nok. Men hvad i alverden kunne det have med min nye stilling at gøre, skulle jeg måske til at øse mælkegrød ud?

Der blev ikke lang tid til spekulationer, Mester Nielsen begyndte straks at forklare og undervise.

Oppe på fabrikken sad der et halvt hundrede mennesker, mest kvinder, som arbejdede på akkord. Dag ind og dag ud sad de og stak blikstrimler ind i små presser. Det kunne for flere af dem gå godt i årevis, men en dag skete ulykken og pressen nappede en stump af en finger.

»Når det sker, ringer den alarmklokke, som du må have hørt flere gange,« sagde mester Nielsen, »så skal du straks vaske dine hænder og derefter stille stolen parat, så den sårede straks kan lægges ned, når et par mand kommer ind til dig med ham eller hende.«

»Det bryder jeg mig ikke om, jeg vil hellere passe pressen,« sagde jeg.

Mester Nielsen gloede på mig og sagde: »Nu ingen vrøvl, Christian, du som er så rolig og hårdfør, at det ikke rører dig at være udsat for livsfare, du skal vel ikke til at gøre ophævelser over en såret fingerstump. Kom nu her.«

Han førte mig hen til stolen, hvor jeg halvt blev lagt ned.

»Se,« forklarede han, »hvis den sårede fingerstump bløder, så tager du denne her.«

Han trak en lang, gul gummitamp ud af skabet og bandt den stramt om min underarm med en halvknude, hvorefter han slyngede de to ender omkring armen en gang til og strammede den med en rigtig sømandsknude.

»Du kan vel binde en rigtig sømandsknude?«

Jeg svarede: »Ja, men det gør ondt i armen.«

»Det skal det også,« svarede mester Nielsen, »det skal jo standse blodet i armen, så den sårede ikke forbløder på vej til hospitalet. Når det ikke bløder, er det nemmere, så tager du bare en af disse her.«

Det var en svær, men meget blød klud.

»Den lægger du udenom fingerstumpen. Derefter tager du sådan en rulle gazebind og binder udenom kluden, mange gange rundt om fingeren og ned om hånden, hvor du tilsidst hæfter den sammen med en af de små sikkerhedsnåle, der ligger i det lille rum nederst i skabet.«

Mester Nielsen var en meget streng læremester. Jeg måtte gentage hele hans lektie, før han var tilfreds.

Men jeg var ikke tilfreds og bad ham igen om at blive fri for den nye bestilling.

Han gloede vredt på mig og snerrede: »Jeg skal sørge for, at du får to kroner mere om ugen, men så ingen vrøvl mere.«

Så gik han. Jeg havde dårlig fået ordnet skabet og sat stolen på plads, før han kom farende tilbage og sagde: »Husk at det kun er dine egne hænder, du skal vaske, ikke de såredes hænder. De fleste kvinder er under alle forhold forfængelige og de vil plage dig for at blive vasket, men det må du ikke, — har du forstået mig! — hospitalet har på det strengeste forbudt fabrikken, at de sårede vaskes, inden de bliver indlagt.«

Min samaritvirksomhed på Carl Lunds fabrikker

Samme eftermiddag som mester Nielsen om formiddagen havde givet mig lektionen om min nye opgave, kom min forgænger i embedet,

en ca. 20-årig ung mand, ned til mig med en vandspand, en skål sæbe og et håndklæde.

Jeg ville jo have at vide, hvorfor han ikke mere skulle være samarit?

»Det var fandeme godt, man slap for det arbejde,« sagde han. »Det var ikke svært at forbinde dem, men når de skreg af smerte henne på operationsbordet, kom jeg flere gange til at tude. Jeg kunne sgu ikke holde det ud, og hospitalet har mere end en gang forlangt, at der blev sendt en mere hårdfør mand med de sårede.«

Jeg havde i skabet set nogle store, firkantede stykker klæde, som mester Nielsen ikke havde forklaret noget om. Min forgænger sagde, at de bare skulle bindes op om halsen med to snipper, så armen med den syge finger blev båret oppe og ikke hang nedad.

Jeg skal ikke nægte, at jeg var lidt spændt på, hvordan jeg ville klare min nye virksomhed, men det gik bedre, end jeg frygtede.

Min første »patient« var en ganske ung pige, der havde fået knust det yderste led på højre hånds pegefinger. Da hun var blevet anbragt i stolen, ville hun have vasket noget af »møget« af sig, men jeg forklarede, at det gjorde sygeplejersken bedre på hospitalet.

»Hospitalet?« sagde hun forbavset. »Det gør jo ikke spor ondt, og du kan jo bare smøre en klat salve på og forbinde den, så gror det sammen igen.«

»Nå, du vil altså have blodforgiftning i hele hånden og få den skåret af?« sagde jeg.

»Men er du da ikke en slags læge?« spurgte hun.

»Jeg?« sagde jeg og grinede, »jeg er bare en ung arbejder, der skal køre en drochetur med dig og sørge for, at din finger kommer under rigtig lægebehandling og at du bagefter kommer ordentlig hjem igen.«

Under samtalen var forbindingen blevet færdig og hun fik nu et stort klæde bundet op om halsen og armen hængt op.

»Skal vi så gå lidt med hinanden under armen?« spurgte jeg, da jeg hev hende op af stolen.

»Du er vist en værre en,« svarede hun og smilede til mig, »jeg kan godt gå selv.«

Og det kunne hun også, ja, selv stige ind i droschen. Jeg nappede i farten min kasket og idet jeg sprang ind, sagde jeg til kuskens: »Kom-munchospitalet.«

Jeg havde godt set, at mester Nielsen stod og lurede henne ved gasmotoren, og lige inden droschen satte sig i gang, kom han hen til ruden og nikkede velvilligt til mig.

Jeg havde altså klaret første akt tilfredsstillende.

Men sandt var det, når min forgænger påstod, at det værste var inde på hospitalet.

En sygeplejerske viste os, hvilket rum vi skulle ind i, og den unge pige blev straks lagt op på operationsbordet og spændt fast, ikke bare med en rem om livet, også hendes ben og den raske arm blev spændt fast.

En sygeplejerske begyndte at vaske armen og den syge finger. Den unge pige gav ikke et kny fra sig, men da lægen — en halvgammel, gnaven rad — tog fat i den knuste fingerspids og klemte til, skreg hun højt af smerte.

Jeg forstod, at her blev der ikke tale om bedøvelse, hverken hel eller lokal.

Lægen kommanderede en sygeplejerske til at stramme gummitampen om pigens underarm, hvorpå han skar huden løs omkring det knuste led. Da han havde gjort det, rakte sygeplejersken ham en saks eller tang, hvormed han klippede det knuste fingerled af og lod det falde ned i en spand. Derefter klippede han det yderste stykke hud med neglen af og lod også det falde ned i spanden.

Fra den stol, hvor jeg sad, kunne jeg se, at sveden løb ned over ansigtet på den unge pige.

Jeg rejste mig og gik hen og klappede hende på kinden og sagde: »Nu er det værste overstået.«

Pigen så op på mig med et bønligt blik.

Jeg tog fejl i, at det værste var overstået. En sygeplejerske blev kommanderet til at holde godt fast i pigens arm, hvorpå lægen med sæbe og neglebørste begyndte at skrubbe løs på den sårede fingerstump.

Pigens krop vred sig i smerte og hun udstødte frygtelige hyl. Jeg blev ikke blød og følte trang til at tude som min forgænger, tværtimod blev jeg rasende og den gamle rabarberdreng fløj op i mig og jeg brølede til lægen: »Kan du så holde op med det der!«

Lægen holdt virkelig op med sin mishandling af pigen. Han sendte mig et strengt blik og spurgte sygeplejersken: »Hvad er det for en herre?«

Sygeplejersken fik ikke tid til at svare, før jeg brølede: »Jeg er den herre, der overfor fabrikken har ansvaret for, at mine tilskadekomne kammerater bliver kørt her ind til hospitalet og at de ikke bliver mishandlet, sådan som I har mishandlet denne unge pige!«

»Skal jeg ringe efter en portør?« spurgte sygeplejersken.

»Det vil jeg fraråde,« råbte jeg. »Den bondedreng får omgående et mavegok og så vanker der på snuden!«

Der var sikkert ingen af dem, der anede, hvad et mavegok var, men de vidste, hvad det var at få på snuden. I hvert fald blev der ikke ringet efter nogen portør. Den gnavne fyr til læge tilkastede mig et vurderende blik og sagde noget til sygeplejersken, jeg ikke forstod.

Hun rakte lægen en stor medicinflaske og han hældte noget af væsken op i en lille kop og holdt den sårede finger ned i den.

Den unge pige sagde ikke noget, så det må ikke have gjort ondt.

Lægen fik nu rakt en lille sprøjte med en lang, tynd spids. Sygeplejersken åbnede en flakon og lægen sugede sprøjten fuld af væske. Derpå stak han sprøjtens lange spids ind i hånden på pigen og tømte den. Pigen reagerede ikke.

Lidt efter så jeg, at han samlede huden om benstumpen og syede fingeren sammen.

Da han var færdig, rejste han sig og en sygeplejerske bandt den syge finger ind i gazebind. Så sagde »gnavpotten«, at de godt kunne løse pigebarnet, men at de skulle tage hendes temperatur, så de kunne se, om de skulle beholde hende.

Jeg tog mit beskidte lommeterklæde frem og ville tørre sveddråberne af pigens ansigt, men en sygeplejerske så det og råbte: »Uha, lad mig!« Hun tog en fin serviet og tørrede sveden ikke bare af pigens ansigt, men langt ned på ryg og bryst — meget længere end jeg havde vovet at gøre det.

Lægen kom hen til mig og gloede mig lige ind i øjnene og fortalte mig, at jeg var en meget hidsig herre, at den ambulante behandling var gratis, og hvis fabrikken ville have garanti for, at deres tilskadekomne i alle tilfælde blev bedøvet — lokalt eller helt — så måtte de ofre de par kroner, det kostede.

Jeg fik ikke svaret, for i det samme råbte en sygeplejerske: »37,5.«

»Så må hun godt køres hjem,« sagde lægen og forsvandt ud ad en dør.

Et par sygeplejersker hjalp pigen ned fra operationsbordet. Hun vaklede lidt og nu måtte jeg gerne tage hende under armen og støtte hende. En ældre sygeplejerske tog hende under den anden arm og vi gik ud til den ventende drosche.

Pigen logerede hos en gammel kone på Fuglevangsvej. Da vi nåede hjem, kunne pigen selv gå op ad trappen, og den gamle kone tog vel imod hende og lovede, at hun nok skulle passe hende, hvis hun blev syg, og sende bud efter lægen, hvis det blev nødvendigt.

Jeg lovede, at jeg skulle skaffe dem adressen på fabrikkens læge.

Og med droschekusken kørte jeg gratis med fra hjørnet af Ørsted-

vej til Bernstorffsgade, hvorefter jeg gik tilbage til fabrikken og afløste Anders Snaps ved pressen.

Om eftermiddagen kom mester Nielsen og spurgte, hvordan det var gået.

Jeg fortalte ham, hvor skammeligt den unge pige var blevet behandlet.

Han sagde, at det med bedøvelsen var noget, lægerne bestemte.

»Ikke hvis jeg skal være samarit,« svarede jeg.

»Hov, hov,« sagde mester Nielsen.

Men da jeg havde en helt anden plan, sagde jeg ikke mere til ham.

Jeg fik at vide, at de tilskadekomne fik sygeløn, til fabrikkens læge erklærede dem for raske. Jeg fik også at vide, hvor fabrikkens læge boede.

På vejen hjem gik jeg til Fuglevangsvej og gav den gamle kone besked om sygeløn og om lægens adresse. Pigen sov.

Jeg skriver brev til direktøren og laver ballade

Om aftenen skrev jeg et brev til direktøren. Jeg nedlagde mit hverv som samarit, såfremt fabrikken ikke sørgede for, at de tilskadekomne, jeg kom med, blev bedøvet, før man opererede dem.

Næste morgen gav jeg portneren brevet, så han kunne give direktøren det, når han kom.

Op ad formiddagen kom mester Nielsen helt altereret og råbte til mig: »Er du da fra sans og samlings, dreng? Du skriver brev til direktøren og stiller krav. Han er rasende!«

Nu blev det min tur til at blive rasende.

»Rasende,« skreg jeg, »det er jeg også!« Og for at bevise det, hev jeg den halvfærdige tønne, jeg stod med i grabberne, ned i gulvet, så mester Nielsen måtte træde et skridt tilbage for ikke at få den over tærerne.

»Men er du helt desperat, dreng, vil du afskediges?« råbte mester Nielsen.

»Afskediges, det kan I spare jer,« svarede jeg, »jeg vil ikke være en dag mere på denne fabrik, hvor ledelsen ikke vil gøre noget for, at deres tilskadekomne arbejdere ikke bliver mishandlet på hospitalet.«

»Vær nu rolig, Christian, og fortæl mig hellere, hvori denne mishandling består?«

Også jeg blev rolig. Jeg tog den halvfærdige tønde og smed den op i sæbebadet og fortalte mester Nielsen om mine oplevelser på hospitalet.

Mester Nielsen stod lidt og grundede, så sagde han: »Jeg forstår dig alligevel ikke rigtig. Jeg anså dig for en særlig rolig dreng. Det var derfor jeg anbefalede dig overfor direktøren. Og så viser det sig, at du nærmest bliver helt desperat ved den første behandling på skadestuen. Hvordan skal jeg forstå det?«

»Jo, det skal forstås sådan,« svarede jeg, »at jeg i min barndom og ungdom gang på gang er blevet mishandlet, men alt hvad man opnåede var, at jeg blev hård og kold overfor alt, hvad der truer mig selv; men synet af et uskyldigt medmenneske, der uden grund bliver påført lidelser, gør mig uvægerlig desperat, og uden hensyn til om det går ud over mig selv, reagerer jeg.«

»Nå, sådan,« sagde mester Nielsen tænksomt, »men hvem kan så forklare, at din forgænger som samarit aldrig med et ord har fortalt os om den behandling med sæbe og børste?«

»Åh, den tudelort,« svarede jeg, »han har fortalt mig, at han mange gange kom til at græde, men sådan er jeg ikke. Hvis denne unødvendige mishandling på skadestuen ikke hører op, så er jeg ikke samarit længere, og kan det ikke ske på anden måde, så holder jeg op med at arbejde her fredag aften.«

Mester Nielsen smilede og sagde så: »Det må jeg sige, du stiller ikke alene betingelser, men truer også med arbejdsnedlæggelse! Hvis jeg ikke holdt lidt af dig, dreng, så jog jeg dig bort på stedet, men vær nu lidt mere tålmodig, så prøver jeg at tale med direktøren en gang til, og lad os så se, om der ikke kan komme en rimelig ordening ud af det.«

Og så gik mester Nielsen.

Værkføreren kom hen til mig og sagde, at mester Nielsen måtte sætte stor pris på mig. Havde det været enhver anden ung mand på fabrikken, der havde talt sådan til ham, var han blevet fyret med det samme.

Det kunne jeg jo ikke vide noget om, så jeg satte bare den halvfærdige tønde fra sæbebadet ind på plads i pressen.

Jeg fortsætter som samarit

Den næste dag kom mester Nielsen hen til mig og meddelte, at sagen var bragt i orden. Ved nærmere overvejelse var direktøren kommet til det resultat, at det var meningsløst, at fabrikkens tilskadekomne arbejdere skulle påføres unødige lidelser på skadestuen.

Direktøren havde ringet til hospitalet. Her hævdede man, at lægens

påstand om, at der skulle betales ekstra for bedøvelse, ikke var rigtig. Nu fik lægerne besked om, at alle tilskadekomne fra Carl Lunds fabrikker skulle bedøves under behandlingen og at sæbe og børste ikke måtte bruges mere.

»Er du så tilfreds, gale unge mand?« spurgte mester Nielsen.

»Ja,« svarede jeg, »det var godt!«

»Nå, men så fortsætter du som samarit,« sagde mester Nielsen og kiggede venligt på mig.

Jeg nikkede og smilede igen, og så gik det påny løs med tønderne, og mester Nielsen forsvandt.

Hvordan min lille private revolution var blevet kendt blandt fabrikkens arbejdere, forstod jeg ikke. Selv havde jeg ikke med et ord hentydet til historien, men faktisk var arbejderne underrettet og nikkede venligt til mig, og kvinderne smilede til mig når vi mødtes ved visitationen ved fyraften.

Og sikkert var det, at ligesom vi hårdhudede rabarberdrengene suttede glarmester Øjens venlige smil i os som var det bolcher, så kunne fyren her ikke nægte, at denne venlighed, midt i den ubønhørlige grå hverdag, gjorde ham godt.

En aften, da jeg fulgtes med Harald hjem fra arbejdet, spurgte han: »Hvad fanden er det du har lavet? Du har tævet en læge og en portør på hospitalet og sat direktøren og mester Nielsen på plads, så de tilskadekomne for fremtiden blir bedøvet og befriet for smerter.«

Jeg indrømmede at det sidste var rigtigt, men resten var løgn.

»Det får du ingen til at tro,« svarede Harald. »Og jeg har forklaret alle som har spurgt mig ud om dig, at du var en rigtig rabarberdreng, der let kunne banke et voksent mandfolk.«

»Men det er jo bar løgn og overdrivelse,« protesterede jeg.

»Det er nytteløst at fortælle arbejderne det,« sagde Harald. »De tror virkelig, at du har tævet lægen og portøren. Det er de stolte over, og derfor kan de li' dig.«

Ved nærmere eftertanke blev jeg enig med mig selv om at lade tævehistorien passe sig selv. Jeg var glad for at bedøvelsen nu var gennemført, og det var tilfredsstillende.

En aften gik jeg hen på Fuglevangsvej og hørte til den unge pige. Det stod helt godt til. Hver lønningdag kom budet fra fabrikken med hendes sygeløn, og pigen så ganske kvik ud. Hendes gamle værtinde fortalte mig, at det gik langt bedre end hun havde håbet, og fabrikkens læge havde besøgt dem og sagt, at han kom igen om en uge for at skifte forbindelse.

Da den gamle kone gik ud i køkkenet, vidste jeg ikke hvad jeg skulle sige til den unge pige, men det viste sig heller ikke at være nødvendigt. Det var pigen der sagde noget. »Dig kan jeg li, Christian!« sagde hun, og uden videre slog hun den raske arm om min hals og gav mig et kys lige på munden.

Jeg blev ganske paf og vidste ikke hvad jeg skulle sige. Jeg følte ingen trang til at kysse igen, og det var vist en klodset fyr der forsvandt ud ad døren med et alvorligt: farvel!

Jeg vidste godt at disse her tøsedrenge gik og slikkede tøsene i fjæset, men det interesserede ikke mig, jeg syntes det var noget pjat med det kysseri. Jeg spekulerede også på om det altid var sådan, at kvinder ville kysse når de følte taknemmelighed. Der var jo det med Christiane og feriepigens på »Lille Skovgaard«, der også havde kysset mig, fordi jeg havde taget mig af den gamle ko.

Ja, der var jo så meget at tænke på og så meget man ikke rigtig forstod. Nå, skidt med det.

Erfaringer som samarit

Den første måned var der fire tilfælde med knuste fingre. Den næste var endnu værre, da var der hele syv.

Fælles for kvinderne var, at de ville have at jeg skulle vaske deres hænder. Man kunne da ikke komme ind på hospitalet med snavsede fingre, sagde flere af dem.

For at klare den, fabrikerede jeg en løgnehistorie. Jeg påstod, at der kom bakterier og snavs i såret hvis jeg vaskede dem, at der var sandsynlighed for at fingeren gik i forrådnelse, og at man muligvis blev nødt til at skære hele hånden af.

Den historie tog de fleste for gode varer, og de fandt sig roligt i at jeg gav dem førsteforbinding.

Det værste var dog når to eller flere fingerspidser blev knust af stemp-let. De sårede fingre måtte ikke berøre hinanden, havde en læge forklaret mig inde på hospitalet. Jeg fandt dog ud af at vikle noget gazebind sammen til en klump og derpå presse gazen ned mellem fingrene, så de strittede til hver sin side. Kun i et par tilfælde blødte det så voldsomt, at jeg måtte surre gummislangen om armen på de sårede.

I det hele taget måtte jeg indrømme, at kvinderne var de tapreste. Jeg havde aldrig vrøvl med dem i droschen til hospitalet, og siden bedøvelsen var indført, gav de sjældent et kny fra sig under behandlingen.

Men de par mænd jeg måtte forbinde og køre til hospitalet havde jeg ekstra vrøvl med.

Den første, en velvoksen krabat, havde fået knust yderste led på højrehåndens tommel. Da jeg forbandt ham ømmede han sig meget og forklarede, at det gjorde ondt helt op i armen, og det endte med at han besvimede i droschen. Han kom ikke på skadestuen, men skulle anbringes et andet sted, men da jeg ville følge efter båren blev jeg standset af en ældre sygeplejerske, der sagde at jeg ikke måtte komme med ind, da man foreløbig ville beholde manden på hospitalet.

»Nå,« sagde jeg, »men husk nu at manden er fra Carl Lunds fabrikker, og at han skal bedøves under behandlingen!«

»Ja tak, det ved vi, strenge unge mand,« svarede hun og grinede af mig.

Om den anden mand kun dette: Spidsen af hans pege- og langfinger var knust. Mens jeg forbandt ham var han meget flink og klagede sig ikke, og så kørte vi.

I mit gamle kollegiehefte, med optegnelser over min samaritergerning, står der:

»Midt under køreturen sked det svin i bukserne, så jeg var ved at brække mig over stanken i droschen.«

Han grinede bare og sagde: »Der kom sgu lidt jord med.« Inde på skadestuen holdt den vagthavende læge sig for næsen og sagde til sygeplejersken, at den herre måtte renses inden han tog fat. Sygeplejersken tog nu både under- og yderbukser af ham og vaskede ham i numsen og på lårene. Da de fik at vide at han havde eget hjem med kone og børn, pakkede de underbukserne med indhold i en pakke, som han skulle have med sig hjem.

Efter lokalbedøvelse og operation fik han bukserne på igen, og så gik turen til Danmarksgade 23 — en af Frederiksbergs fattiggader — sammen med den stinkende pakke.

Hans kone blev helt hysterisk, da jeg afleverede ham og pakken, men hun blev mere rolig, da manden grinende pegede på pakken og fortalte hende, at han havde skidt i bukserne.

Jeg skyndte mig at give konen fabriklægens adresse, så de kunne sende bud til ham hvis manden blev syg og fik feber.

Det ville dog være uretfærdigt, hvis jeg i omtalen af min samaritergerning udelukkende roste kvinderne.

To hårdføre mænd

Den ene af dem var en ældre mand som arbejderne kaldte »Skipper«. Han stod alene i et lille skur og pressede de dengang almindelige ovale brødbakker. Materialet han lavede bakkerne af var nogle særligt bløde jernplader, men hans presse var meget primitiv og fungerede ved håndkraft.

Underformen var en massiv stålblok og overformen var også af svært stål med en endnu sværere blyblok ovenpå. Overformens vægt var på langt over hundrede kilo. I toppen af blyklodsens var der en udløsningsmekanisme som fik overformen til at styrte ned mod underformen og præge jernpladen, når Skipper trak i en kæde. Ved at hæfte kæden i overformens udløser kunne Skipper trække formen op under loftet, så den var klar til næste presning.

Hvordan ulykken skete kunne Skipper ikke selv forklare, men en dag mens han stod og pudsede underformen ren, styrtede den tunge overblok ned og knuste tre af hans fingre og et stykke af venstre hånd. Her stod den aldrende mand naglet fast, og ingen kunne høre hans råb om hjælp, da en tromle fyldt med jernstykker lavede et helvedes spektakel.

Skipper mente selv, at han stod og råbte forgæves en halv time. Så tog han sin lommekniv og skar gennem kød og knogler for at komme fri. Da et par pladsarbejdere bragte ham ind til mig, blødte han stærkt.

Jeg bandt gummitampen om hans underarm og fik standset blødningen nogenlunde. Forbindingen var ligetil på det lange sår han havde skåret med lommekniven. Jeg lagde en ekstra tyk forbindelse for at standse en eventuel ny blødning og snoede gaze om forbindelse og hånd.

Jeg var ved at binde armen op, da jeg opdagede at der ingen drosche var. »Droschen!« skreg jeg. »Så for satan!« råbte værkføreren og sprang til kontoret. Fem minutter efter kom droschen og Skipper og jeg trillede mod Kommunehospitalet.

Jeg ventede hele tiden, at den aldrende mand efter den frygtelig omgang skulle besvime for mig, og da han ikke var så stor sørgede jeg for at den sårede hånd blev holdt i vejret.

Men Skipper besvimede ikke. Og bedst som vi kørte, spurgte han mig: »Er det rigtigt at du har sørget for, at vi ikke mere blir skrubbet med sæbe og børste i såret?«

»Ja, det stemmer,« svarede jeg. »Du blir bare bedøvet og mærker ikke noget.«

Gamle Skipper tyggede lidt på den og sagde så: »Bedøvet og bedøvet, vel ikke mere end at jeg hele tiden kan holde øje med hvad de avekatte gør med min hånd?«

»Næ, du blir bare lokalbedøvet, så du kan se det hele,« svarede jeg.

Lige da vi kørte ind på hospitalets grund gjorde en anden drosche holdt uden for skadestuen. Jeg så straks at det var noget alvorligt, for to portører ventede med en bære. Den første der steg ud af droschen kendte jeg ikke, men den anden mand, der bar armen i bind, kendte jeg med det samme. Det var Mortensen ovre fra Herluf Trollesvejs skæreri, høvleren, der skaffede mor den første sæk spåner til ildtændere.

Da han trådte ud af droschen, ville portørerne lægge ham på båren, men Mortensen sagde: »Gå væk, drenge, med jeres narrestreger. Far her går selv!« Og det gjorde han.

Nu var det vor tur. Gamle Skipper var lidt stiv i benene af at sidde i droschen, så jeg måtte støtte ham lidt, men så snart han fik fødderne til jorden gik han også selv ind i skadestuen, bag efter Mortensen.

Men sikke et vrøvl der blev da portør og sygeplejerske ville anbringe dem begge på operationsbordene.

»Jeg kan sgu sidde i en stol mens I saver den stump arm af!« råbte Mortensen, og også Skipper ville sidde i en stol, så han kunne se hvad de lavede ved ham.

Efter mange overtalelser, hvor lægerne bl. a. erklærede at de ikke kunne operere hvis patienterne ikke lå ned, gik de to halsstarrige mandfolk med til at lægge sig. Gamle Skipper lod roligt to sygeplejersker hjælpe sig op på operationsbordet og overværede hvordan de spændte ham fast og tøjrede den raske arm.

Mens Skipper nu lå ganske stille og lod lægen tage sig af hånden med de ødelagte fingre, var der stor ballade med Mortensen.

Da en sygeplejerske ville spænde ham på operationsbordet, flåede han remmen ud af hænderne på hende og råbte: »Ingen narrestreger, lille dame. Far her skal nok ligge stille!«

Men endnu værre blev det, da en anden sygeplejerske kom med noget der lignede en maske og forsøgte at lægge den over hans ansigt. Mortensen rev masken ud af hånden på hende og strittede den hen ad gulvet idet han råbte: »Jeg tænkte nok at I ville snyde mig, men far vil selv se hvad I gør ved ham!«

Lægen der skulle behandle Mortensen, sagde nu til ham: »De er nødt til at blive helt bedøvet, da det vil gøre meget ondt når vi amputerer armen.«

Men Mortensen ville ikke bedøves og svarede lægen: »Tror I at jeg vil have det skidt i mig, så at jeg bagefter blir syg og skal brække mig. Tag I bare fat, jeg tager smerterne!«

Så tog lægerne fat, og jeg blev snart klar over at underarmen skulle af helt oppe i albueleddet.

Af Mortensens kollega fik jeg at vide hvordan ulykken var sket. Som sædvanlig havde Mortensen ikke tid til at standse høvlen, mens han pudsede den af efter rupløjning, og de to svære tandhjul som trak brædderne mod høvlen fik fat i hans hånd og trak næsten hele underarmen med sig og knuste den inden kammeraterne fik standset maskinen.

Jeg så nu at lægen var ved at forbinde gamle Skipper, der så noget træt og bleg ud. Så ankom damen med journalen og begyndte at forhøre ham. Jeg tænkte: »Hva fa'en bilder hun sig ind.«

»Ja, så bliver det vel ca. tre uger,« sagde damen til lægen, og tilføjede: »Han er jo en ældre mand.«

Lægen nikkede bekræftende og bad damen notere, at der var fare for blodforgiftning.

Det begyndte at gå op for mig, at de ville stjæle Skipper fra mig, og jeg forklarede lægen at jeg var med på at de beholdt ham et par døgn af hensyn til en eventuel blodforgiftning, men hvis jeg fandt ham et godt sted at være kunne jeg vel få ham anbragt der?

»Nej, det går ikke,« sagde lægen, »men bliver der ikke blodforgiftning, kan fabrikken blot ringe til hospitalet, så sender hospitalet deres mand til den opgivne adresse sammen med en sygeplejerske, der kan kontrollere om plejemulighederne på stedet er forsvarlige.«

Jeg blev lidt muggen over denne tilsidesættelse af min værdighed, men jeg lovede Skipper, at det højst skulle vare et par dage inden jeg fik ham ud af denne anstalt.

Skipper nikkede ivrigt til mig og blev lidt mere kvik.

Imidlertid var de to læger også blevet færdige med at forbinde Mortensen, og et par portører kom slæbende med en ekstra bære. Den myndige dame med journalen stillede sig op foran Mortensen og spurgte ham ud om navn og fødselsår, men Mortensen rejste sig, satte sig på kanten af operationsbordet og svarede: »Nej, holdt nu, lille dame. Tror De jeg er i politiretten for at afgive vidneforklaring. De må hellere stikke mig en pilsner, for nu er jeg tørstig!«

Den ældre læge lo og nikkede til en sygeplejerske, der et øjeblik efter kom med pilsner og glas på en bakke.

Mortensen nappede pilsneren og sagde: »Glas har jeg ikke brug for,

da jeg ikke har nogen at skåle med.« Så satte han flasken for munden og lod øllet løbe ned i halsen.

»Ah,« sagde han da han havde tømt flasken, »det gjorde godt!« Og henvendt til den kammerat der havde fulgt ham til hospitalet, råbte han: »Skal vi så se at komme hjem, Peder!«

Efter nogen diskussion med lægerne, der ikke ville slippe Mortensen, endte det dog med at han fik tilladelse til at tage hjem, hvis han lovede at følge de instrukser lægen havde givet ham.

Ikke så snart var gummislangen fjernet fra den syge arm, før Mortensen sprang ned fra operationsbordet og til stor forundring for alle blev stående på benene.

Da han med lidt besvær havde fået jakken på og armen hæftet op, råbte han: »Nå, farvel allesammen!« Og så gik han.

Så for pokker, nu var to portører ved at bære gamle Skipper ind i et andet lokale. Jeg sprang til og trykkede hans raske hånd og lovede ham at få ham ud snarest. Han nikkede og trykkede min hånd igen. Så gik de med gamle Skipper. /

Skipper får et plejehjem

Det blev nemmere for mig at indfri mit løfte til gamle Skipper, end jeg havde regnet med.

Næste dag var Skipper samtaleemne i frokostskuret. Jeg fortalte hvor hårdfør han havde været på hospitalet, og at hans største bekymring havde været hvordan han skulle slippe ud igen.

Pludselig var der en der sagde: »Hør, Adolf, kunne du ikke klare den historie? Du har tre værelser, ingen børn og en rask kone.«

Adolf Jensen, en yngre lidt ranglet mand, svarede: »Jeg sidder sgu selv og spekulerer på det, men da det er mutter der skal pleje Skipper, må jeg nok først snakke med hende om det.«

Da jeg om aftenen skulle hjem, stod Adolf Jensen ved fabriksporten og ventede på mig. »Du må nok hellere gå med hjem,« sagde han, »som samarit kan du bedre forklare konen, hvad det drejer sig om, jeg er et fjols til den slags.«

Adolf kunne nu godt have sparet sig sine bekymringer, for konen havde allerede hørt Skippers historie og var mere end villig til at hjælpe med logi og pleje, så jeg var glad da jeg den aften gik hjem.

Da jeg traf mester Nielsen næste dag, forklarede jeg ham at Skipper gerne ville bort fra anstalten så hurtigt som muligt.

»Anstalten?» gentog mester Nielsen, »kalder du hospitalet for en anstalt?»

»Ja, det er jeg ikke ene om,« svarede jeg, »det gør alle de tilskadekomne, for på hospitalet herser og kommanderer man med patienterne som om de var umælende dyr, så det er altså en anstalt.«

Mester Nielsen blev nu vred og lod mig vide, at patienterne burde være taknemmelige over at man på hospitalet tog sig af dem, og at de ikke burde bruge betegnelsen anstalt.

Da jeg havde et andet formål med samtalen, lod jeg mester Nielsen tro, at han havde ændret min opfattelse af hospitalet, og jeg forklarede ham at det det drejede sig om var, at man fra fabrikken skulle ringe til hospitalet og meddele, at der nu var et plejehjem til Skipper.

Men fabrikken har ikke noget plejehjem!« råbte mester Nielsen og gloede vredt på mig.

»Nej, men det har jeg sørget for,« råbte jeg lige så højt, for jeg var ved at blive gal i kalotten. »Og jeg synes det er en ringe ulejlighed for fabrikken at ringe til hospitalet for en gammel syg arbejder – men er det for meget forlangt kan jeg selv ringe!«

Mester stod lidt og rystede på hovedet. »Hvor er du dog en heftig ung mand,« sagde han, »det bliver sikkert ikke godt, hvis du engang får noget at skulle have sagt, men gå nu ind til pressen, og når jeg har talt med den der skal have Skipper i pleje glider det nok altsammen.«

Da jeg rev døren op til presseskuret, var jeg nær rendt lige på værkførereren, som havde stået indenfor og hørt min samtale med Nielsen, for han sagde til mig: »Hvordan fa'en tør du tale sådan til mester, enhver anden ville blive jaget væk om han gjorde ligeså.«

Jeg tænkte mig lidt om, og svarede: »Fordi jeg har ret, fordi det er sandheden jeg siger, og fordi jeg ikke er bange for følgerne af hvad jeg siger.«

Men han forstod mig vist ikke. Han rystede bare på hovedet og satte motoren igang, og så gik det løs med tønderne igen.

Besøg hos Skipper

Næste dag hen mod fyraften kom mester Nielsen ind og fortalte mig, at man på hospitalet var tilfreds med plejehjemmet, og at gamle Skipper allerede var installeret.

»Er den unge herre så tilfreds?« tilføjede han ironisk.

Jeg optog det ironiske i formen og svarede: »Ja, den unge herre er ikke blot tilfreds, men glad på gamle Skippers vegne.«

Mester Nielsen trak lidt på smilebåndet og gik over til værkføreren, der nærmest råbte: »Det er dog satan til dreng!«

De to ældre fyre stod lidt og gloede på mig og snakkede, og det var tydeligt at samtalen drejede sig om mig, men det rørte mig ikke en fjer, for nu var der glæde i hjemmet og fart i tønderne.

Da det blev fyraften skyndte jeg mig at vaske hænder og ventede ude på pladsen til Adolf Jensen kom. Jeg fortalte ham hvad mester Nielsen havde sagt, og så benede vi afsted for at hilse på Skipper.

Skipper tronedede inde ved spisebordet, omgærdet med puder, og han takkede Adolf overstrømmende fordi de ville have ham.

Men nu fik han øje på mig og råbte: »Kom her hen min bedste ven!« Og han blev ved med at trykke min hånd med sin raske hånd og erklærede, at havde han ikke haft mig, ville han aldrig være sluppet ud af den forbandede anstalt.

Jeg slap jo ikke for at fortælle om det vrøvl jeg havde haft med mester, men han havde da nejtet sig tilsidst, og nu var alt godt. Skipper kaldte mig en guttermand og sagde, at hvis han havde haft flere af min slags, var det aldrig gået galt med sejladsen.

Hvad han mente med det, kunne jeg ikke finde ud af, og jeg var nærmest flov over alt det takkeri, og da Adolf lagde dug på bordet, vidste jeg hvad der forestod, og under påskud af at min mor var meget syg, slap jeg fra Skipper og fik sagt farvel til de gode mennesker.

Et opgør med mester Nielsen

At lade mit gamle kollegiehefte fortælle yderligere om knuste fingre ville blot blive en lang kedsommelig gentagelse. Men noget står der i det gamle hefte, som bør med her.

Det var en dag ved fyraften, da jeg efter at have været på hospitalet med to unge piger med knuste fingre, traf mester Nielsen udenfor presserummet. Han var øjensynlig i dårligt humør, og mit humør var også på nulpunktet af harme over de mange kvinder, der blev invalideret.

Uden nogen indledning sagde mester Nielsen til mig: »Det er nok blevet en hel epidemi at knuse fingre oppe på pressesalen.«

»Det har ikke noget med en epidemi at gøre,« svarede jeg mut.

»Hvad ved du om det?« spurgte mester vredt.

»Jeg ved at epidemier fremkaldes af bakterier eller endnu mindre tingster, der flyver rundt i luften,« sagde jeg, »og det har ikke noget at gøre med ulykkerne på fabrikken her.«

»Det er svært så du ved god besked,« sagde mester og skævede til mig, »hvem har lært dig det?«

»Det har jeg lært i skolen,« svarede jeg selvbevidst.

»Har du så ikke også lært i skolen, hvorfor antallet af ulykker på pressesalen stiger?« spurgte mester ironisk.

»Ikke i skolen,« svarede jeg, »men som samarit.«

»Hvad vil det sige?« råbte mester. »Spørger du de tilskadekomne om årsagen til at de får fingrene i klemme?«

»Ja, hver eneste een,« svarede jeg.

»Hvem har bedt dig om det?« ville mester vide.

»Det har min medfødte nysgerrighed og min samvittighed,« svarede jeg roligt.

»Ja,« forsikrede mester, »at du er nysgerrig ved jeg, men at du også besidder samvittighed er noget nyt.«

Jeg svarede ikke på den ironiske bemærkning, men stod og blev mere og mere gal i skallen, mens mester fortsatte:

»Man kunne måske så få at vide, hvilket resultat denne udsøggen har ført til?«

Da jeg lagde mærke til at nogle af fabrikkens arbejdere der havde fyraften sagtne deres gang for at lytte, råbte jeg lidt højere end nødvendigt:

»Mændene siger at årsagen til ulykkerne er tilfældige uheld, men de fjorten kvinder jeg har forbundet hævder eenstemmigt, at grunden er nervøsitet.«

»Nå, du fører altså regnskab over ulykkerne på virksomheden!« råbte mester og gloede næsten truende på mig.

»Jeg fører regnskab med alt hvad der berører mig, og med den ligestyldighed som også var ved at slå mig ihjel engang.«

Disse oplysninger var for meget for gamle Nielsen. Hans lange ben trippede frem og tilbage.

Jeg lod som om jeg ville gå, det var jo over fyraften.

»Hov, stop!« råbte mester Nielsen. »Jeg fik ikke at vide, hvad du vil bruge de optegnelser til?«

»Nå dem,« sagde jeg, vist nok temmelig overlegent, »vil jeg benytte, hvis jeg engang skal skildre mine oplevelser som barn og ung. Og skulle fabrikstilsynet en dag spørge om årsagen til de mange knuste fingre, så kan mine optegnelser give både dato og klokkeslet for ulykkerne.«

»Ja, jeg tænkte det nok,« råbte mester Nielsen. »Du vil altså bruge disse optegnelser til at skade fabrikkens ledelse.«

»Tværtimod,« råbte jeg galsindet. »En human og fornuftig fabriksledelse vil netop sætte pris på konkrete oplysninger om årsagen til de alt for mange ulykker. Jeg vil altså ikke skade men gavne, at De ved det.«

»Du er dog en ualmindelig fræk dreng, der tør tale i den tone til en gammel fabriksleder,« råbte mester vredt. »Men hvad med den egentlige årsag til ulykkerne, nervøsiteten, det har du ikke fortalt mig noget om.«

»Det er vist også ganske nytteløst,« svarede jeg. »De er bare gal og ønsker kun at se sagen fra Deres eget synspunkt.«

Men nu var fyren her også gal, vendte om og gik ned mod fabriksportnen. Mange skridt var jeg dog ikke kommet, før jeg mærkede mesters lange kløer i min skulder. Jeg fortsatte marchen, men kløerne holdt mig fast lige til fabriksportnen. Her stod den store portner, og mester råbte til ham: »Hjælp mig den fyr ind på kontoret og pas på at han ikke forsvinder før jeg siger til.«

Portneren tog mig temmelig brutalt og smed mig ind på forkontoret, og da mester også var kommet ind, lukkede portneren døren og stillede sig skrævende op foran denne.

Rabarberdrengen Kresjan var nu lige parat til at slås. Hvis den tykke portner bare ville flytte sig en alen fra døren, skulle han få et mavegok så kødbjerget dejsede om. Men det ville nok ikke hjælpe, for så ville hans tykke krop spærre døren og mester ville fare over mig.

Disse overvejelser gjorde mig mere rolig. Jeg satte mig på en stol og sagde ud i luften: »Dette her koster en times overarbejde!«

»Du kan få for to timers overarbejde om det skal være,« sagde mester Nielsen, »men når vi nu begge to er faldet til ro, skal du til gengæld fortælle mig om kvindernes nervøsitet, er vi enige om det?«

»Vel,« sagde jeg. »Efter disse kvinders enstemmige udsagn stammer nervøsiteten fra, at akkordsatserne er så ringe, at de må arbejde langt over evne for blot at tjene en nogenlunde dagløn.«

»Og det vil du have, at jeg skal påtale overfor direktøren?« spurgte mester.

»Absolut ikke,« svarede jeg. »Påtalepligten hviler på kvindernes fagforening, og var den ikke så ussel som den er, havde den forlængst protesteret imod, at dens medlemmer blev invalider på livstid på grund af dårlige løn- og arbejdsforhold.«

Mester sad lidt og grundede over hvad jeg havde fortalt, og spurgte så:

»Men hvilken stilling skulle direktøren tage, hvis fagforeningen gjorde indsigelse mod forholdene på fabrikken?«

»Det kån jeg da ikke afgøre,« svarede jeg.

»Nej,« svarede mester, »men derfor kan du da godt betro mig, hvad du ville gøre hvis du sad med ansvaret for virksomheden og dens trivsel.«

»Ja, det kan jeg sagtens, for det står allerede i min dagbog,« svarede jeg. »Jeg ville sætte et par af kontorfolkene til at udregne hvad det f. eks. ville koste virksomheden at give kvinderne 10 pct. lønforhøjelse. Samtidig kunne de jo regne ud hvad det ville koste, at lade den sidste ende af blikstrimlen kaste i brokkassen, da det altid er den der napper fingrene. Disse udgifter kunne så sammenlignes med, hvad det nu koster virksomheden at betale sygeløn og droschekørsel og hvad der tabes på forstyrrelse i arbejdsprocessen. Og for at være nøjeregnende kunne man jo også regne ud, hvor meget det koster at have en mand med voksen mands løn ved pressen i stedet for drengen, der er optaget af samaritergerning.«

Jeg gjorde en lille pause og fortsatte så: »I min dagbog har jeg, så langt jeg har kunnet, sat disse to udgiftsposter op mod hinanden, og jeg er kommet til det resultat, at den nuværende tilstand er langt dyrere for virksomheden end de reformer jeg har foreslået. Og var det ikke meget bedre at undgå indblanding af fabrikstilsyn og fagforening?«

Jeg tav. Mester tav også. Han sad nok og spekulerede over hvad jeg havde sagt. Men den idé var nok ved siden af, for pludselig siger mester:

»Hvorfor i alverden har jeg ikke afskediget dig for længe siden?«

Men nu blev jeg rasende og sprang op af stolen og råbte til ham:

»Sig bare til ham der, at han skal flytte sig fra døren, så er jeg væk. Jeg kan få arbejde andre steder end her!«

Mester blev dog ganske roligt siddende og sagde henvendt til mig:

»Er det ikke forfærdeligt med dig, Christian? Du har ikke tid til at høre på, hvorfor jeg ikke har fyret dig, men nu slipper du ikke. Jeg har ikke sat dig på porten, fordi jeg simpelthen kan lide dig og ved at du er påpasselig og flittig ved dit arbejde. Men kan du ikke indse, at du betyder en fare for mig og min stilling? Nej, det kan du vel ikke! Men sæt dig nu ned igen og hør hvad jeg har at sige.« Jeg satte mig og mester fortsatte:

»Du har i dag meddelt mig, at du fører bog over hvad der sker her på fabrikken og at du laver beregninger over ting der kan skade virksomheden såfremt fagforening eller fabrikstilsyn blir sat ind i sagen.

Kom dette direktøren for øre, uden at jeg omgående havde afskediget dig, ville jeg omgående få mine tre måneders opsigelse, og du blev jaget på porten med det samme. Du må altså forstå, at du er en fare for mig.«

»Eller lad os tænke os,« fortsatte mester, »at du en dag ikke kunne styre dit heftige sind, og gik til direktøren og sagde ham hvad du i dag har fortalt mig. Så ville resultatet blive ødelæggende for os begge. Du må da kunne forstå hvilken situation du kan bringe mig i!«

»Må jeg indføre et par ord?« spurgte jeg. Mester nikkede.

»Jeg må da begynde med at gøre Dem opmærksom på, at det er Dem der har tvunget mig til at udtale mig om forholdene på fabrikken, ja, at De endog har spærret mig inde her på kontoret, for at få mig til at sige min mening. Da jeg ikke har indviet andre i sagerne, og ikke til et eneste menneske har omtalt min dagbog, kan det altså ikke være mig der udsætter Dem for fare.«

Jeg fortsatte.

»At jeg i hidsighed skulle rende til direktøren, må jeg også benægte. Jeg ved at direktøren i et par tilfælde har skabt sig og gjort vrøvl over de mange knuste fingre, uden at han har ulejliget sig med at undersøge årsagerne til ulykkerne. En sådan mand går jeg ikke til, hvis jeg beslutter mig til at gøre noget ved sagen.«

»Hvad vil du da så gøre?« spurgte mester Nielsen nysgerrigt og gloede på mig.

»Skal vi ikke lade det spørgsmål ligge, så det skridt jeg tager bliver uden risiko for Dem,« sagde jeg.

»Jeg tager risikoen,« sagde mester og tilføjede: »Jeg må lære at kende dig helt.«

»Udmærket,« sagde jeg, »jeg har i en boghandel købt »Loven om arbejderbeskyttelse indenfor industrien«, og ifølge den kan der ikke herske mindste tvivl om, at fabrikstilsynet kan kræve effektive beskyttelsesforanstaltninger for at modvirke ulykkerne i pressesalen. Og disse foranstaltninger vil blive meget dyrere for virksomheden end det jeg foreslår.«

Mester sad lidt og tænkte sig om, så sagde han til mig.

»Er du klar over, at du skader virksomhedens økonomi, hvis du foretager dette skridt?«

»Det er jeg ganske klar over,« svarede jeg, »men da jeg sætter arbejderne før virksomhedens profit, har jeg ikke samvittighedsnag af den grund.«

»Men,« vedblev mester, »har du tænkt på at det kan gå ud over dig

selv, hvis direktøren eller andre erfarer, at det er dig der står bag anmeldelsen?»

»Ja, det har jeg garderet mig imod,« svarede jeg, »idet jeg simpelt hen tager min afsked, inden jeg anmelder virksomheden.«

Mester Nielsen så vurderende på mig og sagde:

»Du vil altså risikere at miste en god plads med forholdsvis høj løn, bare for at blande dig ind i noget, der ikke vedkommer dig?«

»Havde man ikke gjort mig til samarit mod min vilje,« svarede jeg, »havde jeg vel ikke taget mig af den sag, men i min korte samaritertid er fjorten kvinder blevet invalideret, og kan jeg få standset denne udvikling, betyder det intet, om jeg skal tage plads til noget mindre løn et andet sted.«

Mester Nielsen kiggede igen vurderende på mig og sagde:

»Du er altså ikke til at banke lidt fornuft ind i!«

»Jeg synes nu at jeg er meget fornuftig,« svarede jeg. »Og da jeg af samtalen i aften forstår, at det er ganske nytteløst at drøfte problemerne med de overordnede funktionærer, betragter jeg mig løst fra ethvert forhold til Carl Lunds fabrikker og kommer ikke mere.«

Jeg var rigtig i hopla, men mester Nielsen blev ved mine sidste ord ikke mindre gal. Som en rasende sprang han op fra stolen og råbte:

»Er du da splitter ravende gal, dreng! Er du virkelig så optaget af at anmelde virksomheden til fabrikstilsynet, at du ikke har tid til at vente på, at jeg prøver at få en bedre ordning på forholdene i pressesalen?«

Også jeg rejste mig nu, og jeg var meget rolig da jeg sagde:

»De sidste ord har jeg ventet på under hele samtalen, og hvis jeg må tage dem som et løfte om, at De vil gøre hvad De kan for at afbøde ulykkerne, kommer jeg selvfølgelig i morgen tidlig og passer mit arbejde som sædvanlig.«

»Det kan jeg lide at høre,« sagde mester Nielsen, »men jeg har en lille bebrejdelse endnu. Så opvakt du ellers er, kunne du ikke indse, at jeg ligefrem pressede denne samtale frem, fordi jeg længe selv har været utilfreds med forholdene, og at jeg før jeg skred ind absolut måtte vide, hvad vor dygtige samarit mente.«

»Næ,« sagde jeg. »Ikke før De direkte fremsatte Deres løfte, og så er alt jo godt.«

Mester Nielsen nikkede, og henvendt til portneren sagde han:

»Så kan De godt flytte Dem fra døren og lade Christian slippe ud!
Jeg bød hurtigt farvel og benede skyndsomt hjem.

Hjemmefronten

Allerede i stueetagen hørte jeg mors smertensskrig, og det hviskede inde i mig: »Lille mor, stakkels lille mor,« mens jeg tog trapperne i spring.

Da jeg kom ind i stuen gik der en fremmed kone som, efter at jeg havde været inde og klappe mor på kinden, forklarede mig, at hun var jordemor fru Sonne. Samme fru Sonne opdagede for resten nogle år efter, at det var en bedre forretning at oprette et lånekontor end at hale små børn til verden i det fattige Rabarberland.

I øvrigt var hun meget flink. Hun bad mig om at hente læge Bondsen hurtigst muligt, da mor havde besvær med at føde.

Jeg var heldig og traf lægen hjemme, og så snart han hørte hvad det drejede sig om, greb han sin frakke og den store lægetaske og fulgte med mig. På vejen hjem ville han vide om far stadigvæk afleverede toogtyve kroner hjemme. Jeg måtte tilstå, at jeg mistænkte ham for igen at drikke det meste af ugelønnen op, da han kom senere hjem fra arbejdet og ofte var beruset.

Lægen rystede på hovedet og beklagede, at mor var alt for eftergivende overfor det fordrukne og samvittighedsløse menneske.

Mens Bondsen var inde og undersøge og trøste mor, sad jeg og gjorde et regnskab op. Udover de aborter mor havde lidt under, var der båret tre børn på kirkegården. Vi var syv levende søskende tilbage, og nu skulle barn nummer elleve fødes.

Da Bondsen kom ind igen, sagde han, at barnet lå forkert og at hans store hænder ikke kunne hjælpe. Han gik derfor ned for at ringe til fødselsstiftelsen. Mens han var borte konstaterede jeg, at der ikke var en skorpe i spisekammeret og at mors gamle pung kun indeholdt stakkels syv øre. Da det var først på ugen forstod jeg, at mor den sidste uge havde været for syg til at hente spåner til ildtænderne, og at far igen havde brugt det meste af ugelønnen til druk. Jeg var rasende.

Da Bondsen kom tilbage fortalte han mig, at fødselsstiftelsens læger desværre var samlet til en festlighed et sted, men at en af dem ville komme så hurtigt som muligt. Han satte sig på en stol og ventede.

Lidt over ni kom far endelig hjem kendelig beruset. Han smed sig på en stol og råbte: »Hvor fa'en er maden og hvor er ungerne?«

»Dine børn,« svarede jeg, »har andre mennesker taget sig af, fordi du har drukket kostpengene op, og du selv får ingen mad her. Der er ikke en krumme i spisekammeret, så vil du have noget at spise må du

opsøge de beværtninger hvor du drikker de penge op, vi skulle leve af.«
Jeg glemte mor og alt andet og skreg: »Dit fordrukne svin!«

»Nu skal du satan æde mig ha' tæsk!« råbte far og rejste sig.

Men en anden rejste sig samtidig. Bondsens kæmpeskikkelse stiledede lige mod far.

»Hvis nogen skal ha' tæsk,« sagde lægen, »bliver det Dem, De samvittighedsløse menneske!« Og han fortsatte: »De er vel ikke mere fuld end at De kan huske, at jeg tilbød Dem gratis kondomer for at befri Deres svage hustru for at føde flere børn, og De husker sikkert også, at De svarede mig, at De ikke ville bruge »det moderne skidt«. De valgte at befrugte Deres hustru en gang til, selv om hun ikke kunne tåle det, og nu ser De resultatet. Deres hustru er for svag til at føde, men hendes skrig rører Dem ikke. Hende tænker De ikke på, men råber bare på mad. At De ikke skammer Dem!«

I sønlig »hengivenhed« stod jeg og ønskede, at Bondsen ville smække far en ordentlig en på frynsen, så at jeg fik anledning til at stikke ham nogle med. Men det blev der ikke lejlighed til.

Far skævede til Bondsen og rejste sig idet han sagde: »Det er altså ikke mit hjem her.«

Han fik omgående svar af lægen der sagde: »Nej, Deres hjem er de snasker hvor De lægger de penge Deres børn skulle have mad for. Og for øvrigt vil jeg gøre Dem det klart, at i et hjem hvor et lille barn skal komme til verden, er der ikke plads for en drukkenbolt. Forsvind!«

Far luskede stille ud af døren.

Da han var borte sagde Bondsen henvendt til mig: »Du skulle aldrig have bøjet af for din mors bønner. Var han den gang sat på tvangsarbejde, uden adgang til spiritus, var han muligvis blevet en ordentlig mand. Din far er jo ikke åndssvag, men jævnt intelligent, så fik vi bare den ulyksalige spiritustrang ud af ham — selv med vold — tror jeg at vi kunne gøre ham til menneske igen.«

Jeg sagde ikke Bondsen imod, men delte ikke hans tro på far.

Klokken godt elleve bankede det på døren. Uden for stod to meget fine herrer med høje silkehatte og diplomatfrakke og med hver en gul blomst i knaphullet. De spurgte efter Bondsen, kom indenfor og præsenterede sig som læger fra fødselsstiftelsen. De kiggede efter patienten, og Bondsen pegede ind til mor.

De to læger smed diplomatfrakker og høje hatte på børnenes seng, smøgede manchetterne op over albuerne, trak i de medbragte kitler og lignede nu rigtige læger. De gik ind til mor, og lidt efter forstod jeg at de var begyndt at tage fat.

Så længe jeg lever glemmer jeg ikke mors skrig i den stille nat. Selv fru Sonne blev urolig og spurgte Bondsen om hvad der dog var i vejen.

»Ja, det er ikke godt,« sagde den gamle læge. »Fosteret er vokset fast til livmoderen, og nu river de det løs med hænderne.«

»Så er det ikke sært, at jeg ikke kunne vende det i fødestilling,« sagde fru Sonne, og læge Bondsen rystede på hovedet.

Det forekom mig at vare en evighed, men det tog kun en halv time før den ene læge kom ud og bad fru Sonne lave klar til at gøre barn og mor i stand.

»Er barnet da levende?« spurgte fru Sonne forbavset.

»Endnu, ja,« svarede lægen.

Lidt senere gik to flotte herrer i diplomat og høje silkehatte ud fra vort fattige hjem efter at have sagt Bondsen farvel.

Så snart fru Sonne var færdig med sit arbejde, fik jeg lov at gå ind og se til mor. Hun lå stille hen som om hun var bevimet.

»Ja, hun er fuldstændig afkræftet,« sagde Bondsen, der var fulgt med ind.

»Skal jeg prøve at lægge barnet til brystet?« spurgte jordmoderen.

»Ja, gør blot det,« sagde Bondsen, »men selv om barnet vil sutte, er der vist ingen mælk.«

Barnet tog villigt brystvorten, og mor vågnede og så sig forvildet omkring. Bondsen klappede hende trøstende på kinden: »Såså, lille madam Christensen, det er jo det lille barn, der prøver på at die Dem.«

Det var som om mor forstod. Hun lagde armen om barnet og trykkede det ind til sig.

Brystvorten gled ud af barnets mund, og fru Sonne lagde tålmodigt barnet til brystet pånyt. Men da hun undersøgte om der kom mælk, var barnets mund og brystvorten helt tørre.

Jordmoderen svøbte det lille barn og lagde det ved siden af mor, og læge Bondsen rodede i sin taske for at finde et sovemiddel til madam Christensen. I det samme trimlede far ind ad døren, ravende fuld.

Fru Sonne, der kom ind i stuen ved spektaklet, rystede opgivende på hovedet. Far gloede på hende med blakkede øjne og brødede: »Hvem fanden er du?«

Bondsen vendte sig mod far og råbte ham lige ind i ansigtet:

»Ti stille, her skal være absolut ro!«

Om far kunne kende Bondsen blev ikke opklaret, for han dejsede lige om i børnenes seng med tøj og sko på, og inden der var gået fem minutter snorkede han.

»Skal vi ikke tage tøjet af ham,« spurgte fru Sonne, men Bondsen

syntes at vi bare skulle lade ham ligge. Af hensyn til børnenes sengetøj gik jeg dog hen og trak skoene af drukkenbolten. Lidt efter vendte Bondsen far om på siden, for at han ikke skulle vække mor med sin snorken.

Lægen sagde til fru Sonne, at han foreløbig ville tage vagten, da hun sikkert var moden til at komme hjem og sove lidt.

Det ville jordemoderen ikke nægte, og efter at have lovet at kigge over igen så snart hun kunne, stak fru Sonne af.

Så var Bondsen og jeg alene tilbage, og han spurgte mig om det var absolut nødvendigt at jeg gik på arbejde den kommende morgen. Da jeg havde lovet mester Nielsen at møde på fabrikken som sædvanlig, kunne jeg desværre ikke blive og se efter mor, så jeg måtte bedrøve Bondsen med at jeg nødvendigvis måtte passe mit arbejde.

»Jaja, så må jeg våge til fru Sonne eller en anden kan afløse mig,« sagde Bondsen træt.

Der står i mit gamle kollegiehefte, at jeg blev dybt bevæget over den gamle fattiglæges opofrelse, og at jeg ville huske dette, hvis jeg engang skulle fortælle om denne lange, onde nat.

Og i dag, efter mange års erfaring, vil jeg opfylde mit drengeløfte. Jeg ser Bondsen som et ideal af en læge, der på trods af en ret kummerlig indtægt samvittighedsfuldt tog sig af sine syge og fattige medmennesker. Han var ingen attest- og receptskriver som de moderne sygekasselæger, der samler det størst mulige antal patienter for at opnå den størst mulige indtægt. Han drev ikke handel med sin praksis og spekulerede ikke i sine medmenneskers sygdom.

Ofte kæmpede han forgæves mod datidens fattigdom og folks manglende sans for hygiejne, men alligevel reddede han mange mennesker fra sygdom og død, og hvor fattigdommen sad ved sygesengen hjalp han, ved opofrende arbejde, dygtighed og flid, de svage i samfundet.

Har nogen læge overholdt lægeløftet efter ord og ånd, da er det gamle Bondsen.

Bondsen pegede på far og sagde: »Flytter vi ham bliver der vel spektakel?«

Jeg forstod, at han gerne ville ligge og hvile sig lidt, så jeg sagde: »Vi kan jo smide ham udenfor!«

Den gamle læge smilede, rystede på hovedet og sagde: »Vi må nok hellere finde en stol.«

Vi ejede ikke en magelig stol, så Bondsen fandt en træstol, satte den op ad væggen og anbragte sig, så hans store krop dels hvilede mod stoleryggen og dels mod væggen.

Han havde ikke siddet længe, før hovedet sank ned mod brystet og han sov.

Sult og træthed var ved at overmande mig. Jeg prøvede også med en stol, men kunne ikke sove. Jeg listede et par gange ind og kiggede til mor, men hun lå ganske stille og sov. Barnet lå stille som hun og klynkede ikke.

Jeg vidste den nat ikke, at det lille barn, i de ni år hun levede, aldrig skulle lære at sige et eneste ord.

Klokken fire bankede det på døren. Udenfor stod madam Andersen fra kasernen med flere mindre pakker på armen.

»Har De Marius og Ingeborg med?« spurgte jeg forbavset.

Madam Andersen forklarede mig, at de to børn havde sovet trygt hele natten, og at madam Nielsen havde lovet at sørge for at de kom i skole til tiden. »Jeg vidste jo ikke hvordan det stod til her,« tilføjede hun.

Inden jeg fik tid til at forklare noget, fik madam Andersen øje på den sammensunkne skikkelse på stolen, og råbte temmelig højt:

»Jamen, det er jo Bondsen!«

Den gamle læge vågnede, kiggede et øjeblik på konen, smilede og nikkede genkendende: »Men god dag, er De her, madam Andersen?«

»Ja,« sagde konen, »nu har jeg overtaget vagten, så lægen kan godt gå hjem og sove i en rigtig seng.«

»Det var da rart,« sagde Bondsen, »den der — han pegede på stolen — er ikke særlig behagelig at sove på, men,« tilføjede han, »glem ikke at sende bud efter mig øjeblikkelig, hvis her skulle ske noget.«

Madam Andersen lovede at passe mor omhyggeligt, og så gik gamle Bondsen.

Ikke så snart var han ude ad døren, før madam Andersen ville have at vide hvordan natten var forløbet. Da jeg var færdig med beretningen om den lange, triste nat, sad hun og græd.

Men tiden var ikke til følelsesudbrud. Efter at madam Andersen havde været inde og kigge til mor og barn, forklarede jeg hende, at far skulle op og på arbejde, men hverken skulle have kaffe eller mad med.

»Men det er dog forskrækkeligt!« udbød den ejegode madam.

Men jeg var hård: »Giver De ham noget, tager jeg det fra ham igen,« sagde jeg.

»Hvor er du dog hård, Christian,« sagde konen.

»Ja, måske,« svarede jeg, »men en mand der drikker de penge op som kone og børn skulle leve af, han bør heller ikke selv have mad.«

Jeg gik hen til far og ruskede temmelig brutalt i ham: »Nu skal du op og passe dit arbejde, det er på høje tid!«

Far rejste sig halvt op, fik benene ud af sengen og gloede sig forvirret omkring: »Hvor er kaffen?« sagde han.

»Her er hverken kaffe eller mad,« sagde jeg, »se du bare til at komme afsted på arbejde.«

Far sad mumlende og rodede med sine sko. Da han ikke kunne få dem på, lagde madam Andersen sig på knæ foran ham og hjalp ham.

»Hvem er du og hvor er mutter?« spurgte han.

»Hende skal du ikke ind og vække,« svarede jeg, »skrub så afsted.«

Da han ikke gjorde mine til at gå, åbnede jeg yderdøren på vid gab, tog ham i hoved og røv og kørte ham ud på gangen hvor jeg betroede ham, at han ville blive smidt ned ad trappen såfremt han ikke gik selv.

Min far forstod den lille fortrolige meddelelse og begyndte at liste ned ad trappen, mens han klynkede: »Ikke engang mad med på arbejdet.«

Da klokken nærmede sig halv seks fik jeg travlt, skyllede hurtigt en kop kaffe i mig, fik en pakke mad af den gode madam Andersen, hilste hende god morgen og forsvandt ud ad døren.

Jeg kom pludselig i tanker om de tre mindste, Anna, Olga og Aksel, hvor var de. Mon ikke inde hos tapetserer Petersen? Jeg bankede på, og konen lukkede op. Jo, alle tre sov godt, men det havde været en slem nat, forklarede madam Petersen. Børnene havde hørt mor skrig og ville ind til hende, og da madam Petersen havde forhindret det, kravlede de sammen i en klump og græd skrækkeligt, men nu sov de trygt.

Jeg tog afsked med konen og nåede fabriksporten netop da fløjten lød. På gårdspladsen rendte jeg lige på mester Nielsen.

»Nå, du kommer alligevel,« sagde han.

»Ja, det havde jeg jo lovet,« svarede jeg.

»Hvordan er det du ser ud, er du syg?« spurgte mester og så undersøgende på mig.

»Nå, jeg er bare lidt søvning,« svarede jeg. »Mor har fået en lille i nat, og jeg måtte blive oppe og våge.«

Mester havde svært ved at holde et grin tilbage, da han udbød:

»Nå, beskæftiger du dig også med den slags?«

Den lille fyr så op på den høje mand og svarede: »Når der ingen anden er til at bære en byrde, må man selv bære den.«

Mester nikkede ligesom anerkendende og foreslog mig at gå hjem og sove nogle timer og vende tilbage efter middag.

»Nej, aldrig!« nærmest råbte jeg. »Nu er der syv børn og to koner foruden mor, og i den redelighed får jeg ikke eet minuts søvn.«

»Jamen, du kan da ikke sove her på fabrikken,« sagde mester.

»Nej, men så snart pressen kommer igang skal jeg nok vågne,« forsikrede jeg.

Jeg ville til at gå, men mester standsede mig og sagde, at han havde tænkt alvorligt over hvad jeg havde foreslået dagen før, og nu ville han forsøge om ikke fabrikken selv kunne standse ulykkerne. Jeg nikkede blot, og snart røg tønderne ind i pressen og jeg blev lysvågen.

Til frokost var jeg alligevel ved at sove over skorperne, men så snart jeg igen stod ved pressen, blev jeg vågen igen.

Ændringer på pressesalen

Da det endelig blev fyraften, var jeg dødtræt og ville bare hjem og sove.

Udenfor fabrikken kom jeg til at gå ved siden af en lidt ældre kone fra pressesalen. »Vil du høre godt nyt?« sagde hun. Jeg nikkede, og konen fortalte, at mester Nielsen havde været på pressesalen hele dagen. Han begyndte med at skælde mesteren for pressesalen bælgem fuld, fordi han ikke havde gjort opmærksom på de mange ulykker, men bare havde ladet stå til. Salsmesteren havde indrømmet, at det var den sidste stump blik i pressen, der forårsagede ulykkerne, og mester Nielsen havde givet ham ordre til at denne sidste stump skulle kasseres, at der skulle føres regnskab over hvor meget det kasserede blik vejede, og at tabet ved det kasserede blik skulle sammenlignes med udgifterne til droschekørsel og sygeløn og resultatet af undersøgelserne forelægges direktøren.

»Vi var alle sammen enige om,« sluttede konen, »at det var dig der havde fremtvunget den gode reform, og vi kan lide dig for det, dreng.«

Pigen, der gjorde mig bange

Jeg var lidt bange for pigen fra Fuglevangsvej, der havde været min første patient. Hun var forlængst begyndt på fabrikken igen, og når jeg mødte hende lod jeg som om jeg ikke så hende. For tænk om hun igen begyndte med sit kysseri!

Men i aften gik det ikke. Mens jeg stod og snakkede med konen, så jeg at den unge pige var standset op et stykke derfra. Og da jeg omsider slap fra konen, fløj pigen hen og tog mig under armen.

»Hvorfor er du vred på mig, Christian?« spurgte hun.

»Jeg er skam ikke vred på dig,« svarede jeg.

»Lad bare være,« sagde pigen, »du ser mig godt, men lader bare som om du ikke har bemærket mig og hilser ikke. Jeg ønsker at vide, hvad jeg har fornærmet dig med.«

»Du har ikke fornærmet mig,« svarede jeg, »men du må da kunne forstå, at jeg ikke har tid til at gå med nogen. Siden du kom til skade, har jeg forbundet tretten piger og kørt dem på hospitalet, og jeg kan da ikke gå med dem af den grund!«

»Jamen, du kunne da godt gå en tur med mig ind imellem, når jeg nu så gerne vil.«

Vi var nået ud til Fuglevangsvej og jernbanebommen var nede. Jeg standsede brat og sagde:

»Jenny, kan du da ikke forstå, at der ikke står café på mine fattige kroner.«

»Hvem har talt om café? Jeg går aldrig på café,« svarede pigen. Jeg sidder hver aften på mit lille værelse og ønsker, at du vil komme og hente mig til en tur i Frederiksberg Have eller Søndermarken. Synes du ikke det kunne være dejligt, at vi to gik sammen og talte om alt muligt?«

»Nej!« svarede jeg temmelig brutalt. »Det synes jeg ikke, og hvordan i alverden skulle jeg få tid til det. Jeg skal ikke alene passe mit arbejde på fabrikken, men også mit hjem må jeg tage mig af.«

»Det er ikke sandt. Du er bare forelsket i en anden pige,« svarede Jenny.

Da jeg opdagede at hun var ved at tude, svarede jeg, at jeg ikke brød mig om piger. De var meget søde, men deres pjevver var ikke til at holde ud at høre på.

Mens bommen gik op skyndte jeg mig at forklare hende, at hun skulle have en fyr, der var ældre og større end jeg, var flot i tøjet og godt ved muffen. Så ville hun blive meget lykkelig.

Med disse trøsterige ord bød jeg hende farvel. Hun svarede ikke, men gik ned ad Fuglevangsvej, mens jeg benede ad Vævergade til.

De gode koner

Da jeg nåede hjem, var madam Petersen inde og lave mad til sin egen familie og mine tre små søskende, og madam Andersen forsikrede mig, at fru Petersen vel nok var et rart menneske.

»Jamen, hvad med Dem selv og Marius og Ingeborg?« spurgte jeg.
»Skal De ikke hjem?«

»Nej,« svarede madam Andersen. »Hende madam Nielsen henne på gangen er sandelig også en god kone. Hun har taget sig af begge børnene og sørger for dem og lægger dem i seng, hvis jeg ikke kommer hjem forinden.«

Jeg gik ind til mor, men hun sov, og den lille lå ganske stille ved siden af hende.

Af madam Andersen fik jeg dagens beretning.

Alle fem børn havde været inde og besøge mor. Hende Anna ville vide hvem der havde slået mor, så hun skreg. Mor havde forklaret, at det var et par fremmede mænd, men de var nu gået. De fem rollinger beundrede den lille nye søster og syntes hun var så kær.

En glædelig begivenhed var det, at mor havde fået mælk i brystet, og at den lille rigtig havde suttet i sig, men alligevel var mors tilstand langt fra tilfredsstillende. Hun klagede over smerter i underlivet, og man måtte sende bud efter læge Bondsen, der kom og gav hende en smertestillende indsprøjtning.

Fru Sonne havde også været der og gjort mor og barn istand, men det kneb jo med bletøj, så madam Andersen måtte lave bleer af et par gamle skjorter fra mandens tid.

Skønt jeg var mere søvrig end sulten, tog jeg fat på den sødvælling og de margarinehumpler, den hjælpsomme madam Andersen satte frem, mens hun forklarede mig, at jeg måtte sove i børnenes seng helt ovre ved vinduet, så at min far kunne få plads ved siden af, når han kom hjem.

»Skal jeg ligge ved siden af det drukne svin?« sagde jeg.

»Jeg ved godt; Christian, at din far er et dårligt menneske,« sagde madam Andersen, »men selv overfor mennesker af hans slags må vi ikke være onde.«

Jeg ville ikke sige den gode kone imod, så jeg klædte mig af, lagde mig så langt inde i børnenes seng som muligt og faldt omgående i søvn.

Ved nitiden blev jeg vækket ved, at far smækkede yderdøren hårdt i, smed sine sko henad gulvet og satte sig tilbords.

Lidt efter anbragte madam Andersen en tallerken vælling og nogle margarineklemmer foran ham.

»Er det hundede til mig, så tag det væk!« råbte han.

Madam Andersen blev vist lidt vred over, at far kaldte hendes gode mad for hundede, i hvert fald forklarede hun ham, at der slet ikke kunne være tale om at han fik pålægsmed med på arbejdet, da de penge Christian havde givet til kosten skulle bruges til nærende mad til mor.

»Hva fa'en bilder du dig ind!« råbte far højt. »Skal du nu også til at bestemme, om jeg må få mad med på arbejde!«

»Nej,« svarede madam Andersen, »det har du jo selv bestemt, da du har glemt at betale for kosten.«

Så gik hun ind til mor uden at vente på svar. Lidt efter kom hun ind igen, og da far endnu sad og gloede ondt ved bordet, sagde hun stille:

»Kom så, Christensen, nu skal jeg hjælpe dig af tøjet, så du kan komme i seng.«

»Du skal ikke hjælpe mig,« svarede far og rejste sig vaklende fra stolen. Men nu fik han øje på mig og råbte: »Skal jeg ligge sammen med den slyngel?«

»Og skal jeg ligge sammen med det fordrukne svin!« råbte jeg og rejste mig halvt op i sengen.

Jeg blev ikke klar over om far havde hørt mit svar, for bedst som han stod, væltede han over i sengen med alt tøjet på. Fem minutter efter snorkede han.

Jeg spurgte madam Andersen om hun ikke skulle hjem, men hun havde aftalt med fru Petersen ved siden af, at denne skulle afløse hende hen på morgenen.

Jeg skænkede det næppe en tanke, at madam Andersen skulle tilbringe en lang nat i den umagelige stol, så træt og søvrig var jeg. Og trods fars snorken sov jeg lige til madam Andersen vækkede far og mig ved femtiden.

Et kvarter over fem måtte far afsted uden kaffe og mad, men aldrig så snart var han ude af døren, før madam Andersen satte en varm kop kaffe og et par margarineklemmer foran mig.

»Hvad, har vi kaffe?« udbød jeg forbavset.

»Ja,« svarede madam Andersen, »vi var nogle stykker i går, der splejsede til en fjerding kaffe, for kaffe må vi ha!«

Da jeg havde drukket kaffen, gik jeg ind til mor. Hun lå vågen, og jeg klappede hende på kinden og kyssede hende til farvel. For mor ville man da godt kysse — men pigerne . . .

Og så gik det igen, klip-klap, ud ad Ørstedesvej med en god pakke mad til frokosten.

Da jeg ved frokosttid åbnede madpakken, forstod jeg, at den gode madam Andersen også kunne lyve. Hun havde jo sagt til far, at der ingen pålægsmad var, men sikke en madpakke jeg havde fået, der var både kødpølse, saltkød, æg og leverpostej.

I frokostpausen blev der rigtig snakket om reformerne på pressesalen. En ældre arbejder sagde: »Det ender sgu med at den unge »klør« ven-

der op og ned på hele fabrikken, mens vore elendige fagforeninger ikke formår at skaffe os et par øre mere i timen.«

Han fik tilslutning fra flere sider, men den eneste som ikke gav ham medhold var den unger »klør«, der stiltiende erkendte at det ikke var ham, men mester Nielsen, der havde æren for reformerne. Og det var også mester Nielsen, der havde kasseret den sidste stump af blikstrimlerne og nu huserede på pressesalen for helt at dække presserne, så kvinderne ikke risikerede at lemlæste fingrene.

Men fyren her vidste af erfaring, at det ikke nyttede at protestere mod de sidste overdrivelser. Han gumlede maden i sig i tavshed. Der var nemlig et helt andet spørgsmål, der optog hans tanker.

Solidaritetsens problem

Mens latrintønderne efter frokost røg ud og ind af den store presse, spekulerede fyren sig nærmest skør over det forunderlige forhold, at fattige koner, uden hensyn til ulejlighed, hjalp hinanden når det kneb.

Hvorafter kom det, at madammerne Andersen, Nielsen og Petersen, uden vederlag eller belønning, tog sig moderligt af mor og mig og den store søskendeflok. Det havde ikke noget med forstand eller økonomiske interesser at gøre, men hvad var det da der lå bag ved?

I min manddoms kamp mod den kapitalistiske udbytning af arbejderne, blev det min lod at skrive og tale for arbejdernes solidaritet. Da var der tale om et afgørende interessedspørgsmål, men årsagen til de fattige koners solidaritet kunne jeg ikke finde frem til.

I min næsten desperate trang til at ville vide og forstå alt hvad jeg mødte, havde de fattige koners opofrende solidaritet nær taget vrælet fra mig. Jeg faldt dog omsider til ro med tanken om, at det der lå bag måtte have at gøre med hjerte og følelse, noget jeg ikke rigtig forstod. Ja, overfor mor og søskende forstod jeg det jo nok, men overfor andre fattede jeg det ikke rigtigt. Gentjeneste kunne der jo aldrig blive tale om, for hvorledes skulle mor i sin usigelige fattigdom kunne afbetale den taknemmelighedsgæld, hun stod i til de fattige koner.

Nej, her talte fornuften ikke. Det måtte udelukkende være hjertet — menneskers trang til at være gode mod mennesker af deres egen art. Og i dag må jeg tilstå, at jeg ikke ved nogen skønnere og renere form for solidaritet, end den jeg lærte at kende hos disse fattige koner, denne gensidige hjælp som var et levende udtryk for uegennyttig hjertens godhed . . .

Fra arbejdsfronten

Mester Niensens reformer på pressesalen indskrænkede min samaritergerning betydeligt. Ingen knuste fingre, ingen kvinder at køre på hospitalet. Det var dejligt bare at passe sine latrintønder. Kun et par tilfældige ulykker kaldte mig til samariterskabet. Et stål knækkede for en metaltrykker, der fik hånden slemt læderet, og en pladsarbejder fik en taljeblok over hånden. Begge måtte forbindes og på hospitalet. Men der kunne nu gå flere uger mellem hvert ulykkestilfælde.

En dag stak mester Nielsen mig een ud, som jeg ikke rigtig kunne give igen på.

»Du har selv betroet mig,« sagde den gamle, »at du kender en del til fabrikstilsynet. Ved du også at dette tilsyn en dag kan komme uanmeldt?«

Ja, det vidste jeg da.

»Hvad tror du så tilsynet vil sige, hvis de så hvor støvet og beskidt din stol og dit samariterskab er?«

Av, den kunne jeg ikke gi igen på. I min forfjamskelse ville jeg bruge håndklædet på siden af skabet til at tørre af med.

»Næ, holdt!« råbte mester. »Støv og skidt vasker man af med en våd klud. Jeg skal sørge for at du får en sådan sendt ned.«

Jeg så tydeligt at mester grinede da han gik, og jeg tvivlede ikke på, at han morede sig over at han havde givet den satans samariterdreng een over næsen. Det ærgrede mig lidt, men skide med det, tænkte jeg, måske får jeg en anden gang lejlighed til at stange ham een ud.

Da den lovede klud endelig kom, og der blev en pause i tøndemageriet, kan det nok være at både skab og stol fik en ordentlig omgang. De skulle sgu ikke kunne sige, at Christian var et svin.

Den hemmelige eksport

På enhver virksomhed for brugsgenstande og andre gode sager foregår der en hemmelig eksport. Det er jo fristende for de mennesker der frembringer tingene, og som måske ikke har råd til at købe dem, at betjene sig selv. Og er det ikke forsvarligt er det i hvert fald forståeligt. At jeg aldrig har deltaget i denne hemmelige eksport skal ikke være nogen ros, for det skyldes udelukkende min mor. I sin dybe følelse for ret og retfærdighed krævede hun ubønhørlig ærlighed af os børn. Vi måtte gøre regnskab for hver øre vi kom hjem med. Her var ingen akkord

og ingen eftergivenhed. Hun forklarede os gang efter gang, at den største sorg vi kunne forvolde hende var, at tilegne os noget vi ikke havde udført ærligt arbejde for at besidde.

Og hvem af os børn ville volde mor sorg? Ingen!

Også fra Carl Lunds fabrikker foregik en hemmelig eksport.

Det meste blev eksporteret fra »Emaljen«, hvor flere kvinder var beskæftiget med at emaljere husgeråd. Mange af disse småsager kunne emaljekvinderne skjule på kroppen, uden at nogen opdagede det, men eksporten af større ting foregik et andet sted.

I en udkant af pladsen var nogle brædder i plankeværket ud til Herluf Trollesvej løsnet, så de nemt lod sig løfte fra den nederste lægte. Her kunne selv store baljer og spande smugles ud. Udenfor stod til stadighed en lille uskyldig mand, der læssede sagerne på en trækvogn, dækkede dem med en sæk og kørte dem til modtagerne i fattiggaderne.

En dag spurgte en pladsarbejder mig, om jeg ikke skulle have noget eksporteret hjem til min mor. Jeg skulle bare sige til, så ville han sørge for resten. Som den rapkæftede rabarberdreng jeg var, spurgte jeg ham om han havde tænkt sig, at jeg skulle sende min mor en latrintønde?

»Hold kæft, Christian!« sagde han grinende og gik sin vej.

Jeg vidste godt hvad der lå bag hans tilbud. De der var med i den hemmelige eksport sladrede ikke. Nå, det gjorde jeg heller ikke. Det var han klar over, og derfor grinede han.

En aften da jeg stod ved siden af en arbejdsmand ved kontrollen i fabriksporten, puffede arbejdsmanden mig i siden og henledte min opmærksomhed på en kvinde med en mægtig bag, der stod foran os. Jeg var ved at sprutte ud i grin, for magen til bagdel havde jeg aldrig set før. Men da vi var lige udfor kontrollen, åd jeg grinet i mig. Konen kom heldigt gennem kontrollen, og arbejdsmanden og jeg benede i hælene på hende.

»Tror du den røv er ægte?« spurgte arbejdsmanden og pegede på den mægtige kvindebag.

Jeg fik ikke tid til at docere min mening om kvindebages naturlige størrelse, for i samme stund blev bagdelen foran os helt flad, og en natpotte ramlede mod fortovet og trillede gemytligt ud på vejen.

Men konen var ikke sen i vendingen. Hun fløj efter potten, nuppede den i hanken, puttede den ind under forklædet og bar den akkurat som konerne hjemme i kasernen, når de bar potterne ud i potterummet. Det jeg her havde oplevet, var blot et enkelt udtryk for den hemmelige eksports mange sider.

For ikke at blive stemplet som angiver, skylder jeg at oplyse, at Glud

og Marstrands koncern forlængst, i sin permanente sult efter større di-vidender, har ædt Carl Lunds fabrikker, og endnu værre, min kære barndomskaserne.

En samtale med mor

For at mor skulle undgå at få betændelse i livmoderen, havde Bondsen sørget for at der blev sendt bud efter en sygeplejerske, som kunne give mor en udskylning, og det bekom mor godt, hun var mere klar end hun havde været den sidste tid og måtte absolut vide, hvordan de små havde det og om de fik noget at spise.

Jeg satte mig på sengekanten og fortalte mor om alle de flinke koner, der både sørgede for mad til børnene og passede på at de ældste ikke forsømte skolen.

Mor virrede med hovedet og græd. Hun forklarede mig, at der ikke havde været penge til børnenes mad, da hun havde været for svag til at bære spåner hjem, og far betalte hende nu atter kun fjorten kroner om ugen. Det værste var dog at hun, for at børnene ikke skulle sulte, havde pantsat fars tøj for fem kroner, og det var nok i vrede herover, at han ikke havde set ind til hende, siden hun fødte.

Jeg kunne dog berolige mor med, at far ikke anede at hans tøj var stampet. Skylden for at han ikke havde set ind til hende var min, da han de sidste aftener havde været så døddrukken, at det havde været nødvendigt at forhindre ham i at komme ind til hende. Men så snart han blev lidt mere ædru, ville han nok komme. Indløsningen af tøjet skulle jeg nok ordne, blot jeg fik lånesedlen.

Jordemoderens betaling var også et problem der optog mor. Fru Sonne skulle have ti kroner inden næste aften, og med de fjorten kroner far betalte til husholdningen, var det umuligt at klare alle forpligtelser. Jeg forklarede derfor mor, at det ville være meget lettere at lade fru Sonne hente sine penge oppe på rådhuset.

»Herregud, Christian, så kommer vi jo på fattigvæsenet!« sagde mor halvt grædende.

Skønt jeg ikke kunne se, at det skulle være så forfærdeligt at komme under fattigvæsenet, forstod jeg dog at det ville være den største sorg der kunne ramme mor. Jeg spekulerede lidt for at finde en løsning, og lovede mor at skaffe de ti kroner, blot hun fredag aften ville forholde sig ganske stille, selv om der blev lidt spektakel med far om husholdningspengene.

Mor nikkede, men i hendes øjne læste jeg angst.

Nu kom madam Andersen ind med en svingende portion sødsuppe til mor. Da jeg ikke forføjede mig bort hurtigt nok, sagde hun: »Hør, Christian, din mad er øst op, så du må hellere se at få slubret den i dig inden den blir kold.«

Så forsvandt jeg ind i stuen, hvor der var dækket op til mig med både sovs, kartofler, små kødstykker og margarinehumpler. Da madam Andersen kom ind, måtte jeg absolut vide, hvorfra hun havde skaffet den dejlige aftensmad. Men hun nikkede bare og blinkede polisk med øjnene, hvilket oversat betød: Hvad rager det dig dreng, det er min hemmelighed!

Et komplot mod far

Da far endnu ikke var kommet hjem, satte madam Andersen sig ind hos mig, og vi drøftede problemerne for de nærmeste dage.

»Det er da noget pjat, at din mor ikke vil lade kommunen betale jordemoderen den halve snes kroner,« sagde madam Andersen. »Jeg kan da gå op og få det ordnet sådan, at I betaler et par kroner af engang imellem, til summen er afdraget. Du kan tro at de fine herrer på rådhuset ikke er så forlegne for at få folk under forsorg, at de ikke vil gå ind på en sådan ordning.«

Jeg syntes også at det var en fornuftig ordning, men mor ville sikkert blive mere syg, hvis vi gennemtvang forslaget. Vi snakkede videre om spørgsmålet og kom til det resultat, at alt afhang af hvor mange penge vi kunne få ud af far om fredagen. Det glædede mig meget, at madam Andersen lovede at gå hårdt i rette med far for at få ham til at betale de toogtyve kroner. Og vi lovede at støtte hinanden i dette krav.

Fredag aften skyndte jeg mig hjem med ugelønnen, så madam Andersen kunne købe ind. Jeg gav hende dog kun tolv kroner og gemte de tre som reserve, så fyren var nok blevet en betænksom fedtmikkel.

Det var ellers kun gode tidender madam Andersen havde at melde om. Mor havde det bedre, og da Bondsen havde taget hendes temperatur, gav han sygeplejersken besked om, at hun godt kunne tage sine sager med hjem. Blev der noget i vejen, skulle han nok ringe til fødselsstiftelsen.

Hvad jordemoderen angik, så var hun tilfreds om hun blot fik de ti kroner lidt efter lidt, så hun havde været mægtig flink. Bondsen havde

givet madam Andersen en sovepille til mor, så hun kunne sove fra en eventuel ballade med far, og den gamle læge havde ovenikøbet tilbudt at komme og hjælpe med at ordne drukkenbolten.

Jeg gik lidt ind og snakkede med mor, men blev hurtigt jaget ud af madam Andersen, der kom for at fylde mor med sødvælling. Selv fik jeg en mægtig portion stegt flæsk og kartofler, og jeg huggede rigtigt i mig.

Efter at have lagt den lille til brystet hos mor, kom madam Andersen atter ind til mig. Hun så alvorligt på mig og hviskede: »Jeg tror ikke at det lille barn er helt normalt. Det sagde fru Sonne også til mig i dag.«

Jeg havde ikke forstand på spædbørn og svarede ikke.

Da barnet havde ligget ved brystet en halv times tid, fik mor sin pille og sov hurtigt ind. Så ventede vi bare på far. Klokkeren blev omkring ni inden han kom. Han så ondskabsfuldt på madam Andersen og mig idet han satte sig ved bordet.

»Ska' jeg heller ikke ha' mad i aften?« brølede han.

»Nej, nu må De ikke være urimelig,« svarede madam Andersen, »man kan da ikke købe mad, før man har penge at købe for.«

»Du kunne vel ha' købt for ham slynglens ti kroner!« råbte far.

»Christians ti kroner gik til jordemoderen, så dem kunne vi ikke købe mad for!« løj madam Andersen. Og hun fortsatte: »Så er det altså de penge vi får af Dem, der er afgørende for om De kan få mad. Men først og fremmest skal børnene kunne spise sig mætte, og det betyder at jeg skal have toogtyve kroner i husholdningspenge!«

»Du er ikke så lidt fræk, kælling!« svarede far. »Min kone og jeg er enige om, at fjorten kroner til husholdningen er rigeligt, og du får ikke en øre mere.«

»Ja, men nu er det mig der fører hus her, og jeg forlanger toogtyve kroner!« svarede madam Andersen rapt.

Far havde listet pungen frem og smed hånligt en tikroneseddel hen til madam Andersen, idet han sagde: »Du skal ikke ha' en øre mere end jeg vil gi' dig!«

Jeg lagde mærke til, at far i sin fuldskab sad og rodede efter nogle kroner, skønt jeg kunne se endnu en tikroneseddel i hans pung. Nu er det vist min tur, tænkte jeg.

Med et rask tag rev jeg pungen fra ham, og da han rejste sig for at tage den tilbage, ramlede jeg ham sådan et stød i maven, at et mægtigt støv røg ham ud af halsen. Han skvattede om på en stol og sad og hev efter vejret.

At mit stød var i strid med alle bokserregler interesserede mig ikke.

Jeg hev tikronesedlen op af pungen, fiskede også en tokrone op og gav madam Andersen pengene.

»Nu har De altså fået de toogtyve kroner til husholdningen,« sagde jeg, »men De kan godt få lidt ekstra, for der er flere penge i pungen.«

»Næ, nu når han har været så flink at aflevere husholdningspenge, må vi ikke være for strenge imod ham,« sagde madam Andersen.

Far sad endnu og hev efter vejret, mens jeg tømte pungen ud på bordet og konstaterede, at han havde drukket for over seks kroner op på vejen hjem. Jeg lagde resten af pengene i pungen igen og smed den hen til ham. Han nappede den og puttede den skyndsomt i lommen.

Da han igen fik pusten, råbte han: »Det her er røveri og vold og vil blive anmeldt til politiet!«

»Det skal De såmænd ikke ulejlige Dem med, Christensen,« sagde madam Andersen, »for så går det Dem blot som det gik min mand, da jeg havde taget pengene fra ham. De tævede ham henne på politivagten og slap ham først ud om morgenen, da han havde sovet kæferten ud.«

Nu syntes jeg at det var min tur til at være godgørende. Jeg gik hen til far og forklarede ham, at han ikke behøvede at gå til politiet for at få tærsk. Hvis han ikke holdt kæft og gik i seng med det samme, skulle jeg gennemtæve ham, så han ikke kunne gå på arbejde næste morgen.

Dette tilbud må have gjort et dybt indtryk på ham, for alt hvad han svarede var: »Jeg stakkels hjælpeløse mand!« hvorefter han smed sig på sengen.

Mens madam Andersen masede med det drukne menneske for at få ham under dynen, listede jeg ind til mor, men hun sov roligt og jeg listede tilbage igen.

Da jeg kom ind i stuen, stod madam Andersen med et listigt udtryk i sit sjove ansigt og hviskede til mig, at jeg skulle komme med ud i køkkenet, hvor vi to skulle have en ekstra kop kaffe ovenpå den vellykkede aften.

Og i den stille aften sad den ejegode arbejderkone fra kasernen og den ungdommelige lømmel, der med vold lige havde ordnet sin far, og nikkede til hinanden over en kop varmekaffe.

Da madam Andersen næste morgen vækkede far og mig, og jeg var kommet i klunset, indledte jeg morgenandagten med at betro min far, at han nu var så ædru, at han muligvis forstod hvad jeg sagde.

Far bare sad og gloede onskabsfuldt på mig, og jeg fortsatte ufortrødent:

»Det piberi med at du ingen penge har til dig selv, når du skal betale toogtyve kroner hjemme, er løgn og latin. Du har fjorten kroner til dig

selv, plus de otte kroner du hver søndag tjener som kontrol ved banen, altså toogtyve kroner at drikke op om ugen, eller lige så meget som vi alle har at leve af. At du kan besnakke mor og fylde hende med løgn er kedeligt, men mig kan du ikke løbe om hjørnerne med. Jeg er fast besluttet på at tvinge dig til det ved magt, men der findes måske en anden måde. Sagen er, at bare et ord til politiet fra min side vil bevirke, at de vil hente dig og sætte dig på tvangsarbejde. Med den forfærdelige fødsel mor har gennemgået, og den svaghed der i lange tider vil blive følgen, kan mor ikke mere forsørge sig selv og børnene, og følgerne vil blive, at de også vil komme under fattigvæsenet. Resultatet ville blive det samme, hvis myndighederne beholdt dig blot et halvt år på Ladegården, for så ville du miste dit arbejde, og en mand i din alder, der tilmed er ødelagt af druk, kan ikke nemt få arbejde andetsteds. Hvis du igen snyder dig fra dine forpligtelser, vil det klogeste derfor være, at jeg henvender mig til din mester og be'r ham tilbageholde toogtyve kroner af din løn hver uge, som mor så kan afhente. Så kan . . .«

Længere kom jeg ikke. I fuldstændigt raseri råbte far: »Hvis du, din forbandede slyngel, din drengerøv, vover at blamere mig på min arbejdsplads, så kommer jeg ikke mere dér, og det er forbi med de toogtyve kroner du vil tvinge mig til at aflevere!«

Klokken var mange og far fløj mod døren, mens jeg råbte efter ham:

»Så skal jeg sørge for at du omgående kommer på Ladegården!«

Madam Andersen, der et par gange havde været inde og kigge til mor, rystede bekymret på hovedet og sagde: »Du spilder alt for mange ord på ham, Christian. Det er med ham som med min mand. Først drikker de kræfterne bort, og så ryger samvittigheden samme vej. De er håbløst fortabt når drikkeriet tager overhånd.«

Jeg afbrød den gode kone med spørgsmålet: »Er mor vågen?«

»Ja, hun ligger derinde og græder,« hviskede madam Andersen.

Jeg gik ind til hende. »Lille mor,« fik jeg sagt. Så tog hun mig i hånden og hulkede, og jeg begyndte vist også at vande lidt høns.

Men nu kom madam Andersen ind og sagde bebrejdende til mig: »Den går ikke, Christian. Du kommer meget for sent på arbejde, og hvad kan det så nytte at jeg vågner dig i rette tid.«

Jeg fik nu travlt med at komme afsted og kysede hastigt mor farvel.

Et fallitbo

En dag kom far mod sædvane ikke hjem til middag, og da klokken var eet bød madam Petersen, der havde overtaget madam Andersens vagt, til festmiddag, der bestod af gule ærter og flæsk. Tapetserer Petersen og deres pige var med, og mor og hele banden af unger deltog i midt-dagen, hvor der ikke blev spist men ædt, såvel efter evne som efter behov. Og ind imellem bøvsen og storøjet gloen snakkede en lille vind med om fyldte maver.

Det var vel nok et gilde.

Mens madam Petersen og søster Ingeborg var optaget af opvasken, trådte en ny gæst ind i stuen. Det var søster Elna.

Jeg havde sendt hende et par ord om, hvor strengt det havde været for mor med den sidste fødsel, og nu da Elnas herskab skulle ud, havde hun fået eftermiddagen fri for at se til mor. Elna var kun femten år, men hvor var hun blevet køn og stor i sin lange kjole. Hele børneflokken fløj hende imøde, men hun gik straks ind til mor med hele banden hængende i skørterne.

Jeg listede hen og kiggede ind i sovekammeret, men det var bare kærtegn, kys og tårer, så det var ikke noget for en fyr som mig, der snart skulle være voksen mand, så jeg satte mig hen og snakkede med Petersen.

Petersen havde en blank stjerne i jakkeopslaget, og jeg måtte vide om det var et mærke alle tapetsere bar, men det var ikke tilfældet. Den stjerne betød, forklarede Petersen, at han var medlem af »Danmarks Afholdsforening«, den største i landet.

Jeg måtte have at vide, om det kunne hjælpe far til ædruelighed, hvis han blev medlem af den forening, men det mente Petersen ikke, dertil var far for meget alkoholist.

Alkoholist? Alkoholist? Hva fa'en var nu det for et ord?

Petersen forklarede mig, at en alkoholist var et menneske, der var så fortrukken, at han ikke af egen fri vilje kunne holde op med at drikke. Videre forklarede han, at sådanne mennesker før eller siden ville få pip eller noget man kaldte delirium. Dette resulterede ofte i, at disse drankere blev vilde og rasende, så politiet måtte anbringe dem på sjette afdeling. Andre alkoholister blev anbragt på tvangsarbejdsanstalt, hvor de også fik anfald, da de ikke kunne tåle en pludselig afvænnings. Den slags mennesker blev anbragt i en såkaldt gummicelle. Disse celler var dog slet ikke af gummi. Som tapetserer havde Petersen selv været med til at beklæde cellerne med tykke madrasser, så de indespærrede i raseri-

anfald ikke skulle kunne ødelægge sig selv. Hvad hospitalet egentlig gjorde ved disse mennesker, vidste Petersen ikke bestemt, men han mente at de gradvis blev vænnet fra alkohol. Hvis kuren ikke hjalp, blev alkoholisterne sendt på St. Hans som sindssyge.

Petersen mente at afholdforeningen kunne hjælpe, hvis man blot kunne få folk ind i foreningen. Dels ville stjernen bevirke, at ikke ret mange ville friste dem til drikkeri, og dels ville medlemmerne søge at vinde dem som deltagere i en selskabelighed, hvor spiritus var bandlyst.

Men hvad nu med min far?

Petersen mente ikke at det kunne nytte, så længe min mor holdt hånden over ham, og hun ville sikkert give efter for ham så snart hun selv og børnene igen kunne klare dagen og vejen ved ildtænderarbejdet.

Jeg sagde at jeg hvad dag jeg ville kunne få ham ind på Ladegården, men det mente Petersen ville være betænkeligt.

»Jeg er sikker på, at din mor ville blive fortvivlet, hvis politiet en dag kom og hentede din far,« sagde Petersen. »Og sæt nu din mor bliver så syg, at hun skal på hospitalet eller blot ikke kan arbejde, hvad så?«

Og Petersen tilføjede lidt efter: »Du er endnu for ung til at forstå kærlighedsforholdet mellem mand og kvinde, et forhold som ofte giver sig de mærkeligste udslag. Tag derfor ikke for hårdt på din mors eftergivenhed overfor din far.«

Jeg svarede ikke igen, men sad og rodede med mit fallitbo af tanker om at redde hjemmet fra drukkenskabens forbandelse. Jeg erindrer ikke, om jeg hin eftermiddag tog nogen beslutning, men jeg husker tydeligt, at jeg en månedstid senere besluttede at lade hjemmet passe sig selv i fremtiden, uden min indblanding.

Et mægtigt kaffegilde

Under samtalen med Petersen lagde jeg godt mærke til at hans kone tog af sted med den toårige Aksel. Da de kom tilbage, bar Aksel en stor pose bolcher, som han gik rundt og bød damerne af. Selv bar madam Petersen en mægtig hvid pakke. Den blev anbragt på bordet, og Petersen fik ordre til at hente seks par kopper inde hos dem selv. Og så kan det nok være der blev stillet an til kaffe. Pakken på bordet viste sig at indeholde en masse fine kager, kager med flødeskum og syltetøj, kager som vi aldrig havde set mage til i vort hjem.

Jeg mente at jeg burde sige noget og fremstammede: »Dette er dog alt for galt!«

Madam Petersen snuppede bemærkningen og svarede: »Nej, den slags kan man tillade sig, Christian, når ens mand er afholdsmænd.« Og hun så kærligt på Petersen og sagde: »Ikke sandt, far!«

Petersen nikkede bekræftende samtidig med at han myrdede en flødeskumskage.

Mor fik en stor balle kaffe ind og et par af de flotteste kager, og Elna gik ind for at holde hende med selskab.

Men jeg følte mig skidt tilpas. Petersens afholdsforening havde ødelagt så meget inde i knolden på mig, at hverken den gode kaffe eller de fine kager rigtigt smagte mig. Jeg rejste mig med tak for kaffe og gik ind for at sige farvel til Elna. Hun fulgte mig uden for døren og spurgte:

»Tror du at den nyfødte er helt normal, Christian?«

»Nej,« svarede jeg, »det tror jeg bestemt ikke.«

Elna sundede sig lidt. Så bad hun om jeg ville vente på hende ovre på Kapelvejens legeplads. Hun følte trang til at tale med mig. Jeg lovede at vente et kvarters tid.

Søskende

Noget efter kom Elna, og på afstand syntes jeg virkelig, at hun allerede var en ung pige.

Så gik vi to storesøskende en lang tur og talte om vort fattige hjem og dets elendighed. Jeg fortalte Elna om hvad tapetserer Petersen havde sagt, og til min overraskelse holdt Elna med ham. Jeg forklarede hende, at jeg kunne få anbragt far på Ladegården, men Elna svarede, at såfremt jeg endnu holdt lidt af mor, så gjorde jeg ikke alvor af denne plan.

I mismod over, at Elna også støttede far, erklærede jeg, at så flyttede jeg hjemmefra.

»Nej, gør dog ikke det, Christian!« udrød Elna og standsede med et sæt. »Kan du da ikke forstå, at dine ti kroner er en stor hjælp, og at uden dem må dine små søskende slide endnu mere med ildtænderne!«

Sådan talte min dygtige søster Elna til mig, og lidt efter tilføjede hun: »Hvis du virkelig flytter, må jeg ophøre med mit arbejde og tage fat med ildtænderne påny.«

Det rumlede i knolden på mig. Først Petersen og nu Elna. Var det da umuligt at tvinge en fortrukken far til at opfylde sin pligt overfor kone og børn.

Jeg forstod det ikke.

Men Elna fortsatte: »Jeg har ofte ligget i sengen og gemt min gråd, når far mishandlede dig. Men fordi han har været ond ved dig, bør vi ikke vende os imod ham, hvis det går ud over mor og de små.«

Alle mine stærke og logiske tanker var ved at bryde sammen. Jeg gik tavs ved siden af min søster.

Endelig åbnede jeg munden og spurgte: »Kan du da lide at tjene?«

»Ikke hos det fattigfine rak som mor har anbragt mig hos for otte kroner om måneden,« sagde Elna. »Hver dag generes man med ufor-skammede tilrettevisninger og hoven tiltale, og man har aldrig en aften fri og kan være sig selv. Men jeg har tænkt på at søge en anden plads og lære lidt husholdning, og siden vil jeg prøve at finde noget fabriks-arbejde, hvor man får højere løn og har fri om aftenen. Og ved du hvad, Christian. Hvis du nu bliver hjemme og jeg også kom hjem med en uge-løn, så kunne vi lette arbejdet meget for mor og de små, selv om far drak det meste af sin ugeløn op.«

I dårligt humør svarede jeg: »Du tænker dig altså, at vi skal afløse far som forsørger? Det er en rigtig pæn tanke, men jeg vil dog betænke mig lidt.«

Det var som om der gled en skygge mellem storesøster og mig. Vi sagde hinanden farvel. Elna gik til Vævergade for at tage afsked med mor, og jeg tog retning mod mit virkelige hjem, kasernen i Rabarber-landet.

I kasernen

På vejen op løb jeg lige på madam Andersen, der forbavset spurgte mig om hvor jeg skulle hen.

Ja, jeg skulle da op og se til den stærke madam Petersen på anden.

»Hun er vel nok en rigtig kone,« bedyrede madam Andersen, »men kom nu hjem i rette tid til aftensmaden.«

Hun smilede og pegede på pakken hun havde under armen, og jeg nikkede til svar.

Hos madam Petersen stod alt vel til. Hun tog smilende imod mig, og børnene erobrede straks en plads på mine knæ, da jeg satte mig ned. Jeg måtte fortælle dem hvad jeg hed, hvor jeg boede og hvem min far og mor var.

»Ja, de er ikke frygtsomme,« sagde madam Petersen, »og det skal børn heller ikke være, men« sagde hun henvendt til børnene, »I kan da nok se, at Christian er træt af at slæbe på jer begge.« Så forsvandt de hen i deres skrammelkrog og legede videre.

»Ja, endelig i går kom adoptionsbevillingen, så jeg kan træde i mors sted,« forklarede madam Petersen mig.

Jeg skulle jo også være fornuftig og gammelklog og udtalte, at børnene vel ikke mere tænkte på deres rigtige far og mor.

»Nej, ikke rigtigt,« svarede hun. »De ved godt, at deres mor ligger begravet langt borte, så vi ikke kan se til hendes grav, men engang imellem må vi jo ud og lægge friske blomster på fars grav, og så taler de — ikke så meget om far — men om hans fine grav.«

»Og det slår aldrig fejl,« fortsatte madam Petersen, »at graven er pyntet med et væld af blomster, når vi kommer med vor buket. Jeg har spurgt kirkegårdsbetjentene, om de vidste hvem der holdt Eriksens grav så smuk, men det vidste de ikke. De så ofte både mænd og kvinder pynte graven, men deres navne kendte de ikke. Kan du tænke dig hvem det kan være, Christian?«

Uden betænkning svarede jeg: »*Det er Rabarberlandet!*«

Jeg kendte jo intet andet land med så mange gode og stærke mennesker, der trofast ville hædre en martyrs minde.

Christian Christensen

Bondeknold og rabarberdreng

Udgivet af Halfdan Rasmussen

Hvordan var de »gode gamle dage«, som visse romantikere fremhæver på velfærdssamfundets bekostning? Hvordan havde en almindelig arbejder det omkring århundredskiftet? Hvordan var forholdene på landet for den, som var henvist til at leve i røgterhus eller karlekammer?

I andet bind af Chr. Christensens erindringer fortsætter han skildringen af miljøet i Rabarberlandet omkring århundredskiftet. Rabarberdrengen Christian kommer i lære, bliver for en ringe forseelse smidt på porten, tager plads på landet og vender atter tilbage til byen, hvor han får job som arbejdsdreng på en fabrik.

Skildringen af arbejdets verden i by og på land er levende og intens. En lugt af olie og metal, gødning og sur sengehalm, river læseren i næsen. Der er kras realisme og overgiven humor, medfølelse med de kuede og trods mod de elendige livsvilkår. Den lille proletardreng er af den hårde tilværelse blevet vænnet til at slå igen. Med ukuelig oprørsånd og uden at tage hensyn til egen fordel kæmper han mod fabriksejernes hensynsløse udbytning af arbejderne og mod de hellige bønders gerrighed og hykleri. Der er had og trods, men også megen mildhed og varme i disse skildringer, en varme, der, som i det første bind erindringer, udgår fra kvinderne i bogen, de forstående, medlevende og storsindede.

9. oplag

Hans Reitzel

ISBN 87 412 3410 3